

Armálisok és armalisták a kora újkori Biharban.

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár egyéni címeres nemeslevelei

(1535-1811) és nemesi iratai alapján

Tartalom

I. Bevezetés	5
II. A címeradományozás folyamata és dokumentumai a Magyar Királyságban és az Erdélyi Fejedelemségben a kora újkorban	9
II. 1. Előzmények: a címeradományozás a középkorban.....	9
II. 2. A manumissió levél.....	10
II. 3. A címereslevél taxája.....	14
II. 4. A címerkérő folyamodvány.....	16
II. 5. A címereslevél belső szerkezete Magyarországon és Erdélyben.....	18
II. 6. A címeradományozást/címerszerzést szabályozó jogszabályok és az armális kihirdetése.....	26
II. 7. Az armalisták társadalmi bázisa.....	27
II. 8. Függelék.....	32
II. 8. 1. A Tury család 1566. évi nemességmegújítás iránti kérelme.....	32
II. 8. 2. A Taxony család 1669. évi címerkérő folyamodványa.....	32
II. 8. 3. Nagytúri Thury Ferenc 1571. évi nemeslevele.....	34
III. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár armálisai (1535–1811)	39
III. 1. Az oklevelek elemzése.....	39
III. 2. Hiteles nemeslevelek.....	43
III. 3. Meghamisított armálisok.....	116
III. 4. Függelék. A címereslevelek legfontosabb adatait áttekintő táblázat	124
IV. Az armalista nemesség előjogai védelmében folytatott küzdelme a 18. századi Bihar vármegyében	132
IV. 1. A 16–17. századi nemesség Biharban. Történeti áttekintés	133
IV. 2. Kísérlet az armalista nemesek számának meghatározására.....	134

IV. 2. 1. A nemesi társadalom perifériáján: jobbágyok-armalisták-kurialisták.....	135
IV. 2. 2. A források: nemesi és egyéb összeírások.....	137
IV. 2. 3. Az adófizető, elismert nemesek számának változása 1754–1792....	139
IV. 2. 4. Az armalista családfők területi szóródása Bihar megyében a taksáösszeírások alapján (1759–792).....	142
IV. 2. 5. Az armalisták vagyoni helyzete.....	145
IV. 3. A nemességigazolás rendszere.....	162
IV. 3. 1. A nemességvizsgálat (investigatio nobilium).....	162
IV. 3. 2. A nemesi per (processus productionales).....	164
IV. 4. A bihari nemesi perek művelődéstörténeti tanulságai.....	167
IV. 4. 1. Az armális a nemességigazolások tanúvallomásai alapján.....	168
IV. 4. 2. Emlékezetes elemek az armalisták életében: hadi események, szolgálatok, katonáskodás.....	172
IV. 4. 3. Alfabetizáció az armálisokra vonatkozó kérdések tükrében.....	174
IV. 4. 4. Változó családnevek. A névhasználat problematikája.....	175
IV. 4. 5. Az életkor szerepe a nemességigazolások tanúvallomásaiban.....	177
IV. 5. Függelék.....	178
IV. 5. 1. Az 1754–55. évi országos nemesi összeírás Bihar vármegyében.....	178
IV. 5. 2. A Bihar vármegye közgyűlésén kihirdetett nemeseinek katasztere 1605(1693)–1848.....	203
IV. 5. 3. Miskolci Nagy András Polik Istvánnak birtokot adományoz Derecskén.....	230
IV. 5. 4. Csuta János ingóságairól meggyilkolása után készített leltár.....	231
IV. 5. 5. Tanúvallatás a hegyközkovácsi-i Kováts család ellopott armálisa ügyében.....	232
IV. 5. 6. Az érmihályfalvi Szathmári atyafiak levele Szathmári Mihálynak..	238
V. Források és irodalom	240
VI. A katalógusban szereplő oklevelek címereinek fotói.....	252
VI. 1. Hiteles nemeslevelek.....	252
VI. 2. Meghamisított armálisok címerei	281

I. Bevezetés

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Diplomagyűjteményében található kilencven nemeslevél létezéséről lehetett ugyan tudni a régebbi szakirodalomból,¹ a világháborúk és a heraldika „feudális áltudományá”² nyilvánítása miatt azonban feltárásuk eddig váratott magára. Az értekezés célja, hogy az eddig megjelent hasonló témájú publikációk egyszerű címerközlő jellegén túlmutató, a megyei nemesség későbbi kutatásához érdemben hozzájáruló alap kutatások elvégzése (megyei nemesi összeírások digitalizálása, katalogizálás, vagyoni viszonyokat feltáró tabellák, nemesi perek névlistájának elkészítése) nyomán született új információkat felhasználva, betekintést nyújtani a bihari armalista nemesség társadalmi-gazdasági viszonyaiba. Ebből következik, hogy az eddig általam feltárt források csak kis hányada hasznosulhat a jelen téma kidolgozásánál.³ A kutatás két fő nyomvonalon indult meg: egyrészt társadalomtörténeti (felkutatni a nemességszerzők utódait, vagyoni viszonyok bemutatásával a társadalomban elfoglalt hely bemutatása, stb.) másrészt címertani (címerképek művészettörténeti kontextusba helyezése, címerfestészet, stb.) irányokban. A téma társadalomtörténeti vizsgálódásait az indokolja, hogy a II. világháború után – nagyrészt – ideológiai okokból visszaszorult a nemesség kutatása, mivel a rendszer egyszerűen reakciónak minősített minden erre irányuló törekvést. A Debreceni Egyetemen ekkor indult meg a Szabó István nevével fémjelzett agrártörténeti iskola, melynek kutatói nagyrészt a jobbágyság viszonyainak feltárására koncentráltak.⁴ A bihari nemesség kutatása ezért is fontos, hiszen a megye gazdasági-társadalmi viszonyai csak úgy rekonstruálhatóak, ha minden alkotóelemet vizsgálati körbe vonunk.⁵

---

¹ Schönherr Gyula: Bihar vármegye levéltárában őrzött czímeres nemeslevelek. (a továbbiakban Schönherr: i. m.) Turul. 178–180.; Rexa Dezső: A törvényhatósági levéltárak címeres levelei (a továbbiakban Rexa: i. m.). Bp., 1909. 77–84.; Herpay Gábor: Debrecen Szab. Kir. Város Levéltára Diplomagyűjteményének regesztái. Debrecen, 1916.; Listájában felsorolt 42 armális és 1 nemességi bizonyítvány közül ma 18 található meg a HBML-ben; Reszegi Lajos három közleményben megjelent rövid tanulmánya. Reszegi Lajos: Bihar vármegye levéltárának eredeti címeres nemeslevelei (a továbbiakban Reszegi: i. m.). Magyar Családtörténeti Szemle. I. 1936. 6-7. f. 1–5., II. 1936. 8-9. f. 5–9., III. 1937. 1. f. 22–24.

² Nyulásziné Straub Éva: 115 éves a Turul. Levéltári Közlemények. 1998. 381–388.

³ Pl. a 18. századi nemesi összeírásokban (öt bihari járásban) mintegy 1500 főnyi armalista szerepel, ehhez képest a kilencven nemességet szerző (akik ráadásul nemcsak Biharban voltak honosak) száma elenyésző.

⁴ A magánbirtok népességéről alapos áttekintést nyújt Papp Klára. A megye úrbérrendezési iratait is kiadták. Papp Klára: Biharország jobbágnépe. A magánbirtok és jobbágysága a XVIII. században. Debrecen, 1998.; Bársony István–Papp Klára–Takács Péter: Az úrbérrendezés forrásai Bihar vármegyében (a továbbiakban URF). I–III. Debrecen, 2001–2004.

⁵ Nem számítva a települések monográfiáit, kivételként említhető néhány partikuláris kutatáson alapuló példa: Rác István: Városlakó nemesek az Alföldön 1541–1848 között (a továbbiakban Rác: Városlakó nemesek). Bp., 1988.; Nyakas Miklós: Eltűnt iratok nyomában. Egy hajdanvolt kiváltságolt kerület, a Báródság. Hajdúböszörmény, 2001.; Nyakas Miklós: A báródsági nemes kerület rendtartása a XVIII. század végéről. In:

A címereslevelekben szereplő címerképek fontos művelődéstörténeti források,⁶ mivel a címerek tükrözik az adott kor szemléletvilágát is: a nemeslevelekben szereplő címereket ugyanis maguk az adományozottak kérték, így a címerképek vizsgálata során némiképp betekintést kaphatunk az alsóbb néprétegek gondolatvilágába is, illetve az ábrázolásoktól függően megismerhetjük például az adott kor viseleteit, használati eszközeit is. Ezek után nem meglepő, ha a magyar címerek között rengeteg – Nyugat-Európában szokatlan – képet találunk. Leggyakrabban olyan sablonszerű ábrákat látunk, mint a kardra szúrt törökfő, vagy a kardot tartó kar, de emellett gyakran találkozunk ún. beszélő vagy utaló címerekkel is, de nem ritkák a teljes jeleneteket (életképeket, csatarészleteket) ábrázoló címerpajzsok sem.

Viszonylag széles időintervallumban mozog az armálisok kiállítási ideje (1535-1811), ám az oklevelek mintegy kilencven százaléka 17. századi, ami azért fontos, mert a nemesi társadalomról éppen ebből az időszakból maradt fenn a legkevesebb forrás (Várad eleste, Szejdi-dúlás, stb.). Emiatt már most nyilvánvaló, hogy a kutatásnak olyan – előre nem tervezett – melléktermékei is lesznek, amelyek más célterületeken is hasznosíthatóak (pl. a kihirdetési záradékok tartalmazzák pl. a megyei közgyűlések helyszíneit, aminek a jegyzőkönyvei csak 1693/9-től maradtak fenn).

A kora újkori nemesi társadalom legszűkebb rétegét az armalista nemesek alkották, akik a jobbágyság soraiból küzdötték fel magukat: vagyis az armalisták olyan jobbágyok közül kerültek ki, akik földesuruktól – leginkább pénzbeli megváltás útján – megszerezték a jobbági kötöttségek alóli mentességet (dologi jogi: exemptio, személyi: litterae manumissionales). Ennek a folyamatnak az eredményeként állították ki az udvari kancellárián a címeres nemeslevelet, amelyet a köznyelv gúnyosan „kutyabőrnek” nevez. Így vált tehát a címereslevél a társadalmi emelkedés eszközévé, hiszen ennek birtoklása egyenlő volt a nemesi privilégiumok bírásával.

Bihari Múzeum Évkönyve III. Szerk.: Héthy Zoltán. Berettyóújfalu, 1982. 168–169.; Lengyel Katalin: Adattár az úrbéri tabellák bihari birtokos nemességéről. In: Bihar vármegye az úrbérrendezés idején. Szerk.: Ifj. Barta János–Papp Klára. (A továbbiakban Lengyel Katalin: i. m.). Debrecen, 2005. 295–382.; Orosz István: Berettyóújfalu agrárviszonyai a XVII–XIX. században. In: Berettyóújfalu története. Szerk.: Varga Gyula. (A továbbiakban Orosz István: Berettyóújfalu). Berettyóújfalu, 1981.; Papp Klára: Bajom története 1702-től 1848/49-ig. In: Biharnagybajom története és néprajza. Szerk.: Ujváry Zoltán. (A továbbiakban Papp Klára: Biharnagybajom.). Debrecen, 1992.; Szendrey István–Nyakas Miklós: Derecske története (A továbbiakban Szendrey–Nyakas: Derecske.). Debrecen, 1980.

⁶ A Debreceni Egyetem egykori oktatója szerint „... minél kétségtelenebb, hogy a címerek az életből van merítve és természetes, hű ábrázolású, annál megbízhatóbb művelődéstörténeti kútforrás.” Rugonfalvi Kiss István: Természetes ábrázolás az 1526. év előtti magyar címerekben. Turul. 1903. 4. 171.

Elsődleges forrásul a HBML címereslevelei, címerkérő folyamodványai, armális-másolatai szolgáltak.⁷ A történelmi Bihar megye kettészakadása után a levéltári anyagot is két részre osztották, így a debreceni mellett elkerülhetetlen volt a Nagyváradi Állami Levéltárban lévő nemességi iratok (és mikrofilmek) tanulmányozása.⁸ A nemesi perek teljes anyagát tartalmazó helyi anyag⁹ mellett a nyíregyházi¹⁰ Magyar Országos Levéltár nemesi iratai is jól hasznosíthatóak.¹¹ Különösen a debreceni vonatkozású oklevelek esetében más helyi közgyűjteményekben található iratok is felhasználásra kerültek.¹² A címereslevelek adományozásának folyamatát budapesti,¹³ debreceni,¹⁴ kolozsvári,¹⁵ marosvásárhelyi,¹⁶ sepsiszentgyörgyi¹⁷, brassói¹⁸ levéltárak eredeti armálisai, valamint a soproni¹⁹ és zalaegerszegi²⁰ levéltárak kiadott oklevelei alapján igyekeztem bemutatni.

Ezek közül elsődlegesen a nemesleveleket említhetjük, melyek alapján lehetőség nyílt a címerszerzés folyamatának kora újkori áttekintésére is, amit szükségesnek tartottam, mert a Mohács utáni oklevelek esetében csak rövid, kevésbé mélyreható elemzések születtek.²¹ Ráadásul ekkortól beszélhetünk az erdélyi fejedelmi címeradományozásról, amelyről korábban Sándor Imre művén kívül – amely nagyrészt az országos gyűjteményekben kis számban fennmaradt fejedelmi donáció alapján elnagyolt képet vázoló szerzők²² kritikájaként született meg – leginkább csak egy-egy oklevelet elemző tanulmány részletinformációi szolgáltattak adalékot a Turul, vagy a szintén Sándor Imre nevéhez köthető Genealogiai

---

⁷ Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (a továbbiakban HBML) Diplomagyűjtemény, Mohács uráni oklevelek (a továbbiakban MUO); HBML IV. A. 12/b 1. cs. Armális másolatok.

⁸ HBML IV. A. 12/a 1. és 2. doboz. Nemesi összeírások, IV. A 12/b 2. cs. Genealógiai táblák., Bihar Megyei Állami Levéltár– Direcția Județeană Bihor ale Arhivelor Naționale (a továbbiakban BMÁL). Inv. 41. R. 68.

⁹ HBML IV. A. 6/e.

¹⁰ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár (a továbbiakban SzSzBML). IV. A. 1. Fasc.

¹¹ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL) C 57 Helytartótanács Levéltára. Departamentum nobilitare.

¹² Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának Kézirattára (a továbbiakban DRKNkK).

¹³ MOL.

¹⁴ HBML MUO.

¹⁵ Kolozs Megyei Állami Levéltár – Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale (a továbbiakban KMÁL), Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár (a továbbiakban EREkL), Kolozsvári Egyetemi Könyvtár.

¹⁶ Maros Megyei Állami Levéltár, Diplomagyűjtemény – Direcția Județeană Mureș ale Arhivelor Naționale (a továbbiakban MMÁL).

¹⁷ Kovászna Megyei Állami Levéltár – Direcția Județeană Covasna ale Arhivelor Naționale (a továbbiakban KML). Dr. Nagy Jenő gyűjteménye, és a Diplomagyűjtemény tartalmaz armálisokat.

¹⁸ Brassó Megyei Állami Levéltár Diplomagyűjtemény – Direcția Județeană Brașov ale Arhivelor Naționale (a továbbiakban BrMÁL).

¹⁹ *Armales et Diplomata. Mohács előtti oklevelek (1162–1360) és armálisok (1418–1833) a Soproni Levéltárból.* Bp., 2004.

²⁰ *Armálisok. Nemesi címereslevelek a Zala Megyei Levéltár gyűjteményéből 1477–1898.* Szerk.: Molnár András. (A továbbiakban *Armálisok*). Zalaegerszeg, 2004. Erdélyi

²¹ Nyulásziné Straub Éva: *Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein* (a továbbiakban *Nyulásziné: i. m.*). Szekszárd, 1987. , *Armálisok*.

²² Csoma József: *A magyar heraldika korszakai.* Reprint. Szerk.: Szálkai Tamás. (A továbbiakban *Csoma: i. m.*). Máriabesnyő-Gödöllő, 2008.

Füzetek hasábjain. Egy szélesebb bázisú erdélyi kutatás eredményei²³ teremtették meg a lehetőséget, hogy – egy a korábbiaknál szélesebb spektrumú – összehasonlítást végezhessünk a magyar és erdélyi adományozási folyamat között. Az anyaggyűjtés megkönnyítésére adatlapokat készítettem, melyen szerepel az adományozottak és az adományozó neve; az oklevél kiállításának és kihirdetésének dátuma és helye; a pecsét leírása, az oklevél és pecsét méretei (hossz/szélesség, plicatura, címerkép mérete) és állagára vonatkozó megjegyzések; jelenlegi és egykori levéltári jelzet; egyéb az oklevélen szereplő bejegyzések; a szakirodalomban fellelhető hivatkozások; valamint a tágabb értelemben vett címer (címerkeret, címerkép, sisaktakaró, sisakdísz) leírása. A címerleírásoknál fontosnak véltem az eredeti latinból átírt és lefordított szövegrészeket is közölni.

A gazdaságtörténeti források esetében lehetőség nyílt komparatív elemzésre, amennyiben a nemesi összeírásokat össze lehetett vetni ugyanazon korszak paraszti conscriptióival, ami lehetőséget teremtett statisztikai adatsorok felvételére. Ebben az esetben is célszerűnek láttam a korábban ismeretlen – ám a megyei helytörténeti kutatásokban jól használható – forrásokat függelékben közölni.

A szemléltetést is szolgáló latin és magyar nyelvű forrásszövegeket egységes elvek alapján írtam át.²⁴

Jelen dolgozat célja, hogy a bihari nemesség alsó rétegét alkotó armalistákról korábban alkotott képet bővítse, hogy jogi helyzetüket, a nemesi rendbe jutásuk és státuszuk megtartásának folyamatát – a levéltári források lehető legszélesebb körének bevonásával – bemutassa, mindezt úgy, hogy gazdasági és műveltségi viszonyaikba is – a teljesség igénye nélkül – bepillantást engedjen. A társadalmi csoportok közti – az egymás mellett élésből szükségszerűen is fakadó – szoros kapcsolatokból kifolyóan a dolgozatban nemcsak az armalisták, hanem gazdasági-társadalmi-jogi kontextusban a velük egy közegben élő paraszti népesség, valamint a kismemesi és birtokos nemesség is megjelenik.

---

²³ Szálkai Tamás: *Armales Transylvanorum*. Válogatás az erdélyi fejedelmek címeradományaiból (a továbbiakban Szálkai: *Armales*). Máriabesnyő-Gödöllő, 2009.

²⁴ A latin nyelvű források közlésénél az általánosan elfogadott elveket alkalmazva, csak a zavaró mondatközi nagybetűket, írásjeleket, a pontatlanságokat, következtetlenségeket javítottam, a rövidítéseket jelölés nélkül oldottam fel. A kora újkori latin nyelvű forrásközlésre vonatkozó elveket újabban Oborni Teréz és Soós István foglalt össze. A magyar nyelvű források esetében a korhű átírás követtem, a Levéltári terminológiai lexikon alapján. Oborni Teréz: *A kora újkori latin nyelvű forrásszövegek kiadásáról*. Fons. 2000. 1. 67–75., Soós István: *Javaslatok az újkori magyarországi latin és német nyelvű források kiadására*. Fons. 2000. 1. Különösen 81–87., Ember Győző: *Levéltári terminológiai lexikon*. Bp., 1988. 216.

II. A címeradományozás folyamata és dokumentumai a Magyar Királyságban és az Erdélyi Fejedelemségben a kora újkorban

A 16. század első felében, amikor gyakorlatilag állandó hadszíntérré változott a Magyar Királyság, számos társadalmi változás vette kezdetét. Ezek között jelentős szerepet játszott az ún. armalista nemesek megjelenése, akiknek elnevezése a címereslevél latin nevéből, a „litterae armales” szókapcsolatból származik. A kifejezés alakulását jól szemléltetik a törvények rájuk vonatkozó cikkelei: az 1588. évi 19. törvénycikkben még csak körülírva, „a kancelláriában címert és nemességet szerző nemes”²⁵-eket említ, az 1595. évi 6. tc.-ben „armati nobiles”,²⁶ a következő évtől kezdve „armalistae nobiles”,²⁷ a 17. században már egyszerű „armalistae” alakban fordul elő.²⁸ A megyei statútumokban is több alakban fordul elő. Vas megyében a 16. század utolsó évtizedében már a nemesek három csoportját különböztették meg: „nobiles sessionati, armali, possessionati”,²⁹ Győr vármegye hasonló korabeli rendeletéhez hasonlóan.³⁰ Gömörben a 17. század elején így írja le ezt a csoportot: „Nobiles armales literas habentes”,³¹ egy évszázaddal később Győr vármegyében már az állandósult „nobiles armalistae” fordul elő.³² Az utóbbi statútumok is találóan jellemzik a nemesség ezen új rétegét, amely a korábbi, birtokadománnyal történő nemesítéssel szemben csak személyes mentességet biztosított, hiszen leggyakrabban a jobbágyság soraiból emelkedtek ki a címereslevelek birtokosai, korábbi jobbágytelkükön maradva, az után ugyanúgy földesúri járadékot tartoztak fizetni, mint a jobbágyok.

II. 1. Előzmények: a címeradományozás a középkorban

---

²⁵ „nobiles... insignia et nobilitatem in cancellaria consecuti” Corpus Juris Hungarici–Magyar Törvénytár. A kiadványt a Corpus Juris Hungarici Milleniumi kiadása alapján szerkesztette: Pomogyi László (a továbbiakban CJH). CD-ROM. Bp., 2004. 1588:XIX. tc.

²⁶ CJH 1595:VI. tc.

²⁷ CJH 1596:X., 1598. évi XV., XXII., stb. törvénycikkben.

²⁸ CJH 1630:XXX. tc., 1647:XXVI. tc.

²⁹ Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen: A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. Corpus Statutorum Hungariae Municipalium (a továbbiakban Kolosvári–Óvári: i. m). I–VIII. Bp. 1885–1890. V/1. k. 107., V/1. k. 42., 47.

³⁰ U. o. V/1. k. 76.

³¹ U. o. V/1. 81.

³² U. o. V/1. 431.

A 16. század közepétől kezdve az armalista nemesség számának ugrásszerű emelkedésével párhuzamosan megjelent az igény a nagybirtokos nemesség részéről egyfajta ellenőrizhető rendszer létrehozására, mivel Magyarországon a címereslevél adományozásával együtt az adományozott automatikusan nemességet is szerzett.³³ Jellemző, hogy míg a 15. században „nemességük nagyobb dicsőségére” kérnek címet, már korábban is nemes személyek, és az adományozás a király kezdeményezésére, vagy valamelyik nagyhatalmú báró vagy preláthus ajánlására (*relatio*) történt,³⁴ gyakran nemesség adományozása nélkül. Már a Zsigmond korabeli címereslevelek elemzésekor kiderült, hogy az adományozottak túlnyomórészt már korábban is nemesek voltak, a címeradomány tehát nem járt együtt nemesítéssel, mint évszázadokkal később.³⁵ Nagyrészt ez a tendencia valósult meg – a fennmaradt adománylevelek tanúsága szerint – Hunyadi Mátyás adományainál is.³⁶ Mindössze két esetben, a Pryber és a hradnai Holy armálisok kedvezményezettjei szereztek a címerrel együtt nemességet is. Ez pedig kétségtávolú a korszak ritkaságai közé tartozik, hiszen több példa is arra utal, hogy előbb nemességet kellett szerezni, és csak azután lehetett – esetlegesen – címet is. Így a csebi Pogány család armálisuk kiállítására előtt egy nappal külön adománylevelben szerzett nemességet,³⁷ Nagylucsei Orbán két évvel címereslevele megszerzése előtt lett birtokos.³⁸

II. 2. A manumissió levél

---

³³ Bár Werbőczy a nemesség eredeti szerzőmódjai közül még a birtokadományt (*donatio*) tekinti fontosabbnak, elismeri a címereslevéllel történő nemesítést is. Werbőczy István: Tripartium: a dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve. A bevezető tanulmány szerzője Bónis György. Budapest, 1990. I. rész 4. és 6.

³⁴ A *relatio* szerepe ekkor nem teljesen tisztázott, mivel nem szerepel minden oklevélen. A szakirodalom szerint a szerényebb családok kéréseinek támogatását szolgálta. Ennek ellentmond, hogy pl. az 1488. évi Holy armálisban (MOL DL 50537) nem szerepel „*relatio*”, pedig itt a korban ritka módon nemesítés is történt. Ebben az esetben talán a befolyásos rokonság pótolta a hiányzó ajánlást: a Trencsén vármegyéből származó Holy Pál ugyanis később, mint ákosházi Sárkány Ambrus pozsonyi ispán sógora tűnik fel oklevelekben (Botka Tivadar: Bars megyei oklevéltan. Bp. 1880. 110., 112.). Néhány példa a teljesség igénye nélkül: a mellétei Baróczi család 1415. évi adománylevelét Hédervári Lőrinc lovászmester (MOL DL 50512.); 1431-ben a pacali Peres famíliáét Chapi László alkancellár (MOL DL 69451); 1476-ban a Pyber családot vingárti Geréb Péter Felső-Szilézia kapitánya (MOL DL 50534); az Érkyek 1514. évi oklevelét Mihály boszniai püspök ajánlása mellett állították ki (MOL DL 67515). Kajári Biby Simon (Sörös Pongrác: Kajári Biby Simon armálisa 1522-ből. Turul. 1907. 1–2. 86.) és a Gellyey család 1522. évi armálisán (MOL DL 50252) még szerepel a rávezetett *relatio*. 1526 után azonban a címerszerzés folyamatának fontos kellékévé vált, bár ekkor már nem az adománylevelbe, hanem a címerkérő folyamodványra vezették rá.

³⁵ Kivételként említhető a Vadkerti Benedeknek adományozott armálisban (DL 50510) megnevezettek egy része (a szentgyörgyi Vincze család tagjai már korábban is nemesek voltak), vagy a király borbélyja zágrábi Dabi Mihály, akik mindannyian nemességet is szereztek. Csoma József: Zsigmond király címerlevelei. Turul. 1896. 1. 12.

³⁶ Szálkai, Tamás: Die Wappenbriefe von Matthias Corvinus. In: Matthias and his legacy. Cultural and political encounters between East and West. Eds. Attila Bárány–Attila Györkös. Debrecen, 2009. 108.

³⁷ Birtokadományt nyert a küüllői Tatárlaka falura. 1447. október 12-én (DL 29792). Címereslevelét másnap Hunyadi János kormányzó adományozta, Temesváron. DL 62838.

³⁸ Nyulásziné: i. m. 124.

A 17. században a címereslevél megszerzésének folyamatába új elem ékelődött: a manumissio, ami tulajdonképpen a nemeslevél megszerzéséhez vezető út első állomásának is tekinthető. A nagyszámú nemesítés a földesúri réteget is megosztotta,³⁹ hiszen míg az egyik oldalon a szökött jobbágyok korábbi földesurai igyekeztek visszaszerezni egykori szolgálattevőiket, addig a másik oldalon, a menekülőket befogadók igyekeztek az új munkaerőt megtartani. Ennek egyik módja volt, ha a szökött jobbágynek nemeslevelet szereztek, aki így mentesült minden személyi köztetés alól, és az új földesúrtól kapott jobbágytelken cserébe új életet kezdhetett. Ez a köztetés alakította ki egyfelől lassan a szokásjog eszközével, vélhetően a 17. század elejére a földesúri beleegyezést, a római jogban gyökerező⁴⁰ ún. manumissiót, ami a földesúr által – tetemes összegért – kiadott levél formájában garantálta a jobbágy személyi szabadságát, szemben az exemptióval, ami a jobbágybirtok mentesítését jelentette.

A manumissió levél szerkezete viszonylag egyszerű: a kibocsátó mellett felsorolja az osztályos atyafikat – akik esetleg később visszakövetelheték a jobbágyot – a jobbágy származási helyét, esetleg felmenőjét, valamint az „elidegenedés” tényét, történetét; általában tartalmazza a mentesítés díját; valamint megerősítésként a visszavonhatatlanságot hangsúlyozza. A levelet pecsét és aláírás hitelesítette, ahogy erre pl. a Debrecen város protocollumába bemásolt manumissiók is tanúskodnak. A szerkezet elemei jól nyomon követhetők Czigány István közöletlen mentesítő levelében.⁴¹

A jobbágyi köztetések alól való mentesüléshez azonban az osztályos atyafiak beleegyezése is kellett. Jó példa erre Matolcsi másképp Siros István manumissiója. Földesura, Ilosvai Imre ugyanis vérrokonai engedélye nélkül adta ki az elbocsátó levelet, csak hogy a rokonság utóbb rájött a turpisságra és Debrecen város magisztrátusához fordult jogorvoslatért, így végül újabb száz forinttal rövidítették meg. Matolcsi azonban az újabb rokonok

---

³⁹ A nemesítést törvényi feltételekhez kötötték, lásd lentebb a II. 6. alfejezetben.

⁴⁰ Az ókori Rómában számos formája alakult ki a rabszolgák felszabadításának, ami eredetileg a praetor előtt zajlott. A tulajdonos a szolgára helyezte pálcáját és kijelentette, hogy szabad, ezzel tehát mintegy szabadon bocsátotta (manumissio~kézből elbocsátás). A manumissiónak később még számos változata alakult ki. Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és institúciói. Bp., 1996. 214–215.

⁴¹ „Manumissionales. En nemes Szathmár vármegyében Bagoson lakozó Bagosi Mihály adom tudtára mindenek[ne]k a'kitt illik ezen levelemnek rendiben, hogy mostan Debreczenben lakozó Czigány István vajdának adtam jobbágyi állapotya alol mostan levő és leendő fiaival edgyütt egész szabadságot, ugy hogy sem magam, sem maradékom, magat vagy maradékit nem haborgatom, vagy jobbágyi állapotra nem késztetem, sőt minden legitimus Impetitorok ellen az evictiot magamra vállalván, meg oltalmazom. Mellynek nagyobb bizonyására adom ezen kezem írásával és pecsétemmel meg erősítettett levelemet. Bagos, 28. Octobr[is] 1714. L[oca] S[igilli] Bagosij Mihály. Coram me Georgio Jó n[obilis] persona inclyti comit[a]tus Szathmár m[anu]p[ro]p[ria]. Improtocollat[um] die 22. Martij 1728. Ad instantiam Andreae Levai, filii p[rae]fati Stephani Zingari: originali ipsi instanti restituto.” HBML IV. A 1011/cc. 1. k. 28.

felbukkanása esetére kikötötte, hogy fizessék neki vissza a mostani száz, sőt azonfelül kétszáz vonás forintot.⁴²

A jobbágy-felszabadító levél nem jelentette automatikusan a jobbágy nemességért való folyamodását, ezzel csak szabados, azaz libertinus lett. Legalábbis erre utalnak azok a debreceni manumissziós levelek, amelyeknek tulajdonosai később sem szereztek armálist, egyszerűen csak a városba költözve mentesülni akartak a földesúri függőségtől.⁴³ Valószínű, hogy azokban az esetekben, amikor a jobbágnak mégis szándékában állt a címereslevél megszerzése, akkor ezt a felszabadító levélbe is beleíratta, így a nádudvari Padrah Bálint és István számára marosnémeti Gyulai Ferenc váradi vicekapitány által a váradi káptalan előtt tett vallás is tanúskodik: *„csupán magok személyekre nevezve az paraszti es jobbágyi kötelesség alól fel oldozta és fel szabadította volna, annyira, hogy tellyes szabadságot engedett nekik, ugy mind két ágon levő maradékaiknak mindenütt es minden helyen valahol akarnanak menesre es jövesre, lakasra valo tehetséget nem csak, hanem nemely szabadságról valo armalis megszerzesere valo utat is minden részben, hogy batran maguknak vehessenek, egész maga lekötelezesevel engedett, mely eféle jobbágyi kötelességek alól valo feloldozasert, es elbocsatasert ... meg irt Padrah Bálint es István sokszor említett nemzetes Gyulai Ferentz urnak most mi elottunk ket száz, 200 egész mertekü es fojó jo csaszar tallerokat adtanak es fizettenek...”*⁴⁴ Ebben a manumittálás másik lehetséges okára is választ kaphatunk: *„ugy a helynek távol léte miat, ki a pogány ellenség hatalmára nézve, a mennyiben erejében ki azon jobbágyainak igen kevés hasznokat vehetné, az okon ugyan meg nevezett jobbágyait magokat, nem különben maradékaikat mind a két ágon kik volnának ... mentesítette”*.

---

⁴² „a'minemű köz osztályra való itt Debreczenben lakó jobbágjunkat Matólczi másként Siros Istvánt, véliünk egy testvér atyánkfia t[ekintetes]. nemzetes Ilosvai Imre úr, a'mi híriünk nélkül 90 f[orint]ban 1729. esztendőben manumittált, nevezett Jobbágyunk ellen, szabad királyi Debreczen várossa n[emes]. tanácsa előtt törvényes processust indítván, és haza vinni akarván, sok emberséges emberek kérésére ötet, és mind két ágon lévő maradékot 100 vonás forintokban [58.] örököszen manumittáltuk, semminémű just magunknak, vagj maradékinknak hozzá fenn nem tartván, és akképpen fellyebb irt atyánkfia Ilosvai Imre úr ezen jobbágnak adott manumissionális levelét helyben hadgjuk, aszt bizonyossan tudván, hogj ő k[e]g[ye]lmén és mi rajtunk kívül nevezett Siros István ellen semmi több p[rae]tendens atyafi immár nincsen, a' törvényes evictiót is minden legitimus impetitorok ellen magunkra és maradékinkra fel vállallyuk, sőt fel is vállaltuk, olly moddal, hogj ha valaki említett Siros Istvánt törvénnel háborgatná, ötet, ezen szabad királyi Debreczen várossa n[emes]. tanácsa előtt compareálván, evincálljuk, és adig míg nem compareálunk Siros senkinek semmit se tartozzék felelni, ha pedig sem nem compareálnánk és evincálni magunk, vagj maradékink nem akarnánk, avagj ezen manumissionális levelünket violálnánk, tehát ipso facto, coram quocunque judice két száz vonás f[orint]ban magunk, és p[rae]scriptusaink convincáltassunk, azon felyül tartozzunk aszt is vissza fizetni, a'mit most tőle felvettünk.” HBML IV. A. 1011/cc. 57–59.

⁴³ Pl. Teleki Sándor manumissziója Bóné Márton részére, pénzösszeg említése nélkül. HBML IV. A. 1011/a. 29. k. 321. (1718.)

⁴⁴ HBML IV. A. 12/b. 3. cs. Osváth-hagyaték. Vegyes iratok. Teljes szövegét közli: Ráczy István: Városlakó nemesek. 220. Csáky László a margittai Oláh Istvánnak 1652. évi manumittáló levelében kinyilvánítja, hogy magát és „maradékot is nemesi szabadsággal felékesíthesse és ő felségétől az mi commendatiónkra armálist is nyerhessen.” Közli Papp Klára. In: Várostarténeti források. Erdély és a Partium a 16-19. században. Szerkesztette: Papp Klára, Gorun-Kovács György és Jeney-Tóth Annamária. Debrecen, 2005. 69.

A jobbágyok felszabadításának díja országrészenként-megyénként nagy eltérést mutat,⁴⁵ az alföldi mezővárosok esetében is nagy különbségeket tapasztalunk. Nagykőrösön 1652-ben Páhy Lukács 300, 1653-ban Sáfár István 280, 1670-ben csatai Nagy János 80 magyar forintot fizetett a manumittálásért.⁴⁶ Ehhez képest a Debrecenbe szökött jobbágyok díja viszonylag alacsony: 1718-ban Széchényi György egykori jobbágyait, a tokaji Barta másképp Kegyes András és a debreceni Kegyes alias Barta Györgyöt 108 forintért manumittálta,⁴⁷ ugyanekkor a „*kurucz világban*” elszökött csernyői Nyiri Pál Klobusiczky Jánossal 60 magyar forintban „*s két pár csizmákban karmasinból*” állapodott meg.⁴⁸ Nem sokkal később az Ilosvai család jobbágyai, a szatmári Ökörítóról származó Tardi Gergely⁴⁹ és Matolcsi János⁵⁰ egyaránt kilencven vonás forintot fizetett a levélért. Valószínűleg a kivételes esetek közé tartozott B. Vas János, aki a debreceni kollégium diákjaként „*iffjui idejétől fogva tellyes igyekezettel és az Isten kegyelmének kérelmivel magát a belső hivatalra elszánta*”, amit a Kölcsey család manumittálással jutalmazott.⁵¹

Sőt, gyakran maga a nemes – kapcsolatai révén – „hozatta” az armálist, persze ezt is bizonyos pénzösszeg megfizetése után.⁵² Talán ezekben az esetekben került be az armális szövegébe – nyilván külön kérésre – az egykori birtokos, mint közbenjáró, vagy ajánló, de gyakran a manumissio tényét is rögzítették.⁵³ Viszonylag korán, 1624-ben a feketebátori Szöböni István oklevelének szövegében már utalás történik a manumissióra,⁵⁴ bár később kétségkívül gyakrabban fordul elő. A székelyhídi uradalom birtokló albisi Zólyomi család, mint földesúr, már a 17. század elején négy család armálisában is szerepel,⁵⁵ de a Debrecenbe

---

⁴⁵ Varga János: Jobbágyrendszer a magyarországi feudalizmus kései századaiban 1556–1767. Bp., 1969. 234–239.

⁴⁶ Rácz István: Városlakó nemesek. 47.

⁴⁷ HBML IV. A 1011/a 29. k. 297.

⁴⁸ HBML IV. A. 1011/cc. 302–303.

⁴⁹ HBML IV. A. 1011/cc. 40.

⁵⁰ HBML IV. A. 1011/cc. 39.

⁵¹ HBML IV. A. 1011/cc. 275–277.

⁵² Rácz István: Városlakó nemesek. 48.

⁵³ Ezzel szemben Rácz István szerint nem történik utalás a manumissióra. Rácz István: Városlakó nemesek. 49.

⁵⁴ „*Stephanum Szöböni tanquam personam liberam atque (uti superinde fideliter informantur) per dominum suum terrestrem mediantibus certis literis capitularibus dudum omnimode manumissam et e servitute iobgationali emancipatam...*” 1624. október 25. Gyulafehérvár. DRKNkK R 963.

⁵⁵ MNM címereslevelei. Bocskai István familiarisának, az említett vármezei Pethő Györgynek és testvérének Jánosnak, özvegy albisi Zólyomi Miklósné, Daróczy Zsófia közbenjárására 1606. november 23-án Kassán adományozott nemességét. (Holub József: Bocskai szakácsának címere. Turul. 1910. 4. 178.); Székelyhídi Mari család 1624. évi armálisa (HBML MUO 115.); Csató Mihályt 1631. évi oklevele özvegy Albisi Zólyomi Miklósné „familiarisa”-ként tünteti fel. MNM címereslevelei. 3. 236.; Diószegi Szél Jánosnak, korábban Szerdahelyi Imreffy Mihály és Zólyomi Erzsébet jobbágyának manumissiója és címereslevele. 1618. április 22. Gyulafehérvár. EKK 12. k. 63–64.

beköltöző vidékiek között is akadnak az uradalomból érkezők.⁵⁶ Ez esetben azonban a család nehéz anyagi helyzete indokolta a gyors készpénzhez jutással járó manumissiókat és jobbágyuk armálishoz jutását.⁵⁷

II. 3. A címereslevél taxája

A 16. század végére az armális a nemességbe vezető út eszköze lett: már nem nemesek kaptak címert, hanem az alsóbb társadalmi rétegek státuszváltozását szolgálta: ez volt a legegyszerűbb kiút az ignobilitasból.⁵⁸ Annál is inkább, mivel az oklevél kiállításának díja – a taxa – ebben a században még nem volt túl magas, így az armális megszerzése nem ütközött nagyobb nehézségbe.⁵⁹ A 16. század végén két címereslevél kiállítása húsz forintba került,⁶⁰ az 1609. évi országgyűlés pedig – nyilván a megnövekedett oklevélkiadás miatt – már törvényben szabta meg, hogy a birtok nélkül adományozott nemeslevél kiadásáért 25 forintot kell fizetni – esetleges birtokadomány esetén jobbágyonként még 50 dénárt – a kiállításért díszítéstől függően 2–4 forintot.⁶¹ Mégis Kóta Péter kutatásai alapján megállapítható, hogy a 17. században elég kaotikus állapotok jellemzik az armálisok kiadásával kapcsolatos pénzügyi helyzetet. Akadt olyan példa is, hogy az oklevél kiállításához feltétlenül szükséges anyagokat, mint pl. a zsinórt, vagy kiderült, hogy a kapott pénz nem fedezi a pecsételés költségeit.⁶² Több Ferenczffy Lőrinc kancelláriai titkárhoz intézett levél is arról tanúskodik, hogy a secretarius maga is gyakran segédkezett armálisok megszerzésében. Dobrasowszky Vince 1636-ban írja „*Megh szolgálom k[egyelme]dnek édes secretárius vram hogi az armalist ala keödde k[egyelme]d, meg adtam Ferencz deáknak az 26 F[orin]tot, amint k[egyelme]d megh parancholt...*”⁶³ még furcsább kérésnek tűnik, ugyanebben a levélben később, hogy a titkár a kiállítás díját maga meghitelezve, személyesen vigye el a kész oklevelet a megrendelőnek: „*Branik Georgi vram Kechkis vram vicere expedialtatot személliere armalist, kért azon, hogi*

⁵⁶ 1606 és 1640 között Diószegről és Szakolyról 5-5, Ottományból, Kerekegyházáról, Gyapolyról 1-1, beköltöző volt. Zoltai Lajos: Vidékiek beköltözése Debreczenbe 1564–1640. Debrecen, 1902.

⁵⁷ Szálkai Tamás: Négy évszázad Biharban: az Albisi Zólyomi család története. Szakdolgozat. Témavezető: Papp Klára. Kézirat. Debrecen, 2006.

⁵⁸ Ld. részletesen Szabó István: A jobbágy megnemesítése. *Turul.* 1941. 1–2. 11–21.

⁵⁹ Ld. bővebben Kóta Péter: A címereslevél ára. In: *Mágnások, birtokosok, címerlevelek. Rendi társadalom-polgári társadalom* 9. Szerk.: Ódor Imre–Pálmány Béla–Takács Péter. Debrecen, 1997. 149–156.

⁶⁰ Salm gróf levele szentgyörgyi provizorához Győri Deák Benedekhez: „*Im mi Listhius uramtól váltottunk ki két levelet húsz forinton, egyik Vayda Christoff czimer-levele, az másik más szolgánké. Azért azt akarjok, hogy mikor ez mi levelünkkel Listhius uram embere megtalál, hogy mindjára adj húsz forintot neki.*”. Holub József: Címereslevél taxája 1572-ből. *Turul.* 1904. 4. 178.

⁶¹ „*A czimeres nemeslevelekért, a melyeket valakinek fekvő jószágok adományozása nélkül adtak, huszonöt forintot; fekvő jószágok adományozásával pedig minden jobbágy után még ötven dénárt kell hozzáadni; a leírás díja is az érdemet túl ne haladja; és pedig az egyszerű leírásért fizessenek két forintot; a díszesebbért, a mely arannyal van ékesítve: négy forintot.*” CJH 1609: LXXIII. tc. 8. §

⁶² Kóta: i. m. 149.

⁶³ MOL A 32 Litterae privatorum. 1636. II. 18. No. 267.

k[egyelme]dnek iriak melette mivelhogi ide ala igiekezik k[egyelme]d hogi magával ala hozna k[egyelme]d, az taxaiat it alat k[egyelmedne]k meg adgia". Jól jellemzi a hasonló levelek küldőinek anyagi helyzetét Beniczky Ferenc levele, aki – egy „barátjának” akart nemeslevelet szerezni – a papiros mellé egyelőre „*egj kis edenyben bronzatt es ket kys saytoczkatt*” küldött „*mygh mast nem kuldhetek...*”⁶⁴ Nyilván a titkárnak is érdeke fűződött ahhoz, hogy minél több adománylevelet állítsanak ki, hiszen a taxa egyharmada őt illette. 1691-ben a kancellár az oklevél hitelesítését aláírásával ellátó secretarius díját a korábbi tíz forintról harmincra emelte, ekkor tehát a kiállítás díja kilencven forintot tett ki.⁶⁵ A 18. században az árak folyamatosan emelkedtek, mivel az az armálisok taxája a kancellária egyik legfontosabb bevételi forrása volt, ezért a század eleji átlag kétszáz forint helyett, az 1740-es években már ötszáz forintot kellett az elsődleges, és kétszázötvenet a másodlagos adományozott után fizetni.⁶⁶ 1751-től a nagyobb érdemeket felmutatók ezer, mások ezeröttszázat fizettek (a bárói ennek a duplája, a grófi pedig több, mint háromszorosa volt), amire még rászámították az alapanyagok (pergamen, aranyozás, fémtok, pecsétzsinór, viasz) árát, valamint az írnok nyolc forintos díját.⁶⁷ Sinay Miklós professzor, a nemeslevele megszerzéséhez szükséges 1325 forintot munkáltatójától, a debreceni kollégiumtól kölcsönözte,⁶⁸ ekkoriban Debrecenben egy kőpincés, kőkamrás házat 1012 forintra becsültek.⁶⁹ Jellemző, hogy a nagyfokú korrupció miatt a kancellária pénzügyeit át kellett tenni a kamarához, mivel egy vizsgálat megállapította, hogy a hivatalnokok a meghatározott díjakon felül még borraivalót is elfogadnak.⁷⁰

A magyar király nevében az udvari kancellárián kiállított dokumentumokat 1527-től – az elsősorban nyilvántartó szereppel vezetett – Királyi Könyvekbe is be lehetett jegyeztetni, amiért külön díjat számítottak fel.⁷¹ Amikor 1558-ban Eperjes szabad királyi város új adománylevelet szerzett a királytól, az ügyeket intéző Zula Boldizsár a többi felmerülő költség – pergamen, viasz, stb. – mellett egy forint ötven dénárt számolt fel a regesztrátor által

---

⁶⁴ MOL A 32 Litterae privatorum. 1635. XI. 25. No 262.

⁶⁵ MOL A 35 Conceptus expeditionum . 1691. No. 58./XII. Hivatkozik rá Kóta: i. m. 149.

⁶⁶ Kóta: i. m. 150.

⁶⁷ MOL A 84 Series Taxarum. Kóta: i. m. 151.

⁶⁸ Révész Imre: Sinai Miklós és kora. Bp., 1959. 35.

⁶⁹ Szabó Nagy András vagyonleltára. HBML IV. A. 1011/k. Relations. 195/1777.

⁷⁰ „*cum a pluribus cancellariae hujus membris ultra solitam hactenus taxam pro investis usui quotidiano deservituris vinis florenus desumptus sit...*” MOL A 35 1748. XII. 13.

⁷¹ Illésy János–Pettkó Béla: A Királyi Könyvek. Jegyzéke a bennük foglalt nemesség czim, czimer és honosság adományozásoknak (a továbbiakban Illésy–Pettkó: A Királyi Könyvek). Bp., 1895. 5–8.; Kempelen Béla: A nemesség. Útmutató az összes nemességi ügyekben. Bp., 1897. 45.

a Liber regiusba történő bejegyzés díjaként,⁷² aminek ma nincs nyoma, tehát vagy a kancellária hivatalnoka, vagy Zula kaparintotta meg magának a taxa összegét.

II. 4. A címerkérő folyamodvány

Mohács után más változás is bekövetkezett a magyarországi címeradományozás folyamatában, ugyanis az udvari kancellária a nemesség megszerzését rögzített formában beadandó alázatos kérelem beadásához kötötte, amelynek a hivatalos formába öntött supplicatio mellett tartalmaznia kellett a kívánt címet is. Ez állt azokra az esetekre is, amikor valaki nemessége megújítását kérte a királytól. A debreceni Hajdú-Bihar Megyei Levéltár armálismásolatai között található Turi (Twry) Gáspár, István és János régi címerük megújítása érdekében írt folyamodványa,⁷³ amelyen két címerrajz is található.⁷⁴ A kérelem 1566-ban került engedélyeztetésre.⁷⁵ Ettől néhány évvel korábbi – a szakirodalomban is jól ismert – kérelem a Tinódi Sebestyéné,⁷⁶ ez viszont talán a legrégebbi olyan, amelyben nem egyszerűen címet kérnek, hanem kifejezetten „ősi címerük” megújítását kérik a királytól, ezért szövegét célszerűnek tartom a fejezet végén lévő Függelékben is közölni.⁷⁷ A címerkérő folyamodvány 16. századi, viszonylag egyszerű szerkezetéhez képest – a mikor a megszólítást követő rövid

---

⁷² „Item eidem pro pargameno et cera alba den. 68. Item pro literis armorum eidem pro taxa fl. 32. Tulit ad rationem florenos 20. – Residuum finaliter dat. fl. 12. Item pro pargameno et cera alba iterum den. 68. Item pro zona filis aureis et argenteis variegata eidem Balthasari Zwle dat. fl. 1 den. 50. Pro inscriptione privilegii in librum regium regestratori dat. fl. 1 den. 50.” Közli Iványi Béla: Eperjes szabad királyi város címerei és pecsétjei. Turul. 1911. 1. 30.

⁷³ HBML IV. A 12/b 1. sz. n. Tury; A címereslevelek másolatai – melyek a nemesi perek során kerültek felhasználásra – betűrendben A-tól K-ig vannak meg, ezért is érdekes, hogy Turi család folyamodványa mellett még a Méhes, valamint a nagyszalontai Varga család Bihar vármegye által két példányban kiállított nemesi bizonyáglevele is szerepel ebben az irategyüttesben, amely mai formáját az első világháború után nyerte el. HBML IV. A 12/b 1. sz. n. és 107. cs. Méhes, illetve Varga család.

⁷⁴ A bal oldalon valószínűleg az „ősi” címer, amely a 15–16. század fordulójára jellemző pajzscímer, emellett a másik oldalon egy teljes címer látható rostélyos sisakkal, sisaktakarókkal és sisakdísszel A két pajzs formája némiképp eltér, de a címerkép egyezik, tehát egy teljesen új ábrát festettek be, ami azért szokatlan, mert egyébként a meglévő címerterven eszközöltek változtatást, mint ahogy az a Thury másként Paakó család 1578. évi, vagy Zerechen János Derochy névre hamisított 1582. évi armális iránti kérelmében. Nyulásziné Straub Éva: Címeradományozás I. Ferdinánd korában. Rubicon. 2003. 11–12. 67. Csománál a hamisított Derochy név szerepel (Csoma: i. m. 102.). Az armalist Derentschy névre hamisították. Érdekes megjegyezni, hogy az oklevélbe utólag festették be a címet, mégpedig a folyamodvány alapján. Csakhogy a festő a címerhez tartozónak vélte a kancellárián végrehajtott javítást is, ami így átkerült az oklevélbe is – ahogy Áldásy is írta – az armálison lévőt a címerkérő folyamodványról másolták – nemcsak a címerkép egyezik ugyanis, hanem a sisakon lévő „erős tollvonások” is rákerültek, nyilván a másoló nem tudta, mi célból szerepelnek a folyamodványon. Szálkai Tamás: Mórábrázolások a heraldikában. Kézirat. Az eredeti folyamodvány és oklevél őrzési helye: MOL R 64.

⁷⁵ A címer leírását a kérelemről másolt egyszerű tollrajz alapján helytelenül közli Áldásy Antal; a tollrajzon a nyelv levélnek látszott. Erre hivatkozik Kempelen Béla is. Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címereslevelei. 1092–1600. Bp., 1923. II. k. 214. sz. és Kempelen Béla: Magyar nemes családok. Bp., 1931. X. k. 352.

⁷⁶ A mondott folyamodványt és a hozzá tartozó oklevelet először Szádeczky Lajos közölte az Erdélyi Museum Egylet lapjában, majd a Turulban is bemutatták. Schönherr Gyula: Tinódi Sebestyén czimeres nemeslevele. Turul. 1902. 2. 92-93. Újabban hivatkozik rá, és színesben közli Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad címerei. Szekszárd, 1987. 9.

⁷⁷ A folyamodvány latin szövegében a szóvégi rövidítéseket és a nagy kezdőbetűket – amelyek indokolatlanul nehezítenék a szöveg áttekinthetőségét – jelölés nélkül oldottam fel.

kérelmet és pozitív elbírálást kérő formula után, az aláírás⁷⁸, végül a király engedélye és aláírása következik –, a 17. században a szöveg kibővül, állandósul, és a nemeslevélben szereplő formulák szavai – az országot szimbolizáló Szent Korona, valamint a királynak teljesített és a következőkben teljesítendő szolgálatok felemlítése – köszönnek vissza, azzal a különbséggel, hogy a kérelemben egyes szám első személyben íródnak, mint pl. Taxony János kérelmében is, amit a fejezet végén található Függelékben közlök.⁷⁹

Beniczky Ferenc fentebb már idézett levele⁸⁰ arról tanúskodik, hogy a kötelezően beadandó címerkérő folyamodvány *mellett* igyekezett személyes hangvétellű levelével is biztosítani a kancelláriai titkár jóindulatát. Beniczky ugyan az oklevél „*supplicatiojat*” már elküldte de azért, kéri a Ferenczffyt, „*mint io akaro vramott az en szolgataimerth, ha lehetséges k[egyelmed] szerezz meg azt a chymer levelett czassar vrunktol eő felsegetöl es ha eő felsege megh engedj, irassa megh k[egyelmed] szepen, es mykora lehessen keszen az chymer level, es mytth fogh k[egyelmed] teöle kyvanny, adgja k[egyelmed] tudtomra*”.

Amíg az udvari kancellárián kötelező volt a kérelem beadása az oklevél megszerzéséhez, addig Erdélyben egész más volt a helyzet. Eddigi kutatásaim során egyetlen erdélyi címerkérő folyamodvány sem került elő. Míg a királyi kancellárián – a fentebbiekben látott módon – az alattvalóknak „alázatos kérelem” formájában kellett kérni a címeradományt, ahogy ezt a címereslevelek szövegébe is belefoglalták, addig az erdélyi armálisokban kivétel nélkül visszatérő „*consiliarorum... intercessionem*” kitétel használata – olykor kérelem említése nélkül – arra enged következtetni, hogy valamilyen befolyásos személy – földesúr, tanácsos, stb. – közbenjárása is elegendő lehetett az oklevél megszerzéséhez.⁸¹ A katonák esetében számos olyan példa akad, hogy feljebbvalójukat említi az armális szövege:⁸² hihetőnek tűnik, hogy ezekben az esetekben az a tiszt, olykor tisztek – akik bejáratosak lehettek a fejedelmi udvarba – járhattak közbe katonáik érdekében. Itt kell megemlíteni vargyasi Kósa János deák magyar nyelvű kérelmét, amely későbbi keletű ugyan, de az egyetlen általam ismert erdélyi folyamodvány. A deák Bethlen Gábor szolgálatában állt, és a kérelem szerint: „*szemelyemnek Nobilitatioja feleöl meghatalvan alazatosan kegyelmesseghet igitte vala eő felseghe; De az*

⁷⁸ Legalábbis erre utal az általam látott folyamodványok szövegének, és az aláírásnak hasonló volta.

⁷⁹ Szálkai Tamás: Taxony János címerkérő folyamodványa és armálisa 1669-ből. Kút. 2006. 4. 7., 11.

⁸⁰ MOL A 32 Litterae privatorum. 1635. XI. 25. No 262.

⁸¹ Szabó István általánosságban egyaránt kérvényt említ a magyar és erdélyi gyakorlatban is, konkrét adatok nélkül. Szabó István: A jobbágy megnemesítése. Turul. 1941. 1–2. 19.

⁸² Báthory Gábor okleveleiben pl. Békés János Németi Gergely kapitány alatt szolgáló katona (MOL R 64); bajomi Hegedüs Mátyás Médi István kapitány katonája (MOL R 64); váradi Sáffár Gáspár Zámbo Balázs kapitány vitéze (MOL R 64); stb. szerepel. Szálkai Tamás: Báthory Gábor adományozta címereslevelek a Magyar Országos Levéltárban. In: Báthory Gábor és kora. Szerk.: Papp Klára–Jeney-Tóth Annamária–Ulrich Attila. Debrecen, 2009. 208–209.

*eő felseghe hoszszu beteghsege miat abbeli alazatos kivansaghom szinten veghben nem mehetven; Keőnyeőrgők alazatosan mint kegyelmes Aszszonyomnak felsegedhnek, meltosztassek felseghed ennekem kegyelmessegheből ennyi ideigh valo alazatos szolgalmomat meghtekintven in persona Armalist conferralni”*⁸³, s nem sokkal később Brandenburgi Katalin valóban kiállította az oklevelet, bár ennek vargyasi Daniel Mihály háromszéki királybíró ellentmondott.⁸⁴

II. 5. A címereslevél belső szerkezete

A királyi jóváhagyást követhette az armális kiállítása. Kibocsátásuk számának fokozatos növekedése miatt diplomatikai jelentőségük is emelkedett. Tárgyi szempontból külön oklevéltípusnak tekinthetők,⁸⁵ belső szerkezetükben a német birodalmi gyakorlat hatása is felfedezhető, de magyar sajátással. A 16–17. században, mikor a címeres leveleket már nemcsak a rendes oklevél formában, egy hártyalapon, hanem néha könyv alakban is kiállították, különbség lelhető fel a magyarországi és a római szent birodalmi gyakorlat közt, még a Habsburg-házi uralkodók idejében is. A magyarországi gyakorlatban a hártyalap első oldalára festették a címet, német nyelvterületen a könyv a 3–4. lapjára, a szöveg terjedelmének függvényében.⁸⁶ A kora újkorra kialakult armálisforma végigkíséri a 16–17. századi magyarországi okleveleket, eltérés csak az erdélyi gyakorlatban mutatkozik, amiről lentebb ejtek szót. Mivel a kora újkori armálisok belső szerkezetére a szakirodalom nem fordított nagyobb hangsúlyt, ezért célszerűnek tartom ennek bemutatását is. A nemeslevél szerkezetének elemei jól megfigyelhetők Nagytúri Thury Ferenc 1571. évi nemességújító armálisában, amit a fejezet végén lévő Függelékben közlök.⁸⁷ Ebben is nyomon követhető a klasszikus hármas felosztás (I. bevezetés; II. tárgyalás; III. befejezés)⁸⁸ elvének érvényesülése. A protocollum részei a kibocsátót megnevező intitutatio (I.1.), és közbe ékelve az oklevéladó isteni eredetű hatalmára utaló jámborsági formula (formula devotionis, I.2.), majd az általános közönség megszólítása, akihez a levél szól (inscriptio, I.3.). A tárgyalás tartalmazza az arenga-t (II.1.), amelyben az oklevél(ek) kiadásának általános magyarázata szerepel, amit az erények, tettek, szolgálatok konkrét, vagy általános megnevezése követ

⁸³ Közli Sándor Imre: Czímerlevelek (a továbbiakban Sándor: i. m.). I-II. Kolozsvár, 1911-1912. I. 162. Valamint Gyárfás Tihamér: Czímeres levelek Brassó város levéltárában. Turul. 1909. 3. sz. 109.

⁸⁴ Gyárfás Tihamér: Czímeres levelek Brassó város levéltárában. Turul. 1909. 3. sz. 109.

⁸⁵ Szentpétery Imre: Oklevéltan. Bp., 1930. 204–205.

⁸⁶ Áldásy Antal – Fejérfataky László: Magyar címeres emlékek. I. Bp., 1904. 15–16.

⁸⁷ A szöveget és a fordítást közölte Szálkai Tamás: Nagytúri Thury Ferenc armális a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Diplomagyűjteményében. Levéltári Szemle. 2006/4. 5–10.

⁸⁸ Protocollum-contextus-eschatocollum.

(narratio II.2.). Konkrétan leírja a jogi tény, a nemesítés/nemességmegújítás tényét, a hozzá kapcsolódó jogok általános felsorolása mellett a dispositio (II.3.). Ennek a szövegébe van beszúrva a címereslevél legsajátosabb része, a címerleírás (II.4.). A rendelkező részt az oklevélben foglaltak megerősítését és a hitelesítés módját leíró formula (corroboratio, II.5.) következik. Végezetül a befejező rész a datatio-t (III.1.), a méltóságsort (series dignitatum, III.2.), és az aláírásokat (subscriptiones, III.3.) tartalmazza.

Ettől több ponton eltért az erdélyi fejedelmi kancellária által kialakított gyakorlat, amely inkább megőrizte a középkori oklevélformát. Így az armálisok a méltóságsor feltüntetése nélkül, egyből a datatio-val végződnek. Érdekes, és az armálisok jelentőségét mutatja, hogy más, külön jogokat biztosító adománylevelek is a nemeslevelek formuláin alapulnak, csak a korábbi és az újonnan elnyert állapotot és helyzetet jelölő szavak cserélődnek ki. A címereslevél „e statu et conditione ignobili/jobbagionali/civili/plebea/rusticitatis/minus nobili”⁸⁹ szövegrésze helyett a primipilátust adományozóba „e statu et conditione libertini Siculicali/pixidarii”⁹⁰ került, ugyanez áll a rangemelő oklevelekre is,⁹¹ de a nemeslevélben szereplőkhöz hasonló elemeket lehet felfedezni a 18. századi debreceni cívislevél nyomtatott szövegében is.⁹²

Már Barta Gábor megállapította, hogy a János király udvarában különösen ünnepélyes formában kiadott privilégium levelek szövegébe az antik műveltségre utaló humanista szófordulatokat, leírásokat illesztettek,⁹³ amelyek a korábbi nemeslevelekre általában nem jellemzőek,⁹⁴ de megfigyelhetőek számos fennmaradt erdélyi armálisban. Először egy Izabella

---

⁸⁹ Csak a példa kedvéért Végh Mátyás máramarosszigeti polgár armálisában „*statu et conditione plebea et civili*” (HBML MUO 287.), Affra másképp Litteratus Máté esetében pl. „*a rusticitatis et ignobilitatisconditione et statu*” kifejezés (KMÁL Cota 168.), kisbárszói Timbus Demeter oklevelében egészen konkrétan a „*e conditione minus nobili et statu scolopetariorum*” (KMÁL Cota 232.) szövegrész szerepel.

⁹⁰ Gyergyóújfalusi Kovács Péter oklevelében: „*ex numero reliquorum libertinorum Siculorum nostrorum, et conditione plebea ac ignobili*” HBML MUO 109.

⁹¹ Ezekben az esetekben a „nemesség soraiból kiemeltük” és a „Magyarország bárói/grófjai sorába számláltuk” kifejezésekkel éltek. Pl. a gyöngyösi Nagy család I. Lipót adományozta 1681. évi bárói, könyv alakú rangemelő oklevelében is „*e caetu et numero nobilium*” és „*magnatum seu baronum*” kifejezések szerepelnek (KMÁL Cota 219.); a Sárpataki család 1709. évi grófi diplomájában pedig „*in gradum et statum comitum et comitissam*” szövegrész utal a rangemelésre. KMÁL Cota 233.

⁹² Szőnyi Pál 1792. február 8-i cívislevelében pl. „*juribus, praerogativis ac immunitatibus uti, frui possit*”, stb. A 19. század elején a cívislevelet már magyar nyelven adták ki, szerkezete is megváltozott. Ekkor a kérelmezés és polgárrá válás tényét rögzítő bevezetés után, az újdonsült polgár esküje került a szövegbe. DRNkK. R 968/1.; R 968/2., R 2907.

⁹³ Barta Gábor: Humanisták I. János király udvarában. In: Magyar reneszánsz udvari kultúra. Bp., Szerk.: R. Várkonyi Ágnes. 202–203.

⁹⁴ A Mátyás király által Johannes Tolhoppfen német asztrológus részére 1480. október 20-án, Zágrábban adományozott armális címerleírásában találni antik utalást. (Egy 1618. évi, hiteles német fordításban maradt fent, hártján, címerképpel) MOL DL 108112. Kivételként említhetjük a Révay család nemeslevelét. Mikó Árpád: II. Lajos király címereslevelei. In: Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara. Szerk.: Réthelyi Orsolya, F. Romhányi Beatrix, Spekner Enikő és Végh András. Bp., 2005. 79.

által adományozott, 1559. évi oklevélben.⁹⁵ Ezen kívül pl. Báthory István dési kamarai prefektusa, Keresztury Kristóf nemességmegújító armálisának arengájában a mindig győzhetetlen Makedóniai (Nagy) Sándort emlegetik, és a nemesi előjogokat a szkíta szabadságra vezetik vissza.⁹⁶ A kolozsvári Ádám Erasmus fejedelmi titkár oklevelében a hadi tudományokban jártas „Mars fiait” állítja szembe az arena a békében és háborúban egyaránt hazájáért tevékenykedő emberrel,⁹⁷ dersi Petki János bárói oklevelében pedig egész sor antik hős vonul fel: a római Fabius és trójai Hektor mellett Nagy Sándor szerepel, mint a történelem során – hazájukért – elbukott hősök;⁹⁸ de a már többször említett korponai kiváltságlevél⁹⁹ is számos antik utalást tartalmaz. Sárándi Miklós nemeslevelének címerét kétoldalt, architektonikus fülke oszlopai előtt álló Illés és Dániel próféták tartják, a fejük felett lévő táblák szerint.¹⁰⁰

Gyakran előfordult, hogy a fejedelmek tömeges nemesítést végeztek diplomájukkal, ami az adományozottaknak nagy problémát okozott a nemességigazolások során, figyelembe véve az adománylevélbe foglaltak mobilitását. Egy-egy oklevél – amely esetenként több száz nevet is tartalmazott – lemásolása még a gyakorlott írnoknak is rengeteg időbe tellett volna, nyilván a gyakorlat és a korabeli technika következménye a nyomtatott formában kiállított requisitio-s levél, mint amelyet a váradi káptalan adott ki pecsétjével hitelesítve, a bihari Ürögd mezővárosba és Oroszi birtokra telepített, Szilassy János alatt szolgáló négyszáz katona valamelyik leszármazottja számára.¹⁰¹

Már a 15. században is előfordult, hogy egy família korábbi címereslevele mellé néhány évtizeden belül másikat is adományul nyert.¹⁰² A kora újkorban – nem számítva ide a rangemelő, általában címerbővítéssel is egybekötött diplomákat – általában jóval

---

⁹⁵ Csanádi Demeter kancelláriai írnok és testvére Tamás részére 1559. július 10-én Gyulafehérváron adományozott armális hiteles másolatában. HBML IV. A. 12/b. 1. 24. cs.

⁹⁶ „illum Alexandrum Macedonem regum fortissimum perpetua victoria insignem...”. A nemesi szabadságról megjegyzi, „nobilium multitudo et libertatum ipsorum praerogative donationes facile demonstrant Schitia enim primum egressis cum una atque eadem libertas in composito vulgo esset, et armis Pannonia perdonanda foret communi decreto sancitum fuisse...”. 1573. február 12. Gyulafehérvár. MOL P 1870 Rhédey cs. Lt. 3. cs. 32. t.

⁹⁷ „Quidam velut Martis pulli, ac ad armatiati studio et disciplininae militari...quidam ... verum consilio, prudentia, industria aliisque praeclarissimis ingenij ac animi viribus suum in patriam sive pace gaudentem, sive bello ardentem...”. 1607. május 11. Gyulafehérvár. Rákóczi Zsigmond adománya. MOL F 21 A. nr. 3.

⁹⁸ „Nauticae arti ostendendae censet Fabius idoneum, ita non tempora non undiquaque serena, sed nubila...Hectorem illum magnanimum non florens ac beata Troia verum decennalis Graecorum obsidio fecit famosissimum, Scipio Africa ab se tot discriminibus ac Romani sanguinibus profusione perdominanta celeberrimi nominis euasit imperator, quid Alexandrum vere magnum toti praebuit orbi admirandum Monarcham res nimirum periculorum refertissimiae ingenti magnanimitate et stupenda felicitate confectae...”. Rákóczi Zsigmond adománya. 1607. május 10. Gyulafehérvár. MOL F 21 P. nr. 18.

⁹⁹ HBML MUO 78.

¹⁰⁰ HBML MUO 75.

¹⁰¹ 1608. január 6. Várad. KMÁL Cota 171.

¹⁰² Bertényi Iván: Címerváltozatok a középkori Magyarországon. Levéltári Közlemények. 1988. 45., Bónis György: a jogtudó értelmiség Mohács előtti Magyarországon. Bp., 1971. 236., Szálkai: Wappenbriefe. 121.

gyakorlatiasabb célokat szolgált, ha egy család többször is címereslevélért folyamodott. Szükség lehetett erre nemességük megújítása végett, amit az oklevélben általában a „denuo”, vagy a „denuo et ex novo” rövid formulával fejeztek ki. Természetesen ide sorolhatjuk azokat az eseteket, amikor az oklevél valamilyen oknál fogva megsemmisült vagy elveszett, mint ahogy az a fentebb már említett Tury Ferenc oklevelében is olvasható, melyben nemességét a király megújítja, „miután azt állítja, hogy ezt igazoló oklevelét egy szerencsétlen eset során elveszette”,¹⁰³ konkrétan fogalmaz egy tanú a Balogh család armálisával kapcsolatban, „mikor Diószeget felverték a rácok, akkor vitték el donatiojokat, magát is elvitték rabul”.¹⁰⁴ Ettől jóval jelentősebb és nagyobb számban fordul elő, hogy a korábban megszerzett fejedelmi adományukat az erdélyi nemesek megpróbálták a magyar királlyal is elismertetni, ami új címereslevél kiadásának formájában történt. Ez a folyamat különösen felgyorsult a Diploma Leopoldinum kiadása után, ami formailag is megszüntette Erdély önállóságát,¹⁰⁵ – de megjegyzendő, hogy már jóval korábbról is van ilyenre példa¹⁰⁶ – ezért általában a fejedelmi oklevelet követi időrendben a királyi adomány, de néhány fordított eset is akad.¹⁰⁷ Végül III. Károly 1733. december 7-én kelt rendeletével törvényes kivétel nélkül az erdélyi fejedelmek által megnevesített személyek valóságos nemeseknek tekintendők.¹⁰⁸ A fejedelmi oklevél más fejedelem általi megerősítésére is van példa.¹⁰⁹ Már-már notórius armálisgyűjtőnek tűnhet a Bihar vármegyében élő Elek család, amelynek Bethlen Gábor fejedelemtől volt már egy armálisa, amikor 1649-ben II. Rákóczi Györgytől újat kértek, amiben viszont a fejedelem I. Rudolf egykori adományára hivatkozik, amit nem említ viszont az 1627. évi oklevelük. Ebből még nem következik világosan, de elképzelhető, hogy nem mindig hivatkoztak korábbi oklevelükre a maguknak újabb adománylevelet kérők és talán az udvari kancellárián sem szívesen írták bele a szövegben az illegitimnek tartott fejedelmek adományaira utaló sorokat.¹¹⁰

¹⁰³ „cuius diplomata malo casu a se deperdita asserit”. HBML MUO 27.

¹⁰⁴ HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 7. k. Balogh. 9.

¹⁰⁵ Nyulásziné Straub Éva: Magyarország címerkönyve. Bp., 2001. 148.

¹⁰⁶ Pl. Bakos Tamás 1650. július 20-án II. Rákóczi Györgytől Gyulafehérváron kapott adománylevelét követően új armalist nyert I. Lipóttól 1668. szeptember 12-én Ebersdorfbán. Hiteles másolataik a Bakos család nemességvizsgálati anyagában. HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 7. k. 1–5.

¹⁰⁷ A fentebb már említett diószegei Balogh család nemességvizsgálati tanúvallatási könyvei szerint a famíliának két armálisa is volt, amit a tanúk beszámolója is alátámaszt: „edgyik császári Ferdinandussi donatio volt, ... az másik pediglen fejedelmi” HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 9. k. 9.

¹⁰⁸ Föglein Antal: A Szeőts másképp Káthi, utóbb Szűcs család. Magyar családtörténeti Szemle. 1943. 12. 267–270.

¹⁰⁹ A bihari Barmos család Bocskai István fejedelemtől kapott oklevelét II. Rákóczi Györggyel erősíttette meg. HBML MUO 77., a második hiteles másolatban: HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 12. k. 12.

¹¹⁰ Kivételként említhető pl. a Könyves Tóth család 1697. évi címereslevele, amelyben szerepel a Báthory Zsigmond korábbi adományára való utalás (HBML MUO 233.), vagy a kézdiszentléleki Kozma család 1730-ban adományozott armálisa, amelyben Apafi Mihály oklevelét említik (MOL R 64).

Külön kell beszélnünk a címereslevelek azon fajtájáról, amelyben az adományozott házát is mentesítik. Fontos megjegyezni, hogy sajátosan erdélyi vonásnak tűnik a címereslevélbe foglalt házmentesítés (*exemptio domus*). Az oklevélbe illesztett formula szerint a szomszédok – olykor az utcanév – megadásával körülírt házat az adományozó minden adó, díj és hozzájárulás, a rendes és rendkívüli hadiadó, kamara haszna alól alól mentesíti. Gyakorlatilag az önálló fejedelemség időszaka alatt végig nyomon követhető az ilyen mentesítő formulával ellátott armálisok előfordulása, kezdve Báthory Kristóf 1576. évi adományával, melyben Akly Simonnak a dobokai Széken fekvő házát mentesíti minden teher alól.¹¹¹ Néhány évvel korábban, 1568-ban János Zsigmond, mint választott magyar király nemesítette Szentmihályfalvy Pétert és mentesítette a Torda megyei Hagymáson fekvő telkét.¹¹² Az ezt követő harminc évből 15 exemptiot tartalmazó oklevél lelhető fel a Magyar Országos Levéltárban, többségük (12) Báthory Zsigmond adománya,¹¹³ de előfordul köztük Báthory András (2)¹¹⁴ és Rákóczi Zsigmond (1)¹¹⁵ által kiadott armális is, Bocskai pedig inkább a tömeges telepítésekre koncentrált. Leggyakrabban Báthory Gábor adományaiban fordul elő, a levéltárban található összes általa kiadott oklevélből 22 tartalmaz házmentesítést is.¹¹⁶ Ezután inkább csak elvétve jelentkezik,¹¹⁷ csak Apafi alatt fordul elő újból nagyobb számban.¹¹⁸ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az összes korabeli oklevélben is ilyen nagy arányban fordulnának elő, nyilván arról lehet szó, hogy a kihalt famíliák mentesített portáit megszerző nagyobb nemes családok – ti. amelyek családi levéltáraikban tartották meg ezen armálisokat¹¹⁹ – mint a portákhoz tartozó jogbiztosító iratokat nagyobb számban őrizték meg, mint a pusztán személyi szabadságokat juttató egyszerű armálisokat. Kétségtelen az is, hogy

---

¹¹¹ 1576. december 11. Újvár. KMÁL Cota 167.

¹¹² Kivételesen ritka nemeslevél, az egyetlen általam ismert eredetiben fennmaradt II. János által adományozott nemeslevél. Festett címerét a pergamen felső sarkával együtt kivágták, ma csak az összehajtás miatt a festékből képződött tükrölenyomat emlékeztet rá. 1568. május 6., Torda. KML. Dr. Nagy Jenő gyűjteménye. 27. f. 152. d. 1.

¹¹³ A MOL R 64 alatt találhatóak az alábbi személyek részére kiállított házmentesítést is tartalmazó oklevelek: adorjáni Deák Pál (1587), dicsőszentmártoni Béres, másképp Szabó János (1590), Radich Márton (1597), körösbányai Bailla Péter (1598), Hunyadi István (1599), szentimrei Károlyi Mihály (1601), dévai Lakatos Miklós (1602). Továbbá a váradi Barcza másképp Rotipar Lőrinc (1594., P 1881. 1. d. No. 3.), Károlyi György (1598., P 655 Teleki cs. lt. 2. d. No. II. 3.), Banto, másképp Asztalos György (meghamisítva, 1598., F21 Armales B. Nr. 52.), abrudbányai Kósa, másképp Deák Mátyás (1598., F 21 Armales K. nr. 43.), peselneki László István (1602., P 773 Lad. RRR. 83/47.)

¹¹⁴ A felenyedi Dévai György (1599., MOL F 7 Armales No. 3.) és a huszti Várallyai István (1599., MOL P 792 Várallyai cs. lt. Lad. RRR. No. 112.)

¹¹⁵ Az abrudbányai Fodor, másképp Deák Pál (1607., MOL R 64) armálisában.

¹¹⁶ Szálkai Tamás: Báthory. 210.

¹¹⁷ Pl. a marosvásárhelyi Köteles, másképp Bodó István oklevele Bethlen Gábortól (1615., MOL F 7 Armales No. 64.) körösbányai Török Péter armálisa II. Rákóczi Györgytől (KMÁL Cota 192.)

¹¹⁸ Pl. a kolozsvári állami levéltárban: felfalui Halász János (1663., Cota 195.), bojérfalvi Tódor János (1664., Cota 196.), butászi Nekita János (1666., Cota 198.), Pap Dan (1672., Cota 208.), stb.

¹¹⁹ Pl. Radák, Teleki (MOL), Jósika, Wesselényi (KMÁL) stb. családok.

az exemptiós oklevelek az erdélyi fejedelmek adományai révén váltak ismertté (pl. korponai kiváltságlevél),¹²⁰ de eredetiben is fennmaradt pl. Szapolyai János 1535. évi¹²¹ házmentesítést is tartalmazó címereslevele, amit Sámsoni Kánthor Albert iskolai rektornak adományozott,¹²² tehát az ilyen típusú címereslevelek gyökerei is jóval korábbra nyúlnak vissza. Kánthor armálisa egyébként Debrecen város birtokiratai közül került elő; itt is a mentesített birtok megszerzése után, jogbiztosító levélként iktatták a birtoklevelek közé.¹²³ Ez az eset is arra figyelmeztet, hogy bár ez az oklevél is ismert volt korábban, mégis az exemptio tényének figyelembe vétele nélkül, a debreceni nemesek sorában említik,¹²⁴ pedig az armálisban is „*domumque suam in dicta possessione Sampson in comitatu Byhoriensis*” szerepel. Művelődéstörténeti szempontból nem elhanyagolható, hogy a mentesítő formulákban általában a szomszédok nevének említése mellett néha a magyar utcanevek is szerepelnek, mint pl. a váradi „*Hétkeözhely utca*”¹²⁵, vagy a lippai „*Piacz utca*”¹²⁶, stb. Ugyanezen okból kifolyólag lehet érdekes Belényesi János valamivel későbbi keletű címereslevele, akinek a Bihar megyei Csatáron lévő háza a „*schola sive artium liberalium*”, másrészt nemes Keresztes András háza között feküdt.¹²⁷

Még további kutatásokat igényel, de megjegyzendő, hogy az országos nemességet adományozó kiváltságlevelek mellett olyan partikuláris nemességre emelő oklevél is akad, amely olykor házmentesítést is tartalmaz: mint pl. Castaly Mihály székely lófővé emelő adománylevele, amelyben gyergyóújfalusi házát is mentesíti Báthory Gábor fejedelem,¹²⁸ vagy a csíksomlyói Farkas Lőrincé,¹²⁹ sőt olyan nemeslevél is, amely bojári birtokot

---

¹²⁰ Nyulásziné Straub Éva: Foglalkozások és eszközeik címereslevelekben: a MOL kiállítása, 1985. szept. 10-től. Katalógus. Levéltári Közlemények. 1985. 2. 280.

¹²¹ Ettől is korábbi a magyar Királyi Könyvek bejegyzése szerint Hethews Gergely adománylevele, amit 1527. november 9-én I. Ferdinándtól nyert, ugyanebben a Külső-Szolnokban fekvő Szentmárton faluban – egyfelől a plébánia, másfelől Kara György szomszédságában – fekvő házára is adómentességet szerzett. Libri regii. Királyi könyvek. 1527–1918 (a továbbiakban LR). DVD-ROM. A szöveges adatbázist készítették: Vissi Zsuzsanna, Trostovszky Gabriella, Németh István, Tuza Csilla, Csavlek Judit, Magyar Gabriella, Németh György. Bp., 2006.

¹²² HBML MUO 9.

¹²³ Régi jelzete „Debrecen Sz. Kir. V. Lt. Sámsoni birtok ir. 12.”

¹²⁴ Herpay Gábor: Nemes családok Debreczenben (a továbbiakban Herpay: Nemes családok Debreczenben). Debrecen, 1925. 43.

¹²⁵ A Pataky aliter Literatus de Osztropataka armálisban, ami 1608. június 7-én Gyulafehérváron kelt. MOL R 64.

¹²⁶ Olasz de Lippa armális. 1613. augusztus 5. Szászsebes. MOL R 64.

¹²⁷ Hiteles másolat Brandenburgi Katalin 1630. április 21-én Kolozsváron kelt okleveléről. HBML IV. A. 12/b 1. sz. n.

¹²⁸ 1610. február 25. Gyulafehérvár. MOL R 64.

¹²⁹ 1607. március 25. Marosvásárhely. A csatolt irat szerint Székelyudvarhely város főbírája által 1727-ben írt ajánlólevél szerint a család későbbi tagját, Farkas Istvánt „*igaz becsületes armalisos s nemes ágyból született ifünnak lenni ismerjék*”. DRKNkK R 795., R 796.

adományoz.¹³⁰ Az adományozással létrehozott újabb bojárságot (boerones recentiores) a fejedelmi fiskális jószágokban mentesítették, ezért ők csak feltételes nemesek (nobili conditionati).¹³¹ Ettől is érdekesebbek Bornemissza Anna fejedelemszony bojárságra emelő, magyar nyelvű oklevelei.¹³² A ritkaságszámba menő oklevelek közül egynek – amelyben Szevesztreni János házát is mentesíti – legalább lábjegyzetben való közlését feltétlenül szükségesnek tartom.¹³³

Legmarkánsabban címerfestmény különbözteti meg az armálist a többi privilégiumlevéltől. A magyarországi címerhasználat történetében 1405-ben, a Tétényi és Haraszi családok nevére kiállított és az első festett címerrel ellátott oklevél adományozásával új korszak kezdődött: a címerfestménnyel ellátott címeresleveleké. Ebben a kezdeti évszázadban a címerfestmény a mérvadó az oklevél szövegével szemben, mivel ekkor még gyakorta hiányoznak a címerleírások, amelyek a 15. század végétől állandó kellékei az armálisok szövegének.¹³⁴ Korszakolásukra, művészi stílusjegyeik, a pajzsformák, heraldikai sisaktípusok, stb. elemzésére már korábban vállalkoztak, és – különösen a 16. század első feléig terjedő időszakban – sikerült néhány festőt is azonosítani,¹³⁵ ezért erre jelen dolgozatban nem kívánok kitérni.

---

¹³⁰ Apafi Mihály rusoni Ruson Sándornak nemességet adományozott. 1677. június 3. EKK 31. k. 4–6.

¹³¹ Approbata Constitutiók. II. R. 8. c. 7. art., Compiláták. V. R. 20-21. ediktum. CJH.

¹³² Szevesztreni János. 1664. június 17. KMÁL Cota 197. Kornya Sztan. 1671. március 12. BrMÁL. Cota 6.

¹³³ „Nos Anna Bornemissza Dei gratia princissa Transilvaniae, Partium Hungariae domina, Siculorum comitissa. Adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik ez mi levelünknek rendi szerint, hogy mi Fogaras várának előttünk levő boldogh emlékezetű urinak dicsiretes cselekedeteket akarván követni, kik az ő alattuk livőknek sziveket adományokkal hozzájuk édesgetvin szolgálattokra alkalmasakká tötték. Minek okáért vitézlő Udvarhelyi György meghit hivünket több melleje rendeltetett hiveinkel együtt Fogaras földre küldöttük a`vigre, hogy az ott való bojárságot szorgalmatosan felcircularván, az kik mind személyekre és értékeikre nizve alkalmasoknak iteltetnek az bojárságra és arról való igasságok is megvilágosodnék, tehát miis őket abban meghagynók. Mellyek közül valónak iteltetvén Szevesztreni János is, járulván ehez megirt hiveinknek alázatos törekedések, őtet maga személyiben is bojérrá töttük és ugyan Szevesztrenben luon Sándor és Sztójka Dates szomszédságokban lévő házát minden ahoz tartozó művelt és miveletlen földjeivel, mezeivel, kaszáló réteivel, erdeivel, hegyeivel, völgyeivel, berkeivel, havasival, folyó és halászó vizeivel, malmaival és azoknak helyeivel, valamellyek eleitül fogva igaz uton ahoz birattanak, minden adózás, dezmaadás és egyéb szedéstül, vidistül, üressé töttük és megneemesítettük és ugyanazon helyben levő bojéri szabadságban ez ideigh tülle biratot Popa Hangul háza és Pap János pusztaja között való házhelyét is azon igasságban mellyel eddég birta, meghagytuk és azt is ujolagh megneemesítettük, az minthogy őtet és fiágon lévő maradékit bojérokká töszük és megirt örökségeket megneemesíttyük, ez kezünk írása és függő pecsétünkkel meg erősítetett levelünk által, mellyetadtunk megemlitet Szevesztreni Jánosnak és fiu ágon livő maradékinak megmásolhatatlanul, ugy mindazonáltal, hogy ők is az réghi szokás szerint fogarasi várunkhoz tartozandó szolgálattokat jó köntösökkel, paripával és fegyverekkel fel livin ruháztatva, nekünk, maradékinknak és Fogaras várának következendő urinak tartozzanak praestalni. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima septima mensis Junij, anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto. Anna Bornemissza mpp.”. KMÁL Cota 197.

¹³⁴ Rövid, ám kiváló áttekintést nyújt Bertényi Iván: Magyar címertan. Bp., 2003. 104-110. A Tétényi armális a Magyar Országos Levéltárban található. MOL DL 64112.

¹³⁵ Csoma József: A magyar heraldika korszakai. Reprint (Szerk.: Szálkai Tamás). Máriabesnyő-Gödöllő. 2008., Radocsay Dénes: Gótikus magyar címereslevelek. Művészettörténeti Értesítő. 1957., U.ő. Gotische Wappenbilder auf ungarischen Adelsbriefen. I-II. Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae. 1958. 317–358., 1964. 57–68. Újabban Mikó Árpád: II. Lajos király címereslevelei.

További kutatásokat igényelne a kora újkori címerfestők munkáinak elemzése, melyre eddig még nem került sor, de néhány gondolatot talán érdemes megjegyezni. Néhány erdélyi címerfestőt név szerint is ismerünk,¹³⁶ de munkáik alapján továbbiakat is lehetne azonosítani, így pl. a 16. század utolsó negyedében, a Báthoryak udvarában tevékenykedő, ismeretlen, két – talán lengyel – művész egészen sajátos, barokkos kartusba foglalt ovális pajzsokat festett: előbbi kvalitásosabb,¹³⁷ utóbbi stílusos, ám kevésbé kifinomultabb modorban.¹³⁸ Bocskai István adományait vélhetően egy művész festette, aki feltehetően jól ismerte a birodalmi gyakorlatot. Erre utal a néha az oklevél közepére festett címereken kívül, a címerkeret néhány eleme: így a kibocsátó családi címerének és a címeiben szereplő területek jelvényeinek esetleges megjelenítése, vagy a királyi kancelláriai oklevelekben az architektonikus fülke oszlopai előtt álló királyalakok mintájára megfestett bibliai alakok.¹³⁹ Egyszerűbb munkáiban a címert kettős, a koronáig damaszkolt zöld, felette arany csillagokkal megszórt égszínkék háttérrel festette, amit felül tört ívű babérkoszorú övez,¹⁴⁰ ecsetvonásai még 1615-ben is felfedezhetőek.¹⁴¹ Feltehetően az udvari kancellárián jóval nagyobb számban fordultak meg az okleveleket illusztráló festőművészek, akik munkáit talán nehezebben lehet azonosítani, de markánsan elkülöníthető pl. a kék szőnyegre hosszúkás, belül babérkoszorúval övezett szürke kartust festő művész 17. század harmincas éveiben.¹⁴² Érdekességként jegyzem meg, hogy a nem hivatalos címerfestők – mint akik pl. üresen hagyott címerhelyekre festettek – közül is kitűnik merészségével a Boros család armálisában eredetileg is benne foglalt címerkép átfestője.¹⁴³

A magyar címereslevelek között jól elkülöníthető a címerfestmény nélküli oklevelek csoportja, amikor a szöveg tartalmazta ugyan a címer leírását, ám a festménynek fentartott

---

¹³⁶ Csengeri Képiró István címerét, amit a művész saját maga illusztrált, I. Rákóczi György adományozta 1632. március 11-én Gyulafehérváron. MOL R 64, Egerházi Képiró János Bethlen Gábor, majd I. Rákóczi György szolgálatában állt. 1631. március 29. Várad. Sándor: i. m. II. 10–11.

¹³⁷ Miskolci Szabary Lukács, 1580. március 12. Gyulafehérvár, Báthory Kristóf címeradománya (MOL R 64); szinyei Affra, másképp Literatus Máté, 1583. február 2. Niepolomice, Báthory István (KMÁL Cota 168.); kolozsvári Ágosthon János, 1579. március 23. Gyulafehérvár, Báthory Kristóf (MOL B 2 Erdélyi kancelláriai lt. Acta gen. 1799/ 872).

¹³⁸ Déznai Balkó György, 1594. november 5., Gyulafehérvár, Báthory Zsigmond adománya (MOL P 939 Balkó cs. No. 109.); felfalui Szikszay (Zikzay) Literatus János, 1589. június 1. Gyulafehérvár, Báthory Zsigmond adományozta nemesség megújító oklevél (MOL F 5 Cista 2. Fasc. 5. No 49.)

¹³⁹ A korponai adománylevélben (HBML MUO 78.) és Sárándi Miklós 1605. évi armálisában (HBML MUO 75.) éppúgy, mint a szoboszlai lovashajdúk 1606. évi oklevelében (HBML MUO 80.).

¹⁴⁰ Az 1606-ban kelt adományok közül pl.: a simándi Kállay (MOL R 64), a herpályi Deseő (MOL P 343 Kállay cs. lt. 36. cs.), és a miskolci Her (MOL P 1881) családok armálisáiban.

¹⁴¹ Köteles, másképp Bodó István armálisának címerfestményén. MOL F 7 Armales No. 64.

¹⁴² A pl. a HBML oklevelei közül Korádi János 1631. évi (MUO 133.), a Magyarai névre hamisított, 1631. évi (MUO 137.), valamint Kos Gergely 1636. évi (MUO 248.) oklevele.

¹⁴³ Az eredetileg griffet ábrázoló címerkép helyett ma álló vitéz képe látszik. Az átfestésről az újabb festékrteg kopása miatt előtűnő griff végtagjai, és természetesen a szövegben lévő címerleírás is tanúskodik. 1605. augusztus 26. Kassa. MOL R 64.

hely üresen maradt. Megfigyelhető pl. az Apafi Mihály által adományozott, privilégiumlevelekre kevésbé emlékeztető, folyóírással gyártott armálisok sorozata, amelyek nem tartalmaznak festményt. Olyan eset is volt, hogy nemcsak a festmény, hanem a díszes kezdősorok is hiányoztak – amit talán a magas taxa indokolt – így az oklevél bevezetésének egy része is hiányzik, mint pl. Nagy Orbán és az alatta szolgáló, név szerint felsorolt 128 vitézének oklevelében.¹⁴⁴ Többségben erdélyi kiadású oklevelek esetében találkozni ezzel a jelenséggel, de a királyi kancellárián festmény nélkül kiadott armálisok is fennmaradtak, viszonylag ritkák, de a kora újkor évszázadaiban folyamatosan találni ilyen példákat.¹⁴⁵ Néhány oklevélben az üresen hagyott részre utóbb festették be a címert, amit egyből elárulhat a gyenge, provinciális címerfestmény,¹⁴⁶ míg a minőségesebb művészeknél a hiányzó címerkeret árulkodik a későbbi készítésről.¹⁴⁷

II. 6. A címeradományozást/címerszerzést szabályozó jogszabályok és az armális kihirdetése

Az armálisokhoz viszonylag könnyű volt hozzájutni ez pedig azt váltotta ki, hogy a 17. századi országgyűléseken törvények sorát hozták, amelyekben szabályozni igyekeztek a címereslevél megszerzésének módját és feltételeit,¹⁴⁸ így többek között az oklevelek megszerzését először előzetes ajánláshoz kötötték,¹⁴⁹ majd a földesúr beleegyezéséhez,¹⁵⁰ bár kivételes esetben ettől el lehetett tekinteni,¹⁵¹ végül királyi tanácsosi vagy vármegyei ellenőrzéshez.¹⁵² Erdélyben is, néhány évvel később kézzel foghatóvá vált a szökött jobbágyság nemességszerzése, ami ellen az országgyűlésben is felléptek.¹⁵³ A magyar

¹⁴⁴ Báthory Gábor adományozta Szebenben. 1610. december 18. MOL F 7 No. 29.

¹⁴⁵ A HBML diplomái között pl.: Simon Mihály 1630. évi (MUO 132.), Korontári János 1638. évi (MUO 148.), Biró István 1647. évi (MUO 155.) Kőrödi Ferenc 1718. évi (MUO 216.) oklevelében is hiányzik a címer.

¹⁴⁶ Dienes Mihály armálisba festett címerében pajzs nélkül, egyből egy négyszögletes keretbe festett, törökülésben lévő férfi látható, a keret mellett kétoldalt egy-egy csizma, talán a foglalkozására utaló jelként. KMÁL Cota 197.

¹⁴⁷ Zólyomi György 1619. május 25-én Bécsben kelt (Magánygyűjteményben), vagy a kézdiszentléleki Kozma család 1730. évi oklevelében is a hiányzó keret bizonyítja az utólagos „pótlást”.

¹⁴⁸ Már Csoma József is említi. Csoma József: A magyar heraldika korszakai. Budapest, 1913. 137., újabban ld. Bertényi Iván: Magyar címertan. Budapest, 2003. 108–109.

¹⁴⁹ „A címeres levelek adományozása körül Ő felsége tekintettel legyen azokra, a kiket a jól érdemesültek közül ajánlani fognak és méltóknak ítélnék.” CJH 1609: XXXIII. tc.

¹⁵⁰ „Címeres nemesleveleket pedig jövőre a jobbágyházakban lakó parasztoznak, az ő földesuraik ajánlata és beleegyezése nélkül, ne adjanak”. CJH 1622: XVII. tc. 1. §

¹⁵¹ „De a katonákra, meg a férfias jelességeken és a tudományokban ékeskedőkre, kellő ajánlat mellett, méltó tekintettel kell lenni.” CJH 1622: XVII. tc. 2. §

¹⁵² „Ennek okáért ... legalább három tanácsosnak avagy valamelyik vármegyének az ajánlatára nemesítsenek meg ... máskülönben a címeres levelek, azoknak, a kik azokat kinyerték, hasznukra nem lehetnek és az illetők a többi jobbágyság módjára a földesurak alatt maradni tartozzanak”. CJH 1630: XXX. tc. 1. és 4. §

¹⁵³ Az 1643:XX. törvénycikk kimondta, hogy az „ilyen elbujdosott jobbágyság széllel lappangván, ha magokat nobilitáltatnák és olyan találtatik, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása és öröksége nincsen, ez ilyenek a

országgyűlésben a későbbiekben is napirenden maradt az armalisták ügye,¹⁵⁴ de a fentebbi törvények hatására számos megye is statútumokat hozott, ezzel alakítva ki sajátos kihirdetési gyakorlatát.¹⁵⁵

A vármegyei hatóság előtt volt lehetősége a nemességnek tiltakozni a nemeslevél publikálása ellen, ahogy erre a szomszédos Szatmárban több példa is akadt.¹⁵⁶ Ennek a bizonyos *clausula exhibitionis*-nak megyénként más formulái alakultak ki, de tartalmilag lényegében azonosak voltak. Általában a kihirdetés tényét közlik, a hatóság megnevezésével, a megyei nemességbe iktatást is jelentő dátum- és helyszín megjelöléssel együtt. A záradékot legtöbbször a megye „hiteles nótáriusa” vezette rá az oklevélre. Néha a nemeslevelet az erdélyi országgyűlésen,¹⁵⁷ vagy valamelyik megye részgyűlésén is kihirdették.¹⁵⁸ Az exhibitio-k számára jellemző, hogy Borsodban 1512–1723 között 616, Abaújban pedig 1564-től 1711-ig terjedő időszakban 733 nemeslevelet hirdettek ki.¹⁵⁹

II. 7. Az armalisták társadalmi bázisa

Mégis a fentebb bemutatott, cseppet sem egyszerű folyamat így is a birtokos nemesség többségének ellenállását váltotta ki. A helyzet komplexitását és társadalmi fontosságát jól látta a kortárs Esterházy Miklós nádor, aki egyik országgyűlési beszédében kifejtette, hogy: „*sok és nagi akadekok vadnak abban is, hogy az országnak nem kicziny kárával és az nemes szabadsagnak is contemptussával, nagi sok porok nemesítették megh. Egh neha, ha maga érdemes is az nemesseghre, negi, öt s hat por attiafiat is be irattia czimer leveleben s azt kivannia, hoga in eadem libertate nobiletari legienek azok is, kirol noha szep statutomi vadnak*

---

verus dominus terrestris az helynek tisztivel fogassa meg (de maga ne nyúljon hozzá) s azon tiszt előtt megvilágosodván valóságosnak és igaznak lenni praetensiójának, azon tiszt által adassék kézben az földesurának. Az armalisát pedig a tiszt vegye kezében és vigye bé az conservatoriumban”. Erdélyi Országgyűlési Emlékek. X. k. Szerk.: Szilágyi Sándor. Bp., 1884. 372.

¹⁵⁴ Megújította a nemesítésről alkotott szabályokat, kiegészítve azzal, hogy a lakóhelytől eltérő, más megyében kihirdetett nemeslevelet a megyék ne hirdessék ki. CJH 1655:XXXVI. tc.

¹⁵⁵ 1630-ban Borsodban arról határoztak, hogy az armálisokat csak a vármegye törvényszékén, nem pedig a rész-, vagy közgyűlésén szabad kihirdetni (Kolosvári–Óvári: i. m. II. 147.); 1650-ben Trencsénben kötelezővé tették a korábbi földesúr értesítését a nemesítésről (Kolosvári–Óvári: i. m. IV/1. 297.); Ungban (1652) és Tornában (1654) a nemeslevelet szerzőnek személyesen kellett megjelennie a kihirdetéskor, különben okleveleiket nem publikálták. Kolosvári–Óvári: i. m. II. 208., 213.

¹⁵⁶ A Szatmáron 1613. május 1-én megtartott közgyűlésen Egry Bernát tiltakozott amiatt, hogy az ő Egri nevű falujában lakó Csehóczy Menyhért jobbágy, a jobbágyságot nem akarja viselni, mivel Csehóczy, valamint az ugyanott lakó Bónis Mátyás címereslevelet szereztek a királytól, az országgyűlésre küldött megyei követek utasítása ellenére. Ezért a hamis kérelem alapján kiállított címereslevél kihirdetetésének ellentmondott és tiltakozott. Csengeren, 1615. május 20-án pedig Barkóczy László tiltakozott Kawor Mátyás nemeslevelének kihirdetése ellen, mivel Kawor, az ő Ung megyei Solymos nevű birtokáról szökött el és főbenjáró bűnben már egyébként is elítélték. Vármegyei közgyűlések jegyzőkönyveinek regesztái. CD-ROM. Szerk.: Á. Varga László–Kenyeres István–Tóth Péter. Bp., 2006. Szatmár vármegye közgyűlésének jegyzőkönyve. I. 367., 430. folio.

¹⁵⁷ A példa kedvéért borosjenői Toldi Farkas oklevele. 1628. július 12. Gyulafehérvár (HBML MUO 127.), vagy Váci Bálint váradi strázsamester armálisa 1631. június 6. Gyulafehérvár (HBML MUO 135.), stb.

¹⁵⁸ Mikólakai Dávid András armálisát 1653. február 20. Gyulafehérvár. Zaránd vármegye alsó járásának részgyűlésén hirdették ki 1653. július 22-én. HBML MUO 168.

¹⁵⁹ Varga: i. m. 240.

az országnak, de magok az földesurak is adnak sokan effelire okot és igi neminemuoképpen decipialliak az cancellariat is, mert holmi szökött iobbagiok nemesítettnek megh, csak hogi vissza ne kellessek adni s interim maganak erős reversalissal megh kötelezi, mint örökös jobbgiot s vadnak ezen kivöll is sok abusosok efféle nemessites dolgaban, holot effele nemesek oztan giakran sem az varmegiek köziben nem contribualnak, sem az portak köziben, hanem csak az privatus úr adoztattia magának s egiebarant is ninch szama az sok czimereseknek, kik minden hason nélkül vadnak az országban. Statualni kel azert ezekről is valami bizoniost, az eo Felsége kegielmes annuentiaiaból, hogi tartassek nagiub cautio az nemesitesben es in casu necessitatis, kövessek ok is az nemes szabadsagnak obligatiojat, sub amissione nobilitatis praerogativre, avagi ha nem elegh ember rea s nem is illeti, tegie le”¹⁶⁰

A nádor ezen megnyilvánulása főbb vonalaiban egyezik Abaúj vármegye 1626. évi követi utasításával.¹⁶¹ A szökött jobbágyok természetesen nem mindig akartak nemeslevelet szerezni, csak új – lehetőség szerint kevesebb kötöttséggel járó lakóhelyet kerestek – maguknak. Az erdélyi Csáky Imre birtokairól a 18. század első harmadában mintegy húsz profugus jobbágyról számolnak be a tanúvallomási jegyzőkönyvek, melyekből kiderül, hogy vagy a török által megszállt területekről elmenekülve találtak új otthonra a migránsok, de Tanka János pl. Debrecenbe ment vargamesterséget tanulni, ahová követte testvére is; szüleiket Csáky Zsigmondné tisztjei hozták vissza Békésből,¹⁶² de nem volt jobb a helyzet a megye többi részén sem.¹⁶³ A szomszédos Szabolcsban isolyan tömeges méretet öltött a migráció,¹⁶⁴ hogy a nemesek már nem egyenként léptek fel, hanem a vármegye által képviselve, amely már 1682-ben követi útján kereste meg Bihar vármegye hatóságát, mivel számos szökött jobbágy keresett menedéket a védelmet nyújtó hajdúvárosokban és kérte, hogy azokat ne fogadják be és adják ki, „hogi tovább való exceptio avagy becstelenség ne légyen a két te[kin]t[e]tes n[e]m[e]s vármegye között.”¹⁶⁵

Nemeslevelet nemcsak a „nemtelen” állapotból feltörekvők próbáltak szerezni, hanem olyanok is, akik korábban már valamilyen magasabb társadalmi státuszt foglaltak el. Kétségtául további kutatást igényelne a helyi nemességbe tartozó feltörekvők csoportjának a vizsgálata. Ezért csak utalnék rá, hogy pl. a harasztosi Gidófalvi Miklós, Kisfarkas Mihály,

¹⁶⁰ Idézi Szabó István: A jobbágy megnemesítése. 14–15.

¹⁶¹ Csoma József: Jobbágy-nemesítések. Turul. 1895. 4. 203.

¹⁶² Papp Klára: „Esze, kardja, s házassága után boldogul az ember.” Tanulmányok a Csáky család 17–19. századi történetéből. Debrecen, 2006. 108–109.

¹⁶³ Papp Klára: Biharország jobbágynépe. 129–130.

¹⁶⁴ Részletesen vizsgálja a megyebeli szóródásukat Bársony István: A váradi püspökség Bihar megyei birtokainak jobbágy-sága a XVIII. század első harmadában. Magyar Történeti Tanulmányok XII. Debrecen, 1979. 71–87.

¹⁶⁵ SzSzBML. IV. A. 1. Fasc. 121. No. 74. 10.

Szél István és János a szabad székely lófői státuszából emelkedett a nemesség sorába 1668-ban,¹⁶⁶ a kopacseli Boér László fogarasi főprovizor és fiai a „statu et conditione boeronali”-ből került 1674-ben az országos nemesek közé.¹⁶⁷ Szabó Máté „officialis Cumanorum” 1629-ben folyamodott magyar nemességért, amit végül meg is kapott.¹⁶⁸

Kétségtől nagyobb társadalmi problémát jelentett a szökött jobbágyok megnevesítése, de a helyzet jóval árnyaltabb lehet, tekintetbe véve, hogy nem csak ez a társadalmi csoport alkotta az újonnan nemesítettek népes táborát. Sajnos a királyi kancellárián kialakított – formulákból előzetesen összeállított, sablonszerű oklevéladó – gyakorlat miatt csak nagyon ritkán találkozni a címerszerzővel, származási helyével, foglalkozásával kapcsolatos információval, vagy az érdemek leírásával.¹⁶⁹ Ebből a szempontból jóval „beszédesebbek” az erdélyi oklevelek: szinte kivétel nélkül feltüntetik az adományos származási helyét, gyakran foglalkozását is, bár az érdemek leírása gyakran itt is kimerül egyszerű sablonokban.

Kétségtől hosszasan lehetne sorolni az oklevelekben szereplő, foglalkozásra utaló szövegrészeket és címerfestményeket, de a nemességet szerzők széles bázisára utaló, kiválasztott címereslevelek is alátámaszthatják azon fentebbi állítást, hogy nemcsak szökött jobbágyok igyekeztek – és tudtak sikerrel – maguknak armálist szerezni.

Dévai Lakatos Miklós címerében „magyar férfi” reszelővel satuba fogott patkó előtt állva látható, mellette egy asztalon másik reszelő és kalapács, mint mesterségének eszközei hevernek,¹⁷⁰ mint ahogy a váradi Barcza másképp Rotipar Lőrinc armálásában lévő kereket tartó férfi is a mesterségére büszke címerszerzőre utal.¹⁷¹ Várallyai István huszti tizedes címerének leírása meg is magyarázza a festményt – amelyben saját karja, kezében fakalapácsot magasba tartva lói testrészeire lesújtani látszik – mivel a tizedesi teendők előtt az adományos a lovak kasztrálásában különösen jeleskedett,¹⁷² a gyalui Kovách másképp Balás István pedig mesteri kovácsmunkáiért kapta armálisát.¹⁷³ Felsőoroszi Madarász Péter címerében egy férfi felemelt jobbán vadászsólyom ül, baljában pedig – vélhetően az előbbi segítségével – elejtett két madarat tart.¹⁷⁴

---

¹⁶⁶ KMÁL Cota 203.

¹⁶⁷ KMÁL Cota 209.

¹⁶⁸ Címerkérő folyamodványa DRKNkK. R 702/c. alatt, armálisa az R 702/d jelzet alatt található.

¹⁶⁹ Nyulásziné Straub Éva: Foglalkozások és eszközeik címereslevelekben. 280.

¹⁷⁰ Báthory Zsigmond adománya. 1602. július 1. Déva. MOL R 64.

¹⁷¹ Báthory Zsigmond 1594. január 28-án, Gyulafehérváron adományozta. MOL P 1881 1. d. No. 3.

¹⁷² 1599. október 8. Gyulafehérvár. MOL P 792 Várallyai cs. lt. Lad. RRR. No. 112.

¹⁷³ Báthory Gábor adománya. 1610. november 17. Gyulafehérvár. MOL R 64.

¹⁷⁴ Báthory Gábor adományozta 1610. február 7-én Marosvásárhelyen. MOL F 21 Armales M. nr. 7.

Aratási jelenet látható az Adorjáni és a herpályi Deseő¹⁷⁵ címerben. Előbbiben a szöveg szerint a címerben lévő férfi „paraszti ruhát” visel és félig learatott búzamező szélén áll.¹⁷⁶ A Deseő armálisban a pajzsbeli férfi lehajolva arat, míg a sisakdíszben a már learatott búzagalaszokat tartja. A debreceni polgár Bacsó János életének földműveléshez való kötődésére utal a címerében lévő szimbolikus oroszlán, amelyik jobbában sarlót, bal hónalja alatt búzakévet tart.¹⁷⁷ Géresi Balogh Gáspár II. Mátyás adományozta armálisában egy kerek eke látható.¹⁷⁸ Egyértelmű a foglalkozásra való utalás fogarasi Kertész Bálint címerében is, amelyben zöldellő fa előtt álló férfi kezeiben kaptárt tartva a méheket befogni látszik,¹⁷⁹

A katonáknak adományozott nagyszámú oklevelek is gyakran csak az adományozott által viselt tisztség megnevezésére szorítkoznak, pl. Török István mezei kapitány,¹⁸⁰ de ebbe a sorba illeszthető be a fejedelmi puskások alhadnagyi tisztségét viselő Belényesi Ábrahám oklevele, de a tordai Nagy Mártoné is, aki pedig csak egyszerű „militis nostri” volt. Többet elárul Balogh János fogarasi tizedes oklevele: a címerszerző a Báthoryak szolgálatában eltöltött négy évtized jutalmául nyerte armálisát, Imre Mihály is ilyen minőségben szerzett nemeslevelet.¹⁸¹ A címerképek között egészen kézenfekvő utalások is megtalálhatóak, mint Szoboszlai Szabó másképp Lukácsy János címerében is, melyben lovon ülő vitéz jobbában „hadnagyi buzogányt erősen megragad”,¹⁸² vagy a zöld puskások két egységének ugyanazon a napon kelt – szinte megszólalásig hasonló – címerében, ahol zöld egyenruhás vitéz kezeiben tescheni puskát tart.¹⁸³

Olyan személyek armálisaival is találkozni, ahol a szöveg nem nevezi meg konkrétan a foglalkozást, csak a címerkép ad némi támpontot, mint Tordai Péter esetében, akinek címerében daru aranyszínű író tollat tart.¹⁸⁴ Egészen érdekes a nagybányai Csengeri másképp Képiró István címere, amit ő maga festett, a címer sisakdíszében is festőpalettát, rongyot,

---

¹⁷⁵ Bocskai István 1606. március 7-én adományozta Kassán. MOL P 343 Kállay cs. lt. 36. cs.

¹⁷⁶ Érdekes, hogy a címerszerzőt az oklevél deáknak mondja. Talán felmenőire utal a jelenet. Báthory Zsigmond adománya. 1587. március 10. Gyulafehérvár. MOL R 64.

¹⁷⁷ HBML MUO 88.

¹⁷⁸ 1613. március 10. Pozsony. MOL R 64.

¹⁷⁹ Báthory Gábor adománya. Közli Sándor: i. m. I. 56. 1609. november 1. Gyulafehérvár. MOL F141 Cista Dipl. 2408/1807.

¹⁸⁰ Báthory Gábor adománya. Szentmiklósi Török István oklevele. 1608. május 8-án Kolozsváron kelt. MOL F 21 Armales T. nr. 19.

¹⁸¹ Oklevelét Báthory Gábor adományozta 1612. február 17-én Szebenben állították ki. MOL F 7 No. 31.

¹⁸² Báthory Gábor, 1608. május 30. Gyulafehérvár. MOL R 64.

¹⁸³ Fejér György és húsz társa (MOL F 21 B nr. 42.), valamint Farkas Illés és huszonkét katonája oklevelében (MOL F 21 B. nr. 17), melyeket 1658. augusztus 1-én adta ki őket II. Rákóczi György.

¹⁸⁴ Báthory Gábor adományozta. Közli Sándor: i. m. I. 50. 1609. február 28. Gyulafehérvár. MOL F141 Cista Dipl. 1420/1827.

valamint négy ecsetet tartó kar látható.¹⁸⁵ A Bethlen Gábor alvinci kastélyának és a gyulafehérvári palotának mennyezetét megfestő mezőbándi Egerházi aliter Képiró Jánost, I. Rákóczi György nemesítette, címerében kitárt szárnyú sas hátán ülő férfi jobbában fehér, fekete, és vörös színű festékcseppet tartalmazó palettát, baljában szablyára tűzött törökfőt tart.¹⁸⁶ Viszonylag gyakran találkozni – felekezettől függetlenül – egyházi személyek armálisaiival, akár Bethlen Gábornak a református lelkészek utódainak, akár Szilvássy János gyulafehérvári katolikus,¹⁸⁷ akár köpeci Nagy György református prédikátor nemesítésére gondolhatunk,¹⁸⁸ de ide tartozik Ion, másképp Katona János szászsebesi görög rítusú protopópa címereslevele is.¹⁸⁹

A debreceni református kollégium külföldi egyetemeket is megjárt, művelt professzorai is szükségesnek látták a nemesség megszerzését. Többek között Martonfalvi Tóth György címereslevelét 1666-ban szerezte, címerében köpenyes férfi mellképe, aki „mintegy elmélkedve” baljában könyvet, jobbában kalamárist tart,¹⁹⁰ Szilágyi Tönkö Márton 1698. évi armálisában férfi látható „fekete egyházi ruhában” baljával magyaráz, jobbával nyitott könyvet tart.¹⁹¹ Sinay Miklós címerében egyiptomi piramis köré fonódó koronás kígyó szájában nyitott könyvet tart, a sisakdísz két sasszárny között munkára emelkedő, író tollat tartó kéz látható.¹⁹²

Külön hangsúlyozza a Constantinus fivérek armálisa, hogy bécsi eredetűek,¹⁹³ a Kolcza Lászlóéban az „ex Valachiae”,¹⁹⁴ a Mezei Kristóféban¹⁹⁵ az „ex Bohemia orto” utal a származásra. Az 1696. évi nemeslevele szerint Gábor Mihály moldovai apától született,¹⁹⁶ a hamburgi Oll Márton és családja oklevelében már csak a név árulkodik a címerszerző eredetéről.¹⁹⁷ Nem tartozik konkrétan ide, de sajátos az éppen Erdélyből való elszármazást tanúsító eset: Báthory István már lengyel királyként, Varsóban kiadott adományával újította meg Bánó György és rokonai magyar nemességét. A címereslevél szövegéből megtudhatjuk,

¹⁸⁵ I. Rákóczi György adományozta 1632. március 11-én Gyulafehérváron. MOL R 64.

¹⁸⁶ 1631. március 29. Várad. Sándor: i. m. II. 10–11.

¹⁸⁷ Báthory András adományozta. 1599. augusztus 23. Gyulafehérvár. MOL P 773 RRR 83/69.

¹⁸⁸ Ritkaságszámba megy a plica belső részére írt bibliai idézet „*Audi Izrael, dominus Deus tuus, Deus un[um]q[ue] est*” (5Móz 6.4.). Az oklevelet Rákóczi Zsigmond adományozta 1607. május 25-én Gyulafehérváron. MOL F 7 Armales No. 60.

¹⁸⁹ III. Károly által 1724. március 23-án, Bécsben adományozott oklevél. KMÁL Cota 237.

¹⁹⁰ 1666. január 2. Fogaras. Teológiai doktori oklevelével együtt. DRKNkK R 1313., papírmásolata R 807.; R 1312.

¹⁹¹ I. Lipót. 1698. május 21. Bécs. DRKNkK R 641/5.

¹⁹² LR. 52. k. 481–485.

¹⁹³ Apafi Mihály. 1684. augusztus 7. Gyulafehérvár. EREkL „Fogaras Ref. Egyházközség Levéltára.” 14. köteg.

¹⁹⁴ 1689. március 16-án adományozta Apafi Mihály Fogarason kelt oklevelével. EREkL „Levéltári Gyűjtemény” No. 490.

¹⁹⁵ Apafi Mihály. 1681. június 11. Gyulafehérvár. KMÁL Cota 217.

¹⁹⁶ I. Lipót. 1696. október 15. Bécs. KMÁL Cota 225.

¹⁹⁷ Apafi Mihály. 1680. június 4. Gyulafehérvár. KMÁL Cota 215.

hogy Bánó a királyi udvarral együtt érkezett Erdélyből Lengyelországba, egyébként pedig „ex nobili familia in comitatu de Saros” származott.¹⁹⁸

II. 8. Függelék

II. 8. 1. A Turi család nemességmegújítás iránti kérelme 1566-ból¹⁹⁹

Sacratissima caesarea et regia maiestas, domine, domine et princeps noster clementissime	Legszentségesebb császári és királyi felség, urunk, kegyelmes fejedelmünk és urunk
Humillimam fidelium servitiorum nostrorum, in gratiam sacratissimae caesareae et regiae maiestatis vestrae perpetuam subiectionem. Supplicamus maiestati vestrae sacratissimae, tanquam domino et principi nostro clementissimo, dignetur eadem maiestas vestra sacratissima ob respectum fidelium servitiorum nostrorum, haec infrascripta arma nostra vetera, ita quemadmodum ex opposito maiestas vestra sacratissima noviter depicta esse potest cernere, clementer nobis, familiaeque, ac posteritatibus nostris renovari conferre, quod omnibus fidelium servitiorum nostrorum meritis a maiestate vestrae sacratissimae promereri studebimus. Clemens et gratiosum eiusdem maiestatis vestrae sacratissimae expectamus responsum:	Mi alázatos, hűséges hívei, legszentségesebb császári és királyi felség kegyeiben alattvalói örökké. Kérjük legszentségesebb felségedet, mint urunkat és legkegyelmesebb fejedelmünket méltányolja ugyanúgy legszentségesebb felség tekintettel hűséges szolgálatainkra, ezen befestett ősi címerünket, úgy amilyen helyzetben azt a legszentségesebb felség újból lefestve szemlélhet, kegyesen nekünk, családuknak, örököseinknek megújítva jutassa, melyre legszentségesebb felségednek mi minden hűséges szolgálatunkkal és érdemeinkkel méltóvá lenni igyekszünk. Legszentségesebb felség kegyelmes és kegyes leiratára várva:
Eiusdem maiestas vestrae sacratissimae	Legszentségesebb felségednek
fideles subditi Gasparus, Stephanus et Joannes Twrii	hűséges alattvalói Turi Gáspár, István és János
Concessit suae maiestas vestra sacratissima Viennae, 29. Junii, 1566. Listhius manu propria	A legszentségesebb felség engedélye Bécs, 1566. június 29-én. Listius ²⁰⁰ saját kezűleg

II. 8. 2. Taxony János címerkérő folyamodványa 1669-ből²⁰¹

Sacratissima caesarea, regiaque maiestas, domine, domine clementissimo	Legszentebb császári és királyi felséges úr, legkegyelmesebb úr!
--	--

¹⁹⁸ 1576. augusztus 18. MOL P 16 Bánó cs. lt. 22. cs. Litt. L. 1. tétel

¹⁹⁹ HBML IV. A. 12/b. 1. sz. n. Tury.

²⁰⁰ Liszti vagy Listhius János udvari kancelláriai titkár. Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. Pest, 1860. VII. k. 145.

²⁰¹ HBML MUO 185.

<p>Maiestatis vestrae sacratissimae innata gratia et clementia, qua quosque fideles suos subditos de patria benemeritos, virtutisque colendae studiosos condecorare consuevit, fretus. Ad augustissimum eiusdem maiestatis vestrae sacratissimae thronum confugere non sum veritus humillime supplicando quatenus intuitu fidelium servitiorum meorum hactenus sacrae regni Hungariae coronae ac consequenter maiestati vestrae sacratissimae pro locorum et temporum varietate atque occasionum exigentia fideliter et constanter praestitorum ac imposterum quoque eo maiori cum fidelitatis fervore praestandorum dignaretur maiestas vestra sacratissima me Joannem Taxony, ac per me Franciscum similiter Taxony filium meum e statu et conditione ignobili, in qua hactenus perstiti eximere, ac in caetum et numerum verorum antiquorum ac indubitatorum annotati regni sui Hungariae et Partium ei annexarum nobilium clementer annumerare et adscribere atque haec intrascripta arma seu nobilitatis insignia mihi, haeredibusque et posteritatibus utriusque sexus imposterum Dei beneficio nascituris universis gratiose conferre. Quam maiestatis vestrae sacratissimae gratiam et clementiam perpetua fidelitate promereri contendam. Benignam praelaturus resolutionem sacratissimae maiestatis vestrae.</p> <p>[A befestett, kérelmezett címer mellett:] Concessit sua majestas sacratissima Viennae, die 14. Augustus. 1669.</p>	<p>Tekintettel a legszentebb urunkból áradó kegyre és kegyességre, mellyel hűséges híveit, a hazának érdemeket szerzőknek és a vitézi erény ápolásában jeleskedőket bizalommal kitüntetni szokott, legszentebb felséged szentséges trónjához nem igaztalanul folyamodom legalázatosabb kérelmemmel. Figyelembe vévén egyrészt Magyarország Szent Koronájának, másrészt legszentebb felségednek különböző helyeken és időben kellő alkalomkor híven és állhatatosan teljesítettem és a jövőben is hűséggel serényen teljesíteni fogok, legszentebb felséged méltóztassék engem</p> <p>Taxony Jánost, általam fiamat hasonlóképp Taxony Ferencet a nemtelen állapotból és helyzetből kiemelni és az említett Magyarország és az alávetett Részek igazi, ősi és kétségtelen nemesei közé kegyesen beszámítani és beírni és ezt a befestett címet vagyis nemesi jelvényt nekem, örököseimnek és Isten jótéteményéből a jövőben születendő mindkét nembeli utódaimnak kegyesen ajándékozni. Legszenbbs felséged kegyét és kegyességét örökös hűséggel kiérdemelni törekszem. Legszenbbs felséged jóságát előre köszönve.</p> <p>Legszentebb felség engedélye Bécs, 1669. augusztus 14.</p>
<p>Franciscus Szegedy Humillimus perpetuus episcopi Vaciensis fidelis subditus Joannis Taxony</p>	<p>Szegedy Ferenc legalázatosabb váci püspök hűséges szolgálja örökké Taxony János</p>
<p>[Levél külzetén:] Ad sacratissimam Romanorum imperatoriam ac Germaniae, Bohemiae etc. regiam maiestatem ac dominum, dominum clementissimum Maiestati vestrae sacratissimae humillime recommendo introscripta supplicante Georgius Pongratz</p> <p>Instantiam introscripti supplicantis</p>	<p>A legszentebb római birodalom és Németország, Csehország stb. királyi felséghez és úrhoz, legkegyelmesebb úrhoz</p> <p>Legszentebb felségednek legalázatosabban ajánlom a beadott kérelmet. Pongrácz Gergely</p> <p>Buzgón és legalázatosabban ajánlom</p>

recommendo humillimo majestati vestrae sacratissimae Joannes Szaszy, electo episcopus Syrmienis	legszentebb felségednek a beadott kérelmet. Szászy János, választott szerémi püspök
Humillima supplicatio introscripti	Beadandó alázatos kérelem

II. 8. 3. Nagytúri Thury Ferenc armálisa 1571-ből²⁰²

(I.1.) <i>Nos Maximilianus secundus, (I.2.) Dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae, dux Lucemburgae, ac superioris et inferioris Silesiae, Wirtembergae, et Thecae, princeps Sveviae, comes Habsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi et Goritiae, landgravius Alsaciae, marchio Sacri Romani Imperii supra Anasum, Burgoviae, ac superioris et inferioris Lusatiae, dominus Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum, etc.</i> (I.3.) <i>Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis,</i>	(I.1.) Mi II. Miksa, (I.2.) Isten kegyelméből mindig felséges, választott római császár és Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Ráma, Szerbia, Galícia, Lodoméria, Kunország és Bulgária, stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Stíria, Karintia, Krajna hercege, Morvaország örgrófja, Luxemburg, továbbá Felső-, és Alsó-Szilézia, Württemberg és Téka hercege, Szvévia fejedelme, Habsburg, Tirol, Ferrete, Kiburg és Görz grófja, Elzász örgrófja, az Enns felett fekvő Szent Római Birodalom, Bajorország, továbbá Felső-, és Alsó-Luzsácia örgrófja, a vend örgrófság, Pordenone és Salzburg ura, stb., (I.3.) emlékezetül adjuk jelen levelünkkel mindenkinek akit illet,
(II.1.) <i>quod cum inter alia praecipua officii nostri imperialis munia, illud nobis potissimum observetur, ut fideles subditos nostros, qui sese nobis in nostri, et patriae gratiam, variis virtutum ornamentis commendatos praestare student, caesarea, ac regia munificentia nostra prosequamur; eorumque, nomen et recte facta, ab humana oblivione vindicantes, adeoque immortalitati consecrantes, eo illis vel ad maiora etiam ineunda animum accendamus, libenter, effusaque voluntate laudabili huic maiorum nostrorum consuetudini, sive quia nobis divinitus attributum est, sive quia longo usu compertum est, illa demum regnorum</i>	(II.1.) mivel császári hivatalunk más jelentős kötelességei között igen erősen szem előtt tartjuk, hogy császári és királyi bőkezűségünkkel megajándékozunk azon hűséges alattvalóinkat, akik arra törekednek, hogy előttünk a vitéség különböző ékességeit bizonyítsák a mi és a haza tetszésére. És hogy azoknak a nevét, helyesen cselekedett tetteit az emberi feledéstől megoltalmazva, sőt a halhatatlanság számára megörökítve, amellyel őket még nagyobb cselekedetek elkezdésére is feltüzeljük, szívesen és dicséretes nagy akarattal ragaszkodunk a mi elődeink ezen szokásához, mivel az vagy

²⁰² A szövegátírásban és fordításban zárójelben jelöltem a belső szerkezeti elemeket, dőlt betű jelzi az arannyal kiemelt részeket. A latin szöveg szóvégi rövidítéseit és a nagy kezdőbetűket – amelyek indokolatlanul nehezítenék a szöveg áttekinthetőségét – jelölés nélkül oldottam fel. A személyneveket a latin szövegben változatlanul hagytam, a fordításban az ismertebb, vagy a ma használatos alakokat igyekeztem megadni. Az eredeti szövegben arany színű festékkel kiemelt szavakat dőlt betűvel jelöltem. HBML MUO 27.

<p>praesidia, quae in animis subditorum</p> <p>larga munificentia principum collocantur, insistimus.</p>	<p>isteni végzésből lett kijelölve számunkra, vagy mivel a hosszú gyakorlat révén válik bizonyossá előttünk, végtére is azon dolgok védelmezik az országokat, amiket a fejedelmek bőkezű adományozása helyez az alattvalók lelkébe.</p>
<p>(II.2.) Cum igitur ob id, tum vero ad humilem nonnullorum fidelium nostrorum supplicationem nostrae propterea factam maiestati: tum vero attentis, et consyderatis fidelitate, ac fidelium servitiorum meritis, fidelis nostri, nobilis Francisci Thwry, de Nagythwr, ..., quae idem sacrae primum regni nostri Hungariae coronae, et deinde maiestati nostrae pro locorum, et temporum varietate, cum alias, tum vero in arcibus Gywla, et Zathmar contra Thurcas nominis Christiani hostes, acerrime exhibuit, et impendit, ac iuxta possibilitatis suae exigentiam modo quoque exhibet, et impendit.</p>	<p>(II.2.) Egyrészt ezért, másrészt egynémely hívünk hozzánk intézett alázatos kérésére, megfontoltuk figyelembe vettük hívünk, nemes nagytúri Thury Ferenc ... általunk tanúsított hűségét és hű szolgálatait, melyeket elsősorban Magyarország Szent Koronájának, majd a mi felségünknek különböző helyeken és időkben, de különösen Gyula és Szatmár váránál a kereszténység nevében — a török elleni küzdelemben — nagy serénységgel szerzett és ért el és amiket most is lehetőség szerint szerez és elér.</p>
<p>(II.3.) Cum igitur ob hoc, tum vero ex gratia et munificentia nostra regia, qua quosque de nobis et republica Christiana benemeritos, ac virtutis colendae studiosos antecessorum nostrorum divorum quondam Hungariae regum exemplo prosequi, eisque certa virtutum suarum monumenta, quae ad maiora quoque praestanda eos incitare possent decrevimus. Eundem Franciscum Thwry, qui etiam alias pleno nobilitatis titulo usus fuisse dicitur, cuius dyplomata malo casu a se deperdita asserit, de regiae nostrae potestatis plenitudine, et gratia speciali, in coetum, et numerum verorum, atque indubitatorum regni nostri Hungariae nobilium denuo duximus cooptandum, annumerandum et adscribendum. Annuentes et ex certa nostra scientia, animoque deliberato concedentes, ut ipse a modo in posterum, quemadmodum antea futuris semper et perpetuis temporibus, omnibus illis gratiis, honoribus, privilegiis, libertatibus, iuribus, praerogativis et immunitatibus, quibus caeteri regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum veri nobiles, hactenus quomodolibet de iure, vel consuetudine usi sunt et gavisi, utunturque et gaudent, uti, frui et gaudere possit et valeat, haeredesque et posteritates ipsius utriusque sexus universae valeant atque possint.</p>	<p>(II.3.) Egyrészt tehát ezért, másrészt királyi kegyünk és bőkezűségünk folytán, mi által elhatároztuk, hogy megboldogult elődeink, Magyarország egykori királyainak példáját követve, mindenkor meg szoktunk jutalmazni azokat, akik nekünk és a keresztény világnak érdemeket szereztek és a vitézi erény ápolására törekedtek, részükre erényeik bizonyos emlékeztetőiről rendelkezünk, amelyek nagyobb tettek felvállalására is ösztönözhetőek őket, királyi hatalmunk teljességéből és különleges kegyünkéből gondoskodtunk róla, hogy ugyanezen Thury Ferencet, akit teljes nemesi címe használójának mondanak, – miután azt állítja, hogy ezt igazoló oklevelét egy szerencsétlen eset során elveszette – Magyarország igaz és kétségbevonhatatlan nemeseinek közösségébe és soraiba újból felvegyék, beszámítsák és beírják. Hozzájárulunk és biztos tudással, megfontolt lélekkel megengedjük, hogy ő maga mostantól kezdve, miként azelőtt is, úgy a jövőben is mindig, örök időig mindazokkal a kegyekkel, tisztségekkel, kiváltságokkal, szabadságokkal, jogokkal, előjogokkal, és mentességekkel, amelyekkel Magyarország és a hozzátartozó kapcsolt Részek többi valóságos nemese bármikor és bármilyen</p>

	<p>módon, jog vagy szokásjog alapján élt és élvezett, valamint él és élvez, élhessen, élvezze és örvendjen nekik és bírja azokat, és az ő örökösei és mindkét nembeli utódai is bírják azokat és rendelkezzenek velük.</p>
<p>(II.4.) In cuius quidem nostrae erga ipsum exhibitae gratiae, et clementiae, ac liberalitatis testimonium, veraeque nobilitatis signum, haec arma sua priora seu nobilitatis insignia sua nos in aliqua sui parte adaucta: <i>Scutum</i> videlicet militare coelestini coloris, ... inter extremitatem viridi campo habens expressam, supra quem eques sive miles thorace, et galea conspicuus equo insidens phalerato, et femur hasta transfossus, gladium alte vibrare, ad pedes vero equi caput Thurcicum amputatum cernitur. Deinde appositam galeam militarem apertam, regia exornatam corona, ex qua fasciculus cristarum ardeae bullis aureis decenter exornatus in sublime prominere cernitur: a summitate galeae lacinys, sive lemniscis hinc, illinc, aureo, et coelestino coloribus discriminatis, ambas scuti ambages circumfluitantibus, ipsumque apposite exornantibus; quemadmodum haec omnia in principio, seu capite praesentium literarum nostrarum pictoris arte et ingenio clarius et lucidius per omnia depicta esse conspiciuntur. Eidem Francisco Thwry, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis denuo gratiose danda, renovanda, et adaguenda duximus, et conferenda. Decernentes et ex certa nostra scientia, animoque deliberato concedentes ut ipse a modo in posterum, quemadmodum olim futuris semper temporibus, eadem arma seu nobilitatis suae priora insignia, more aliorum regni nostri Hungariae nobilium, sub iisdem iuribus, praerogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus iidem vel natura, vel ex consuetudine utuntur et gaudent, ubique in praeliis, certaminibus, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, aliisque omnibus et quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus. Necnon sigillis, velis, cortinis, aulaeis, annulis, vexillis, clypeis, tentoriis, domibus. Generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub merae et</p>	<p>(II.4.) Ezen általunk mutatott kegyünk, jóindulatunk, és bőkezűségünk bizonyosságaként és valóságos nemességének jeleként korábbi címerét, vagyis nemesi jelvényét ... neki, miután részükre azt így bővítjük ki: Katonai pajzs kék színben, ... alján zöld mező, felül lovag vagyis (mell)vértes és sisakos vitéz látható, sügöbogláros lovon ülve – combja lándzsától átütve – kardját a magasban forgatja; a ló lábánál pedig levágott törökfő látszik. Továbbá nyílt katonai sisak királyi koronával díszítve, melynek közepéből kócsagtollak aranyboglárokkal szépen díszített nyalábja emelkedik a magasba. A sisak tetejéről, jobbról és balról kék és arany színű sisaktakarók vagy szalagok veszik körül a pajzs mindkét oldalát illően díszítik, ahogy mindez jelen levelünk elején vagyis fő helyén a festőművész által művészien és tehetséggel, minden tekintetben világosan és tisztán megfestve látható.. Gondoskodtunk róla, hogy ugyanezen Thury Ferencnek, örököseinek és mindkét nembeli összes utódának mindezeket így kell újból megadni, megújítani és kiegészíteni és tulajdonítani. Elhatároztuk, valamint biztos tudással és megfontolt lélekkel megengedtük, hogy ő maga mostantól kezdve, majd miképpen a jövőben is mindig ugyanezt a címet, vagyis nemességének korábbi jelvényét, Magyarország többi nemeseinek szokása szerint ugyanazokkal a jogokkal, előjogokkal, kedvezményekkel, szabadságokkal, és kiváltságokkal élhessenek, melyekkel ők vagy természet, vagy szokásjog alapján élnek és élveznek mindenütt csatákban, ütközetekben, párbajokban, tornajátékokon vagy küzdelmekben, valamint bármely egyéb katonai és nemesi gyakorlaton; továbbá pecsétjeiken, köpenyeiken, kárpitjaikon, lobogóikon, gyűrűiken, zászlóikon, pajzsaikon, sátraikon, otthonaikban, és általában mindenütt, bármely tulajdonukon</p>

<p>syncerae nobilitatis titulo, quo eum ac haeredes ipsius utriusque sexus universos, ab omnibus cuiuscunque status, dignitatis, conditionis et praeeminentiae homines existant, dici, nominari, haberique et reputari volumus, ferre, gestare, illisque uti, frui et gaudere possit et valeat, haeredesque et posteritates ipsius utriusque sexus universae valeant atque possint.</p>	<p>és kiadványukon – mindannak az igazi és valódi nemességnek jeleként, amellyel őt és mindkét nembeli utódát mindenki, bármilyen jogállású, méltóságú, állapotú és helyzetű személy legyen, ennek mondja, nevezze, tartsa és tekintse – hordhassa, viselhesse, használja, élvezze, örvendjen neki és bírja azokat, valamint az ő örökösei is bírassák azokat és rendelkezzenek velük.</p>
<p>(II.5.) Immo damus et ex novo concedimus praesentium per vigorem. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras, secreti sigillo nostri, quo ut rex Hungariae utimur, impendentis munimine roboratas, praefato Francisco Thwry, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis dandas, duximus et concedendas.</p>	<p>(II.5.) Ezt adományozzuk és újból engedélyezzük jelen levelünk ereje által. Mindezeket részükre adjuk, adományozzuk, őket megnemesítjük jelen kiváltságlevelünk alapján. Ennek emlékeztére és örökös megerősítéséül jelen oklevelünket magyar királyi titkos függőpecsétünkkel megerősítve az említett nagytúri Thury Ferencnek, örököseinek és mindkét nembeli utódainak kiadni és jóváhagyni rendeltük.</p>
<p>(III.1.) Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti, reverendissimi Joannis Listhy electi episcopi ecclesiae Wesprimiensis, locique eiusdem comitis perpetui, consilarii et aulae nostrae vicecancellarii, in arce nostra regia Pragensi, decima tertia die mensis Junii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo, regnorum nostrorum romani nono, Hungariae, ac aliorum octavo, Bohemiae vero anno vigesimo tertio.</p> <p>(III.2.) <i>Venerabilibus in Christo patribus,</i> domino Antonio Verancio archiepiscopo metropolitanae ecclesiae Strigoniensis, Georgio Draskowyth Zagrabiensis, Paulo Bornemyzza Transsylvaniensis, Stephano Radecio electo Waradiensis, Joanne Monozloy electo Quinquaeecclesiensis, praefato Joanne Listhio electo Wesprimiensis, eodem Paulo Bornemyzza gubernatore Nitriensis, Joanne ab Wylak Wacziensis, Gregorio Bornemyzza electo Chanadiensis, Stephano Feyerkewy electo Tininiensis, Georgio Sywkowyth Segniensis et administratore Modrusiensis ecclesiarum episcopis ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Colocensi et Bachiensis sedibus canonice unitis archiepiscopali, Agriensi, Jauriensi, Boznensi item et</p>	<p>(III.1.) Kelt hűséges hívünk, főtisztelendő Liszthy János, a veszprémi egyház választott püspöke és ugyane hely örökös ispánja, tanácsosunk és udvari alkancellárunk²⁰³ keze által, királyi várunkban Prágában, az Úr ezeröttszázhetvenegyedik évében, június hónap tizenharmadik napján, [német-] római [birodalmi] uralkodásunk kilencedik, magyarországi és többi [országunkbéli] uralkodásunk nyolcadik, csehországi uralkodásunk huszonharmadik évében.</p> <p>(III.2.) Amikor főtisztelendő, Krisztusban atyák Verancsics Antal úr, az esztergomi főszékesegyház érseke, Draskovics György zágrábi, Bornemisza Pál erdélyi, Radecky István választott váradi, Monoszlói János választott pécsi, az említett Liszthy János választott veszprémi püspök, ugyanaz a Bornemisza Pál nyitrai kormányzó, Újlaki János váci, Bornemisza Gergely választott csanádi, Fejérkőy János választott tinnini, Sivkovics György zenggi püspök és modrusi adminisztrátor, akik Isten egyházának püspöki egyházait boldogan kormányozzák; a kánonjogilag egyesült kalocsai és bácsi érseki, az egri, a győri, továbbá a boszniai és szerémi püspöki székek üresedésben vannak.</p> <p>Nemkülönben a tekintetes és nagyságos gróf</p>

²⁰³ Királyi tanácsos és a magyar udvari kancellária alkancellárja.

<p>Sirmiensi episcopalibus sedibus vacantibus. <i>Item</i> spectabilibus et magnificis, comite Nicolao de Bathor, iudice curiae nostrae, praefato Georgio Draskowyth et Francisco Zlwny de Frangepanibus, Segniae, Wegliae, Modrusiaeque comite, regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae, et Sclavoniae banis, comite Georgio de Zrinio tavernicorum, Francisco de Tah agazonum, Balthasare de Batthyán dapiferorum, Joanne Petheo de Gersse cubiculariorum, Ladislao Banffy de Alsolyndwa janitorum nostrorum regalium magistris et Francisco Thwrzo de Bethlenfalwa curiae nostrae magistro, comite Ecchio a Salmis et Newbwrgh comite comitatus Poseniensis, caeterisque quam plurimis, regni nostri comitatus tenentibus et honores.</p> <p>(III.3.) Maximilianus m. p. Joannes Listhius m. p. episcopus Vesprimiensis</p>	<p>Báthori Miklós országbíránk, a már említett Draskovics György és Frangepán Zluny Ferenc Zengg, Veglia és Modrusia ispánja, dalmát-horvát-szlavón bánok, gróf Zrínyi György tárnokmester, Tahi Ferenc lovászmester, Batthyány Boldizsár étékfogómaster, Gersei Petheő János kamarás, Alsólendvai Bánffy László királyi ajtónállómester és Bethlenfalvi Thurzó Ferenc udvarmester, Ecchio a Salmis és Neuburg gróf Pozsony vármegye ispánja és még sokan, akik királyságunk ispánságait és tisztségeit viselik.</p> <p>(III.3.) Miksa s. k. Liszthy János s. k. veszprémi püspök</p>
---	--

III. Címereslevelek a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban

III. 1. Az oklevelek elemzése

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár diplomagyűjteményében elszórva nyolcvankilenc armális található, az 1535 és 1811 közötti időintervallumból. Időrendi szóródásukat tekintve aránytalanság tapasztalható, hiszen többségében 17. századi címeresleveleket tartalmaz a diplomagyűjtemény, a 16. századból hat, a 18-ból öt, a 19. századból mindössze egy oklevél származik. Nem kívánom elemezni a kollektív adományleveleket – amelyek már egyébként is régóta ismertek a szakirodalomban²⁰⁴ – és a székely lófőseget adományozó, alábbi dokumentumokat:

Sorszám	Címerszerző(k)	Kiállítás ideje, helye	Kihirdetés ideje, helye	Adományozó	Jelzet
1.	Csomaközy András, kapitányai ²⁰⁵ és a 9254 hajdú	1605. december 12. Korpona	1606. december 4. Karász, Szabolcs vm. kgy.	Bocskai István	MUO 78.
2.	Halasi Fekete (Fekete de Halas) Péter, századosai ²⁰⁶ és hajdúi	1606. szeptember 2. Kassa	1607. február 5. ..., Szabolcs vm. kgy.	Bocskai István	MUO 80.
3.	Gyergyóujfalusi Kovács (Kovacz de GiergioUjfalu) Ferenc és Péter	1620. március 23. Fogaras	1628. ápr. 14. Gyergyó-Kászsónszék székgyűlésén	Bethlen Gábor	MUO 109.

A vizsgált oklevelek – áttekintésükre a fejezet végén lévő Függelékben csatolt táblázat (III. 2. 3.) szolgál – anyaga kivétel nélkül állati hártya, tehát a kiváltságlevelekhez illően, a korban megszokott pergamen,²⁰⁷ hitelesítésüket a korábban leírt módon, pecsételéssel végezték, ám

²⁰⁴ A nagy hajdú, másképp korponai kiváltságlevél szövegét és fordítását közli Horváth Sándor: A hajduk közös czimeres nemeslevele 1605-ből. Turul, 1905. 4. 174–179. (Ezt vette át Szendrey István is. Szendrey István: Hajdúszabadságlevelek. Debrecen, 1971. 11–16.); a szoboszlói lovashajdúk armálisát ld.: Boldisár Kálmán: A szoboszlai lovas hajduk czimeres nemeslevele 1606-ból. Turul. 1906. 3. 116–122. és Szendrey: Hajdúszabadságlevelek. 16–19.

²⁰⁵ Szilassy (Szylassy) János, Kövi (Keovy) Miklós, Pallai (Palay) Pál, Kovács (Kovacz) Albert, Somogyi (Somogy) György, Farkas Mihály, Elek János, Csatári (Chiatary) János, Szénási (Szenassy) Mátyás, Nagy Mátyás, Füzi (Fwzy) István, Hajdú (Haydu) Gergely

²⁰⁶ Halasi Beödy (Beody de Halas) Mátyás, Abádi Médi (Medi de Abad) István, Maklári Kis (Kis de Maklar) Pál, Sarudi Rác (Rác de Sarad) Farkas, Turi Pap (Pap de Turii) István, Csiffi Haty János, Rábéi Makkos (Makkos de Rabe) Ferenc

²⁰⁷ A hártyák mérete között meglehetősen nagy eltérések mutatkoznak, amennyiben pl. Bocskai, vagy a két Rákóczi György oklevelei között többségben vannak a kisméretű pergamenek, Erdélyben átlagban 300–350/590–640 mm körül (de kivétel pl. a korponai kiváltságlevél), addig királyi kancellárián valamivel nagyobb formában adták ki az armálisokat 550–630/600–700 mm körül.

mégis mindössze tizenöt esetben látható ma is pecsét,²⁰⁸ vagy annak töredéke, gyakran csak a pecsétzsinór, vagy a szalag megtartására ejtett vágás emlékeztet a sigillumra.

A vizsgált címereslevelek időbeli szóródását az okleveleket kibocsátó uralkodók feltüntetésével az alábbi táblázat szemlélteti, külön oszlopban jelölve a meghamisított dokumentumok számát:

Magyar királyok	Eredeti	Meghamisított
Szapolyai János	1	
I. Ferdinánd	1	
I. Miksa	1	
I. Rudolf	3	
II. Mátyás	3	1
II. Ferdinánd	9	3
III. Ferdinánd	11	1
I. Lipót	15	
III. Károly	3	
I. Ferenc	1	
Erdélyi fejedelmek	Eredeti	Meghamisított
Báthori István	1	
Bocskai István	3	
Báthori Gábor	3	
Bethlen Gábor	9	1
I. Rákóczi György	9	
II. Rákóczi György	4	
I. Apafi Mihály	3	

A címerek vizsgálatánál külön kell megemlíteni, hogy a címerleírás mindössze az időrendben is legelső armálisból hiányzik (Sámsoni Kántor Albert), ugyanakkor számos olyan is akad, amelyben a festmény helye üresen maradt: a királyi kancellárián négy, míg az erdélyi oklevelekben több mint háromszor annyiba nem került be a szövegben leírt címerkép. A pajzsok alapszínét tekintve megállapítható, hogy elsöprő többségben van a kék, amely elsősorban égszínkéket (coelestini) jelent, elvéve fordul csak elő a tengerkék (coerelui), vagy más szín:

²⁰⁸ A királyi pecsétekre ld. Illés József: A magyar királyi cím és címer története 1804-től. Bp., 1917. A fejedelmi pecsétekre ld. Jakab Elek: Az erdélyi országos címerek története. Századok. 1867. 342–347.;

Pajzs színe	Száma
Kék (égszínkék, tengerkék)	62
Vörös	10
Fehér	2
Zöld	1
Sárga	1
Kék és vörös osztás	4
Vörös és fehér osztás	1
Fekete és sárga osztás	1
Nem derül ki a leírásból, nincs címerfestmény sem	4
Összesen:	86

A címerfestményeket átnézve megállapítható, hogy mesteralakok csak pajzsosztásként szerepelnek (harántvágás, hasítás), többségben vannak a címerképek, amelyek általában realista módon vannak ábrázolva, ezek leginkább a teljes, vagy derékból növekvő emberalakok és a magyar heraldikára oly jellemző kar ábrázolások, de emellett számos motívum is megfigyelhető, ami jól tükrözi a nemességbe igyekvők társadalmi bázisát (mészáros-bárd; strázsamester-kulcs; ötvös-kupa; stb. amire az egyes oklevelek elemzésénél konkrétan is kitérek). A pajzsbeli ábrák motívum szerinti áttekintésére az alábbi táblázat nyújt lehetőséget:

Motívumok	Pajzsban	Sisakdíszben
<i>Emberi alakok és testrészek</i>		
Teljes emberalak (szablyát, nyílvessző[ke]t, pálcát, stb. tart)	16	
Kar (szablyát, búzakalász[oka]t, törökfőt, író tollat, sást, szekercét tart)	16	15
Lovas	3	
Növekvő alak (szablyá[ka]t, törökfőt, kulcsot tart)	2	11
<i>Állatalakok és testrészek</i>		
Oroszlán (szablyát, ágyúgolyót tart, borjút ragad el)	13	7
Daru (felemelt jobbában követ tart)	4	1
Farkas	4	2
Pelikán	4	2
Leopárd	3	1
Galamb csőrében babér vagy olajág	2	1
Szarvas	2	2
Sólyom csőrében szőlőfürt	1	

Seregély csőrében szőlőfürt	1	1
Tengelic lábában író toll		1
Gólya	1	
Medve		1
Sas		1
Borjú szájában búzakaralász		1
Sasszárny		6
Növények		
Liliom, rózsa	3	2
Szőlőtőke, szőlőfürt	1	1
Babérkoszorú	2	1
Fa	1	
Sás	1	
Égítetek	2	1
Tárgyak		
Hegyes tőr	1	
Buzogány	1	
Kupa	1	
Lant	1	
Tollforgó, tollak		2
Mitikus lények		
Egyszarvú	5	2
Griff	3	1

A sisaktakarók színösszetételét tekintve is igazodik az országos viszonyokhoz,²⁰⁹ amennyiben 59 esetben a vörös-kék-arany-ezüst szín valamilyen kombinációjából álló foszlányszíneket találunk, a legnagyobb arányban a jobbról vörös-ezüst, balról kék-arany kompozíció dominál, összesen 47 címerben. Viszonylag nagy számban fordul elő olyan eset, amikor a szöveg nem adja meg konkrétan a sisaktakarók színeit, egyszerűen csak utal „különböző” színeire. Ez tizenegy esetben erdélyi oklevélben fordul elő, de a III. Károly által a Borbély családnak adományozott armálisában²¹⁰ is így szerepel. A legkorábbi oklevélben Sámsoni Kántor Albert pajzscímere²¹¹ körül szalagszerű díszítés van, amit inkább tekinthetünk a címerszőnyeg díszének, semmint sisaktakarónak.

Megfigyelhető, hogy a levéltárban lévő 16–19. századi armálisok az ország különböző megyéiben honos családok szerzeményei, de mégis a legtöbben korábban is bihari illetőségűek voltak, amennyiben elfogadjuk azt, hogy a törvény értelmében a lakhely szerinti hatóság előtt történt a kihirdetés. Az alábbi táblázatból is látszik, hogy a szomszédos

²⁰⁹ Nyulásziné Straub Éva 100 oklevél sisaktakaróinak színösszeállítását közli, ahol a legnagyobb arányban, a kék, a vörös, az arany, és az ezüst színek szerepelnek egyszerre, valamilyen kombinációban (16%), ebből 15 1569 utáni (a Bakács Sandriné korábbi keltezésű oklevél, ám festménye később készült). Nyulásziné: i. m. 130., 291–292.

²¹⁰ MUO 265.

²¹¹ MUO 9.

megyéből nagyobb számban kerültek Biharba nemesek, mint a távolabbiakból az első kihirdetések megyei megoszlása:²¹²

Kihirdetés helye	Száma
Bihar	23
Szabolcs	9
Zaránd	5
Szatmár, Zemplén,	3 – 3
Gömör, Szepes, Kraszna, Abaúj, Komárom, Borsod, Torna, Máramaros, erdélyi országgyűlés	2 – 2
Ung, Bács, Esztergom, Sáros, Vas, Nógrád	1 – 1
Olvashatatlan záradék	8
Hiányzó záradék	11

Az alább bemutatásra kerülő oklevelek legfontosabb adatai (adományozó, adományozottak neve, kiállítás és kihirdetés ideje, helye) és jellemzői (méretei, hitelesítő pecsét) mellett, a címerleírások fordítását (lábjegyzetben az eredeti latin szöveget is). A címerek esetében, esetlegesen kitérek párhuzamokra, amelyek segítik heraldikai kontextusba helyezésüket. Lehetőség szerint a leszármazottak későbbi adataira is utalok, néhol – híres debreceni famíliák esetében: Könyves Tóth, Lévy, Szeremley – tudatosan rövidítettem, hogy elkerüljem az aránytalanságokat.

III. 2. Hiteles nemeslevelek

1. Sámsoni Kántor Albert

Sámsoni Kántor (Canthor de Sampson) Albertnek 1535. január 26-án Váradon Szapolyai János címereslevelet adományozott,²¹³ az oklevélről a kihirdetési záradék hiányzik, a donációt nem jegyezték be a Királyi Könyvekbe sem.

Az eredeti pergamenoklevelet János király és Czeek-i János királyi titkár látta el aláírásával, amelynek függőpecsétje mára sajnos elveszett.²¹⁴

²¹² Hat armálisra második kihirdetési záradékot is vezettek, ezek közül négy szintén Bihar vármegyei kihirdetésre, egy-egy Esztergom és Szabolcs megyékre utal.

²¹³ MUO 9. Régi jelzet: Debreczen Sz. Kir. V. Lt. Sámsoni birtok ir[atok]. 12.

Az oklevél nem tartalmazza a címerkép leírását, a befestett címer: aranykeretbe foglalt barna damaszkolt alapon szalagszerűen kiképzett indák közt álló szimmetrikus tárcsapajzs kék mezejében sötétkék felhőből kinyúló lebegő, arany (sárga) hajtókás, vörössel ruházott jobb kar kezében író tollat tart. A kar alatt szintén lebegő, aranyveretes barnás színű tárgy, talán lámpás látszik. A címer az olasz reneszánsz pajzscímerek hatását mutatja.²¹⁵

Kántor Albert oklevele nemcsak személyét nemesíti, hanem Sámsonban lévő házát is, a többi nemesi kúriákhoz és házakhoz hasonlóan mentesíti.²¹⁶ Ismereteim szerint ez a legrégebbi fennmaradt,²¹⁷ házmentesítést is tartalmazó címereslevél. Annak ellenére, hogy ez az oklevél is ismert volt korábban, mégis az exemptio tényének figyelembe vétele nélkül, a debreceni nemesek sorában említik,²¹⁸ pedig az armálisban is „*domumque suam in dicta possessione Sampson in comitatu Byhoriensis*” szerepel. A címerszerző további sorsáról jelenleg nincsenek információk, az oklevelet Debrecen város – amely évszázadok alatt szerezte meg Sámson telkeit²¹⁹ – levéltárában, a szerzett birtokok iratai között lelte fel 1916-ban Herpay Gábor levéltáros.²²⁰

2. Pesti Nagy György és Deák Pál

Pesti Nagy (Nagy de Pesth) Balázs fiainak Györgynek és Deák (Literati) Pálnak 1559. augusztusában Bécsben I. Ferdinánd címereslevelet adományozott.²²¹ Az armálist a Királyi Könyvekbe nem jegyezték be, kihirdetési záradéka hiányzik.²²²

A pergamenoklevelet – amelynek pecsétje mára elveszett – I. Ferdinánd király, Oláh Miklós esztergomi érsek és Liszti János hitelesítette aláírásával.²²³

---

²¹⁴ Oklevél teljes mérete (magasság x szélesség) 330x420/ebből a felhajtott plicatura mérete 87/címerkép mérete (magasság x szélesség) 85x75 milliméter (A továbbiakban Oklevél/plicatura/címerkép mérete: .../.../... mm., amennyiben a címerképet nem festették be, ott értelemszerűen ez az adat ki van húzva).

²¹⁵ Csoma József: A magyar heraldika korszakai. (Reprint. Szerk.: Szálkai Tamás.) Máriabesnyő-Gödöllő, 2008. 91-92.

²¹⁶ Szálkai Tamás: Báthory Gábor adományozta címereslevelek a Magyar Országos Levéltárban. In: Báthory Gábor és kora. Szerk.: Papp Klára, Jeney-Tóth Annamária és Ulrich Attila. Debrecen, 2009. 210.

²¹⁷ Ettől is korábbi a magyar Királyi Könyvek bejegyzése szerint Hethews Gergely adománylevele, amit 1527. november 9-én I. Ferdinándtól nyert, ugyanebben a Külső-Szolnokban fekvő Szentmárton faluban – egyfelől a plébánia, másfelől Kara György szomszédságában – fekvő házára is adómentességet szerzett. . DVD-ROM. Bp., 2006.

²¹⁸ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 43.

²¹⁹ Az utolsó részt, a Zólyomi család mintegy 60 telekből álló porcióját 1667-ben adományozta Apafi Mihály fejedelem. Zoltay Lajos: Debrecen Sz. Kir. Város határának kialakulása és birtokainak megszerzése. Debrecen, 1916. 8.

²²⁰ Herpay: i. m. Függelék. 1. sz.; U.ő: Nemes családok Debrecenben. 43.

²²¹ MUO 18. Régi jelzet: Bihar vm. Lt. Acta misc. 925.

²²² Herpay: i. m. Függelék. 2. sz.

A befestett címer kerete aranyszínű, ebben architektonikus fülke, mely alatt két angyal tartja a pajzsot, amely fölött két lebegő angyal glóriát tart. Az oklevél szövege szerint „*Vonallal középen ...[haránt] két részre osztott felül fekete és alul sárga pajzs, ebben félig sárga, félig pedig fekete oroszlán, két mellső lábában hadi vas [ágyú]golyót tartani látszik. A pajzson katonai sisak van fölé arany korona van helyezve, ebből fél oroszlán emelkedik ki, sárga színű, [ágyú]golyót az előbbihez hasonlóan mellső lábaiban tartva. Sisaktakarók vagy szalagok a pajzs mindkét oldalát sárga és fekete színben ékesítik. Mindezek atyjuknak a néhai Nagy Baláznak a bátorságát és hadi tetteiben való kiválóságát jelzik, végül ... (ugyanis őt egy ágyúgolyó ölte meg) ...*”²²⁴ Viszonylag ritka a címerleírásban szereplő címerképet magyarázó szövegrész, amely inkább a rangemelő (bárói, grófi) oklevelekre jellemző. Érdekes, hogy bár az oroszlán gyakran feltűnik a magyarországi címereken, a „színváltás”, vagyis az osztott pajzs két színének és a címeralaknak az osztás menti színváltása inkább a jóval stilizáltabb nyugati heraldikában jártas címerfestőnek tulajdoníthatnánk, ám a főmotívum „természetes” ábrázolása ennek ellentmondani látszik. A címerfestmény erőteljesen hasonlít Thuri István 1583. szeptember 27-én kelt díszes kiállítású oklevelének címerére, amelyben feketével és vörössel balharánt vágott pajzsban fehér hármashegy emelkedik, ezen arany színű oroszlán felemelt jobbában szablyát, baljában levágott törökfőt tart.²²⁵

Az armális levéltárba kerülésének körülményeiről és a család történetéről további adat jelenleg nem lelhető fel.

3. Nagytúri Túri Ferenc

Nagytúri Túri (Thwry de Nagythwr) Ferenc nemességét I. Miksa megerősítette és címerét megújította 1571. június 13-án Prágában kelt oklevelével. Az adományozást 1575-ben hirdették ki Miskolcon, Borsod vármegye közgyűlésén.²²⁶

---

²²³ 610x670/145/155x120 mm

²²⁴ „scutum videlicet in duas partes linea, per medium [...], divisum superiore nigra et inferiore parte crocea, in quo leo medius croceus medius autem niger, duobus anterioribus pedibus globum ferreum tormentalem tenere conspicitur. Supra scutum apposita est galea militaris ... corona aurea super imposita est, ex qua eminent dimidius leo crocei coloris, globum priori similem duobus anterioribus pedibus tenens, laciniis seu lemniscis crocei et nigri coloris utrumque scutii latus exornantibus, quae omnia patris eorum quondam Blasii Nagij fortitudinem et in rebus militaribus praestantia ac denique genus ... eius (fuit enim bellico tormento interfectus) significant.”

²²⁵ DRKNkK R 1723.

²²⁶ MUO 27. Közli Szálkai Tamás: Nagytúri Thury Ferenc armálisa a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár diplomagyűjteményéből. Levéltári Szemle. 2006. 4. 3–11.

A pergamenre íródott oklevelet I. Miksa király és Liszti János veszprémi püspök hitelesítette. Az armális függőpecsétje mára elveszett.²²⁷

Az oklevélbe befestett címerkép, amely az elveszett eredeti bővített változata, aranykeretes, feketével damaszkolt lila alapon, aranszínű babérkoszorúval övezett – szintén damaszkolt – vörös kárpiton elhelyezett szimmetrikus tárcsapajzs, ebben látható a címerfestő vagyis „*a festőművész által művészién és tehetséggel, minden tekintetben világosan és tisztán*” megfestett címer: „*Katonai pajzs kék színben, ... alján zöld mező, felül lovag vagyis (mell)vértes és sisakos vitéz látható, sügy-bogláros lovon ülve – combja lándzsától átütve – kardját a magasban forgatja; a ló lábánál pedig levágott törökfő látszik. Továbbá nyílt katonai sisak királyi koronával díszítve, melyből kócsagtollak aranyboglárokkal szépen díszített nyalábja emelkedik a magasba. A sisak tetejéről, jobbról és balról kék és arany színű sisaktakarók vagy szalagok veszik körül a pajzs mindkét oldalát és illően díszítik.*”²²⁸ Az igényesen megfestett címerkép a címerleírásnál jóval „beszédesebb”, hiszen a festő igyekezett minden apró részletet élethűen visszaadni. Ez a „természetes” ábrázolás a magyar heraldika sajátossága, ami lehetővé teszi, hogy a címerképek alapján fontos művelődéstörténeti,²²⁹ így viselettörténeti²³⁰ és konkrétan a hadi viseletekre vonatkozó²³¹ tanulságokat vonjunk le.

Éppen ebben a részletgazdagságban rejlik a Thury armális jelentősége is, valamint abban, hogy más címerképek gyakran csak egy-egy fegyvert,²³² vagy a viselet egy darabját²³³ mutatják be, míg a teljes alakos ábrázolások a képek mérete miatt nem olyan aprólékos kidolgozásúak,²³⁴ – bár ellenpélda is akad.²³⁵ A címerképen a 16. század második felének jellegzetes magyar könnyűlovasa tűnik fel.

²²⁷ Oklevél/plicatura/címerkép mérete: 445x650/90/117x90 mm.

²²⁸ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, ... inter extremitatem viridi campo habens expressam, supra quem eques sive miles thorace, et galea conspicuus equo insidens phalerato, et femur hasta transfossus, gladium alte vibrare, ad pedes vero equi caput Thurcicum amputatum cernitur. Deinde appositam galeam militarem apertam, regia exornatam corona, ex qua fasciculus cristarum ardeae bullis aureis decenter exornatus in sublime prominere cernitur: a summitate galeae lacynys, sive lemniscis hinc, illinc, aureo, et coelestino coloribus discriminatis, ambas scuti ambages circumfluitantibus, ipsumque apposite exornantibus; ...”

²²⁹ R. Kiss István: Természetes ábrázolás az 1526. előtti magyar címerekben. Turul. 1903. 4. 171.

²³⁰ A címerképek viselettörténeti jelentőségét eleinte Szendrei János (Magyar viseletképek címereleiveinkben. Bp., 1892. és Nagy Géza: A magyar viseletek története. Bp., 1905.) hangsúlyozta, újabban ld. Nyulásziné Straub Éva: i. m. 121., 122., 125., stb. említi.

²³¹ Legutóbb Szálkai Tamás: Hadi viselet és fegyverzet ábrázolása magyar címerelevekben a 16. század végéig. Turul. 2005. 3–4. 86–95.

²³² Tipikus magyar példa a kardot tartó kar ábrázolása. Részletesen ld. Csoma József : Kar a magyar heraldikában. Turul. 1898. 1. 14–19.

²³³ Nyíllal átlőtt sisakot ábrázol pl. sajió Kotech András címere 1560-ból. Szendrei: Magyar viseletképek. 18.

²³⁴ A címerfestmény minősége kétségkívül a kiállításra szánt összegtől is függött. Ld. Holub József: Címerelevek taxája 1572-ből. Turul. 1910. 4. 178. és részletesebben Kóta Péter: i. m. 149–156.

²³⁵ Pl. Dombay-címer Ld. Ghicz Pál: Ivánczfalvi Dombay János deák címerelevele 1506. évből. Turul. 1891. 3. 130–133. Valamint: Radák Balázs élethű, ún. „jelenetes” címerábrázolását. A Magyar Országos Levéltár címerelevei. Szerk.: Kollega Tarsoly István–Nyulásziné Straub Éva. CD-ROM. Budapest, 2000.

A ló gazdagon díszített, aranyveretes kantáratot, sügy-boglárt, fején aranygombos kócsagtoll-dísz – mely a sisakdíszben is megismétlődik – szintén vörös farmatringot visel, melynek egy szalagja a ló farkfonatán is végigfut. Hátán aranyszínű takaró és megemelt első kápájú nyereg látható.

A vitéz lemezes félvértet visel, karját sodronyong borítja, kézfeje szabadon látszik. Öltözetét vörös fegyverderék, lila nadrág és aranyszínű (sárga) csizma – ezüstsínű taréjos sarkantyúval – egészíti ki. Fején orrvédő vassal ellátott vassisak, melyet fekete tollbokréta díszít, mely egészen hasonlít a sajói *Kotech*-címerben látotthoz²³⁶. A sisak alakja a korabeli huszársisakok formáját követi.²³⁷ Ez a viselet erőteljesen emlékeztet *Nicolaus Nelhnek* a szigetvári hős *Zrínyi Miklósról* készült ismert ábrázolására.²³⁸ A címerképen látható lovas felemelt jobbjaiban aranygombos, hajlított markolatú, aranyszínű keresztvassal ellátott, enyhén görbített pengéjű szablyát tart,²³⁹ korábban vélhetően ezzel vágva le a ló lábainál látható vörös turbános, bajuszos török fejét.

4. Debreceni Foris Ambrus

A már előbb is nemes²⁴⁰ Debreceni Foris (Foriis de Debreczen) Ambrusnak 1580. szeptember 15-én Nagylőcse erőssége mellett²⁴¹ Báthori István címereslevelet adományozott.²⁴²

Báthori István és Berzeviczy Márton erdélyi kancellár látta el aláírásával a nemeslevelet²⁴³. Az armális függőpecsétje mára elveszett.

Keret nélkül megfestett, kissé elnagyolt és elmosódott címerkép: „*Háromszögletű pajzs égszínkék színben, ennek alsó részére buján tenyésző borostyánnal körülövezve magas hegyet festettek, melynek csúcsán páncélos férfi áll, jobbjaiban kivont kardot, baljában pedig emberi fejet fog. A pajzs felett katonai sisak van, királyi koronával ékített, ebből az előbbihez*

²³⁶ Szendrei: Magyar viseletképek. 18.

²³⁷ A Szendrei János által magyaros huszársisakként definiált hegyes csúcsba futó gerezdes, hátul általában nyakvédő vassal ellátott török eredetű sisak. Szendrei János: Magyar hadtörténeti emlékek az ezredéves országos kiállításon. Budapest, 1896. 815., 817., 823. sz.

²³⁸ Szendrei János: A magyar viselet történeti fejlődése. Bp., 1905. 54.

²³⁹ Ugyanígyen látható Kutron Miklós 1578. évi címerében is. MOL címereslevelei. Kutron Miklós.

²⁴⁰ Az oklevélben később mégis az „e statu et conditione ignobili” kifejezés szerepel.

²⁴¹ Herpay Gábor szerint Velike várában, de az oklevélben a Nagylőcse erőssége mellett (ad arcem nostram Velikelucen[si]) szerepel. Herpay G.: i. m. 4. sz.

²⁴² MUO 34. Az oklevél hátoldalán fekete tintával elmosódott szöveg és az 1580. évszám látszik.

²⁴³ 450x565/119/140x130 mm.

*mindenben hasonló fél férfi[alak] emelkedik ki. A pajzsot mindkét oldalról szalagok, részben fehér, részben égszínkék színben a sisak tetejéről leereszkedve, nagyon szépen díszítik.*²⁴⁴

A kopottsága miatt nehezen elemezhető festmény kevésbé kvalitásos mester műve, amelyről így is megállapítható, hogy keletkezési idejének szokásos hadi viseletét ábrázolja, szembetűnő pl. a csúcsba futó huszársisak ábrázolása (ld. fentebb), ám részletesebb elemzésre alkalmatlan. Herpay szerint Foris leszármazottjai az 1797. évi nemesi összeírás szerint még mindig debreceni lakosok (házuk a Csapó utcán), bár extraneus birtokaik voltak a Bihar megyében, ahol a birtokosok között írták őket össze.²⁴⁵ Foris Ferencet 1847-ben szintén a Csapó utcán veszik fel a debreceni nemesek névsorába.²⁴⁶

5. Gundaker-i Deák Vid

Az oklevélben már korábban is nemesnek mondott Gundakeri Deák (Literati de Gundakér) Vidnek, általa feleségének Szabó Margitnak és leányuknak Borbálának 1587. január 4-én Prágában I. Rudolf címereslevelet adományozott, amit még ugyanebben az évben Bihar vármegye törvényszékén kihirdettek.²⁴⁷

Az oklevelet²⁴⁸ – melynek pecsétje sajnos mára elveszett – I. Rudolf és Herresinczy Péter zágrábi püspök, valamint Himmelreich Liburtius hitelesítette aláírásával.

Aranykeretben damaszkolt vörös szőnyegre festették a címerképet: *„Álló, égszínkék színű katonai pajzs, melynek alját zöldellő háromhalmú hegy foglalja el, ezen egész[alakos] oroszlán arany színben, szája nyitva, nyelve kinyújtva, kétfelé ágazó farka felemelve és oldalát a pajzs jobb oldala felé fordítja, hátsó lábain támaszkodva, mellső balját pedig felemeli, kinyújtott jobbában három zöld babérágat tartani látszik. A pajzsra királyi koronával díszített zárt katonai sisak támaszkodik, tetejéről vagyis a sisak ormáról mindkét oldalon sisaktakarók vagy foszlányok arany és égszínkék színben a pajzs oldalait körülfolylják és illően díszítik.*²⁴⁹ Az ízlésesen megfestett címerkép igényes festőre utal. Ezzel az armálissal 1728-

²⁴⁴ „Scutum videlicet triangulare coelestini coloris in cuius imo parte rupes praealta hedera luxuriante circumfusa depingitur, eius vertici homo armatus insistit, qui dextera strictum ense, sinistra vero caput humanae (így!) complectitur. Supra scutum galea est militaris, diademate regio insignita, ex quo dimidiatus homo priori per omnia similis emergit. Scutum utrinque lemnisci partim albi, partim coelestini coloris, ex summitate galeae descendentes haud indecore exornant”

²⁴⁵ HBML IV. A. 12/a. 2. cs. 25. k.

²⁴⁶ Herpay Gábor: Nemes családok Debrecenben. 37.

²⁴⁷ MUO 46. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/LXII.-1929. ...

²⁴⁸ 590x715/137/120x110 mm.

²⁴⁹ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, cuius fundum trijugis viridis collis occupat, cui integer leo aurei coloris, ore patulo, lingua exerta, caudaque bifurcata erecta, ac in dextrum scuti latus conversus,

ban egy Vida nevű család igazolta nemességét, azzal a magyarázattal, hogy a latin Vitus név változott magyar családnévvé.²⁵⁰ A család későbbi sorsáról közelebbi információ jelenleg nem áll rendelkezésre, az oklevél 1886-ban mindenesetre már Bihar vármegye levéltárában volt.²⁵¹

6. Ceek-i Farkas András és Simon

Ceek-i Farkas (Farkas de Ceek) András és Simon – megszólításuk agilis – általuk feleségeik, Dorottya és Zsófia 1592. június 8-án Prágában I. Rudolf királytól címereslevelet nyertek, amelyet először 1593-ban Komárom (elmosódott), majd utóbb 1616-ban Esztergom vármegyében hirdettek ki.²⁵²

Az eredeti pergamen oklevelet²⁵³ az uralkodó, valamint Himmelreich Liburtius írta alá. Teljesen ép pecsétje kék-fehér-vörös-arany zsinóron függ.

A címerkép arany keretben sötétkék alapon növényi ornamentikával díszített mezőben, két oldalt női alakok mellképe közt ovális arany keret világoskék mezejében helyezkedik el. A leírásban szereplő címer: *„Álló katonai pajzs vörös színben, ennek közepén a pajzs bal oldalától páncéllal borított, behajlított emberi kar kinyújtva, kezében íjat erősen tart, efölött sugárzó arany csillag látható. A pajzsra zárt katonai sisak fekszik királyi koronával, amit az előbbihez mindenben hasonló emberi kar díszít, ami három nyilat erősen tartva tűnik elő. A sisak tetejéről vagyis ormáról mindkét oldalon sisaktakarók vagy szalagok vörös és arany színben a pajzs oldalait körülfolják és illően díszítik.”*²⁵⁴ A viszonylag egyszerű címerképhez ritkábban előforduló díszes keret kapcsolódik. A címerszerzőről vagy utódairól nem jelenleg nem áll rendelkezésre levéltári anyag, és nem tájékoztatnak a fontosabb családtörténeti munkák sem.

---

posterioribus pedibus dispositis innixus, anterioribus vero levis protenso dextro tres ramos lauri virides tenere cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem clausam regio diademate ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis utrinque aurei et caelestini colorum in scuti oram fluitantibus illudque decenter exornantibus.”

²⁵⁰ „sed Ungarico idiomate nomen Vitti in cognomen Vida transmutatum”. HBML IV. A. 1/j. 1. k. 46., 205.

²⁵¹ Schönherr Gyula: Bihar vármegye levéltárában őrzött címerez nemeslevelek. Turul, 1888. 4. 179.

²⁵² MUO 52. Régi jelzet: Ltsz. 468/1914.

²⁵³ 605x720/135/105x95 mm.

²⁵⁴ „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris, in cuius medio a sinistro scuti latere brachium humanum armis indutum incurvatim protendi et manu arcum fortiter tenere supraque illud stella aurea rutilare conspiciuntur. Scuto incumbentem galeam militarem clausam regia corona priori per omnia simili brachium humanum tres sagittas fortiter teneri producente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis utrinque rubri et aurei colorum in scuti oram fluitantibus illudque decenter exornantibus.”

7. Sárándi Miklós és János

Sárándi Miklós és János agiliseknek 1605. június 8-án Kassán Bocskai István címeres nemeslevelet adományozott, amelyet a következő évben Bihar vármegye Fugyiban megtartott közgyűlésén hirdettek ki.²⁵⁵

A pergamenre íródott oklevelet²⁵⁶ Bocskai István fejedelem, Rátkay János kancellár, Madachany Márton titkár hitelesítette aláírásával. A nemeslevélről mára elveszett a függőpecsét.

Arany keretben oszlopos boltív közepén felül Bocskai címere, jobb oldalt Magyarország, bal oldalt Erdély címere látszik; a háttér alsó kétharmada zöld, felül kék damaszkolással díszítve. Címer: *„Háromszögletű katonai pajzs, melynek égszínkék mezejében vagyis udvarában a legalsó részen zöldellő hármashalom tetején emberi jobb kar, vörös ruhába öltözve, hat-hat érett búzakaralászt tartva, és ezen kalászok mellett egy fehéres színű rózsza egymaga kiemelkedve [látható]. A pajzs tetejére zárt katonai sisak van helyezve, melyet királyi korona fed be, ... ennek tetején ugyancsak emberi kar, az előbbihez hasonló és hasonlóképp hat-hat kalász látszik.”*²⁵⁷ A címer Bocskai egyéb címeradományait is illusztráló festőjének műve, amit a festmény sajátos pajzsformázása és a kissé vaskos végtag vonalai valószínűsítene.

A leszármazottak közül Sárándi András ezzel az armálissal produkált,²⁵⁸ egyébként a család történetéről közelebbit nem tudunk. Érdekes megjegyezni, hogy egy közel egykorú oklevélben Sárándy Mihály (agilis) és Boross János II. Mátyástól nyert armálist,²⁵⁹ de rokonsági kapcsolat nem mutatható ki. Az oklevél – Schönherr listája szerint – a 19. század végén már Bihar vármegye levéltárban volt.²⁶⁰

²⁵⁵ Szálkai: Armales. 36–37., MUO 75.

²⁵⁶ 570x690/182/120x109 mm.

²⁵⁷ „Scutum videlicet militare triangulare coelestini coloris, in cuius campo seu area in infima eiusdem regione trijugis monticulus viridis super quo brachium humanum dextrum, rubro habitu indutum, senas aristas maturas tenere, ac iuxta ipsos aristas, unica rosa subalbi coloris privatim imminere, supra scuto galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium, ... cuius summitate brachium itidem humanum priori simile, ac aristas similiter senas tenere visuntur...”

²⁵⁸ HBML IV. A. 1/j. 2. k. 737.

²⁵⁹ Bécsben kélt 1610. november 13-án. Az elmosódott szövegű nemeslevélen szereplő címerben lovas vitéz látható, a sisakdísz növekvő láncinges, huszársisakos vitéz, felemelt jobbában kivont kardot tart, balja csípőjén nyugszik. Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára. IV. A.1.h. XXXII. (Kiadva: Armales et Diplomata. CD-ROM. Bp., 2004.)

²⁶⁰ Schönherr: i. m. 179.

8. Bihari Barmos János és István

Bihari Barmos (Barmos de Byhar) János (I.) és István (I.) Bocskai Istvántól nyert nemességmegújító adománylevelet 1605. november 29-én Korponán, amelyet 1606-ban a váradi káptalannál Bihar vármegyében bemutatnak,²⁶¹ de bejegyezték az erdélyi Liber regiusba is.²⁶² A fejedelem egyúttal Barmos Bihar mezővárosban a „Wam ucza”-ban, Varga Gergely és Zeody Balázs szomszédságában lévő házát is mentesítette.²⁶³

Az eredeti pergamenre íródott oklevelet²⁶⁴ Bocskai István fejedelem és Péchy Simon titkár hitelesítette aláírásával. Független selyemzsinóron teljesen ép állapotban megvolt, mára sajnos elveszett.²⁶⁵

Arany keretben damaszkolt sárgás mezejébe helyezve festették meg a címet: „*Katonai pajzs égszínkék színben, melynek mezejében sodronypáncélos és vaskesztyűs emberi kar látható, amint kivont kardját a magasban rázza, és ugyanezen a kardon éppen lemetszett vértől csepögő törökfőt tart átdöfve. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona fed, melyből három strucc toll, fehér és vörös színben lefestve, sorba rendezve látható, a sisak tetejéről pedig takarók vagy foszlányok különböző színben, innen és onnan leomolva a pajzs mindkét oldalát nagyon szépen körülveszik és díszítik*”²⁶⁶

Egyszerű kompozíciójú, kvalitásos munka, Bocskai címerfestőjének keze munkáját ismerhetjük fel, amire a kissé tömzsi karforma, és a pajzs sajátos aranykerete utal.

Néhány évtized múlva, 1650. március 31-én Gyulafehérváron II. Rákóczi György megújította a család nemességét. Ekkor a címerszerző István (II.) Hajdúbagos alhadnagyi tisztségét viselte. Az oklevélben a nemességet kiterjesztik testvérére Jánosra (II.), feleségére Néző Annára, gyermekeikre Jánosra (III.), Andrásra (I.), Istvánra (III.), valamint Borbálára is. A későbbi nemességigazolások során készített leszármazási tábla szerint az utódok Derecskén és Hajdúbagason éltek: János (III.) fiai János (IV.), Miklós és András (II.). Utóbbinak János

²⁶¹ MUO 77. Régi jelzet: 51/V.-1929. 12.; Boldisár Kálmán listájában is szerepel. Boldisár Kálmán: Bocskay hadi népe. (A továbbiakban Boldisár: i. m.). Turul. 1907. 3. 121.

²⁶² EKK 25. k. 74.

²⁶³ „in oppido nostro Bihar, in platea Wam utza vocata, vicinitatibusque domorum circumspectorum, Gregorii Varga ab una, ac Blasii Zeody partibus ab altera, in comitatu Bihoriensi existentes habitam.”

²⁶⁴ 330x600/56/90x80 mm.

²⁶⁵ Reszegi: i. m. I. 5.

²⁶⁶ „Scutum videlicet militare coelestini coloris in cuius campo brachium humanum lorica et chyrorga ferrea indutum evaginatum ensem sursum vibratum, atque in eodem caput Turcicum recenter amputatum sanguine distillantem transfixum tenere visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus exornatum, ex quo tres strutionum pennae candidae et rubei colorum depictae in ordine collocata conspiciuntur, ex cono autem galeae laciniae sive lemnisci variorum colorum, hinc inde defluentes utrinque scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

(V.) és András (III.) nevű fiúgyermekai születtek, előbbi két fiával: Istvánnal (IV.) és Andrással (IV.) 1780-ban igazolta nemességét Bihar vármegye előtt.²⁶⁷ Jánost (II.) 1631-ben a váradelőhegyi Kaszás-hegyen, a csatári út mellett lévő szőlőskert birtokosaként tünteti fel egy adománylevél, amelyből kiderül, hogy szomszédjában a váradi provizor, Bihari Baranyi János és Bacsó János debreceni esküdt (armálisát ld. lentebb a 12. szám alatt) birtokos.²⁶⁸ A 19. század elején Derecske mellett Nyírmihálydiban (Szabolcs), Bucsun (Bereg), Makón és Békésen éltek a leszármazottak.²⁶⁹

Az oklevél 1888-ban már Bihar vármegye levéltárában volt.²⁷⁰

9. Gáborjáni Gyarmati István

A már korábban is nemesnek mondott Gáborjáni Gyarmati (Giarmathy de Gaborjan) István, általa felesége a szintén nemes Borsodi Anna, leányai Erzsébet, Katalin és Rinóth Ferenc 1605. december 16-án Korponán kapott címereslevelet Bocskai Istvántól, amelyet 1608-ban Váradon Bihar vármegye törvényszékén hirdettek ki.²⁷¹

Az eredeti pergamen oklevél²⁷² aláíróiként Bocskai István fejedelem és Péchy Simon titkár szerepelnek. Az armális pecsétje sajnos elveszett.

A címerképet zöldre oxidálódott aranykeretben megtört ívű babérkoszorú által övezett damaszkolt zöld (a sisakkorona közepétől égszínkék) szőnyegre helyezve festették meg. A befestett címer: *„Katonai pajzs égszínkék színben, ebben kivont szablya és ... buzogány kereszt alakban egymásra helyezve ... [látható]. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, ezt ékkövekkel és gyöngyökkel tarkított királyi korona fedi be, a sisak tetejéről pedig takarók vagy foszlányok különböző színben, innen és onnan leomolva a pajzs mindkét oldalát szépen körülveszik és díszítik.”*²⁷³ A címerkép kissé lekopott, a pajzsszegély és a címerkeret ecsetvonásai alapján Bocskai címerfestője készítette. Az armálist 1753-ban Sárándon Gyarmati János nemességigazolás céljából felmutatta.²⁷⁴

²⁶⁷ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 12. k. 1–15.

²⁶⁸ EKK 18. k. 88a.

²⁶⁹ Reszegi: i. m. I. 5.

²⁷⁰ Schönherr: i. m. 178.

²⁷¹ MUO 79. Régi jelzet: 51/CXXXIV-1929. 138. Boldisár: i. m. 121.

²⁷² 315x610/67/90x75 mm.

²⁷³ „Scutum videlicet militare coelestini coloris in cuius framea evaginata et clava ... in formam crucis transposita ... . Supra scuti galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis unionibusque variegatum, ex cono autem galeae laciniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utramque partem scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

²⁷⁴ HBML IV. A. 1/j. I. 2224.

A címerszerző talán azonos azzal a Gyarmati István hajdú hadnaggal, aki 1608. június 7-én a bihari Fehértón kapott birtokot Báthory Gábortól.²⁷⁵

10. Kakas István

Kakas István agilis, általa testvérei Ferenc, Erzsébet és felesége Pap Katalin címereslevelét 1607-ben Prágában I. Rudolf adományozta, az oklevelet 1608-ban Terebesen, Zemplén vármegye közgyűlésén hirdették ki.²⁷⁶

A pergamenre íródott armálist²⁷⁷ I. Rudolf és Himmelreich Liburtius látta el aláírásával. Az oklevélen vörös-kék-sárga-fehér zsinóron függőpecsét töredéke látszik.

Arany keretben oszlopokon nyugvó architektonikus fülke, fala zöld, teteje kék damaszkolással díszített. A keret sarkait felül hadi eszközök díszítik: jobbra ovális pajzs, balra vassisak, szablya került. Az oszlopok közti zöld szőnyeg látható, amire felül, a kupola alatt arany mintával meghintett kék mező borul. A szöveg leírása szerint a címer: *„Álló katonai pajzs vörös színben ... alját mocsár foglalja el, a vörös mezőben pedig két fehér rózsza között királyi koronából – a pajzs bal oldala felé kinyúló – ... sötétkébe ruházott kar vérző markában sást megragadva látható. A pajzsra nyílt katonai sisak támszkodik, királyi koronával díszítve, ebből felül rojtos leopárd saját terészetes színében ... kinyújtott hátsó lábain állni, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, farka a magasba emelve, mellső balát felemelve, jobb lábával pedig markolatig fogott kivont kardját rázni látható. A sisak tetejéről vagyis ormáról innen kék és sárga, onnan pedig vörös és fehér sisaktakarók vagy szalagok a pajzs oldalairól lecsüngenek és azt szépen díszítik.”*²⁷⁸

---

²⁷⁵ EKK 8. k. 200.

²⁷⁶ MUO 82., Bihar megyei törzsanyag sz. n. Az oklevél hátoldalán elmosódott szöveg és 1813-as évszám látszik.

²⁷⁷ 585x710/168/120x100 mm.

²⁷⁸ „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris ... [fun]dum pals quaedam occupante in rubro autem campo, inter duas albas rosas ex diademate regio brach[ium] ... coerulea indutum manica ad dextrum scuti latus extendi cruentaque manu carere compressisse visuntur. Scuto incumbentem galeam [milit]arem apertam, regio diademate ornatam, super cuius fimbrias leopardus naturalis suo colore ... [pos]terioribus pedibus dispositis erectus stare, ore hiantí, lingua rubicunda exerta, caudaque ... tergum elevata, anteriori sinistro pede ad ... protenso, dextro vero strictum ensem capulotenus vibrare, cernitur. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc caeruleis et flavis, illinc vero rubris et candidis in scuti oram dependentibus illudque decenter exornantibus...”

Nemességigazolás céljából a sarkadi Kakas István 1724-ben felmutatta az armálist, amelyen a hónap megjelölése már ekkor is olvashatatlan volt.²⁷⁹ Az armális levéltárba kerüléséről nem került elő információ.

11. Egyeki Polyik István

Egyeki Polyik (Poliik de Egyek) István (I.), fia Gáspár, testvérei Mihály, Tamás, ezek fiai Orbán, István (II.), András címereslevelét Báthory Gábor adományozta. Az armális 1608. május 24-én Gyulafehérváron kelt, amit 1608-ban Váradon Bihar vármegye közgyűlése előtt hirdettek ki,²⁸⁰ bejegyezték az erdélyi Királyi Könyvekbe is.²⁸¹

A pergamenre íródott nemeslevelet²⁸² a fejedelem hitelesítette aláírásával. Az oklevélen az adományozó Báthory Gábor fejedelem természetes viaszágyba nyomott vörös függőpecsétjének – vörös-fehér-zöld zsinóron – már csak töredéke maradt meg.

Vékony kék, azon belül arannyal szegélyezett zöld keretben ugyanilyen színű damaszkolt szőnyeg. Az adományozott érdemeiért *„háromszögletű égszínkék pajzsot, melyben jobb kar markában kivont hegyestört – melyre levágott és vértől csepegő ellenséges törökfő van tűzve – tartani látszik. A pajzs fölé zárt katonai sisak van helyezve, melyen drágakövekkel és gyöngyökkel ékített királyi korona borít, ebből két sasszárny, innen vörös, onnan sötét égszínkék színű látható. A sisak ormáról pedig szalagok és foszlányok hullanak alá, amelyek mindkét oldalát körülveszik és illően díszítik.”*²⁸³

Kitűnik az adományleveléből, hogy a címerszerző Polyik István Elek János hajdúgenerális mezei hadnagya. 1608. július 7-én Miskolci Nagy András generális derecskei birtokából szakít ki egy részt Polyiknak *„hosszan, egynéhány év óta megh mutatott barátságát, tisztességét, gazdálkodását”* jutalmazva ezzel, amit a fejedelem is megerősített.²⁸⁴ Ebből kiderül az is, hogy Polik felesége Szecei Sára.

²⁷⁹ HBML IV. A. 1/j. I. 3.

²⁸⁰ Szálkai: Armales. 50–51., MUO 85. Régi jelzet: Bihar m lt. 51/CXVII-1929. 120.

²⁸¹ LR 8. k. 163b.

²⁸² 355x610/83/78x73 mm.

²⁸³ „Scutum videlicet triangulare coelestini coloris in cuius campo dextro hominis brachium lorica manus ferrae chiroteca induta pugionem evaginatum sursum porrecta, eoque caput hostile Turciensi recentius interfecti et sanguine adhuc scillantibus transfixum tenere conspiciunt. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit corona regia gemmis unionibusque exornata, unde dua alae aquilinae hinc rubei illinc caero coelestini colorum visuntur. Ex cono autem galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utramque scuti partem pulcherrime ambiunt et exornant.”

²⁸⁴ A megerősítő oklevélbe belefoglalták a magyar nyelvű bevallás szövegét is. 1609. március 5. EKK 9. k. 67-69.

1650. január 15-én Segesváron II. Rákóczi György megerősítette nemességét – a szintén derecskei illetőségű – Polik Andrásnak,²⁸⁵ aki gyermekként már az első armálisban is szerepelt. A címerszerző fia, a váradi vicekapitány Polik Gáspár²⁸⁶ leszármazottai valószínűleg Várad eleste után kerültek Kolozsvárra.²⁸⁷ Ma is a Farkas utcai református templomban található az alkaptány fiának, „*Nemzetes váradi Polyik János úrnak, Kolozsvár város öfelsége által idehelyezett helyőrsége alkaptányának [halotti] címere. Elhunyt az Úr 1697. esztendejében, december 11-én, élete 65. évében.*”²⁸⁸ Polyik János (I.) nem csak vicekapitány volt, hanem az egyház főgondnoka is. Bizonyos, hogy 1660-ban még Váradon lakott akkori feleségével, Teleki Mihály levelezéséből tudjuk, hogy „*Váradnak mint lett feladása, úgy tudom, Polyik uram megírta Kegyelmednek.*”²⁸⁹ A család nemesi peréből tudjuk, hogy Polyik Jánosnak János (II.), István (III.) és Péter nevű fiai közül, az elsőnek János (III.) nevű fia Bagamérban, a második testvérnek Ferenc és István (IV.) nevezetű leszármazottai Vámospércsen laktak nemesi perük lefolyása idején. Az ennek során készített leszármazási tábla nem tudósít a címerszerző oklevélben is szereplő testvéreinek későbbi leszármazottjairól.²⁹⁰ A fentebbi halotti címer egyezik az adománylevélbe foglalttal, csak hogy itt a sasszárnyak már feketének vannak ábrázolva, de Polyik János (I.) korán elhalt gyermekeinek – Krisztina és József – sírkövén más változat található: a sisaktakaró és a sisakdísz a pajzsban, a kar felett lebeg.²⁹¹

12. Debreceni Bacsó János

Báthori Gábor Debreceni Bacsó (Bachyo de Debreczen) János, általa felesége Kalmár Erzsébet és fiai János, István, Gáspár részére nemességet és címet adományozott 1608. június 23-án Gyulafehérváron kelt oklevelével, amelyet 1608-ban, Bihar vármegye Váradon

---

²⁸⁵ Polik András felesége Kovács Erzsébet, gyermekeik: András, Katalin és István. Ennek felesége Marosvásárhelyi (Marusvásárheli) Katalin. EKK 27. k. 282b–283.

²⁸⁶ 1643. október 10. EKK 23. k. 212–212b.

²⁸⁷ Herepei János: A házsongárdi temető régi sírkövei. Adatok Kolozsvár művelődéstörténetéhez. Bp., 1988. 254.

²⁸⁸ „Insig[nia] G[ene]rosi D[omi]ni Johannis Polyik de Várad Civitatis Kolosvar Praesid[iorum] Suae Celsit[udinis] Ibid[em] locator[um] Vice Capitanei, Obiit die 11 Xbris Anno D[omi]ni 1697: Aetatis Suae 65.” Sándor Imre: Kolozsvár czímeres emlékei. Kolozsvár, 1920. 57-58.; Entz Géza–Kovács András: A kolozsvári Farkas utcai templom címerei. Budapest–Kolozsvár, 1996. 75. és X. tábla.

²⁸⁹ Teleki Mihály levelezése. 1905. I. 558.

²⁹⁰ HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 489. 7.

²⁹¹ Herepei: A házsongárdi temető régi sírkövei. 360.

megtartott közgyűlésén hirdettek ki.²⁹² Az erősen megrongálódott oklevél hiteles másolata is fennmaradt, ami nagy segítséget jelent a szöveg rekonstruálásában.²⁹³

A pergamen oklevélre²⁹⁴ Báthory Gábor és Kendi István kancellár hitelesítő aláírása került. Az armális elveszett pecsétjének mára csak vörös-kék-arany zsinórja maradt meg. Arany keretben damaszkolt lila szőnyegen megtört ívű zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt zöld mező. Erre helyezték a címert, amit a szöveg így ír le: *„Álló katonai pajzs égszínkék színben, melynek mezejében vagyis udvarában saját természetes színében megfestett oroszlán, két hátsó lábán állva, mellső jobb lábával pedig tudniillik aratósarlót fogni, bal hónalja alatt érett búzakévé tartani látszik. A pajzson zárt katonai sisak, melynek tetején ékkövekkel és gyöngyökkel díszített királyi korona van helyezve; ebből ismét oroszlán emelkedik ki, jobbában hasonlóképp sarlót aratáshoz, bal lábában pedig maréknyi búzát tartani tűnik. A sisak csúcsáról pedig innen arany és vörös, onnan ezüst és kék szalagok vagyis foszlányok hullanak alá, amelyek a pajzs szélét vagyis oldalát körülveszik és illően díszítik...”*²⁹⁵ A címerkép egyértelműen mezőgazdasági tevékenységnek a debreceni mezővárosi polgár életében betöltött fontos szerepét szimbolizálja. Érdekes, hogy a föld termékenységére utaló érett búzakéve mellett a címerfestő az oroszlán esetében is erre törekedett, amennyiben néhány ecsetvonással hangsúlyossá tette annak fallikus jegyét.

Az oklevél szövege ugyan nem említi, de a címerszerző valószínűleg azonos azzal a Baczo János debreceni polgárral²⁹⁶ és esküdttel, aki 1619-ben a város szenátorai között szerepel,²⁹⁷ de 1627-ben pl. a város régi szabadsága megvédése ügyében képviseli a várost.²⁹⁸ 1631-ben a váradelőhegyi Kaszás-hegyen említik a váradi provizor mellett fekvő szőlőjét, amelyet a másik oldalon Bihari Barmos Jánosé határolt.²⁹⁹

13. Siteri Panith Miklós és András

²⁹² Szálkai: Armales. 54–55., MUO 88. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

²⁹³ Az oklevél másolata kétrét hajtott papíron egy hozzáfűzött pótlappal MUO 87. jelzet alatt. Mérete 230x370 mm.

²⁹⁴ 595x670/145/110x100 mm.

²⁹⁵ Scutum videlicet militare caelestini coloris, in cujus campo sive area leo integer naturali suo colore depictus posterioribus duobus innixus anteriore vero pedibus dextro videlicet falcem messoriam tenere sub axillaque sinistra fasciculum maturati tritici habere visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit corona regia gemmis unionibusque decenter exposita, unde rursus leo medius exurgen[...] dextro falcem similiter messoriam sinistro vero pedibus manipulo tritici servare cernitur. Ex cono autem galeae teniae sive lemnisci hinc aurei et rubei, illinc vero argentei et flavi coloris defluentes oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant, prout haec omnia in capite sive principio praesentium litterarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius depicta et expressa esse cernuntur...”

²⁹⁶ Erdélyi Királyi Könyvek (a továbbiakban EKK). Szerk.: Gyulai Éva. DVD-ROM. Bp. 2005. 29. k. 667–677.

²⁹⁷ EKK 12. 160b.

²⁹⁸ EKK 14. k. 64.

²⁹⁹ EKK 18. k. 88a.

Siteri Panith (Panith de Siter) Miklós és András, általuk feleségeik, Farkas Katalin és Cseh Dorottya részére Báthory Gábor erdélyi fejedelem címereslevelet adományozott 1608. augusztus 28-án Gyulafehérváron, Csatári Deák Pál közbenjárására. A fejedelem egyúttal a bihar vármegyei Sitéren Major Márton és Szél (Zel) Benedek házainak szomszédságában lévő házukat is mentesíti.³⁰⁰ Az oklevelet 1608. október 14-én Váradon, Bihar vármegye közgyűlésén hirdették ki,³⁰¹ bejegyezték az Erdélyi Királyi Könyvekbe is.³⁰²

A pergamen oklevelet³⁰³ Báthory Gábor fejedelem és Kendi István kancellár látta el aláírásával. A nemeslevél pecsétje mára sajnos elveszett.

Vékony arany fonallal övezett vörös keretben ugyanilyen színű damaszkolt szőnyeg, amelyen az alábbi címer jelenik meg: *„Álló, égszínkék katonai pajzs, melynek alján vagyis mezején egy fehér sügy-boglárral ékített lovon ülő lovas, mellvértes, sodronypáncélos, sisakos – melyből három fehér toll emelkedik ki – és más hadi díszekkel nagyon csinosan felékesítve, jobbjában két – fehér és vörös – zászlós kopját, ... bal kezével pedig lova kantárját tartva látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, melyet ékkövekkel és gyöngyökkel illően díszített királyi korona fed, [ebből] vállig csupasz kardot tartó emberi kar emelkedni látszik A sisak tetejéről pedig innen és onnan különböző színű sisaktakarók vagyis foszlányok omlanak alá, a pajzs oldalait vagyis széleit szépen körülveszik és ékítik.”*³⁰⁴ Erősen provinciális kidolgozású címerfestmény.

Az armális szerepel Schönherr listájában is,³⁰⁵ a család későbbi történetéről és az oklevél levéltárba kerüléséről közelebbi információ nem áll rendelkezésre.

14. Debreceni Csongrádi János

---

³⁰⁰ „domo eum providorum ... Martini Major ab una et Benedicti Zel partibus ab altera in Comitatus Bihoriensis existentes habitam”

³⁰¹ MUO 89. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

³⁰² 8. k. 196-196b.

³⁰³ 625x655/185/95x85 mm.

³⁰⁴ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris in cuius fundo sive area eques unus albo insidens equo phaleris exornato thorace, lorica, galea cui tres albae cristae eminent, aliisque instrumentis belliis pervenuste exornatus dextra hastam duobus velis rubeo et albo ... sinistra vero manibus frenum equi tenens stare visitur, supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit corona regia, gemmis unionibusque pulcherrime variegata undò brachium humanum humerotenus ... servans gladium eminere visitur. Ex cono autem galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant.”

³⁰⁵ Schönherr: i. m. 179.

Debreceni Csongrádi (Czongradi de Debreczen) János és leánya Zsuzsanna címereslevelét 1609. július 22-én Bécsben II. Mátyás adományozta.³⁰⁶ Az oklevélről hiányzik a kihirdetési záradék.

A szélein gazdag növényi ornamentikával megfestett armálist³⁰⁷ II. Mátyás és Nagymihályi Ferenc hitelesítette aláírásával. Zöld zsinóron függő pecsétje 1936-ban – bár már leszakadva – még megvolt, mára elveszett.³⁰⁸

Arany keretben két nőalakkal díszített oszlop fölött zöld sátor, melynek széleit két szárnyas angyal tartja. A keret sarkaiban: felül jobbra Magyarország, balra Csehország, alul jobbra Ausztria pólyás, balra Alsó-Ausztria címere látszik. Ezen belül zöld ovál babérkoszorú által övezett damaszkolt kék szőnyeget festettek. Sajnos a szöveg a címerleírásnál olvashatatlanságig elmosódott. A befestett címer késsel és vörössel vágott: felül növekvő egyszarvú felemelt mellsőjében egyenes pallost tart, alul pedig három hullámos ezüst pólya látható. A pajzson rostélyos sisak nyugszik, melyet jobbról vörös-ezüst, balról kék-arany sisaktakarók díszítenek, míg sisakdíszként az unikornis ismétlődik. A címerfestmény kvalitásos mester munkája. Az osztott pajzs viszonylag ritka a korszakban, az egyszarvút pedig általában nem félig, hanem teljes alakjában ábrázolták, mint pl. a Kovács (1617),³⁰⁹ vagy a Horváth, másképpen Nagy (1618) família³¹⁰ címereinek esetében.

Reszegi Lajos úgy tudta, hogy a család leszármazottai a 18. században a Bács megyei Pacséron éltek.³¹¹

15. Kása András

II. Mátyás Kása András, és testvérei Lukács valamint György részére 1615. július 15-én Prágában címeres nemeslevelet adományozott. Az oklevelet a plicára vezetett kihirdetési záradék szerint 1617. jún. 13-án Nagykaposon, Ung vármegye közgyűlésén hirdették ki.³¹²

Az oklevelet³¹³ II. Mátyás, Lépes Bálint nyitrai püspök, valamint Ferenczffy Lőrinc hitelesítette aláírásával. A plicán vörös-kék-arany-fehér zsinóron (restaurált) természetes színű viaszágyba foglalt vörös függőpecsét látszik.

³⁰⁶ MUO 93. Régi jelzet: Bihar m. lt. 51/X.-1929. ...

³⁰⁷ 570x700/125/118x105 mm.

³⁰⁸ Reszegi: i. m. II. 6.

³⁰⁹ 1617. szeptember 22. Prága. MOL. R 64.

³¹⁰ 1618. június 4. Bécs. MOL. R 64.

³¹¹ Reszegi: i. m. II. 6.

³¹² MUO 238.

³¹³ 590x635/110/130x105 mm.

Arany keretben fekete (!) mezőben felül lilával és késsel, alul késsel és zölddel övezett arany kartus van, melynek sarkaiban jobbra felül Magyarország, balra felül Csehország, jobbra alul, balra alul Ausztria pólyás, balra alul Burgundia címere látszik. A kartusban lévő damaszkolt lila szőnyegre helyezték a címert, ami a néhol elmosódott szöveg és a címerfestmény alapján: *Álló katonai pajzs, égszínkék színű, alján zöldellő mező terül el, ezen teljes[alakos] magyar vitéz, fejét fekete posztó kalap fedi, vörös ... [ruhában], ... [fehér nadrágba és sárga] csizmába öltözve, szíjjal övezve egyenesen állni ... balja csípőjén nyugszik ... , jobbában pedig kivont kardját – ezen török feje látható – tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, vasba öltözött egész emberi kar kivont kardot ...[tartva] illően díszíti. A sisak tetejéről ... takarók vagyis foszlányok [omlanak alá, innen kék és arany], onnan vörös és ezüst [színben]*³¹⁴

A família további sorsáról, Biharba kerüléséről további információink nincsenek.

16. Szigeti Végh Mátyás

Szigeti Végh (Veegh de Sziget) Mátyás armálisát Bethlen Gábor fejedelem adományozta 1617. május 21-én Gyulafehérváron. Az oklevélre a kihirdetési záradékot nem vezették rá.³¹⁵

Az oklevelet³¹⁶ Bethlen Gábor fejedelem, Péchy Simon kancellár, valamint Bölöni Gáspár titkár hitelesítette aláírásával.

A címerképet valószínűleg később festették be, legalábbis erre utal a keret hiánya és az egyszerű, vonalas rajz, és a kevésbé sikerült színezés is. A leírás szerinti címer: *„Álló katonai pajzs égszínkék színben, melynek mezejében vagyis udvarában vállból lemetszett emberi kar lánccinggel borítva, zászlót, melyet vörös, fehér és zöld színekkel lefestve a magasban rázni látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona ékít. A sisak ormáról pedig különböző színű szalagok vagyis foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és ékítik.”*³¹⁷

³¹⁴ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris viridi campo in fundo stratum in quo integer miles Hungarus, caput panno nigro pileo tectus, rubri ... cothurnisque indutus et cingulo praecinctus erecte stare ... laeva lumbis iniecta, dextra vero frameam evaginata, viridi eius capite Turcico sub... posito elevate tenere conspicitur. Scuto incumbentem galeam militarem apertam regio diademate integrum brachium humanum ferro indutum framea... evaginata ... proferente ornatam. A summitate vero sive ... galeae laciniis seu lemniscis ... illinc rubri et argentei ...”.

³¹⁵ MUO 287.

³¹⁶ 330x555/40/70x 45 mm.

³¹⁷ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area brachium humanum humero resectum lorica indutum vexillum quoddam rubro candido viridique coloribus depictum sursum vibrare conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis unionibusque variegatum. Ex

A Szoboszlón lakó címerszerző fiai Péter és Menyhért. Előbbi Földes községben alapított családot, itt 1727-ben János szerepel, kinek fia, Péter (II.) 1737-ben Szabolcs vármegye előtt igazolta a család nemességét. Ugyanott az 1836. évi nemesi összeírás a család tizenegy tagját tünteti fel. Menyhért szoboszlói ágán 1702-ben Andrást, Mihályt és Menyhértet írták össze, 1836-ban ez az ág nemesi bizonyáglevelét nyert Szabolcs vármegyétől.³¹⁸

17. Geszti Antal János

Geszti Antal (de Gesztinho) János általa fia Antal, valamint testvére Péter részére Bethlen Gábor 1618. február 24-én Fogaras várában adományozott armálist, amit valószínűleg 1619-ben hirdettek ki.³¹⁹

Az oklevelet³²⁰ Bethlen Gábor fejedelem, Péchy Simon kancellár és Bölöni Gáspár titkár hitelesítette aláírásával. Pecsétje mára sajnos elveszett.

Zöld keretben barnás szőnyegen van megfestve a címer: „*Katonai pajzs égszínkék színben, melynek mezejében vagyis udvarában vállból lemetszett emberi kar vérrel behintett hüvely nélküli kardot a magasban rázni látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona fed. A sisak ormáról pedig takarók vagyis foszlányok különböző színekben hullanak alá, innen és onnan a pajzs mindkét oldalát vagyis szélét szépen körülveszik és ékítik.*”³²¹ Egyszerű szimbolikájú, kevésbé tehetséges festő munkája.

A família későbbi leszármazásáról, történetéről jelenleg nem állnak rendelkezésre információk.

18. Goda Benedek

---

cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utriusque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

³¹⁸ Herpay Gábor: Földes község története (a továbbiakban Herpay: Földes.). Debrecen, 1936. 184–185. és Földes község története 1849-ig (a továbbiakban: Földes története 1849-ig.). Szerk.: Veliky János. I. Földes, 2002. 252.

³¹⁹ Az oklevél restaurálása során a pergament hátul tartásjavító hálóval látták el, ami miatt a kihirdetési záradék nehezen olvasható. MUO 108. Régi jelzet: Bihar m. It. 51/...-1929. 71.

³²⁰ 360x615/83/100x85 mm.

³²¹ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area brachium humanum humero resectum gladium vagina carentem sanguine aspersum sursum vibrare conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis unionibusque decenter variegatum. Ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utriusque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant.”

II. Mátyás Goda Benedeknek, általa feleségének Margitnak, valamint fiaik Boldizsár, Gáspár és Miklós részére 1618. március 5-én Bécsben címereslevelet adományozott, amit 1622-ben Váradon, Bihar vármegye közgyűlése előtt hirdettek ki.³²²

Az oklevelet³²³ II. Mátyás király, Lépes Bálint nyitrai püspök és Ferenczffy Lőrinc titkár írta alá.

Arany keretben oszlopos kupolás architektonikus fülke sarkaiban jobbra felül Magyarország, balra felül Csehország, jobbra alul Dalmácia, balra alul Horvátország címere. A kupola alatt damaszkolt zöld szőnyeget festettek, ezen helyezkedik el a szövegben is leírt címer: „Álló katonai pajzs oldalról húzott sárga színű vonallal vörös és fehér színre osztva. A vörös mezőben felül virágzó liliom, a felső fehérben pedig vörös rózsza látható. A pajzsot zárt katonai sisak borítja királyi koronával, közepén oroszlán vörös rózsaszálat tartva illően díszíti. A sisak tetejéről vagyis ormáról jobbról vörös és ezüst, balról égszínkék és arany takarók vagyis foszlányok a pajzs oldalaira hullanak könnyedén és illően díszítik.”³²⁴

Goda Boldizsár és fia István 1724-ben, 1731-ben, 1757-ben Sámsonban nemességigazolás céljából bemutatta az armálist.³²⁵ A népes család későbbi leszármazottjai ugyanitt taksafizető nemesek a 18. század második felében: 1759-ben Boldizsár, Gáspár, István, Pál, valamint János;³²⁶ 1769-ben ifjabb és idősebb István, másik István, ifjabb és idősebb János, valamint Pál;³²⁷ 1775/76-ban pedig már csak a három Istvánt és a két Jánost írták össze.³²⁸ 1792-ben, 1816-ban és 1822-ben sikertelenül indítottak nemesi pert a tiszti ügyész ellen.³²⁹

19. Keresztesi, másképp Szabó István

Keresztesi, másképp Szabó (Keresztessi alias Zabo) István és Pál – Egry István kapitánysága és Gyáni István hadnagysága alatt álló katonák – nemességét Bethlen Gábor

³²² MUO 102. Régi jelzet 51/LVI-1929. 123.

³²³ 520x700/85/120x100 mm.

³²⁴ „Scutum videlicet militare erectum lamina colorea oblique ducta in rubrum et album campos divisum supra ... campum lilii florum supra album vero rubra rosa cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem clausam regio diademate medium leonem fruticem rubrae rosae tenentem proferente ornatam. A sumitate sive cono galeae laciniis seu lemniscis dextris rubris et argenteis, sinistris coelestinis et aureis in scuti oram fluitantibus illudque decenter exornantibus...”

³²⁵ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 207., 944., 1572.

³²⁶ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 11. 64.

³²⁷ U.o. No. 16. 5.

³²⁸ U.o. No. 20. 3.

³²⁹ HBML IV. A. 6/e. 8. cs. 213. k. 1-10., U.o. 11. cs. 399. k. 4-12.

1622. január 6-án Nagyszombaton kelt címereslevelével megerősítette,³³⁰ amit még ugyanebben az évben Váradon Bihar vármegye közgyűlése is kihirdetett.³³¹ Korábbi oklevelüket, melyről az 1622. évi szöveg is megemlékezik, Bocskai István adományozta 1606. november 11-én Kassán, kihirdetésére 1607. március 7-én Váradon a megyei közgyűlésen került sor.³³²

Az oklevél³³³ hitelesítését Bethlen Gábor fejedelem végezte aláírásával. Az armális egykori függpecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben kerek babérkoszorú, ezen belül lila szőnyeg. A szövegben szereplő címer: *„Katonai pajzs, égszínkék színű, melynek mezejében vagyis udvarában zöldellő hegy tetején különböző ékkövekkel és gyöngyökkel díszített korona, melynek tetejéből férfi, katonai személy deréktól felfelé, vértzetbe öltözve és nyestbőrrel szegélyezett skarlátvörös kalapját fehér darutoll ékesíti, karjaira is páncél erősítve; ellenség véréből csepegő meztelen kardját jobbjaiban rázva felemelni, bal markában pedig érett búzakaralásokat szemével vagyis magjaival egy kötegben a magasba nyújtva és szorítva látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, melyet zöldellő babérból készített koszorú takar, felette a hajnalcsillag fényleni látszik. A sisak csúcsáról pedig innen és onnan különböző színű takarók vagyis foszlányok hullanak alá és a pajzs saját oldalait vagy széleit szépen körülveszik és díszítik.*³³⁴ Igényesen kivitelezett festmény, amely a fejedelemségbeli mindennapi élet kettőségét szemlélteti.

A család és az oklevél történetéről jelenleg nem ismerünk forrásanyagot, nem tájékoztat a családtörténeti szakirodalom sem.

20. Székelyhídi Mari János

---

³³⁰ MUO 112. Régi jelzet: Bihar m. törzsanyag ...-1929.

³³¹ Az oklevél hátulját tartásjavító hálóval restaurálták, ami miatt a záradék némely része olvashatatlan, a pontos dátumot kopottsága miatt Reszegi már a restaurálás előtt sem tudta elolvasni. Reszegi: i. m. III. 24.

³³² Másolata: HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 279. k. Zabo al. Keresztesi. 4–7.

³³³ 305x475/53/83x75 mm.

³³⁴ „Scutum videlicet militare coelestini coloris; in cuius campo sive area, super quadam colle viridi corona quadam variis gemmis unionibus exornata, ex cuius summitate homo quidam et persona militares umbilicotenus dimidius armisque indutus et in pileo scarlatino rubeo pelle mardurina subducto crista candida grivina decoratus nec non ferro brachiali munitus; ensem nudatum cruore hostili maculatum dextra vibrando emergere; sinistra vero manibus spicas maturatas cum racemis seu uvis in unum colligatas sursum porrectas et strictas conspiceret. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit quaedam ferta ex viridi lauro contexta supra quam lucifer stella aurorae radians visitur. Ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluent, utrasque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

Szekelyhidi Mari (Marii de Szekelyhid) Jánosnak az Albisi Zólyomi család felszabadítása után Bethlen Gábor 1625. április 12-én Fogarason címereslevelet adományozott, amit a következő évben Somlyón, Kraszna vármegye közgyűlésén hirdettek ki.³³⁵

Szerény kivitelű armálisát³³⁶ Bethlen Gábor fejedelem és Ormánszék Gergely hitelesítette aláírásával; egykori függőpecsétje mára elveszett.

A címerkép helye üresen maradt. A leírás szerint: „Égszínkék színű katonai pajzs, ennek mezejében vagy udvarában vállból lemetszett emberi kar, vértől szennyes hegyestört – amelyen ellenség átdöfött feje van – hordozni látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel illően díszített királyi korona fed, a sisak csúcsáról pedig innen és onnan különböző színű takarók vagyis foszlányok hullanak alá és a pajzs mindkét oldalát vagyis szélét szépen körülveszik és ékítik.”³³⁷

A família későbbi sorsát illetően nem áll rendelkezésre forrásanyag, nem tudósít róla a családtörténeti irodalom sem.

21. Radovich Mihály

Radovich Mihály általa fiai György, Gergely, Mátyás, István korábbi nemességét II. Ferdinánd 1625. május 1-én Bécsben kelt oklevelével megújította, kihirdetési záradéka sajnos a plicatura leszakadása miatt nem maradt fenn.³³⁸

Az oklevelet³³⁹ II. Ferdinánd király, Sennyei István váci püspök hitelesítette aláírásával; az oklevélen egykor függő pecsét mára elveszett.

Arany keretben kék alapon zöld-arany kartusban lila szőnyegen van a pajzs. A keret sarkaiban jobbra felül Magyarország, balra felül Csehország címere látszik. A szöveg szerint az adományozott címer: „Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek alját háromhalmú zöldellő hegyecske foglalja el, a szélsők alacsonyabbak, sárga vagyis saját természetes színében ábrázolt egészalakos oroszlán van, teljes testsúlyával fölemelkedve, ... szemlein átfúródott nyíl, szétvetett hátsó lábain áll, mellsőiben pedig fehér színben ábrázolt teljes

---

³³⁵ MUO 115.

³³⁶ 335x635/73/- mm.

³³⁷ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area brachium humanum humero resectum, mucronem sanguinem distillantem cui caput hostile transfixum est gestare conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit diadema regium gemmis et unionibusque decenter exornatum, ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

³³⁸ MUO 116. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 379.

³³⁹ 580x605/105/113x90 mm.

borjút erősen szorítva, karmaival és szájával széttépni törekszik, kétágú farka a magasba emelve, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra királyi koronával díszített rostélyos vagyis nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, és fiatal férfialak – derékből emelkedve látható, vörös mentébe öltözve, [aminek] ujjai könyökig felhúzza, bal kezében íjat, jobbáiban pedig nyilat ráhelyezve és lövésre tartva, hátánál két fekete sasszárny egymáshoz kapcsolódó tollakkal ... kiemelkedni szemlélhető – illően díszíti. A sisak tetejéről vagyis ormáról sisaktakarók és foszlányok, innen fehér és vörös, onnan pedig sárgás és tengerkék, a pajzs széleit körös-körül övezik és a pajzsot illően ... díszítik.”³⁴⁰ Igényesen kivitelezett címerfestmény, élethű emberábrázolással, amin szokatlan a feltúrt ruhaujj, ami nyilván nem véletlenül kapott hangsúlyt, bár tekintetbe véve az oklevél kiállítását, valószínűleg nem hadi íjat ábrázol, talán vadászjelenetre utal.

A Radovich család későbbi sorsáról jelenleg nincsenek információink, mint ahogy az oklevél levéltárba kerüléséről sem.

22. Puskarit Farkas

Puskarit Farkas és testvérei János, Anna, Margit címereslevelét II. Ferdinánd 1627. február 12-én Bécsben adományozta. Az oklevél kihirdetésére 1632-ben, Vas vármegye Szombathelyen megtartott közgyűlésén került sor.³⁴¹

Az oklevelet³⁴² II. Ferdinánd, Sennyei István győri püspök, valamint Ferenczffy Lőrinc hiteltesítette aláírásával. Függőpecsétjére ma csak a vörös-kék-sárga-fehér zsinór emlékeztet.

Arany keretben kék alapon ovális zöld babérkoszorú által övezett lilás szőnyegen helyezkedik el a szövegben is leírt címer: „Álló, égszínkék színű katonai pajzs, alját zöldellő mező foglalja el, ezen teljes vörhenyes oroszlán szétterpesztett hátsó lábain egyenesen állva van ábrázolva, – és farka a hátára visszahajlik, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva –,

---

³⁴⁰ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, cuius fundum trijugis viridis monticulus occupare, in extremisque depressioribus, integer, leo flavo, sive naturali suo colore effigiatus esse, tota mole corporis arrectus, cu[ius]... oculos sagitta traiecta inhaerere, posterioribus quidem pedibus distortis insistere, anterioribus vero integram v[acc]am, candido colore efformatam fortiter compremisse, ungvibus atque ore discernere nititur, cauda bifurcata sursumque erecta, et in dextram scuti ... partem conversus cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate virum pubetenus eminentem ac iuvenili forma conspicuum, rubra tunica indutum, manicis usque ad cubitos compositis, sinistra manu arcum dextra vero sagittam applicatam tenere, iaculantique similem cui a tergo duae alae aquilina nigrae et simul coniunctae pinnis ... eminere visuntur, proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis et lemniscis hinc candidis ac rubris, illinc vero fulvis et coeruleis in scuti extremitates sese passim diffundentibus scutumque ipsum decenter ... [exor]nantibus”

³⁴¹ MUO 121. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/...-1929. Fekete tintával: Csatári Puskarith

³⁴² 580x705/95/115x95 mm.

mellső bal lábával vértől nedves török fejét, jobbában pedig kivont meztelen kardját kinyújtva, és ismét lesújtva, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra királyi koronával díszített rostélyos vagyis nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, másik vörhenyes oroszlán derékből kiemelkedve, az alsóhoz mindenben hasonló díszíti. A sisak tetejéről vagyis csúcsáról sisaktakarók vagyis foszlányok, innen sárga és vörös, onnan fehér és vörös, a pajzs saját széléit tetszetősen körülveszik és a pajzsot szépen díszítik.”³⁴³

Az oklevél Schönherr listájának tanúsága szerint a 19. század végén már Bihar vármegye levéltárában volt.³⁴⁴

23. Váradi Makai János

Váradi Makai (Makai de Varad) János váradi zsoldos katona,³⁴⁵ általa felesége Méhes Ilona és gyermekeik István, Mihály, Anna, Judit, Ilona részére kiállított címereslevelet Bethlen Gábor 1627. március 22-én Fogarason adományozta. Az oklevelet 1627-ben Váradon Bihar vármegye. törvényszékén hirdették ki.³⁴⁶

A nemeslevelet Bethlen Gábor fejedelem és Kovachoczy István kancellár hitelesítette. Az oklevélen vörös-fehér-arany-zöld zsinóron viszonylag ép függőpecsét van.

Makai katona volt, ennek megfelelően választott címet, amit nem festettek be, helye üresen maradt, a szövegben szereplő leírás szerint: *„Katonai pajzs égszínkék színben, melynek mezejében vagy udvarában páncélinges, vaskesztyűs kar látható, amint hegyestőrét a magasba kinyújtja, ugyanezen török ellenség éppen levágott vértől csepegő fejét tartja átdöfve. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel díszített királyi korona fed be, ebből az előbbihez mindenben hasonló emberi jobb kar kinyújtva*

---

³⁴³ „scutum videlicet militare erectum coelistini coloris, fundum illius viridi campo occupante, in quo integer fulvus leo divaricatis posterioribus pedibus erecte stare, ac cauda ad tergum reflexa, ora hianti, linguaque rubicunda exerta effigiatus, anteriorum pedum sinistro caput Turcicum sanguine madens dextro vero nudum incipitem gladium protendere et gradienti similis, ad dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, alterum fulvus leonem pubetenus eminente, inferiori alioquin per omnia similem proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc flavis et rubris, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates sese placide diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus,…”

³⁴⁴ Schönherr: i. m. ???

³⁴⁵ „arcis nostris et praesidij Varadiensis militis stipendiarij”

³⁴⁶ MUO 122.

*látható. A sisak ormáról pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagyis foszlányok omlanak alá és a pajzs oldalait vagy széleit szépen körülveszik és díszítik.*³⁴⁷

A Makai família további sorsáról és az armális levéltárba kerüléséről nincsenek információink.

24. Mártontelekei Elek Pál

Bethlen Gábor Mártontelekei Elek (Elek de Martonteleke) Pálnak, általa feleségének Guzi Borbálának és fiuknak Mihálynak 1627. szeptember 1-én Gyulafehérváron nemeslevelet adományozott, amelynek kihirdetésére 1628. június 6-án Váradon, Bihar vármegye közgyűlése előtt került sor.³⁴⁸

Arany kezdősorokkal ellátott oklevelét³⁴⁹ Bethlen Gábor fejedelem és Ormánszék Gergely hitelesítette., melynek pecsétje mára elveszett.

A címerkép helye üresen maradt, a szövegben lévő leírás szerint: *„Égszínkéék színű katonai pajzs, melynek alsó részét viruló füves domb foglalja el, ennek tetején fehér galamb áll, csőrében búzakalászt tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen ékített királyi korona fed be. A sisak csúcsáról innen és onnan különböző színű szalagok vagyis foszlányok omlanak alá és a pajzs mindkét oldalát vagy széleit szépen körülveszik és díszítik.*³⁵⁰

Ezzel az armálissal 1731-ben a tamásdai Elek Pál és fia János igyekezett nemességét bizonyítani a nemesi deputáció előtt.³⁵¹

25. Nemeskerek Székely Boldizsár

---

³⁴⁷ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area dextrum homines brachium lorica manus ferrea chyroteca induta pugionem evaginatum sursum porrectum eoque caput hostis Turcici recentius interfecti et sanguine athuc stillans transfixum tenere conspicitur, supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus exornatum, ex quo dextrum hominis brachium priori per omnia simile exurgere visitur, ex cono autem galeae teniae sive lemnisci diversorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

³⁴⁸ MUO 124. Régi jelzet: 51/CXIX-1929. 122.

³⁴⁹ 320x555/55/- mm.

³⁵⁰ „Scutum videlicet militare coelestini coloris cuius imam partem collis virens et herbidus occupat in eiusque vertice columba alba consistens rostro aristam triticeam tenere conspiciuntur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit diadema regium gemmis unionibusque decenter exornatum. Ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant ...”

³⁵¹ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 1689.

Nemeskereki Székely Boldizsár, általa felesége Nyilasi (Nylasi) Katalin, valamint fiaik Mihály és Tamás részére 1628. július 11-én Gyulafehérváron Bethlen Gábor adományozott nemeslevelet, amit Váradon 1628. okt. 21-én Bihar vármegye közgyűlése előtt hirdettek ki.³⁵²

A címereslevelet³⁵³ Bethlen Gábor fejedelem, Kovachoczy István kancellár, valamint Ormánczy Gergely hitelesítette.

A címerfestmény hiányzik, a néhol olvashatatlanságig kopott szöveg leírása szerint: „ ... *színű katonai pajzs, melynek mezejében vagy udvarában háromhalmú hegyecske, melynek kiemelkedő középső csúcsán vörhenyes oroszlán, szája nyitva, ..., bal lábával ... .. meztelen kétélű pallosát felemelve és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra [sisak] támaszkodik királyi koronával, páncélos vitéz ... [balja] derekán nyugszik jobbában pedig meztelen kétélű pallosát rázva, derékig kiemelkedve díszíti. A sisak tetejéről pedig innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vörös könnyedén és szépen díszíti.*”³⁵⁴

26. Borosjenői Toldi Farkas

Borosjenői Toldi (Tholdi de BorosJeneő) Farkasnak Bethlen Gábor 1628. július 12-én Gyulafehérváron címereslevelet adományozott, amit 1629. április 20-án az ugyanott összehívott erdélyi országgyűlésen kihirdettek.³⁵⁵

Az oklevelet³⁵⁶ Bethlen Gábor fejedelem, Ormánczy Gergely hitelesítette aláírásával. Vörös-sárga-zöld zsinóron természetes színű viaszágyba foglalt teljesen ép vörös függőpecsét.

Bordóval szegélyezett lilásfekete keretben sötétzöld alapon hatágú arany csillagok képezik a címerfestmény hátterét, illetve alapját, amelyre az alábbi címer került: „*Álló katonai pajzs zöld színben, ennek mezejében vagy udvarában jobb kar ujjával szorítva görbe szablyáját, török feje van rátűzve, markában tartani és a magasban rázni látható. A pajzsra katonai sisak támaszkodik, különböző gyöngyszemekkel és a legdrágább gyöngyökkel díszített királyi*

---

³⁵² MUO 126.

³⁵³ 370x670/58/- mm.

³⁵⁴ „... videlicet militare ... coloris, in cuius campo sive area trijugis monti[culus] cuius eminentiori intermedio iugo medius fu[lvus]...[I]eo, ore hian[ti]... sinistra pede ad ... nudum bipennem elevasse inque dextrum scuti latus conversus e[ss]e cernitur, scuto incum[bentem]...[reg]io diademate militem catafractum ...[sinistro] lumbis injecta dextra vero bipennem nudum vibrantem pubetenus proferente ornatam. A summita[te]... sive cono galea ... sive lemniscis, hinc flavis et ceruleis, illinc vero candidis et rubris, illudque apprime exornan[t]”

³⁵⁵ MUO 127. Régi jelzet: Acta Misc. 929.; Herpay: i. m. 5. sz.

³⁵⁶ 360x700/32/100x90 mm.

korona fedi. A tetejéről pedig innen és onnan szalagok vagyis foszlányok a pajzs mindkét oldalára igen szépen, könnyedén aláomlanak, szépen körülveszik és díszítik.”³⁵⁷

27. Hadadi János

Hadadi János általa testvére Ferenc agilisek, valamint felesége Katalin és leányuk szintén Katalin részére II. Ferdinánd 1628. augusztus 16-án Bécsben címereslevelet adományozott, amit 1629. január 11-én Borsod vármegye közgyűlése előtt hirdettek ki Edelényben.³⁵⁸

Az oklevélen³⁵⁹ – amelyet II. Ferdinánd király és Ferenczffy Lőrinc írt alá – vörös-kék-sárga-fehér zsinóron természetes színű viaszba ágyazott ép vörös függőpecsét van.

A címerfestmény helye üresen maradt, a leírásból viszont megtudhatjuk, hogy az adományozott címer: *„Álló vörös színű katonai pajzs, amin három, igen magas szürke színű szikla található, ennek csúcsán ... kiterjesztett szárnyú, saját mellét megsebző pelikán, három fészekben rejtőző fiókáját vérével táplálni látható. A pajzsra nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, [amit] páncélba öltözött emberi jobb kar markolatánál ... [fogott] meztelen szablyát kinyújtva szépen díszít. A sisak tetejéről vagyis csúcsáról takarók vagyis foszlányok innen arany és kék, onnan pedig fekete és vörös, a pajzs széleit körös-körül övezik és a pajzsot illően díszítik.*”³⁶⁰

A család leszármazottai Nagyváradon és Csengeren (Szatmár) éltek.³⁶¹

28. Sassi Sivó János

---

³⁵⁷ „Scutum videlicet militare erectum viridis coloris, in cuius campo sive area brachium dextrum digitis compressis acinacem Turcico capiti innixum manu tenere ac sursum vibrare conspicitur. Scuto incumbentem galeam militarem contegit diadema regium variis unionibus pretiosissimisque margaritis exornatum. A summitate vero teniae sive lemnisci hinc inde ad utrasque scuti oras pulcherrime defluentes illud decenter ambiunt et exornant...”

³⁵⁸ MUO 128. Reszegi tévesen 1628. január 20-ára tette a kihirdetés időpontját, több helyen tévesen közli a címerleírás latin szövegét is.

³⁵⁹ 560x630/86/- mm.

³⁶⁰ „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris tres petra glavisi coloris prae[al]...ta interoccupante, in cuius cacu[mina] ... expansis alis rostro pectus suum pellicans, tres pullos suos in nido delitescentes cruore forere visitur. Scuto incumbit galea militaris aperta regia diademate, brachium humanum ferre indutum frameam nudam manubr[ium?]... .. impressam proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis et lemniscis, hinc aureis et caeruleis, illinc vero fuscis et rubris, in scuti extremitatem, sese passim diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

³⁶¹ Reszegi: i. m. III. 23.

Bethlen Gábor Sassi Sivó (Sivo de Sas) János, általa felesége Kis Ilona, valamint leányaik Anna és Erzsébet részére 1628. szeptember 8-án Munkácson címeres nemeslevelet adományozott,³⁶² pedig néhány nappal korábban a Sass községbeli hajdúknak adományozott armálisban már szerepelt, ahogy ezt az oklevél szövege is említi.³⁶³

Az oklevelet³⁶⁴ Bethlen Gábor fejedelem és a kancellár – akinek a neve lekopott – hitelesítette. Egykori függőpecsétjére ma csak a vörös-kék-sárga-fehér zsinór emlékeztet.

A címerfestmény hiányzik, a szöveg leírása szerint: *„Égszínkék színű katonai pajzs, melynek mezejében vagy udvarában egész[alakos] oroszlán, természetes színében és állapotában leírva, arany koronát visel a fején, nyelve kinyújtva, farka a magasba emelve, mellső jobb lábában ragyogó kardot – melyre ellenség vértől ragadós feje van rátűzve – tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen ékített királyi korona borít, a sisak csúcsáról pedig különböző színű szalagok vagyis foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és ékítik.”*³⁶⁵ A címer, bár nincs befestve, egyértelműen Sivó János vitézi érdemeire utal.

A família későbbi sorsáról nem áll rendelkezésre használható forrásanyag, és nem tájékoztat a családtörténeti szakirodalom sem.

29. Méhes Ferenc

Méhes Ferenc általa felesége Dorny Sára, gyermekeik Péter és Anna, valamint testvérei György, László, János részére 1629. június 14-én Bécsben adományozott címereslevelet II. Ferdinánd, amit 1630. augusztus 9-én Szabolcs vármegye közgyűlésén hirdettek ki.³⁶⁶

Az oklevélen³⁶⁷ – amelyet II. Ferdinánd király, Sennyei István veszprémi püspök, valamint Ferenczffy Lőrinc hitelesített – függő egykori pecsét mára sajnos elveszett.

³⁶² MUO 129. Régi jelzet: 51/CXVIII-1929. 121.

³⁶³ 1628. augusztus. 22. Várad. Másolata: HBML IV. A. 12/b. 59. cs.

³⁶⁴ 330x615/55/- mm.

³⁶⁵ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area leo integer naturali colore et qualitate descriptus aureus coronam in capite gerens, exerta lingua, cauda sursum levata, anteriori pede dextro frameam coruscantem, cui caput hostis sangvinulentum transfixum est tenere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus decenter variegatum, ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

³⁶⁶ MUO 131. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

³⁶⁷ 575x630/95/130x105 mm.

Arany keretben két szürke oszlop zöld boltívet tart, a kupola belül damaszkolt lila. A keret sarkaiban jobbra felül Magyarország, balra felül Csehország, jobbra alul Dalmácia, balra alul Horvátország címere látszik, illetve középen felül aranyban fekete kétfejű sas. A leírásban szereplő címer: *„Álló vörös színű katonai pajzs, melynek alját zöldellő hegyecske foglalja el, ezen egész[alakos] leopárd saját természetes színében ábrázolva, szétterpesztett hátsó lábain egyenesen állva lefestett, és farka a hátára visszahajolva, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, mellső lábait támadásra kinyújtva, a pajzs jobb része felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt ... sisak van helyezve, királyi koronával, katona férfi, ifjú alak ... fején magyar kalapot visel, zöld ruhába vagy viseletbe öltözve, egy-egy kezében egy-egy kardot vagy meztelen szablyát tart hegyükkel ... [lefelé] fordítva, térdig kiemelkedve ... szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról pedig innen fehér és kék, onnan pedig szintén kék és sárga takarók vagyis foszlányok hullanak alá és a pajzs széleire ráomolnak, és a pajzsot illően ékítik.”*³⁶⁸

Az armális Schönherr listájának tanúsága szerint 1888-ban már Bihar vármegye levéltárában volt.³⁶⁹

30. Simon Mihály

II. Ferdinánd Simon Mihály (agilis) és Miskolci (Miskolchi) Mihály, Lukács, Péter, István részére 1630. május 12-én Pozsonyban címereslevelet adományozott. Az oklevelet a rávezetett záradék szerint Torna vármegyében hirdették ki.³⁷⁰

Az oklevelet³⁷¹ II. Ferdinánd király, Sennyei István győri püspök aláírása hitelesítette.

A címerfestmény hiányzik, a szöveg leírása szerint: *„Álló katonai pajzs, vörös színű, alján zöldellő szirt emelkedik, ezen természetes színében ábrázolt leopárd, szája nyitva, nyelve kinyújtva, és farka a hátára visszahajlítva, mellső bal lábát támadásra emelve, jobbójában*

³⁶⁸ „scutum videlicet militare erectum rubri coloris, cuius fundum viridis monticulus occupat, in quo integer leopardus naturali suo colore effigiatus, divaricatis posterioribus pedibus erecte stare, ac cauda ad tergum reflexa, et ora hianti, linguaque rubicunda exerta depictus, anterioribus pedibus ad rapiendum protensis et gradienti similis, ad dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam ... craticulatam sive apertam regio diademate, virum militarem iuvenili forma conspicuum capite quoque pileo Hungarico tecto, viridi veste seu tunica indutum singulis manibus singulos gladios sive acynaces nudos, ac cuspidibus ... sive conversos tenentem, genibus tenus eminentem ac intuenti ... proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis et lemniscis, hinc candidis et caeruleis, illinc autem itidem caeruleis et flavis, in scuti extremitates sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

³⁶⁹ Schönherr: i. m. 179.

³⁷⁰ A kihirdetési záradékra tartásjavító háló került, emiatt szövege nem kivehető. MUO 132. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

³⁷¹ 570x665/72/- mm.

pedig három fehér színű rózsát tartva, hátsóival egyenesen előre lépve állni látható. A pajzsra nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, derékből kiemelkedő oroszlán jobb lábában meztelen kardját tartva szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról pedig takarók vagy foszlányok, innen sárga és kék, onnan ismét kék és fehér, a pajzs széleit körülfolyják és illően díszítik.”³⁷²

A két família sorsáról továbbit nem tudunk. A 18. század folyamán két hasonló nevű család ellen is nemességvizsgálat indult, ám mindkettőnek saját – és más időpontban kelt – armálisa volt.³⁷³

31. Korádi János

Korádi (Korady) János általa felesége Karácsony (Karachon) Márta, gyermekei István, Péter valamint Anna részére II. Ferdinánd nemességet és címert adományozott 1631. január 9-én Bécsben kelt oklevelével, amit a rávezetett záradék szerint 1631. december 9-én Gyulaházán, Szabolcs vármegye törvénytörvényhíján hirdették ki³⁷⁴

Az oklevelet³⁷⁵ II. Ferdinánd király, Sennyei István győri püspök hitelesítette, amelynek pecsétje sajnos mára elveszett.

Arannyal szegélyezett kék keretben szürkés kartusban ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt sötétlila szőnyegen van a címerpajzs, amit a szöveg eképp ad meg: „Álló, égszínkék katonai pajzs, alját háromhalmú zöldellő hegyecske foglalja el, ezen egész[alakos] leopárd hátsó lábain állva, teljes testével kiegyenesedve, farka hátá fölé emelve, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, mellső bal lábával három érett búzakalászt tartani, jobbjobban pedig arany kulcsot vinni, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik, királyi korona kitárt fekete sasszárnyak szépen díszítik. A sisak

---

³⁷² „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris fundum eius rupe viridi interoccupante, in quo Leopardus naturali colore effigiatus ore patulo linguaue exerta et cauda ad tergum reflexa, anterioribus pedum sinistra ad rapui protenso, dextro vero ternas candidi coloris rosas tenens posterioribus item gradiendum directis erecta stare visitur. Scuto incumbentem galeam militarem apertam regio diademate, pedem dextr[um] leoninum cubilotenus eminen[tem] ac gladium nudum tenente proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis et lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc item caeruleis et candidis, in scuti extremitates sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

³⁷³ Miskoltzi család: 1625. november 9. II. Ferdinánd., valamint Simon família: 1662. június 1. I. Lipót. adománya. IV. A. 1/j. 1. k. 153., és 2. k. 104.

³⁷⁴ MUO 133. Régi jelzet: 51/XXVI-1929. 33.

³⁷⁵ 540x640/73/145x110 mm.

*tetejéről vagyis csúcsáról pedig sisaktakarók vagyis foszlányok, innen sárga és kék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit körülfolyják, könnyedén és kecsesen díszítik.*³⁷⁶

Sajnos a család későbbi sorsáról nem állnak rendelkezésre információk. Az armális Schönherr listájának készítésekor már Bihar vármegye levéltárában volt.³⁷⁷

32. Váradi Mészáros Mihály

Váradi Mészáros (Meszaros de Warad) Mihálynak és fiának Jánosnak I. Rákóczi György 1631. március 17-én Váradon nemességet és címet adományozott. A kihirdetési záradék mára sajnos elmosódott.³⁷⁸ Schönherr Gyula listája szerint 1632-ben Bihar vármegye közgyűlésén hirdették ki az armálist.³⁷⁹

A címereslevél³⁸⁰ – amelyet I. Rákóczi György fejedelem, Markosfalvi Márton titkár hitelesítette aláírásával – pecsétje mára sajnos elveszett.

Az oklevélbe nem festették be a címerképet, a szöveg leírása szerint: „*Álló katonai pajzs, melynek mezéjében vagy udvarában emberi kar vörös ruhába öltözve bárdot tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit kövekkel díszített királyi korona fed. A sisak csúcsáról pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs szélét vagy ... [oldalát] szépen körülveszik és díszítik.*”³⁸¹ A címer motívuma, a hentesbárd Mészáros Mihály nevére utal, ami egyúttal mesterségének eszköze is lehetett.

Hasonló névvel több család is megpróbálta igazolni nemességét Biharban, de ezek egyike sem azonosítható a címet nyerő famíliával.³⁸²

33. Nemesvásári Kőrösi János

---

³⁷⁶ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi trijugo monticulo occupante, in quo integer Leopardus posterioribus pedibus insistens, tota corporis mole erecte stare, cauda supra dorsum elevata, ore hiante, lingua rubicunda exerta, pedum anteriorum sinistro, tres flavescens spicas triticeas tenere, dextro vero clavam auream proferre, atque ad dextram scuti partem conversus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam, regio diademate, nigram alam aquilinarem expansam proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates, sese diffundentibus, illudque venuste exornantibus...”

³⁷⁷ Schönherr: i. m. 179.

³⁷⁸ MUO 138. Régi jelzet: 51/XXXVI-1929. 43.

³⁷⁹ Nála viszont tévesen 1630 van feltüntetve az adományozás éveként. Schönherr: i. m. 179.

³⁸⁰ 397x540/85/- mm.

³⁸¹ „Scutum videlicet militare erectum in cuius campo sive area ... brachium humanum rubri tunica amictum asciam quandam gestare conspicitur. Supra scuti galea militaris clausa est posita quam contegit diadema regia ... lapidibus exornatum. A cono autem galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes ... sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant”

³⁸² Hencidán, Köbölkúton, Csatáron, Albison és Micskén valamint Berettyószentmártonban. IV. A. 1/j. 1. k. 268., 400., 1954., 2092., és 2. k. 734.

I. Rákóczi György Nemesvásári Kőrösi (Keörösi de NemesVasari) Jánosnak nemességet és címert adományozott 1631. június 4-én Alvincon kelt oklevelével.³⁸³ A szövegből az is kiderül, hogy Kőrösit előzőleg a Borosjenőn birtokos Nagy Lőrinc manumittálta.³⁸⁴

Az I. Rákóczi György és Markosfalvi Márton titkár által hitelesített nemeslevél³⁸⁵ természetes viaszágyba fektetett, felületén sérült 75 milliméteres vörös pecsétje vörös-sárga-fehér-zöld zsinóron függ.

Az oklevélbe nem festették be a címerképet, a szövegből viszont kitűnik, hogy az adományozott címer: *„Álló katonai pajzs ennek mezejében vagy udvarában természetes színében lefestett daru egyik lábán állva, a másikkal pedig követ a magasba emelve – mintha őrt állna, ahogy a természetrajzi írók hagyományozzák – ... tartani látszik. A tetejére pedig zárt katonai sisak van helyezve, amit mindenütt ékkövekkel és a legdrágább gyöngyökkel díszített királyi korona fed, ebből három fehér liliom kinyílt virágokkal kiemelkedve látható. A sisak tetejéről pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.*³⁸⁶

34. Váci Bálint

Váci (Wácsi) Bálint váradi strázsamesternek (clavigeri), általa feleségének Erős Erzsébetnek 1631. június 6-án Gyulafehérváron I. Rákóczi György nemességet és címert adományozott, amit két ízben is kihirdettek. Először 1632. május 8-án a gyulafehérvári országgyűlésen, majd 1639. március 15-én Váradon, Bihar vármegye törvényszékén.³⁸⁷

A nemeslevél,³⁸⁸ amelyet I. Rákóczi György fejedelem és Kovachoczy István kancellár hitelesített, bal oldalán és felül díszes növényi indák futnak végig, sőt oldalt egy szürkésfehér ló képe is megjelenik. Az armális pecsétje sajnos mára elveszett.

³⁸³ MUO 134. Régi jelzet: 51/CXLIX-1929. 124.

³⁸⁴ „egregio quondam Laurentio Nagy de Boros Jenő veluti domini terristri manumissum”

³⁸⁵ 340x593/70/- mm.

³⁸⁶ „Scutum videlicet militare erectum in cuius campo sive area Grus naturali suo colore depictus uno stare altero autem pedibus sursum elevato lapillum instar excubias agentis ut rerum naturalium scriptores memoriae prodiderant ... tenere conspicitur. Ex cono vero galea militaris clausa est posita quam contegit corona regia gemmis ...praetiosissimis que margaretis undique condecorata ex qua tria lilia alba expansis floribus eminere cernitur. A summitate vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

³⁸⁷ MUO 135. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/LX-1929. ...

³⁸⁸ 575x810/143/120x115 mm.

Vörös vonallal övezett kék keret által körülvevett, arany mintával meghintett barnás szőnyegre helyezték az adományozott címet: *„Katonai pajzs, égszínkék színben, melynek mezejében vagy udvarában egy királyi koronából derékből emelkedő férfi, kék színű ruhát visel, jobb kezében hüvely nélküli szablyát ... [derékára tett baljában] egy kulcsot tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit másik, a legdrágább kövekkel díszített királyi korona díszít, ebből az előbbihez mindenben hasonló ... férfi emelkedik. A sisak tetejéről jobbról arany vagy sárga és égszínkék, balról oldalról pedig vörös és fehér színű takarók vagy foszlányok a pajzs mindkét oldalát vagy szélét körülfolyják és a pajzsot szépen körülveszik és díszítik.”*³⁸⁹ Érdekes, hogy a sisakon a korona alatt un. sisaktekercs is található, melyek együttes megjelenése egyáltalán nem jellemző. A címerben ábrázolt férfi nagy valószínűség szerint a címerszerzőt ábrázolja.

A família későbbi sorsáról nem áll rendelkezésre használható forrásanyag, és nem tájékoztat a családtörténeti szakirodalom sem. Az armálist a 19. század végén már Bihar vármegye levéltárában őrizték.³⁹⁰

35. Várad Torockai János

Várad Torockai (Thoroczky de Varad) János várad főprovizor és felesége Solie Ilona, valamint gyermekeik Péter, András, Mihály és Katalin részére I. Rákóczi György 1632. október 22-én Váradon címereslevelet adományozott, amelynek kihirdetési záradéka mára teljesen lekopott.³⁹¹

Az oklevél³⁹² – melyet I. Rákóczi György írt alá – pecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben damaszkolt vörös szőnyeg, ebben babérkoszorú által övezett ugyanolyan vörös szőnyeg. Érdekes, hogy a címerfestmény kerete rálóg a szövegre. Az adományozott címer: *„Katonai pajzs, égszínkék színű, melynek mezejében vagy udvarában egész férfi[alak] belül vörös színű, kívül pedig zöld felöltőt visel, jobbában botot vagy pálcát officiálishoz vagy provizorhoz hasonlóan tartja, ... , bal kezében pedig búzakaralászokat és más illatos*

---

³⁸⁹ „Scutum videlicet militare coelestini coloris in cuius campo sive area ex quondam regio diademate homo quidam umbilicotenus eminens et coerulei coloris indutus habitu dextra manuum ensis vagina vacuum ... clavem unam gestare conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit alierum diadema regium praetiosissimis lapidibus exornatum ex quo ... homo priori per omnia similis eminent. Ex cono galeae laciniae sive lemnisci a dextra aurei sive flavi et coelestini a sinistra vero partibus rubri et albi colorum utrumque defluentes oras sive margines ipsius. Scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

³⁹⁰ Schönherr: i. m. 179.

³⁹¹ MUO 245. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 44/1921.; Herpay: Nemes családok Debrecenben. 76.

³⁹² 593x653/160/110x100 mm.

virágokat fogva látható. A pajzsra nyílt katonai sisak van helyezve, amit drágakövekkel és gyöngyökkel illően díszített királyi korona fed, ebből ellenben teljes medve, saját színében lefestve, szája nyitva, nyelve kinyújtva, egyik nyíllal átlőtt lábát a magasba emelve látható. A sisak ormáról pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs oldalait vagy széleit szépen körülveszik és díszítik.”³⁹³

36. Tolnai, másképp Ötvös Mihály

Tolnai, másképp Ötvös (Tholnay alias Eötvös) Mihálynak, általa, feleségének Pesti (Pesthy) Borának, gyermekeiknek Juditnak és Zsuzsannának, testvérének Annának, valamint sógorának Kerekes Mártonnak 1633. április 6-án Bécsben II. Ferdinánd nemességét és címert adományozott. Az oklevelet a rávezetett záradék szerint 1633. szeptember 1-én Komárom vármegye közgyűlésén hirdették ki³⁹⁴

Az oklevél³⁹⁵ – melyen II. Ferdinánd király, Sennyei István győri püspök, valamint Ferenczffy Lőrinc aláírása látható – egykori pecsétjére már csak a sárga-vörös-fehér-kék zsinór emlékeztet.

Arany keretben lila mező, ezen ovális zöld babérkoszorú által övezett lilás damaszkolt szőnyeg. A keret felső sarkaiban Magyarország címere jobbra felül a pólyásbalra felül a kettőskeresztes pajzs látszik. A leírásban is szereplő, egyszerű szimbolikájú címer: „*Álló katonai pajzs, égszínkék színben, ebben felül álló, aranyozott serleg látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, amit ifjan ábrázolt katona díszít, vörös ruházatba öltözve és sötétkék övvel övezve, bal keze derekára helyezve, jobbában pedig kivont kardját forgatva közép[magas]ra emeli. A sisak tetejéről vagy ormáról takarók vagy foszlányok, innen fehér és vörös, onnan sötétkék és sárga, a pajzs*

---

³⁹³ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area homo integer, interiori quidem vestimento rubri coloris, exteriori autem viridis amictus, in dextra Scipionem seu bacillum tanquam Officialis seu Provisor, tenens, ... , sinistra vero manibus spicas tritici, et alios fragrantissimos flosculos gestare conspicitur. Supra scutum galea militaris aperta est posita, ex qua rursus ursus integer naturali suo colore depictus, ore hiante, lingua exerta, pedem alterum sursum elevatum, sagitta transfixum, gestare conspicitur, quam tegit diadema regis gemmis atque unionibus decenter exornatum: ex cono vero galea teniae seu lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utraque oras, sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant;”

³⁹⁴ MUO 141. Régi jelzet: Acta Misc. 931. Tintabélyegzőn „Debreczen Szab. Kir. Város Tulajdona”.

³⁹⁵ 467x630/102/127x105 mm.

széleit körülfoltyják és a pajzsot illően díszítik.”³⁹⁶ Egyszerű szimbolikájú és kompozíciójú címerfestmény igényes kivitelben.

A família későbbi sorsáról nem áll rendelkezésre használható forrásanyag, és nem tájékoztat a családtörténeti szakirodalom sem, Herpay Gábor is csak az armálisról tud.³⁹⁷

37. Fazekas István

II. Ferdinánd Fazekas (Faszekas) Istvánnak, általa fiának Jánosnak és Gergelynek, Izsó (Iso) Mihálynak, Hajnal (Hainal) Mátyásnak és Istvánnak, Lengyel (Lengiel) Jánosnak és Györgynek, valamint atyafiainak Zakariás (Zacharias) Jánosnak és Andrásnak 1633. szeptember 24-én Bécsben kelt oklevelével nemességet és címet adományozott.³⁹⁸

A címereslevél³⁹⁹ – amelyet II. Ferdinánd király, Draskovics György váci püspök, valamint Ferenczffy Lőrinc hitelesített aláírásával – vörös-kék-sárga-fehér zsinóron természetes viaszágyba foglalt kissé kopott vörös pecsét függ.

Arany keretben zöldeskék mezőben ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt lila szőnyeg. A keret sarkaiban jobbra felül Magyarország pólyás, balra felül a kettőskeresztes címere látszik. Az adományozott címer: *„Álló sötétkék katonai pajzs, alját zöldellő hegyecske foglalja el, erről szikla emelkedik és csúcsán saját természetes színében ábrázolt golya, bal lábán állva, jobbát pedig felemelve, követ tartva, és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, egy kiemelkedő, fekete kiterjesztett sasszárny szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról takarók vagy foszlányok, innen fehér és vörös, onnan pedig sárga és sötétkék, a pajzs széleit körülfoltyják és a pajzsot illően díszítik.”*⁴⁰⁰

---

³⁹⁶ „Scutum militare erectum caelestini coloris, in quo scyphus deauratus sursum erectus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate virum militarem iuvenili forma conspicuum, rubra tunica amictum ac caeruleo cinctum cingulo, manuum sinistra lumbis iniecta, dextra vero strictum acinacem vibrando mediotenus emergentem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis, hinc albis et rubris, illinc autem caeruleis ac flavis, in scuti extremitates sese passim diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

³⁹⁷ Nemes családok Debrecenben. 46. és 76.

³⁹⁸ MUO 142.

³⁹⁹ 511x640/103/133x105 mm.

⁴⁰⁰ „Scutum videlicet militare erectum coerulei coloris fundum eius viridi monticulo occupante, e quo petra eminere, ac super eam ciconia, naturali suo colore effigiata, sinistro pede insistere, dextro vero elevato, lapillum tenere, ac in dextram scuti partem conversa esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, unam nigram alam expansam aquilinam eminentem proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc candidis et rubris, illinc vero flavis et caeruleis, in scuti extremitates sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

A famíliák későbbi sorsáról nem áll rendelkezésre használható forrásanyag, és nem tájékoztat a családtörténeti szakirodalom sem. A nemességvizsgálatok idején, Kabán egy Fazekas nevű család fiágon 1755-ben kihalt,⁴⁰¹ Hajnal Jánost egy 1578. évi ugyanerre a névre szóló oklevél jogtalan birtoklása miatt 25 botütésre ítélték.⁴⁰² Egy Lengyel nevű család ellen nemesi per indult 1818-ban, de ez esetben sem állapítható meg rokoni kapcsolat,⁴⁰³ Zakariás néven nem keresték nemességüket Biharban.

38. Harangi Szabó Péter

Harangi Szabó (Szabo de Harangh) Péter nemességét I. Rákóczi György Gyulafehérváron 1634. augusztus 12-én kelt címeres levelével megújítja és kiterjeszti Hőgye (Heőgie) Jánosra is. Kiderül az is, hogy Szabó korábbi armálisa Várad elfoglalásakor égett el.⁴⁰⁴ Az armálist 1639. május 15-én Bihar vármegye Váradon tartott törvényszékén hirdették ki.⁴⁰⁵

Az armális⁴⁰⁶ – amelyet I. Rákóczi György fejedelem és Márkusfalvi Márton hitelesített – pecsétje mára elveszett.

Érdekes, hogy a szépen kivitelezett, díszes fejléc ellenére az oklevélben üresen maradt a címer helye, csak a szöveg tudósít felőle: *„Álló katonai pajzs, égszínkéék színű, melynek mezejében vagy udvarában két fehér galamb saját természetes színében lefestve, füves gyepen állva, mindkettő lombos olajágot csőrében tartva látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit mindenütt ékkövekkel és a legdrágább gyöngyökkel díszített királyi korona fed. A sisak tetejéről pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.”*⁴⁰⁷

A família későbbi sorsáról nem áll rendelkezésre használható forrásanyag, és nem tájékoztat a családtörténeti szakirodalom sem. Az oklevelet a 19. század végén már Bihar vármegye levéltárában őrizték.⁴⁰⁸

⁴⁰¹ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 2372.

⁴⁰² U.o. IV. A. 6/e. 10. cs. 318. k. Hajnal. 4.

⁴⁰³ U.o. 12. cs. 418. k. Lengyel. 1-8.

⁴⁰⁴ „expugnationis arcis nostrae Varadiensi, literis armalibus superinde confectis igne combustio”

⁴⁰⁵ MUO 144. Régi jelzet: 51/LII-1929. 59.

⁴⁰⁶ 368x652/48/- mm.

⁴⁰⁷ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris in cuius campo sive area columbae duae naturalibus suis coloribus depictae super cespite quodam graminoso invicem stantes, uterque ramus oliva frondentem rostribus tenere conspiciuntur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis praetiosissimisque margaritis undique exornatum. Ex cono vero galea teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁴⁰⁸ Schönherr: i. m. 179.

39. Kos Gergely

Kos Gergely, általa testvérei Imre, András, valamint István 1635. június 27-én kapott címereslevelet Bécsben II. Ferdinándtól. Az oklevelet először 1636. április 18-án Zemplénben, Zemplén, majd 1738. március 28-án Váradolasziban, Bihar vármegye közgyűlésén hirdették ki.⁴⁰⁹

Az armálist⁴¹⁰ II. Ferdinánd király és Ferenczffy Lőrinc hitelesítette aláírásával. Ma is meglévő – fehér-vörös-sárga-kék zsinóron függő – vörös viaszpecsétje kettétört, de egyébként hiánytalan.

Arany keretben kék alapon lilásszürke kartusban zöld babérkoszorú által övezett világoskék szőnyegen helyezkedik el a címer, amit az oklevél szövege így ír le: *„Álló katonai pajzs, vörös színű, alját zöldellő mező foglalja el, ezen egész[alakos] fehér egyszarvú vagy unikornis, hátsó lábain állva, mellsőit pedig a magasba nyújtja, sörénye rendezetlen, farka repdes és mintha ugrana, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, egy fekete kiterjesztett sasszárny kiemelkedik, ennek közepén sugárzó arany csillag szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról takarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit körülfolják és a pajzsot illően díszítik.”*⁴¹¹

A Debrecenben élő családot Herpay is említi,⁴¹² akik címereslevelüket többször is bemutatták nemességigazolások során, nemességüket a megyében többször is kihirdették (1724., 1786., 1788., 1791., 1820.).⁴¹³

40. Szederkényi Fekete Mátyás

---

⁴⁰⁹ MUO 248. Régi jelzet: Letét 108/1913., mellette fekete tintabélyegző: „Debreczen Szab. Kir. Város Múzeuma”

⁴¹⁰ 450x660/95/135x110 mm.

⁴¹¹ „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris fundum illius viridi campo occupante, in quo integer candidus monoceros, seu unicornis posterioribus pedibus insistere anterioribus vero sursum protensis, iubagi sparsa, et volitante cauda, ac salienti similis, ad dextrum scuti latus conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, unam nigram alam aquilinam eminentem ac in medio eius auream stellam, rutilentem proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

⁴¹² Herpay: Nemes családok Debrecenben. 49.

⁴¹³ HBML IV. A. 1/j. 1.k. 23., 121., 143., 754., 902., stb.

I. Rákóczi György Szederkényi Fekete (Fekete de Szederkeny) Mátyásnak 1636. március 10-én Szamosújváron nemességet és címet adományozott. Ezt 1638. febr. 9-én Zaránd vármegye közgyűlése hirdette ki.⁴¹⁴

A fejedelem aláírásával hitelesített oklevél⁴¹⁵ pecsétjének már csak vörös-kék-sárga zsinórja maradt meg.

A címerkép helye üresen maradt, a szöveg leírása szerint: „*Álló katonai pajzs, égszínkék színű, ennek mezejében vagy udvarában füves gyeppezsít felett darumadár természetes színében lefestve, egyikén állni, másik lábában pedig követ tart a magasba ... , – ahogy természetrajzi írók hagyományozták – tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit mindenütt ékkövekkel és a legdrágább gyöngyökkel díszített királyi korona fed, ebből három virágzó fehér liliom kiterjeszkedve látható. A sisak csúcsáról pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét körülveszik és díszítik.*”⁴¹⁶ A leírásban szereplő természetrajzi írók említése előfordul a 35. számú oklevélben is.

A Schönherr listájában⁴¹⁷ is szereplő nemeslevelet – a rávezetett jegyzet szerint – 1724. december 15-én Kismarján nemességvizsgálat során bemutatták, mégis „*Ezen czímereslevél a Fekete családtól elvevődött az 1820iki september 5én 23.080 sz[ám]. a[latt]. költ intézvény rendeleténél fogva*”. A nemességvizsgálatok iratai alapján tudjuk, hogy Mátyás fia Mihály, akinek fia István bemutatta az oklevelet nemessége igazolása céljából Szalontán.⁴¹⁸

41. Korontari János

Korontari Jánosnak, általa feleségének Kamonyai (Kamonniai) Ilonának, gyermekeiknek Istvánnak, Péternek, Klárának, valamint testvérének Annának III. Ferdinánd 1638. március

---

⁴¹⁴ MUO 146. Régi jelzet: Bihar vm. lt. 51/CXXI-1929. 125.

⁴¹⁵ 395x584/75/- mm.

⁴¹⁶ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris in cuius campo sive area super cespite quodam graminoso grus avis naturali suo colore depictus, uno stare altero autem pede, sursum elevato lapillus ... , ut rerum naturalium scriptores memoriae prodiderunt, tenere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit corona regium gemmis praetiosissimis, margaritis undique condecorata, ex qua tria lilia alba expansis floribus stare visuntur. Ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes, utrasque oras, sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁴¹⁷ SCHÖNHERR: Turul

⁴¹⁸ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 1.

26-án Pozsonyban nemességet és címert adományozott, melyet 1638. május 15-én Zemplénben hirdette ki Zemplén vármegye közgyűlése.⁴¹⁹

A címereslevelet⁴²⁰ III. Ferdinánd király és Lossy Imre esztergomi érsek hitelesítette. Fügőpecsétje mára elveszett.

Az oklevélben a címerkép helye üresen maradt, az oklevél leírása szerint: „*Álló katonai pajzs, vörös színű, alját zöldellő térség foglalja el, ezen egész[alakos] farkas természetes színében ábrázolva, széttárt hátsó lábain egyenesen állva, farka a háta fölött magasba emelve, szája nyitva, mellső lábait, balját támadásra felemeli, jobbában pedig sújtásra magasba emelt katonai buzogányt erősen tartva, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, emberi kar sötétkék színű ingbe öltözve, ujjaival kivont kardját ... [tartva] szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról takarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig vörös és fehér, a pajzs széleit mindenütt körülfolyják és a pajzsot illően díszítik.*”⁴²¹

A címerszerző leszármazóiról, valamint az armális levéltárba kerüléséről nem ismerünk forrásokat, a fontosabb családtörténeti irodalom sem tájékoztat.

42. Borosjenői Vizi János

A már korábban is nemesnek mondott Borosjenői Vizi (Vizi de BorosJeneő) János, általa felesége Sólyom (Soliom) Katalin, gyermekeik János, Anna, Erzsébet, Katalin és Borbála 1638. május 7-én Gyulafehérváron – Szilágyi (Szilagi) András vicekapitány közbenjárására – nemességet és címert adományozó oklevelet kapott I. Rákóczi György fejedelemtől. A címereslevelet 1639. július 5-én hirdette ki Zaránd vármegye közgyűlése.⁴²²

Az armalist⁴²³ I. Rákóczi György és Markosfalvi Márton titkár hitelesítette aláírásával. Egykori fügőpecsétjének mára csak vörös-fehér-zöld-kék zsinórja maradt meg.

⁴¹⁹ MUO 148. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

⁴²⁰ 610x657/127/- mm.

⁴²¹ „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris, fundum eius viridi campo occupante, in quo integer lupus naturalis colore effigiatus, distentis posterioribus pedibus erecte stare, cauda ad tergum sursum elevata, ore patulo, anterioribus pedibus, sinistro ad rapiendum protenso, dextro vero clavam militarem ad ictum elevatam fortiter intenterere ad dextrumque scuti latus conversus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate brachium humanum caerulei coloris tunica indutum intra volam evaginatum gladium ... proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis, illinc autem rubris et candidis, in scuti extremitates, sese passim diffundentibus, illudque decenter exornantibus...”

⁴²² MUO 149. Régi jelzet: Acta Misc. 930., mellette fekete tintabélyegzőn „Debreczen Szab. Kir. Város Tulajdona”

⁴²³ 373x595/32/103x93 mm.

Vékony vörös és arany keretben halvány barna alapon ovális zöld babérkoszorú által övezett ugyanolyan szőnyegre van helyezve a szövegben eképp leírt címer: „*Katonai pajzs, égszínkék színű, ennek mezejébe vagy udvarába háromhalmú zöldellő hegyecske van helyezve, ezen egész griff[alak] két hátsó lábára támaszkodik, felemelt testtel, mellső lábaival a pajzs jobb oldala felé nyújtja, három fehér liliomot jobb lábában tartani látszik. A pajzsra katonai sisak támaszkodik, különböző gyöngyökkel és drága ékkövekkel díszített királyi korona fedi, ebből fehér stólát viselő férfi félalak deréktól felfelé emelkedik, jobb kezével meztelen kardját vállára helyezve látható. A sisak tetejéről pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.*”⁴²⁴

Az oklevél Herpay regeszta gyűjteményének kiadásakor már Debrecen város levéltárában volt.⁴²⁵ A család további sorsáról jelenleg nincsenek információink.

43. Okányi Ökrös Lukács

Okányi Ökrös (Eökrös de Okány) Lukács és fia Mihály, testvére másik Mihály 1644. szeptember 23-án Rakamazon kapott címeres nemeslevelet I. Rákóczi Györgytől, amit 1649. augusztusában hirdetett ki Bihar vármegye közgyűlése.⁴²⁶

A család nemeslevelét⁴²⁷ I. Rákóczi György fejedelem hitelesítette aláírásával. Egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben barnásfekete szőnyegre festették a címerpajzsot: „*Ovális katonai pajzs, égszínkék színű, ebben katona, még pedig magyar viseletbe öltözve, jobbjával szablyáját hevesen rázza, és fegyverével a mellette álló törökre haragosan rátörni látszik. A pajzsra katonai sisak támaszkodik, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona fed, a pajzs mindkét szélére innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, és mindkét oldalát vagy szélét körülveszik és díszítik*”⁴²⁸

---

⁴²⁴ „Scutum videlicet militare coelestini coloris in cuius campo sive area trijugis monticulus viridis est positus, eique integer gryphus, posterioribus duobus pedibus erecto corpore innixus, pedibus anterioribus ad dextram scuti latus extensis, tria lilia alba dextro pede tenere conspicitur. Scuto incumbentem galeam militarem contegit diadema regium, variis, unionibus et praeciosis margaretis exornatum ex quo iterum medius homo stola candida indutus, umbilicotenus eminens dextra manu ensem evaginatam humero impositam gestare visitur. A summitate vero galeae, teniae seu lemnisci, variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁴²⁵ Herpay: i. m. 7. sz., u.ő: Nemes családok Debrecenben. 81.

⁴²⁶ Szálkai: Armales: 86–87., MUO 153. Régi jelzet: 51/LXIV-1929. 69.

⁴²⁷ 490x630/85/115x85 mm.

⁴²⁸ „Scutum videlicet militare coelestini coloris obrotundum in quo miles quidem Ungarico amictu indutus dextra acriter frammea vibrare, ac ad Turcam in ferro prope sibi adstantem iracunde prosilire conspicitur. Scuto

44. Mészáros Benedek

III. Ferdinánd Mészáros (Meszaros) Benedeknek, általa feleségének, Szabó (Szabo) Katalinnak 1645. július 28-án nemességet és címert adományozott Bécsben. Az oklevelet 1645. december 12-én Bihar vármegye közgyűlésén hirdették ki.⁴²⁹

Az armális hitelesítését⁴³⁰ Ferdinánd király, Szelepcsényi György veszprémi püspök és Orosy György végezte.

Az oklevél függőpecsétjéből mára csak a vörös-kék-fehér zsinóron lévő körömnyi természetes viaszdarab maradt.

Arany keretben damaszkolt kék mező felső sarkaiban jobbra Magyarország, balra Csehország címere látszik. A kék szőnyegre helyezett lilás kartusban arany szálakkal díszített zöld babérkoszorú övezte, szintén damaszkolt lila mezőben helyezkedik el a címer, amit a szöveg így ír le: *„Álló katonai pajzs, egészínkék színű, melynek alját széles zöldellő mező foglalja el, ebben egész[alakos] pelikán magának készített fészken állni, a szárnyait pedig a magasba emelve kitarja, éppúgy mintha repülésre készülődne, csőrével mellét feltépi és kitágítja, és négy kicsinyét vérével táplálja, úgymond a pajzs jobb oldala felé fordulva, a pajzs legfelső távolabbi helyein vagy sarkain innen fél hold, onnan arany csillag ragyogni látszik. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, másik az alsóval mindenben egyező pelikán szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit mindenütt körülfoltyják és a pajzsot illően díszítik.”*⁴³¹

A címerszerző fiai Ottományban éltek, ezek közül Péter (I.) a Komáromi és Bernát család tisztartói tisztét viselte. Ennek fia Péter (II.) 1777-ben kapott nemesi bizonyáglevelet Szabolcs vármegyétől, majd ez alapján Ottományban maradt testvérei is 1780-ban. Néhány

---

incumbit galea militaris, quam contegit diadema regium gemmis et unionibus pulcherrime ornatum ab utroque latere scuti teniae seu lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, seu margines ambiunt et exornant”

⁴²⁹ MUO 250. Régi jelzet: Ltsz. 67/1928. „Mészáros József ottományi lakos letétje”

⁴³⁰ 565x643/108/135x110 mm.

⁴³¹ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi campo late interoccupante, in quo integer pelicanus super constructo sibi nido insistere, alis item sursum expansis tanquam ad volandum dispositus, rostro pectus velicare et dilamare et cruore quaternos pullos suos pascere, inque dextram scuti partem conversus esse, in superioribus porro scuti areis sive angulis hinc haemispherium lunae, illinc vero aurea stella rutilare visuntur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, alium pelicanum inferiori per omnia conformem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis sive lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates sese passim diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

évvel később (1785) ugyanott élő unokatestvérei is bizonyáglevelet kaptak Bihar vármegyétől. Péter (II.) fia János 1821-ben halt meg. A bizonyáglevelek kiadása után Ottományban a család tagjai közül általában 8-10 fő szerepel a nemesi összeírásokban.⁴³²

45. Mágócsi Nagy Pál

Mágócsi Nagy (Nagy de Magoch) Pál, általa felesége Dersy Fruzsina, gyermekeik Benedek, Pál és Dávid 1646. október 11-én címereslevelet kaptak III. Ferdinánd királytól Pozsonyban, amit 1648-ban Szabolcs vármegye törvényszékén hirdettek ki.⁴³³

A címereslevél⁴³⁴ hitelesítését III. Ferdinánd király, Szelepcsényi György veszprémi püspök és Orosy György látta el. Az oklevél egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben kék mező, melyben fent jobbra Magyarország, középen a császári kétfejű sas mellén Ausztria pólyás címerével, balra Csehország címere van. A kék szőnyegen lilás kartusban ovális zöld babérkoszorú által övezett fehér szőnyeg látható. Ezen a befestett címer: *„Álló katonai pajzs, sötétkék színben melynek alját zöldellő mező foglalja el, ebben daru teljes testével ábrázolva, bal lábára ráállni, jobb jában pedig három búzakaralást egyenlő távolságra ... tartani és csőrével ezeket rágja és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt sisak támaszkodik, királyi koronával, másik daru, az alsóhoz mindenben ... [hasonló] díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról szalagok vagy foszlányok, innen sárga és égszínkék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit körülfolylják, könnyedén és illően díszítik.”*⁴³⁵

A család ellen 1779-ben indított nemesi pert Bihar vármegye, végül 1804-ben és rá két évre is elismerték nemességüket.⁴³⁶

46. Biró István

---

⁴³² Földes község tört. I. 228.

⁴³³ MUO 154. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

⁴³⁴ 557x705/93/143x115 mm. (Hajtás mentén erősen szakadozott, részben hiányos).

⁴³⁵ „Scutum videlicet militare erectum caerulei coloris, fundum illius viridi campo occupante in quo grus tota corporis mole effigiata, sinistro pedi insistere, dextro vero tres spicas triticeas, iusto intervallo? ... intertenere rostroque eadsem masticare, ac ad scuti dextram latum conversus esse visitur. Scuto incumbentem galea ...[cra]ticulatam sive apertam, regio diademate, alterum gruem inferiori alioquin per omnia ... ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc croceis et caelestinis, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates, sese diffundentibus, illudque decenter exornantibus...”

⁴³⁶ HBML IV. A. 6/e. 7. cs. 162. k. Nagy (de Mágócs). 2-8.

Biró István (agilis) 1646. november 13-án Pozsonyban címeres nemeslevelet kapott III. Ferdinándtól, amit 1647. szeptember 16-án Székudvaron, Zaránd vármegye közgyűlésén. Az oklevélbe a címerképet nem festették be.⁴³⁷

A család oklevelét⁴³⁸ III. Ferdinánd király, Szelepcsényi György veszprémi püspök és Orosy György hitelesítette aláírásával. A nemeslevél egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Az oklevélbe a címerképet nem festették be. A szöveg leírása szerint: „*Álló katonai pajzs, égszínkék színű, alját zöldellő térség foglalja el, ezen teljes vörhenyes oroszán[alak] szétterpesztett hátsó lábakkal, farka a magasba ... [emelve], szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, mellső jobb lábával markolatig fogott, kivont kétélű szablyáját kitartja és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, egyenes emberi kar kétélű kivont pallosát szilajon rázva szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és égszínkék, onnan pedig fehér és vöröslő, a pajzs széleit körülfolyják és a pajzsot illően díszítik.*”⁴³⁹

A família Szalontán telepedett le, nemességüket többször igazolták a 18. század első felében, armálisukat eredetiben is többször felmutatták 1725-ben, 1731-ben, 1742-ben, 1757-ben is. A címerszerző István (I.) fia Gergely, unokája pedig Mihály, akinek a fia másik István (II.) 1725-ben szerepel a nemességvizsgálat során.⁴⁴⁰

47. Szöcs, másképp Károlyi Pál

III. Ferdinánd Szöcs, másképp Károlyi (Szeöcs alias Károlii) Pálnak, feleségének Erzsébetnek, fiának Pálnak 1647. április 29-én Pozsonyban nemességet és címet adományozott. Ugyanezen év szeptember 30-án az oklevelet Szécsényben ki is hirdették Nógrád vármegye közgyűlésén.⁴⁴¹

⁴³⁷ MUO 155. Régi jelzet: (vörös tintával) 399. VIII. 858.

⁴³⁸ 565x665/95/- mm.

⁴³⁹ „Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris, fundum illius viridi campo occupante, in quo leo integer fulvus divaricatis posterioribus pedibus cauda supra ... ore hianti, linguaque exerta rubicunda anteriorum pedum dextro evaginatum bipennem capulotenus comprehensam intenterne atque in dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem apertam, regio diademate, brachium humanum ferro rectum bipennem strictam ferociter vibrans proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc flavis et caelestinis, illinc vero albis et rubicundis, in scuti extremitates, sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

⁴⁴⁰ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 105., 837., 1296., 2. k. 98.

⁴⁴¹ MUO 157. Régi jelzet: (hátoldalán fekete tintával) Debr. Acta Misc. 928???. 1647.

A Szócs armális⁴⁴² hitelesítését III. Ferdinánd király, Szelepcsényi György veszprémi püspök és Orosy György végezte.

Fennmaradt a kissé sérült vörös függőpecsét, amit természetes színű viaszágyba foglaltak.

Fekete keretben architektonikus fülke látszik vörös oszlopokkal és kövezettel, barnás damaszkolt boltozattal, sarkaiban fent jobbra császári kétfejű sas, balra Magyarország címere látszik. A keretbe festett címert a szöveg így írja le: *„Álló katonai pajzs, vörös színben, piramis forma csúcsával felfelé közepén három részre osztja, melynek alját zöldellő mező foglalja el, ebben egész[alakos] oroszlán – szétterpesztett hátsó lábakkal, farka a magasba emelve, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, mellső lábait támadásra emeli, – természetes színében ábrázolva, egyenesen állva, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A jobb, égszínkék színű sarokban fél hold, a balban pedig csillag ragyog. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, egyszarvú lábait ugrásra emeli ... [fején] közepén szarv, ... saját színében rajzolva, deréktől szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy ormáról pedig innen és onnan sisaktakarók vagy foszlányok fehér és vörös színben a pajzs széleit körülfolyják, és a pajzsot illően díszítik.”*⁴⁴³

Az armálist Herpay Gábor már ismerte, de a család történetéről ő sem tájékozott.⁴⁴⁴

48. Szalkai Cipós István

Szalkai Cipós (Czipos de Szalka) István, felesége Kozák Anna és gyermekei Márton, Ferenc (I.), Erzsébet, Anna, valamint Katalin 1649. december 14-én II. Rákóczi György Kolozsváron kiállított adománylevelével szerzett nemességet. Bihar vármegye törvényszékén került sor a kihirdetésre 1650. február 8-án.⁴⁴⁵

---

⁴⁴² 630x660/90/120x115 mm.

⁴⁴³ „Scutum videlicet militare erectum forma pyramidalis rubicundi coloris, acuminatim assurgente per medium tripartito divisum, fundus eius viridi campo occupante in quo leo integer divaricatis posterioribus pedibus cauda sursum elevata, ore hianti, linguaque exerta rubicunda anterioribus ad rapiendum protensis pedibus naturali colore effigiatu erecte stare ac in dextram scuti partem conversus esse cernitur. In dextro caelestini coloris luna hamispherio sinistro vero stella collucentibus angulis. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam, regio diademate, unicornem pedibus ad saltum protenso ...cornuque in medio ... naturali colore delineatum, umbilicotenus proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae, hinc atque illinc laciniis seu lemniscis albis et rubicundis, in ...[scuti] extremitates, sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus”

⁴⁴⁴ Herpay: i. m. 8. sz., u.ő: Nemes családok Debrecenben. 71.

⁴⁴⁵ MUO 161. Régi jelzet: 51/CXXXV-1929. 139.

Az armálist⁴⁴⁶ II. Rákóczi György fejedelem, valamint Pálóci Horváth János titkár hitelesítette aláírásával, függőpecsétje mára elveszett.

A címerkép hiányzik, a címerrajz leírása az oklevél szövege szerint: *„Katonai pajzs, égszínkék színű, ennek alját arany virágokkal díszített zöldellő mező foglalja el, erre saját természetes színében fél oroszlán van festve, és a pajzsot kitölti, ... nyelve kinyújtva, jobbjára ..., balját rablásra a magasba nyújtva, mintegy emelve látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amire zárt katonai sisak van helyezve, amit mindenütt ékkövekkel, gyöngyökkel és a legdrágább, nagyobb gyöngyökkel tarkított királyi korona fed, a sisak tetejéről pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.”*⁴⁴⁷

A família leszármazottjai Pusztaujlakon érték meg a nemességigazolásokat. 1743-ban a címereslevélben szereplő Márton fia János fiai Ferenc (II.) és György mutatták be eredetiben az oklevelet.⁴⁴⁸

49. Apáti Koszta György

Apáti Koszta (Koszta de Apati) György, általa fiai István és Mihály (I.) címereslevelét II. Rákóczi György fejedelem adományozta, 1650. február 28-án Gyulafehérváron, amit ugyanezen év június 8-án Zaránd vármegye Borosjenőn tartott közgyűlésén hirdettek ki.⁴⁴⁹

Oklevelüket⁴⁵⁰ II. Rákóczi György fejedelem, valamint a fejedelmi titkár Pálóci Horváth János írta alá.

A jó állapotú nemeslevél egykori függőpecsétjére mára csak vörös-fehér kék zsinórja emlékeztet. A címerfestmény hiányzik, a szöveg leírása szerint a címer: *„Álló katonai pajzs, melynek mezejében vagy udvarában egész férfi[alak] zöldellő ruhába öltözve egyenesen állni, jobbjában vérben ázó kivont kardját a magasba emelve, bal kezében pedig búzakévért tartva látható. A pajzsra nyílt katonai sisak támaszkodik, amit ékkövekkel és gyöngyökkel nagyon*

---

⁴⁴⁶ 605x810/132/- mm.

⁴⁴⁷ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, cuius fundus viridis occupat campus, flor[ibus] aureis condecoratus ex quo leo dimidius naturali suo colore depictus scutique innixus ... lingua exerta, pedibus dextro ... sinistro vero ... protensis sursum quasi emergere visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis unionibus et preciosissimis margaritis undique variegatum summitate vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁴⁴⁸ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 1921.

⁴⁴⁹ MUO 164. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/CXXVI-1929. 130.

⁴⁵⁰ 625x765/100/- mm.

*díszített királyi korona fed, a pajzs mindkét oldalára innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.*⁴⁵¹

A leszármazottak közül Koszta Mihály (II.) és András 1742-ben Váncsodon taksás telken ültek, Mihály fiai Miklós, János és Mihály (III.) 1763-ban ugyanott együtt vesznek részt a nemességigazolásban.⁴⁵²

50. Lugosi Sárga Márton

Lugosi Sárga (Sárga de Lugos) Márton és János 1650. július 25-én Gyulafehérváron kapott címereslevelet II. Rákóczi Györgytől, amit 1651. július 4-én Lugoson, a karánsebesi körzetben hirdettek ki.⁴⁵³

Az armálist⁴⁵⁴ II. Rákóczi György fejedelem és Pálóci Horváth János titkár hitelesítette aláírásával. Az oklevél teljesen ép vörös-fehér-zöld-fekete zsinóron függő pecsétje természetes viaszágyba foglalt vörös vörös viaszból készült.

Arannyal díszített vörös négyzet alakú vörös keretben zöld szőnyeg képezi a címer hátterét, amelyre a szövegben is leírt címert festették: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, ennek mezejében vagy udvarában egész férfi[alak] jobb kezében meztelen kardot erősen tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel illően díszített királyi korona fed. A sisak csúcsáról pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá, a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.*⁴⁵⁵

A família további sorsát homály fedi, sem források, sem a családtörténeti irodalom nem tájékoztat felőlük.

---

⁴⁵¹ „Scutum videlicet militare erectum in cuius campo sive area homo integer viridi veste indutus erectus stare, dextra gladium evaginatum sursum elevatum et sanguine tinctum, sinistra vero manibus manipulum tritia tenere cernitur. Scuto incumbit galea militaris aperta, quam contegit diadema regis gemmis et unionibus apprime ornatum ab utroque latere scuti teniae seu lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, seu margines pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁴⁵² HBML IV. A. 1/j. 1. k. 2119., 2. k. 615.

⁴⁵³ Szálkai: Armales. 96–97. MUO 165. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/XIX-1929. 52.; fekete tintával 762/841, vörössel 182. VIII. 1841.

⁴⁵⁴ 382x680/87/79x79 mm.

⁴⁵⁵ „Scutum videlicet militare coelestini coloris in cuius campo sive area homo integer, dextra manu insem nudum fortiter tenere conspicitur, supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis et unionibus decenter exornatum; Ex cono vero galea teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras, sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

51. Kochpál Antal

Kochpál Antalt, feleségét Tynus Dorottyát és gyermekeiket Istvánt, valamint Zsófiát 1651. januárjában (nap helye üresen hagyva) Bécs ben III. Ferdinánd megnemesíti. Az oklevelet 1654. július 1-én Ónodon hirdették ki, Borsod vármegye közgyűlésén.⁴⁵⁶

Nemeslevelüket⁴⁵⁷ III. Ferdinánd király, Szelepcsényi György nyitrai püspök és Ruttkay András hitelesítette aláírásával.

Mára megsérült – vörös-fehér-kék-sárga zsinórzaton lévő – vörös függőpecsétjét természetes színű viaszagyba foglalták.

Arany keretben kék szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett lilásrózsaszín damaszkolt mezőben helyezkedik el a címer. *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek alját zöldellő mező foglalja el, ennek tetején fészek, ebben pelikán három kicsinyével természetesen ábrázolva, kitárt szárnyakkal, saját mellét csőrével megsebzí, és vérével fiókáit táplálja és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ebből páncéllal borított emberi kar nyúlik ki, markában kivont kardot tartva szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vöröslő, a pajzs széleit körülfolyják és a pajzsot illően díszítik.”*⁴⁵⁸

A család későbbi története nem ismeretes, az esetleges leszármazókról nem tudunk. Az armális Herpay Gábor regeszta gyűjteményének kiadásakor már Debrecen város levéltárában volt.⁴⁵⁹

52. Holló Ferenc

---

⁴⁵⁶ MUO 166. Régi jelzet: Debreceni okl. 17.

⁴⁵⁷ 595x730/110/142x125 mm.

⁴⁵⁸ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum eius viridi campo occupante, super quo nidus in eoque pellicanus cum ternis pullis suis naturaliter effigiatus, expansis alis, pectus suum rostro vulnerare, cruoreque pullos suos pascere ac in dextram scuti partem conversus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate ex quo brachium humanum catafracta cinctum, ac in vola ipsa strictum gladium tenentem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis sive lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc autem candidis et rubicundis, in scuti extremitates sese diffundentibus scutumque ipsum decenter exornantibus.”

⁴⁵⁹ Herpay: i. m. 9. sz.

Holló Ferenc, általa felesége Török (Theörek) Erzsébet, gyermekei Mihály, István, János, valamint Kun (Kún) Mihály és felesége Holló Erzsébet, gyermekeik János, István, Ilona, Katalin; Kun György (Mihály testvére) és gyermekei: János, István, Ilona, Katalin címereslevelét 1652. április 6-án Bécsben adományozta III. Ferdinánd. A nemesítést 1657. január 26-án Petneházán, Szabolcs vármegye közgyűlésén hirdették ki.⁴⁶⁰

Az armálist⁴⁶¹ III. Ferdinánd, Szelepcsényi György nyitrai püspök és Ruttkay András titkár írta alá.

Az oklevélen fennmaradt a vörös-sárga-kék-fehér zsinóron függő természetes színű viaszágyba foglalt, kopottas pecsétképű, de ép vörös függőpecsét is.

Arany keretben aranyszínű növényi ornamentikával díszített kék mező sarkaiban felül jobbra Magyarország, középen ovális pajzsban a császári kétfejű sas, balra Csehország címere látszik. A kék szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett kékeslila damaszolt mezőben helyezkedik el a címer: *„Álló katonai pajzs, vörös színű, alját zöldellő mező foglalja el, ezen egész[alakos] páncélos katona, teljes testével egyenesen áll, bal kezét derekára teszi, jobbjaiban pedig meztelen szablyáját – csúcsára török feje van tűzve – rázza és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, másik páncélos katona derékből emelkedik ki, egyébként az alsóhoz mindenben hasonló, szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit szelíden körülfolylják és a pajzsot illően díszítik.”*⁴⁶²

A nagylétfai Holló család a 18. század első felében többször is eredetiben bemutatta az armálist a nemesi deputáció előtt.⁴⁶³

53. Mikólakai Dávid András

---

⁴⁶⁰ MUO 167. Régi jelzet: 1/1951. A mellékelt lap szerint a levéltárba kerüléskor még eredeti fémdobozában tárolták, aminek mai holléte ismeretlen.

⁴⁶¹ 618x680/135/149x122 mm.

⁴⁶² „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris, fundum illius viridi campo occupante, in quo integer vir militaris cataphractis corporis sui mole erecte stare, manuum sinistra lumbis injecta, dextra vero nudum acijnacem caput Turcico cuspidi ejus injecto vibrare et ad dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate alterum virum militarem cataphractum pubetenus eminentem alioquin inferiori per omnia similem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae lacinijs seu lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates placide diffundentibus illudque decenter exornantibus...”

⁴⁶³ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 213., 729., 949., 1487.

II. Rákóczi György Mikólakai Dávid (David de Mikolaka) Andrásnak, fiának Istvánnak és néven nem nevezett feleségének, Hallerkői Haller Gábor borosjenői kapitány közbenjárására 1653. február 20-án Gyulafehérváron címeres nemeslevelet adományozott, amit 1653. július 22-én Zaránd vármegye alsó járásának részgyűlésén ki is hirdettek.⁴⁶⁴

Az oklevelet⁴⁶⁵ II. Rákóczi György fejedelem, valamint Pálóci Horváth János titkár hitelesítette aláírásával.

Függőpecsétje mára elveszett, csak vörös-fehér-fekete zsinórzata emlékeztet egykori hitelesítő darabjára.

Zöldes damaszkolt keretben lilásrózsaszín mezőben zöld szőnyegre helyezve láthatjuk a címert, ami „*Katonai pajzs, égszínkék színű, melynek udvarát zöldellő kecses csipkebokor foglalja el, ezen vörös köves út különül el, ezen egy férfi, mégpedig sötét ruhába öltözve őrködik, mintegy előlépni akarva látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel mindenütt illően díszített királyi korona fed, a sisakból pedig innen és onnan különböző színű sisaktakarók vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.*”⁴⁶⁶

A Bihar mezővárosban lakó későbbi leszármazottak az armálissal többször igazolták nemességüket a deputáció előtt, sajnos a rokonsági fok megnevezése nélkül. 1724-ben András fia András; 1731-ben ugyanezen armálissal István és Péter Keresztesen, és István Biharon.⁴⁶⁷

54. Ványai Pap János

„*III. Ferdinánd osztrák császár és Magyarország királya nemesi rangra emeli Vaniay Pap Jánost – a korona és király iránti hűséges szolgálataiért – ő általa nemessé teszi fiát Istvánt, valamint az ő testvéreit Mihályt, Pált, Gergelyt és Istvánt ... Kelt Regensburgban 1653. október 2-án. Kihirdettetett Gömör megyében Rozsnyóbányán (Rozsnyón) 1654. május 5-én.*”⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Szálkai: Armales. 100–101., MUO 168. Régi jelzet: 51/CXXIX-1929. 133.

⁴⁶⁵ 398x646/45/90x87 mm.

⁴⁶⁶ „Scutum videlicet militare coelestini coloris cuius aream svave virens vepretum occupasse quod via miniis strata distingvere, in quo homo quidam obscuro indutus vestitu vigilabundus, quasi procedere velle visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus decenter undique exornatum, ex cono vero galeae, teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes vtrasque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant.”

⁴⁶⁷ U.o. 1. k. 318., 1852., 1713.

⁴⁶⁸ Az oklevél hátuljára ragasztott papírlapon szerepel az armális magyar nyelvű kivonata a család utolsó tagjának kézírásával. MUO 169. Régi jelzet: „Debreczen Sz. Kir. Város Museuma. Ltsz. 143/1943. „Ezen nemes

Nemeslevelükön⁴⁶⁹ III. Ferdinánd és egy mára olvashatatlanságig elmosódott hitelesítő kézjegy látszik.

Az oklevélen vörös-kék-sárga-fehér zsinóron természetes színű viaszágyba foglalt töredezett vörös pecsét függ.

Nagyrészt lekopott arany keretben lila szőnyegen felül jobbra Magyarország, középen császári kétfejű sas, balra Csehország, alul jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere látszik. A lila mezőn ovális zöld babérkoszorú által övezett lilásrózsaszín damaszkolt szőnyeget festettek. A fent idézett feljegyzés szerint a király: *„Nekik a következő cimert adományozza: kék pajzsban zöld pázsiton koronát tartó arany griff, látható növekvőleg. Foszlányaik: kék-arany, vörös-ezüst.”* Amennyire megállapítható, valóban ez a címerleírásnál nagyon elmosódott eredeti szöveg rövidített kivonata, amihez még: *„másik griff, a lentebbivel mindenben megegyező”*⁴⁷⁰ mint sisakdísz társul.

A család Debrecenben élt, Ványai Sára 1841. évi végrendelete ismert,⁴⁷¹ a fiágon kihalt család utolsó tagja az armálist a városnak adományozó Ványay Gizella.

55. Végh Miklós

Végh (Veegh) Miklósnak, általa testvéreinek Györgynek és Pálnak III. Ferdinánd 1653. október 2-án Regensburgban adományozott nemességet és címet. A nemesítés tényét 1654-ben Göncön, Abaúj vármegye törvényszékén hirdették ki.⁴⁷²

Az armáliston⁴⁷³ III. Ferdinánd, Szelepcsényi György nyitrai püspök és Ruttkay András hitelesítő aláírása szerepel. Az oklevél függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben kék szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt rózsaszín mező. A kék szőnyeg sarkaiban felül jobbra Magyarország, középen a császári kétfejű sas, balra Csehország címere helyezkedik el. A belső rózsaszín mezőn lévő címer: *„Álló katonai pajzs égszínkék színben, alján széles zöld mező terül el, felette egésszalagos egyszarvú természetes színében ábrázolva, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, farka felemelve, és teljes testsúlyával a magasba emelkedve és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A*

---

levelet a debreczeni Muzeumnak ajándékozta Ványai Pap család utolsó egyedüli leszármazottja. Debrecen, 1922. november 15. Ványay Gizella”

⁴⁶⁹ 600x695/105/140x125 mm.

⁴⁷⁰ „alium gryphum, inferiori per omnia conformem...”

⁴⁷¹ Református kollégium kéziratára. R. 999.

⁴⁷² MUO 170. Régi jelzet: 51/CXXX-1929. 135.

⁴⁷³ 593x720/108/147x125 mm.

*pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, természetesen ábrázolt fehér galamb, kitárt szárnyakkal, csőrében olajágot tartva, szintén a pajzs jobb oldala felé fordulva, szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit szelíden körülfoltyják és a pajzsot könnyedén és illően díszítik.*⁴⁷⁴

A család további sorsáról, az esetleges leszármazottakról jelenleg nem tudunk.

56. Kopasz István

III. Ferdinánd 1655. március 20-án Pozsonyban Kopasz (Kopas) Istvánnak és nejének Sieberer Erzsébetnek, valamint gyermekeiknek Péternek és Mihálynak nemességet és címet adományozott. A nemeslevelet Szepes vármegye közgyűlése előtt hirdették ki 1655. július 24-én.⁴⁷⁵

A rossz állapotú szakadozott armálison nem látszanak a hitelesítő aláírások,⁴⁷⁶ függőpecsétje mára elveszett, csak a vörös-fehér-zöld-sárga zsinórja maradt meg.

Arany keretben bordó szőnyegen kerek zöld babérkoszorú által övezett halványsárga damaszkolt mezőben helyezkedik el a címer. A külső szőnyegen fent jobbra Magyarország, középen ovális arany pajzsban a császári kétfejű sas mellén Ausztria címere, balra Csehország, lent jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere helyezkedik el. A szövegben leírt címer: „Álló, ... égszínkék színű pajzs, melynek alját kis zöld hegy foglalja el, felette egész egyszarvú áll, természetes színében ábrázolva, szétterpesztett hátsó lábakkal, és farka a magasba emelve, úgy állva, mintha ugrana, a pajzs jobb [oldala] felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ifjú – mégpedig katona közepétől [derékből] emelkedik vörös ruhába, vászon övbe és magyar kalapba öltözve, bal kezében oldalára ... [helyezett] kardhüvelyét tartja, jobbában pedig hegyével a felfelé fordított meztelen szablyáját és erre török feje ... van húzva, és hasonlóképp a pajzs [jobb] oldala felé fordulva – szépen díszíti. A sisak ... ormáról pedig sisaktakarók vagy foszlányok,

---

⁴⁷⁴ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum illius latepatenti viridi campo occupante, super quo integer monoceros naturali suo colore effigiatus, ore hiante, et lingua rubicunda exerta, caudaque elevate, ac tota denique corporis mole arrecta in altum salire, in dextramque scuti partem conversus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate candidam columbam naturaliter effigiatam, expansis alis, rostro ramusculum olivae gestantem, ac similiter in dextram scuti partem conversam proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae lacinijs seu lemmiscis, hinc flavis et caeruleis, illinc autem candidis et rubris, in scuti extremitates sese placide diffundentibus illudque decenter ac venuste exornantibus...”

⁴⁷⁵ MUO 171. Régi jelzet: Acta misc. 932.

⁴⁷⁶ 615x755/115/132x128 mm.

*innen sárga és vörös, onnan pedig fehér és szintén vörös, a pajzs széleit mindenütt körülfolylják és a pajzsot ... [díszítik].*⁴⁷⁷

A család későbbi sorsa ismeretlen, az oklevél 1916-ban már Debrecen város diplomagyűjteményében volt.⁴⁷⁸

57. Márta György

Márta (Martha) György címereslevelét III. Ferdinánd adományozta és valószínűleg 1648-ban kelt, annak ellenére, hogy a kiállítás dátumaként az 1668. január 20-i időpont szerepel, ez viszont nyilvánvalóan későbbi beírás.⁴⁷⁹ A nemeslevelet először 1668-ban Jánkon, Szabolcs vármegye törvényszékén hirdették ki, a második záradék szövege elmosódott, de a betűk formájából ítélve ez lehet a későbbi bejegyzés.⁴⁸⁰

Az armálist⁴⁸¹ III. Ferdinánd, Szelepcsényi György nyitrai püspök, valamint Ruttkay András titkár hitelesítette aláírásával.

Az oklevél függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben kék szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt rózsaszín mezőben helyezkedik el a címer: „Álló, kétségkívül katonai pajzs, égszínkék színben, alját folyó foglalja el, ennek közepén saját természetes körvonalával szarvas látható, lágyéig kiemelkedve, nyakát nyíl ütötte át, ami a kiömlő vértől nedves, és szájában zöldellő gallyat, a ... [pajzs] jobb oldala felé fordulva tartani látszik, továbbá ugyanezen pajzs felső sarkaiban jobbra félhold, balra pedig ragyogó csillag ékíti. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, hasonlóképp másik, fél szarvas az előbbihez mindenben hasonló, szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy ormáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen

---

⁴⁷⁷ „Scutum videlicet ... erectum coelestini coloris fundum illius viridi occupante monticulo super quo integer unicornis, naturali suo colore effigiatus, divaricatis posterioribus pedibus, caudaque superius elevata, salienti similis stare ad dextrum scuti ... esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate juvenem quondam militem mediotenus eminentem, veste rubra, cingulo lineo, ac pileo Hungarico ornatum, sinistra eundem manu lateri app[osita]... vaginam tenere, dextra vero frameam nudam cuspidate sursum versam ac eidem capite Turcicum ... obductum in fixum tenentem et ad ... similiter scuti partem conversam proferente ornat[am]. ... vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis, hinc flavis et rubris, illinc autem candidis et iterum rubris, in scuti extremitates sese passim diffundentibus scutumque ipsum ...”

⁴⁷⁸ Herpay: i. m. 10. sz.

⁴⁷⁹ III. Ferdinánd magyar király (1637–1657), ez kizárja az 1668-as évet.

⁴⁸⁰ MUO 179. Régi jelzet: vörös tintával 100. VIII. 1840.

⁴⁸¹ 615x675/75/125x115 mm.

*sárga és fekete, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit szelíden körülfolják és a pajzsotkönyvedén és illően díszítik.*⁴⁸²

A leszármazottak Derecskén éltek, ahol Márta György 1757-ben „actualis primaria judex oppidi”,⁴⁸³ 1759-ben „actualis judex”,⁴⁸⁴ bár 1755-ben nem volt saját telke.⁴⁸⁵ Ugyanő korábban Bihar megyei kirendelt megbízottként (constitutus commissarius) saját – a fentebbi szarvast ábrázoló – címeres pecsétjével ő is hitelesítette az 1743/44. évi katonaállítási összeírást.⁴⁸⁶

58. Fekete Márton

Fekete Márton, felesége Szabó Ilona, sógora Szabó István, Hermány, másképp Szíjgyártó (Szigyarto) Márton 1659. november 20-án Bécsben címereslevelet kapott I. Lipóttól. Nemességüket Zemplénben, Zemplén vármegye közgyűlésén hirdették ki 1660. október 3-án.⁴⁸⁷

Nemeslevelüket⁴⁸⁸ I. Lipót király, Szelepcsényi György kalocsai érsek és Ruttkay András hitelesítette. Pecsétje mára sajnos elveszett.

Lekopott arany keretben barna szőnyeg. Ennek sarkaiban felül jobbra Magyarország, balra Csehország, alul jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere helyezkedik el. A barna szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett halványlila mezőben a következő címer látszik: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színben, alját zöld mező foglalja el, ezen teljes alakos oroszlánok, szétvetett hátsó lábaikon állva, mellső baljukat kinyújtják, jobbjukkal pedig meztelen szablyát tartva előrelépni, mintegy életre-halálra küzdeni látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, másik két, egyébként az*

---

⁴⁸² „Scutum nimirum militare erectum coelestini coloris, fundum illius fluenti occupante cuius medio ceruus naturalibus suis lineamentis conspicuus, inguinetenus prominens collam sagitta transfixus exindeque cruore promanante madens, ac in ore viridantem surculum ad dextram ... partem tenere visitur, porro superiores eiusdem scuti angulos, dextrum quidem haemysphaerio lunae, sinistrum autem stella rutilante exornantibus. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate alterum itidem medium ceruus superiori per omnia conformem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis sive lemniscis, hinc flavis et nigris, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates sese passim diffundentibus scutumque ipsum decenter exornantibus...”

⁴⁸³ HBML IV. A. 12/a. No. 10. 3.

⁴⁸⁴ U.o. No. 11. 64.

⁴⁸⁵ U.o. IV. A. 1/j. 1. k. 2230.

⁴⁸⁶ U.o. No. 8. 97.

⁴⁸⁷ MUO 255. Régi jelzet: Ltsz. 45/1932. (fekete tintával) „Özvegy Dávid Károlyné sz[ületett]. Fekete Ágnes aj[ándékozta]. Sáránd, 932. IV. 11.” és „Fekete Márton nemesítési oklevele 1659”; „Ivan Petrovics, Sarand, Bihar megye”. Ceruzával néhány szám, összeadás.

⁴⁸⁸ 630x750/130/135x120 mm.

*alsókhoz mindenben hasonló oroszlánok, szépen díszítik. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és sötétkék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit szelíden körülfolják és a pajzsot könnyedén és illően díszítik.*⁴⁸⁹

Az armálist 1727. március 20-án Kismarján Bihar vármegye nemességvizsgáló küldöttsége előtt bemutatták.

59. Kelemen István

Kelemen István és Lukács részére 1660. március 15-én Nagyszebenben II. Rákóczi György nemességet és címet adományozott. Az armális kihirdetésére 1660. május 4-én Bihar vármegye közgyűlésén került sor.⁴⁹⁰

A címereslevelet⁴⁹¹ II. Rákóczi György és Mikes Mihály kancellár hitelesítette kézjegyével.

Az oklevél függőpecsétje mára elveszett, csak vörös-fehér-zöld-sárga zsinórja maradt meg.

A címerfestmény hiányzik, a szöveg leírása alapján a címerkép a következő: „*Álló, háromszögletű katonai pajzs, égszínkék színű – melynek alját zöldellő gyep foglalja el – melynek mezejében vagy udvarában teljesen zöld ruhába öltözött egészalakos férfi, jobb kezében tescheninek nevezett puskát ... tartani látszik. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona fed, ... [ebből emelkedő] kar ... látható. A sisak tetejéről ... innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá és a pajzs mindkét oldalát szépen körülveszik és díszítik.*”⁴⁹² A Kővár környéki, úgynevezett zöld puskások címerei ismertek a magyar heraldikában, akik jellegzetes, korszerű tescheni puskával voltak felfegyverezve.⁴⁹³

A Kelemen család további sorsát jelenleg homály fedi.

---

⁴⁸⁹ „Scutum nimirum militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi campo occupante, ex quo in integri leonis posterioribus pedibus distortis, anteriorum vero pedum sinistris ... protensis, dextris autem evaginatias frameas tenentes prominere et quasi decertare cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate alios itidem duas leones alioquin inferioribus per omnia similes proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc autem candidis et rubris, in scuti extremitates sese placide diffundentibus scutumque ipsum decenter exornantibus...”

⁴⁹⁰ MUO 120. Régi jelzet: „Biharvármegye levéltára” 51/CXXII-1929. 126. Vörös tintával: N. I. 123.

⁴⁹¹ 386x610/63/- mm.

⁴⁹² „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris triangulare cujus fundum cespes viridis occupat in cujus campo sive area homo quidam integer viridi indutus veste manuum dex[tram]... Tessiner puska vocata tenere visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam tegit diadema regia gemmis atque unionibus decenter exornant ... brachium ... visitur. Ex cono ... galea teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utramque scuti partem pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁴⁹³ Szentgyörgyi Mária: Az erdélyi puskás címerek. Levéltári Közlemények. 1976. 2. 196–204.

60. Horváth Mihály

1660. november 26-án Bécsben I. Lipót Horváth Mihálynak nemességet és címert adományozott. Az oklevélre a kihirdetési záradékot nem vezették rá.⁴⁹⁴

Nemeslevelét⁴⁹⁵ I. Lipót (kissé elmosódott), Szelepcsényi György kalocsai érsek írta alá.

Restauráláskor összeragasztott, természetes viaszágyba nyomott vörös pecsétje vörös-kék-sárga-fehér zsinóron függ.

Arany keretben kék mezőben ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt lila szőnyegen helyezkedik el a címer: „*Katonai pajzs, vörös színű, melynek alját kis zöldellő hegy foglalja el, tetején fehér galamb összezárt szárnyakkal, mindkét lábán állva, csőrében pedig zöldellő olajágot tartva és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ebből fél orozlán jobb lábában kivont kardot tartva ... [látható]. A sisak tetejéről vagy csúcsáról sisaktakarók vagy foszlányok, innen sárga és kék, onnan pedig fehér és vörös, a pajzs széleit körülfolyják ...*”⁴⁹⁶

Sajnos a família további sorsáról nem tudunk, nem tájékoztatnak sem a források, sem a családtörténeti szakirodalom.

61. Oláh Márton

Oláh Márton, általa testvérei Mátyás, Gergely és Imre nemeslevele 1661. június 22-én Bécsben I. Lipót udvarában kelt. Plicaturájára vezetett záradéka szerint 1661. július 9-én Bihar vármegye közgyűlése hirdette ki.⁴⁹⁷

Armálisukat⁴⁹⁸ egyedül I. Lipót hitelesítette kézjeggyével. Az oklevélen vörös-sárga-fehér-kék zsinóron természetes színű viaszágyba foglalt teljesen ép vörös királyi pecsét függ.

Arany keretben lila szőnyeg, a sarkoknál belül fent kék, alul zöld háromszögek, melyek belső oldaluknál a közepén elhelyezkedő zöld ovális babérkoszorú ívét követik. A koszorún

---

⁴⁹⁴ MUO 174.

⁴⁹⁵ 610x680/100/138x132 mm.

⁴⁹⁶ „Scutum videlicet militare rubri coloris, fundum eius viridi monticulo interoccupante super quo candida columba compositis alis utroque pede insistere rostro vero virentem olivae palmam gestare inque dextram scuti partem conversa esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate ex eoque medium leonem dextro pede strictum gladium tenentem ... . A summitate ve[ro si]ve cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc autem candidis et rubris in scuti extremitates sese diffundentibus ... ipsum ... ”

⁴⁹⁷ MUO 176. Hátoldalán fekete tintás bejegyzés, amit a restauráláskor felragasztott tartásjavító háló miatt nem lehet elolvasni. Egyedül az Oláh Gábor név vehető ki.

⁴⁹⁸ 603x668/83/150x117 mm.

belül elhelyezkedő damaszkolt lila mezőre helyezték a címert, ami a szöveg kopottsága miatt néhol olvashatatlan: „*Álló katonai pajzs, égszínkék színű, alját zöldellő mező foglalja el, felette fegyverrel jól felszerelt férfi ... látható, fehér lovon ülve ... [bal] kezében vörös zászlaját, jobbában ... kivont kardját ... [tartja]. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik ... ebből másik katona [emelkedik] balja csípőjén nyugszik, jobbában szablya ... [erre] török feje [van tűzve] ... szépen díszíti. A sisak tetejéről ...[vagy] csúcsáról takarók vagy szalagok, innen sárga és kék, onnan fehér és vörös a pajzs ... [széleire] omlanak és a pajzsot szépen ... [díszíti].*”⁴⁹⁹

Biharban viszonylag gyakori családnév az Oláh, több nemes család is ismert e néven, ám ezek egyikét sem sikerült azonosítani a fentebbi címert szerző famíliával.⁵⁰⁰

62. Huszti Csirke Ferenc

Huszti Csirke (Czirke de Huszt) Ferenc, testvére György és vérrokona András armálisát 1668. május 26-án Gyulafehérváron I. Apafi Mihály fejedelem adományozta, amit 1669. május 21-én Máramaros vármegye közgyűlésén hirdettek ki.⁵⁰¹ A fejedelem egyúttal mentesíti Csirke házát is, amelyet korábban Rhédey Ferencről váltott meg száz „valódi” magyar forinton. Az adományozott nem bízta a véletlenre a tulajdonszerzés megerősítését, ugyanis nem csak az adományozáskori, hanem a korábbi szomszédok nevét is feltüntették: keletről Pankotai Mihály – korábban Porsok István – birtokolt, nyugatról pedig a korábban Csirke István birtokában lévő ingatlan birtokosaként özvegy Székely Lőrincné nevezi meg az oklevél.⁵⁰²

---

⁴⁹⁹ „Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris, fundum illius viridi campo ... exoccupante super quo vir ... conspicuus, armis bene instructus albo insidens equo ... manuum vero ... rubro ... vexillo ... dextra ... stricto gladio ... . [Scu]to incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam ... ex eoque alium virum militarem ... manuum quidem sinistra lumbis iniecta, dextra ... gladium ... Turcico capite ... tenus ... proferente ornatam. A summitate ... cono galeae laciniis sive lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc vero candidis et rubris ... scuti ... sese diffundentibus scutumque ipsum decenter ...”

⁵⁰⁰ Oláh nevű nemes családok ellen indult vizsgálat Dancsházán, Debrecenben, Diószegen, Keresztesen, Konyáron, Margittán, Szalontán. HBML IV. A. 1/j. 1. k. 622., 2. k. 568., 1. k. 60., 2269., 712., 166., 1611.

⁵⁰¹ MUO 181. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

⁵⁰² „domum eiusd[em]... vicinitatibus ab oriente domus Michaelis Pankotai, antea a Stephano Porsok possessae, ab occidente vero fundi honestae foeminae, relictae Laurentii quondam Székely, qui antea Stephani quondam Czirke praefuerat et comitatu Máramarosiensi existentes habitam, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet ab illustrissimo quondam comite domino Francisco Redei de Kis Réde, perpetuo de Máramaros, eiusdemque ac Bihariense comitatum supremo comite, eidem ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis in et pro centum floreanum Hungaricalium iustae, currentis et usualis monetae summa”

Az armálist⁵⁰³ egyedül Apafi Mihály fejedelem látta el hitelesítő kézjeggyével. Egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Címerfestménye hiányzik, az oklevél szavai szerint: *„Katonai pajzs, égszínkék színű, melynek mezejében vagy udvarában egészalakos férfi teljesen zöld ruhába öltözve, kinyújtott jobb kezében kivont kardot tartva látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel mindenütt illően díszített királyi korona fed, a sisak ormáról pedig innen és onnan különböző színű sisaktakarók vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs szélét szépen körülveszik és díszítik. ”*⁵⁰⁴

Az oklevél Schönherr listájának készítésekor már Bihar vármegye levéltárában volt.⁵⁰⁵

63. Koncz, másképp Szappanos Tamás

Koncz, másképp Szappanos (Koncz alias Szappanos) Tamás, általa felesége Nagy Ilona és gyermekeik János, István, Mihály, Ilona, Katalin, valamint testvérei Mihály, János, Erzsébet részére 1668. július 20-án Bécsben I. Lipót nemességet és címert adományozott. Az oklevelet Szabolcs vármegye Pátzán tartott közgyűlése hirdette ki 1668. július 20-án.⁵⁰⁶

Armálisukat⁵⁰⁷ I. Lipót, Szelepcsényi György esztergomi érsek és Orbán István hitelesítette aláírásával. Egykori – vörös-sárga-kék-fehér zsinóron függő – pecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben halványsárga mező felső sarkaiban jobbra Magyarország, balra Csehország, felül középen arany mezőben a császári kétféjű sasos címer látszik. A sárga szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt halványzöld mezőre helyezve jelenik meg a címer, melynek leírása sajnos sok helyen elmosódott: *„... [kék] pajzs, melynek alján széles zöld mező, felette két egyforma, természetesen ábrázolt farkas, ... szétterpesztett hátsó lábain egyenesen állva, szájuk nyitva, ... farkaik hátuk fölé [kinyújtva], ... mellső lábait pedig küzdelemre ... egymás felé kinyújtják, és fogaikat hasonlóképp ... versenyt ... vívni látható. A pajzsra nyílt ... [sisak] támaszkodik királyi koronával, ebből harmadik, az előbbiekhöz mindenben hasonló farkas, baljával zsákmánya után kap, ... jobbával pedig kivont ... [kardját] rázza és derékbők kiemelkedve szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen*

⁵⁰³ 645x820/93/- mm.

⁵⁰⁴ „Scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area homo integer viridi veste indutus, dextera manu extensa, gladium evaginatum tenere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus decenter variegatum, ex cono autem galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes partes ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”.

⁵⁰⁵ Schönherr: i. m. 178.

⁵⁰⁶ MUO 183. Régi jelzet: 533/833.

⁵⁰⁷ 547x725/77/145x122 mm.

*sárga-kék, onnan fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit körülfolyják és a pajzsot ... [díszítik] ...*⁵⁰⁸

A családra vonatkozóan nem találtunk utalásokat sem a forrásokban, sem a családtörténeti irodalomban.

64. Taksonyi János

Taksonyi (Taxony) János (I.) oklevelének érdekessége, hogy az armális mellett fennmaradt az ezt kérelmező irat, a címerkérő folyamodvány is,⁵⁰⁹ melynek keltét sajnos nem ismerjük,⁵¹⁰ az elfogadás dátuma pedig szokás szerint egybeesik az armális kiállításával.⁵¹¹ Ekkor, tehát 1669. augusztus 14-én neki és általa fiának Ferencnek I. Lipót címert adományozott Bécsben, Pongrácz Gergely szendrői, Szász János szerémi és Szegedy Ferenc váci püspökök és királyi tanácsosok ajánlására. Az oklevelet a plicatúrára rávezetett kihirdetési záradék szerint Sáros vármegye Eperjesen megtartott közgyűlésén ellentmondás nélkül hirdették ki 1670. május 7-én, dobói Dobay András, a közgyűlés jegyzőjének közreműködésével.

Az armálist aláírásával I. Lipót király és Szegedi Ferenc váci püspök hitelesítette, amelynek függőpecsétje zsinórjával együtt sajnos mára elveszett.

A befestett címer arannyal keretezett damaszkolt lila kárpiton ovális zöld babérkoszorú van, amely halványpiros – szintén damaszkolt – szőnyeget ölel körül. Ebben helyezkedik el a címerpajzs. A keret négy sarkában felül jobbra Magyarország, balra Csehország, alul jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere látszik, mindegyikre nyílt, leveles aranykorona van helyezve. A babérkoszorú tetején középen aranszínű pajzsba a kétféjű császári sast festették, jól látszik a pajzs alatt az Aranygyapjas Rend jelvénye is. A Taxony címer a 17. század második felének viselettörténetéhez szolgál adalékkal, az oklevél leírása szerint az

---

⁵⁰⁸ „scutum ...fundum illius viridi latepatenti campo super quo duo pares naturali effigiati lupi ... obversum ... appositum divaricatis posterioribus pedibus ... erecti stare, oribus patulis, ...caudique ad dorsum ... pedibus vero anterioribus ad altercandum protensis, dentibusque identidem ... concertantium ... cernere visuntur. Scuto incumbentem ... apertam regio diadema[te] ex eoque tertium lupum inferioribus similem unde sinistro raptui inhiantem ... dextro autem strictam ... vibrantem et inquinetenus eminentem, proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc fla[vis] ... [ca]eruleis illinc autem candidis et rubris in scuti extremitates sese diffundentibus scutumque...

⁵⁰⁹ Szálkai Tamás: Taxony János címerkérő folyamodványa és armálisa 1669-ből. Kút 2006. 4. 3-15. Jelzete: MUO 185. (Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag. 314. Nob. 1.). A folyamodvány ugyanazon jelzet alatt. A négyrét hajtott, kissé körülnyírt papírra írt kérvény mérete 318x440 mm.

⁵¹⁰ A folyamodványokon a dátum mindig a lap aljára került, amelyet ez esetben körülnyírtak, ezért a ma látható részekből sajnos nem lehet megállapítani az irat keltét.

⁵¹¹ Nyulásziné. 1997. 9.

adományozott „*egyenesen álló kék színű katonai pajzsot*” kap, „*melynek alján széles zöld mező foglalja el, melyen a pajzs jobb oldala felé forduló, karddal és újjal felszerelt, vörös ruházatot, kék övet, sárga csizmát viselő vitéz – fejét sastollakkal ékített kalap fedi, továbbá bal kezét oldalára helyezi, jobbáiban meztelen kardját forgatja – látható. A pajzsos nyitott rostélyú katonai sisak királyi koronával, melyből ugyanolyan vörös ruhás emberi kar – markában három harci nyíl – két fekete sasszárny között látható. A sisak csúcsáról körüskörül innen arany és kék, onnan vörös és ezüst sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzsot megfelelően ékesítik...*”⁵¹² Az ábrázolt címer azonban részleteiben aprólékosan megfestett, így az idézett szövegnél többet is elárul. A képen látható csizma – amelynek szára hátulról előre ívesen emelkedik – használata az előkelők kiváltsága volt, szemben a kevésbé tehetősek által hordott saruval és cipővel.⁵¹³ Ezen lábbelihez a címerképbe festett nagybajuszú vitéz, vélhetően a címerszerző, szűk vörös nadrágot és ugyanilyen színű testhezálló, un. kurta dolmányt visel. Utóbbi ruhadarab combközépig érő, aranyhímzéssel szegélyezett, a mellen egyenes vágású és arany gombokkal összefogott. Az ujjain lévő hasítást ugyanilyen gombok ékesítik,⁵¹⁴ a deréknál kék színű –valamilyen szövetből valószínűleg selyemből – készült öv fogja össze.⁵¹⁵ A vitéz fején prémes szegélyű, szintén vörös kalap van, amelyen baloldalt aranyforgóba tűzött fekete sastoll látszik.⁵¹⁶ Jobbjában aranygombos, aranyszínű, egyenes keresztvasú, enyhén hajlított pengéjű szablyát tart, míg az oldalára kötött barnás kardhüvely⁵¹⁷ mellett a festmény némiképp elmosódott. A pajzsos szereplő sisaktakaró jobbról kék-arany, balról vörös-ezüst, a sisakdísz „*nyitott rostélyú*

---

⁵¹² „*Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris, fundum illius viridi latipatenti campo interoccupante super quo vir militaris framea ac arcu instrictus rubro habitu cingulo caeruleo flavis cothurnis indutus, caput quoque pileo rubro cristis aquilinis ornata coopere, manuum porro sinistra lateri opposita dextra vero evaginatam frameam vibrare, in dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate ex eoque brachium humanum inter duas nigras aquilinas alas similiter rubra manica indutum ac pugno tres sagittas ... ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc autem rubris et candidis in scuti extremitates sese placide diffundentibus scutumque ipsum ... venuste exornantibus ...*”

⁵¹³ Nagy Géza: A magyar viseletek története. Budapest, 1905. (A továbbiakban Nagy, 1905.) 163.

⁵¹⁴ Hasonló dolmány látszik Szeömpczey Ferenc 1657. évi és Vayvoda Sándor 1659. évi címerében is. Ezen viselték felöltöként a mentét, amely a korszakban hosszú, vastagabb darab volt, újjal, vagy ujj nélkül. További különbség még, hogy a dolmány apró kerek gombjaihoz képest a mentét már ekkor vitézkötéses sujtással, vagyis gombszárral látták el. Szendrei, 1892. 36–37. és NAGY, 1905. 159–161.

⁵¹⁵ Nagy, 1905. 163. és Radvánszky Béla: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Hasonmás kiadás. I. kötet Budapest, 1986. 118–120.

⁵¹⁶ Ehhez szinte megszólalásig hasonlít a kolozsvári Ménasághi Mihály, János és András címerében látható fejfedő. Ezek a kozák, illetve lengyel eredetű, prémes szegélyű, felső részük puha, lehajló, általában bársonyból vagy posztóbból készült típusok a 17. században terjedtek el. Szendrei, 1892. 40. és Nyulásziné, 1997. 104., 138., és NAGY, 1905. 165.

⁵¹⁷ Vélhetően azért szerepel két kard az ábrázoláson, mert ekkoriban a magyar könnyűlovas fegyverzethez hozzátartozott az un. hegyestőr, másképp pánccsúró, amelyet egyébként a nyereghez rögzítve hordtak. Szendrei, 1892. 36.

*katonai sisak királyi koronával, melyből ugyanolyan vörös ruhás emberi kar – markában három harci nyíl – két fekete sasszárny között látható”.*⁵¹⁸

Sajnos a címerszerző családjáról nem sokat tudunk, Nagy Iván könyve írásakor még élőknek mondja a családot, mégpedig Sáros vármegyében,⁵¹⁹ ahol az oklevelet eredetileg kihirdették. Véleménye szerint e családhoz tartozik az 1633-ban Komárom megyében egy részbirtok-elidegenítésnek ellentmondó Taxony Pál (aki eszerint nemes), az 1663-ban Nógrádban birtokos nemesként összeírt hasonló nevű György, valamint a sárosi származású jezsuita író Taxony János is, aki 1746-ban hunyt el Győrben.⁵²⁰ Igen életszerűtlennek tűnik, hogy az a Taxony János, akinek armálisáról szó van, legalább a címerkérő folyamodványban ne tett volna említést arról, hogy valamelyik (akár) távoli rokona ne lett volna korábban nemes, egy olyan a korban, amikor ez társadalomban előnyök sokaságával járt együtt. Utóbbi jezsuita szerzőről lehetne esetleg feltételezni, hogy valamilyen vérségi kapcsolatban állt a címerkérővel, csak nem vették bele – az ekkor még 6 éves gyermeket és ennek fiági rokonait – az oklevélbe, bár a rokonságot a névazonosságon⁵²¹ kívül ebben az esetben sem lehet jelenleg bizonyítani. Az mindenesetre tény, hogy ezzel az armálisban szereplő Taxony Ferenc utódai, fia András (I.) és unokája János (II.) 1742-ben eredetiben bemutatta az oklevelet.⁵²² 1742-ben Taxony András (II.) váradolaszi lakost minden adó fizetése alól felmentik, mivel a kétségtelen nemesek közé tartozónak mondják.⁵²³

Kérdéses, mikor került az oklevél Bihar vármegye levéltárába, 1888-ban azonban már biztosan ott volt,⁵²⁴ ezután viszont a „*helytartótanácsnak a törvényhatóságokhoz intézett különböző időkben kiadott*” iratok közt említik, „*melyekben tudomásvétel s az esetleg érdekelt családtagok értesítése végett közli azon nemeslevelek adatait, melyek részint a család kihalta, részint illetéktelen birtokosoktól való elkobzás folytán valamely közlevéltárban lettek elhelyezve*”.⁵²⁵

---

⁵¹⁸ A keret és a sisakdísz rajzolata és színei szinte teljesen megegyezik a Király István „Gondan” névre hamisított, 1669. február 13-án Bécsben kelt armálisában ábrázolttal. A két címer egybevetése után egyértelműen megállapítható, hogy ugyanazon címerfestő festette mindkettőt. Ld. ZML, 2004. 129.

⁵¹⁹ Nagy Iván: Magyarország családai. CD-ROM.

⁵²⁰ Nagy Iván: Magyarország családai. CD-ROM.

⁵²¹ Valószínűleg ugyanígy nem áll rokoni kapcsolatban a címerszerző a Hevesben 1560-ban említett – ekkor már nem élő – Taxony Jakabbal és az ugyancsak hevesi Habardy Benedekkel, aki magát de Taxon íratta 1569-ben. – LR. III. k. 949.

⁵²² HBML IV. A. 1/j. 1. k. 2211.

⁵²³ U.o. 1. k. 1962.

⁵²⁴ Schönherr: i. m. 180.

⁵²⁵ Orosz: 1907. 200.

65. Bösházai Egerházi Mihály

A már korábban is nemes Bösházai Egerházi (Egerházi de Bösháza) Mihály részére I. Apafi Mihály, kisbuni Bethlen János fejedelmi tanácsos közbenjárására 1670. december 6-án Gyulafehérváron nemeslevelet adományozott, amit ugyanott hirdettek ki 1673. december 8-án.⁵²⁶ Armálisukat⁵²⁷ Apafi Mihály fejedelem és Bölöni János hitelesítette aláírásával. Egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Az oklevélben a címerfestmény helye üresen maradt, a szöveg leírása szerint: „*Katonai pajzs, égszínkék színű, melynek mezejében vagy udvarában emberi jobb kar háromágú, természetesen zöldellő, virágzó babérágat szorítani látszik, felette középen pedig sárga [madár] ... nyugodtan, mintegy ... , csőrében cédula ezzel a felirattal: az oltárokért és tűzhelyekért, azaz az édes hazáért a életre-halálra harcolni látható.*”⁵²⁸ Szokatlanul gyenge minőségű, gyakorlatilag folyóírással írt dokumentum, ami nem megszokott kiváltságlevelek esetében. Apafi Mihály idejéből viszont több olyan címeradomány is ismert, amelyben ehhez hasonló feliratos cédulák láthatóak.⁵²⁹

Sajnos a família további sorsa ismeretlen, nem utalnak rá sem a levéltári források, sem a szakirodalom.

66. Somlyói Boros Ferenc

Somlyói Boros (de Somlyo) Ferenc és mostoha gyermekei Újvárosi Kádár (Kadar de Ujvaros) Mihály és György részére 1676. július 23-án I. Apafi Mihály a radnóti kastélyban címereslevelet adományozott, amit 1676. november 29-én Somlyón, Kraszna vármegye közgyűlése hirdette ki.⁵³⁰ Az armális szövegében utalás történik Boros manumissiók levelére, amit Kemény János özvegye, Lónyay Anna adott ki.

---

⁵²⁶ MUO 186.

⁵²⁷ 417x665/72/- mm.

⁵²⁸ „Scutum videlicet ...[mi]litare coelestini coloris in cuius campo sive area dextrum hominis brachium triramim laurum nativa viriditate florentem stringere visitur, super medio autem ... quaedam ... schedulam cui inscriptum pro aris et focus quasi pro dulci patria ad internecone usque pugnare rostro gestare conspicitur...”

⁵²⁹ A magyarherepei Barabás címer sisakdíszében fülemüle DEO ET PATRIA~, „Isten és haza” feliratú szalagot tart (MMÁL. Diplomagyűjtemény. C. 8.). A sófalvi Miklós családjában a PER ASPERA AD PROSPERA~, „rögös úton a boldogsághoz” (1678., MOL F 141 Cista Dipl. Ad 5762/1807.), a makfalvi Barabás família címerében: PRO DEO ET PATRIA~, „Istenért és hazáért” (1684., MOL. R64.). Textorius András címerébe festett könyv lapjain a VIVITUR INGENIO~, „elmével élni” feliratot (1688. MOL F 21 Armales T. nr. 8.). helyezték el.

⁵³⁰ Szálkai: Armales. 116–117., MUO 189. Régi jelzet: Acta Misc. 927.

Az oklevelet,⁵³¹ melyet Apafi Mihály fejedelem látott el kézjegyével, vörös-fehér-kék zsinóron függő fatokba öntött vörös viaszpecséttel hitelesítették.

Zöld keretbe, damaszkolt lila kárpitra helyezték a címert, ami: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek mezejében vagyis udvarában egész férfi[alak] zöld katonaköpenybe öltözve, jól fegyverezve, ... jobbában kivont kardját erősen tartva és mintegy ellenségre rátörni látható. A pajzsra pedig zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel illően díszített királyi korona fed, a sisakból pedig innen és onnan különböző színű sisaktakarók vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.”*⁵³²

Leszármazottja Boros István egy 1847. évi összeírás szerint Debrecenben Cegléd utcai lakos.⁵³³

67. Lantos László özvegye

Lantos László özvegye Böss Ilona, fiai István, Márton, valamint István felesége Tóth (Totth) Ilona 1677. július 1-én Bécsben címereslevelet nyertek I. Lipóttól. Nemességüket 1678. március 1-én Szatmáron, Szatmár vármegye közgyűlése előtt hirdették ki.⁵³⁴

Az oklevél⁵³⁵ hitelesítését I. Lipót király, Pálffy Tamás nyitrai püspök és Orbán István kézjegyével végezték. Alján vörös-sárga-kék-fehér zsinóron letört szélű természetes viaszágyba foglalt töredezett vörös viaszpecsét függ.

Zöld keretben lila szőnyeg sarkaiban felül jobbra Magyarország, balra Csehország, fent középen a kétfejű császári sas, lent jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere látszik. A lila alapon ovális zöld babérkoszorú által körülölelt damaszkolt lilásrózsaszín mezőre festették a címert: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, alját zöld mező foglalja el, ezen zöldellő terebélyes fa, és reá felakasztott lant látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, fehér színű gypjas kos, kiterjedt csavaros szarvakkal,*

---

⁵³¹ 665x757/115/123x113 mm.

⁵³² „scutum videlicet militare erectum coelestini coloris in cuius campo sive area homo quidam integer sago indutus viridi bene armis instar ... dextera gladium evaginatam fortiter tenere et quasi in hostem prorumpere visitur. Supra scutum autem galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus decenter exornatum, ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentis, utraque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant...”

⁵³³ Herpay: i. m. 11. sz. és u.ő: Nemes családok Debrecenben. 27. és 43.

⁵³⁴ MUO 258. Régi jelzet: „Debreczen Szab. Kir. Város Museuma” Ltsz. 61/1918.

⁵³⁵ 623x675/90/140x125 mm.

*derékből kiemelkedve, egész testsúlyával felfelé emelkedve és szájában búzakalászt tartva szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit szelíden körülfolyják és a pajzsot szépen és megfelelően díszítik.*⁵³⁶ Nem tudni, hogy vajon csak a családnévre utal a címer, esetleg a fára felakasztott hangszer, esetleg az oklevélben is említett elhalt apára emlékeztet. A hangszerek ábrázolása nem túl gyakori, de jó példa Dombói Székely János címere, amelyben a hárfá- és orgonamester saját maga látható hangszerével.⁵³⁷

A család történetéről közelebbit nem tudunk, nem tájékoztat a családtörténeti irodalom sem.

68. Márkus János

Márkus János (I.), általa felesége Cora Dorottya és testvére László 1690. július 23-án Bécsben címereslevelet kapott I. Lipóttól, melyet 1691-ben Oszláncon, Bács vármegye közgyűlésén hirdettek ki, Hunyadi András jegyző jelenlétében.⁵³⁸

Armálisukat⁵³⁹ I. Lipót király, Jaklin Balázs tinini püspök és Macholany János írta alá. Az oklevél függőpecsétje sajnos mára elveszett.

Arany keretben damaszkolt lila kárpit sarkaiban felül jobbra Magyarország, balra Csehország, fent középen a kétféjű császári sas, lent jobbra Horvátország, balra Dalmácia címere látszik. A lila alapon ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt sötétrózsaszín mezőre helyezték a címet: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, alját zöld mező foglalja el, melyre arany korona van helyezve, ebből vörös ruhába bújtatott emberi jobb kar könyöktől emelkedik és markában kivont kardját rázva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ebből természetesen ábrázolt fekete egyfejű sas kitárt szárnyakkal, tátott csőrrel, széttárt farktollakkal, a mondott koronán állva szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan pedig fehér és vörös*

---

⁵³⁶ „Scutum nimirum militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi campo interoccupante, in quo arbor pro patula viridis ad eamque suspensa lyra cernuntur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, arietem lanosum cum distensis iisque tortuosis cornibus, albi coloris, inguinetenus eminentem, tota corporis mole sursum elevatum ac in ore spicas triticeas habentem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc autem candidis et rubris in scuti extremitates sese placide diffundentibus, scutumque ipsum decenter ac venuste exornantibus.”

⁵³⁷ MOL. F 141. ad 1673/1793.

⁵³⁸ MUO 194. Régi jelzet: 51/XXXI-1929. 38., Bihar megyei törzsanyag. Nob. 2.

⁵³⁹ 605x776/120/132x111 mm.

*sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs oldalait vagy széleit ... körülfolyják és a pajzsot szépen ... díszítik.*⁵⁴⁰

Márkus János (I.) fia János (II.) szalontai lakos, az eredeti armálist nemességigazolás céljából a megyei deputáció előtt bemutatta 1725-ben, az 1755. évi investigáció során ugyanitt Mihály mutatta elő az oklevelet.⁵⁴¹ Az armális Schönherr listájában már szerepel.⁵⁴²

69. Erdélyi Gergely

I. Lipót 1690. szeptember 1-én Bécsben Erdélyi Gergely, István részére,⁵⁴³ címeres nemeslevelet adományozott, amit még ugyanezen évben Szabolcs vármegye közgyűlése kihirdetett.⁵⁴⁴

Mivel az oklevél⁵⁴⁵ jobb sarka hiányzik, így azon csak I. Lipót hitelesítő kézjegye tűnik fel, ma már nincs meg egykori függőpecsétje sem.

Lekopott arany szegéllyel övezett bordó keretben sárgászöld kárpit sarkaiban felül jobbra Magyarország, balra Csehország, fent közepén a kétféjű császári sas, lent jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere látszik. A sárgászöld alapon lévő fehér szőnyeget ovális zöld babérkoszorú öleli körül. A leírásban szereplő címer: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek alját zöldellő mező foglalja el, tetején arany korona, ugyanebből vörös ruhába bújtatott emberi kar markában vérrel öntözött kivont kardot és török levágott fejét hajánál szorítva és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. Végül a pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ugyanúgy emberi kar, az előbbihez mindenben hasonló szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan fehér*

---

⁵⁴⁰ „Scutum nimirum militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi campo interoccupante, super qu[o] [au]rea corona locata esse, ex eademque brachium humanum rubra manica indutum cubitotenus eminere ac in vola strictam frameam vibrare cernuntur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam seu apertam regio diademate ex eoque nigram unius capitis aqu[ilam] ... [na]turaliter effigiatum, expansis alis, ore patulo, caudaque deflexa, erecte dicto diademati insistentem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc autem candidis et rubris in scuti partes seu ...[extre]mitates ... diffundentibus ...[sc]utumque ipsum decenter ... [ex]ornantibus.”

⁵⁴¹ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 106., 2. k. 105.

⁵⁴² Schönherr: i. m. 179.

⁵⁴³ Eredetileg még egy név volt beírva, amit kivakartak. Schönherr szerint a Márton név szerepelt ott. Schönherr: i. m. 179.

⁵⁴⁴ Ma már nem látszik a pontos dátum. Schönherr listájában szeptember 1-e szerepel. MUO 196. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag. Nob. 3.

⁵⁴⁵ 565x700/112/132x107 mm.

és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit szelíden körülfoltyják és a pajzsot könnyedén, szépen és megfelelően díszítik.”⁵⁴⁶

A nemességigazolások során az 1724-ben a címerszerző Gergely, valamint Erdélyi Dániel és János Köbölkúton bemutatta az armálist, utóbbiak további igazolásokban is szerepelnek.⁵⁴⁷

Az oklevelet 1888-ban mindenesetre már a Nagyváradi levéltárban őrizték.⁵⁴⁸

70. Diószegi Szabó István

Diószegi Szabó (Szabó de Diószeg) István (I.) és meg nem nevezett felesége részére 1692. december 11-én Bécsben I. Lipót címereslevelet adományozott, amit 1693. június 17-én Bihar vármegye azonos nevű helységében megtartott közgyűlésén hirdettek ki.⁵⁴⁹

Az oklevél⁵⁵⁰ hitelesítését I. Lipót király és Macholany János (a harmadik név elmosódott) végezte. A kissé töredezett vörös viaszpecsét vörös-fehér-sárga-kék zsinóron függ.

Arannyal keretezett damaszkolt lila mező sarkaiban felül jobbra a magyar kiscímer kék színűre festve (!), balra Csehország, fent középen a kétféjű császári sas, lent jobbra Dalmácia, balra Horvátország címere látszik. A lila kárpiton ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt rózsaszín szőnyegen helyezkedik el a címer: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek alját ... [zöld] mező foglalja el, ezen egész[alakos] katona áll, kivont kardját felemelve látható. Végül a pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, másik katona, az előbbihez mindenben hasonló ... szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan pedig fehér és ... [vörös] sisaktakarók vagy szalagok ... a pajzs széleit ... [díszítik].*”⁵⁵¹

A címerszerző fia István (II.), diószegi lakos 1724-ben bemutatta az armálist a nemességvizsgáló bizottság előtt, ám 1738 után adófizetés alá került, ráadásul szolgálója nemeslevelét is ellopta, így nem ismerték el nemességét, utódai még 1822-ben is pereltek ez

⁵⁴⁶ „Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris fundum illius viridi campo interoccupante, super quo aurea corona, ex eademque eminens brachium humanum rubra indutum manica evaginatam in vola acinacem sanguine rigatum caputque Turcicum amputatum, per comam stringens ac ad dextram scuti partem conversum esse visitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate brachium similiter humanum inferiori per omnia similem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc vero candidis et rubris in scuti extremitates se se placide diffundentibus illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus...”

⁵⁴⁷ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 397., 1254., 1423., 1764., 1899., 2. k. 273., 314., 363.

⁵⁴⁸ Schönherr: i. m. 179.

⁵⁴⁹ MUO 202. Régi jelzet: (Vörös tintával) 236. Fas. XVIII. Diószegi Szabó család, (feketével) 236. Fas. XVIII. Conf. Producentes; Biharvármegye levéltára 51/...-1929. 57.

⁵⁵⁰ 580x708/55/122x92 mm.

⁵⁵¹ „Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris, fundum illius ... campo inter occupante super quo integer vir militares stricto gladio erecte stare cernitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate alium virum militarem inferiori per omnia similem ... proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc vero candidis et ... in scuti extremitates ...”

ügyben, bár ekkorra armálisuk is megkerült. István (II.) fiai István (III.) és Mihály (I.), előbbi gyermekei Ferenc (I.), valamint Sándor (I.). Mihály (I.) ágán Mihályt (II.) és Istvánt (IV.) találjuk, előbbinek Mihály (III.), Ferenc (II.), István (V.), Sándor (II.) és Imre nevű fiai születtek, testvérének István (VI.) nevű fia perelt az 1820-as években.⁵⁵²

71. Balla Márton

Balla Márton, általa felesége és fiuk György részére 1693. szeptember 14-én Bécsben I. Lipót címereslevelet adományozott, amit 1694. március 26-án Fehérgyarmaton Szatmár vármegye közgyűlése hirdetett ki.⁵⁵³

Az oklevelet⁵⁵⁴ I. Lipót (a másik név elmosódottsága miatt nem olvasható) hitelesítette aláírásával. Fatokba nyomott teljesen ép vörös viaszpecsétje vörös-fehér-sárga-kék zsinóron függ.

Zöld és kék keretben sárgászöld mező, sarkaiban felül jobbra Magyarország, balra Csehország, fent középen a kétfejű császári sas, lent jobbra Horvátország, balra Dalmácia címere látszik, mindegyik vörös színűre festve (!). Ebbe a keretbe festették a címet: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek alját zöldellő mező foglalja el, felette magyar vitéz egyenes állva, jobb kezében szablyát, baljában pedig török fejét szorítani látszik. Végül a pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, emberi kar a magasba kinyújtott kivont kardot rázva, szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit szelíden körülfolják és a pajzsot könnyedén, szépen és megfelelően díszítik.”*⁵⁵⁵

A família további sorsáról nem tudunk, bár az oklevél már korábban ismert volt.⁵⁵⁶

72. Váradi Könyves, másképp Tóth Mihály

---

⁵⁵² HBML IV. A. 1/j. 1. k. 52. és u.o. 6/e. 8. cs. 236. k. Szabó (diószegi). 1-12.

⁵⁵³ MUO 206.

⁵⁵⁴ 588x715/80/120x93 mm.

⁵⁵⁵ „Scutum nimirum militare erectum caelestini coloris, fundum illius viridi campo interoccupante super quo miles Hungarus erecte stans, manuum dextra ensem, sinistra vero caput Turcicum preheridere visitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem craticulatam ... apertam regio diademate brachium humanum in altum erectum gladium strictum vibrans proferente ornatam. A summitate vero seu cono galeae laciniis sive lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc vero candidis et rubris in scuti extremitates placide sese diffundentibus illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus, ...”

⁵⁵⁶ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 22.

Váradi Könyves, másképp Tóth (Könyves alias Thot de Warad) Mihály (I.) és felesége nemességét I. Lipót 1697. január 13-án Bécsben adományozott oklevelével megújítja, amit 1698. április 11-én Közép-Szolnok megyének a görcsöni kastélyban megtartott közgyűlésén ki is hirdettek. Az oklevél sajnos nagyon rossz állapotban maradt fenn, szövege mára nagyrészt lekopott, a töredékekből azonban mégis megállapítható, hogy a család eredeti nemeslevelét Kolozsmonostoron adományozta Rákóczi Zsigmond fejedelem.⁵⁵⁷

Armálisukat⁵⁵⁸ I. Lipót király, Kálnoki Sámuel és Szentkereszti András hitelesítette aláírásával. Pecsétje vörös-sárga-fehér-kék zsinóron függő esztergált fatokba nyomott, mára megtöredezett vörös viaszból készült.

Zölddel keretezett halványlila kárpit sarkaiban a magyar kiscímer és Erdély címerének elemei jelennek meg külön pajzsokon: felül jobbra a székelyek (Nap, Hold), balra Magyarország, lent jobbra az erdélyi magyarok (sas), balra a szászok címere (hét bástya). Felül középre a császári kétfejű sast festették. A befestett címer: álló katonai pajzs kék mezejében zöld talajon könyöklő vörösruhás kar kezében bárdot tart, úgy, hogy a bárd éle a kar felé fordulva látható. A rostélyos sisakot jobbról kék és arany, balról vörös és ezüst sisaktakarók veszik körül, a sisakkorona tetején a sisakdísz: könyöklő vörösbe ruházott emberi kar markában a lentihez hasonló bárdot tartja.

Az armálissal a Fugyivásárhelyen élő Mihály (II.) és fiai, másik Mihály (III.), Sándor valamint Benjámín nemességét 1761-ben igazolta.⁵⁵⁹ Egy későbbi leszármazottat, Mihályt (IV.), aki Debrecen népszerű szónoka volt, 1849-ben lelkesítő beszédei és cikkei miatt az olműci várbörtönben is raboskodott.⁵⁶⁰ Ma a Debrecen főterén álló Kossuth szobor nyugati szoborcsoportjában az ő alakját is megörökítették.⁵⁶¹

73. Viski Neste Márton

---

⁵⁵⁷ MUO 233.

⁵⁵⁸ 612x716/107/96x82 mm.

⁵⁵⁹ HBML IV. A. 1/j. 2. k. 172.

⁵⁶⁰ Balogh István: A szabadságharc küzdelmes hónapjaiban. In: Debrecen története. (1693-1849). II. k. Szerk.: Rác István. Debrecen, 1981. 482–483. és Kardos Lászlóné: Városunk. Debrecen, 1998. 80.

⁵⁶¹ Érdekes, hogy a szobor történetéről is az egyik leszármazott, szintén Mihály (V.) tudósított. Könyves Tóth Mihály: Kossuth szobrunk története. Debreceni Képes Kalendárium. 1911. 38-41., Révész Imre: Veres vonalak egy ócska könyvben (K. Tóth Mihály). U.o. 1924. 19-21., U.ő: Könyves Tóth Mihály lelkipásztor levele olműci rabságából Dr. Kain Albert debreceni orvoshoz. DKK 1947. 46-50.

Viski Neste (Neste de Visk) Márton és Viski Löke (Löke de Visk) György és feleségeik részére I. Lipót 1698. április 12-én Bécsben címereslevelet adományozott, amit 1699. január 8-án Máramarosszigeten, Máramaros vármegye közgyűlése hirdetett ki.⁵⁶²

Az oklevél⁵⁶³ hitelesítését I. Lipót, gróf Kálnoky Sámuel, Szentkereszty András végezte. Fatokba nyomott ép vörös viaszpecsétje vörös-sárga-kék-fehér zsinóron függ.

Arany (mára kissé elzöldült) keretben lila kárpit sarkaiban felül jobbra Magyarország címere látszik, balra a székelységet, alul jobbra az erdélyi magyarokat, balra a szászokat szimbolizáló erdélyi címerelemek jelennek meg. Fent középen a császári kétfejű sas tűnik fel. A szöveg szerinti címer: *„fehér színű álló katonai pajzs, melynek alját kis zöld hegy foglalja el, ezen egy álló etióp egész alakja látszik, saját természetes színében lefestve, ruhája köldökétől combközépig érve övezi testét, fejét tollas kalap fedi, vállairól tegez lóg le, baljával íjat, jobbával pedig három nyílvesszőt tart. A pajzsra nyílt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona fed, melyből egy másik, az előbbihez mindenben hasonló, etióp emelkedik ki, csak a lábai nem látszanak”*⁵⁶⁴ Nem tudni, mi motiválhatta a címerképválasztást, ami Európában jóval gyakoribb, Magyarországon mindenestre ritka, de nem egyedülálló ábrázolással állunk szemben, pl. az egyik legkorábbi fennmaradt magyar címereslevél is mórfejet ábrázol,⁵⁶⁵ de ehhez hasonló etióp alak szerepel Szabó Mihály 1790. évi II. Lipót királytól kapott címereslevelében, melynek hasított pajzsában a jobb oldali kék mezőben zöld talajon zöld fa alatt fehér elefánt áll, a baloldali arany udvarban kék-fehér csíkos rövid szoknyás, meztelen szerezsen látható, kezeivel felvont íjat tartva.⁵⁶⁶

A Neste és Löke család tagjai legközelebb a 18. században tűnnek fel, amikor Máramarosban próbálták nemességüket igazolni,⁵⁶⁷ amit 1782-ben a király is elismert.⁵⁶⁸ A címerkép választásra ezúttal sem kapunk magyarázatot, de ehhez hasonló etióp alak szerepel Szabó Mihály 1790. évi II. Lipót királytól kapott címereslevelében, melynek hasított

---

⁵⁶² MUO 262. Régi jelzet: Ltsz. 96/1932.

⁵⁶³ 615x755/112/125x100 mm.

⁵⁶⁴ „Scutum videlicet militare candidis coloris erectum, cujus fundum monticulus viridis occupat super quem Aethiops integer naturalis suo colore depictus, veste ab umbilico ad mediam usque femoris partem pertingente praecinctus, caput plumato pileo tectus, pendente ab humeris pharetra, sinistra arcum, dextra vero tria tela tenens stare conspicitur. Supra scutum galea militaris craticulata est posita, quam contegit diadema regium, gemmis atque unionibus decenter exornatum, ex quo Aethiops alter, pedibus solummodo non conspectis, inferiori per omnia similis eminet.”

⁵⁶⁵ Mellétei Barócz János 1415. évi armálisa. MOL. DL. 50512. és Szálkai Tamás: Mórbrázolások a heraldikában. Kézirat.

⁵⁶⁶ Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. X. Pest, 1863. 447.

⁵⁶⁷ MOL C 30 Helytartótanácsi Levéltár. Investigatio nobilium. Máramaros megye. A 20., és C 30 Helytartótanácsi Levéltár. Acta nobilium. Máramaros megye. Acta familiae Löke.

⁵⁶⁸ LR. LII. K. 180.

pajzsában a jobb oldali kék mezőben zöld talajon zöld fa alatt fehér elefánt áll, a baloldali arany udvarban kék-fehér csíkos rövid szoknyás, meztelen szerezsen látható, kezeivel felvont íjat tartva.⁵⁶⁹ Biharban egy másik Nyeste család egy 1623. évi armálissal igazolta nemességét 1726-ban.⁵⁷⁰

74. Lévai István

Lévai István, általa felesége Kis Sára, és testvérei János, valamint Pál 1701. május 5-én Bécsben I. Lipóttól kapott címereslevelet, amelyet 1701. október 11-én hirdettek ki Bihar vármegye Váradon megtartott közgyűlésén.⁵⁷¹

Az armálist⁵⁷² I. Lipót, valamint Mattyasovszky László nyitrai püspök hitelesítette kézjeggyével. Fatokba nyomott teljesen ép vörös viaszpecsétje vörös-sárga-kék-fehér zsinóron függ.

Arany keretben sötétlila kárpiton ovális zöld babérkoszorú által körülölelt damaszolt világoslila szőnyegen helyezkedik el a címer. „Álló katonai pajzs, középen két részre osztott, melynek bal oldalát vörös terület és fehér rózsák foglalja el, a jobb oldali égszínkék színű rész alját pedig hasonlóan széles zöld mező foglalja el, felette természetesen ábrázolt vörhenyes oroslán szétterpesztett hátsó lábain állva, kétágú farka a háta felé kinyújtva, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva, kiterjesztett mellső lábait támadásra kinyújtva a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. Végül a pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ebből kiterjesztett két fekete sasszárny emelkedve szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit szelíden körülfolyják és a pajzsot szépen és megfelelően díszítik.”⁵⁷³

⁵⁶⁹ Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. X. Pest, 1863. 447.

⁵⁷⁰ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 492.

⁵⁷¹ MUO 264. Régi jelzet: „Debreczen Szab. Kir. Város Museuma” Ltsz. 146/1944. és egy bejegyzés fekete tintával „Lévai István nemesi levele. Nagybákay Antal aj[ándékozta].”

⁵⁷² 590x730/100/138x114 mm.

⁵⁷³ „Scutum videlicet militare erectum bifariam diametraliter divisum cuius sinistram rubrei coloris terra candidae rosae occupare, dextrum vero caelestini coloris partes caeteroquin in ipsa figura consimiles fundum illius viridi latipatenti campo inter occupante super quem integer fulvus leo naturaliter effigiatus et varicatis posterioribus pedibus caudaeque bifurcata ad tergum elevata ore hiante, linguaque rubicunda exerta erecte stare, extensisque anterioribus pedibus ad rapiendum protensus inque dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, ex eoque expansa binae nigrae aquilinae alae eminere proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc vero candidis et rubris in scuti extremitates sese placide diffundentibus illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus”

Debreceni nemes család, tagjai több városi pozíciót is viseltek, az oklevélben szereplő István, debreceni főjegyző volt, 1715-ben az országos összeírás debreceni végrehajtásában is közreműködött.⁵⁷⁴ Címerüket később pecsétjükön is alkalmazták.⁵⁷⁵

75. Szeremley Mihály

Szeremley Mihály, fia György, kisebbik fia István, leányai Judit és Mária részére 1702. március 8-án Bécsben I. Lipót címereslevelet adományozott, amit a Királyi Könyvekbe is bejegyezték.⁵⁷⁶ Nemességüket 1702. szeptember 6-án Szombathelyen Vas vármegye közgyűlése hirdette ki.⁵⁷⁷ Oklevelüket⁵⁷⁸ I. Lipót és **Mattyasovszky** László nyitrai püspök, valamint Somogyi Ferenc írta alá. Fatokba nyomott teljesen ép vörös viaszpecsétje vörös-sárga-kék-fehér zsinórom függ.

Arannyal keretezett damaszkolt lila szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által övezett rózsaszín szintén damaszkolt rózsaszín szőnyeg. A keret sarkaiban felül jobbra Magyarország, balra Csehország, lent jobbra Horvátország, balra Dalmácia, fent középen Ausztria ovális pajzsba foglalt címerei látszanak. *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, melynek alját szélesebb zöld mező foglalja el, felette természetesen ábrázolt griff, szétterpesztett hátsó lábakkal, farka a hátára visszahajolva, kiterjesztett szárnyakkal, csőre kitátva és vöröslő nyelve kinyújtva, mellső bal lábát pedig támadón felemeli, jobbájában arany babérkoszorút tartva, a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. Végül a pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, hasonlóképp derékből emelkedő griff az előbbihez mindenben hasonló szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit szelíden körülfolják és a pajzsot szépen és megfelelően díszítik.”*⁵⁷⁹

⁵⁷⁴ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 51.

⁵⁷⁵ Lévy Sámuel városi esküdt végrendelete. HBML IV. A. 1011/z. 1550.

⁵⁷⁶ LR. XXV. k. 513.

⁵⁷⁷ MUO 211. Régi jelzet: „Debreczen Szab. Kir. Város Déri Muzeuma” Ltsz. 395/1948.

⁵⁷⁸ 600x710/100/128x110 mm.

⁵⁷⁹ „Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris, fundum illius viridi latepatientiori campo interoccupante super quo gryphus naturaliter effigiatus, divaricatis postrioribus pedibus, caudaque a tergo deflexa expansis alis, rostro adaptato linguaque rubicunda exerta anteriorum vero pedum sinistro quidem ad rapiendum protensus dextro aurem laureum sarta gestare ac in dextram scuti oram conversus esse cernitur. Scuto demum incumbentem galeam militare craticulatam sive apertam regio diademate pariter gryphum ingvinetenus eminentem caeteroquin inferiori per omnia similem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc vero candidis et rubris in scuti extremitates se se placide diffundentibus, illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus.”

A Szeremley, másképp Császár család történetét már korábban megírták.⁵⁸⁰ Szeremley Sándor városi kancellistaként tűnik fel Debrecenben 1739-ben.⁵⁸¹ Szeremley Sámuel, általa első házasságából származó Gábor, Zsuzsánna és a másodiktól György, valamint Zsófia nemességét Mária Terézia 1759. december 28-án Bécsben megújította, egyúttal címerük alapszínét skarlátvörösre változtatta.⁵⁸² Nevezett Sámuelnek a város leggazdagabb kereskedőjeként első szenátor volt, emellett széles műveltségű jogász volt, korábban városi jegyző is,⁵⁸³ életrajzát már 1771-ben megírták.⁵⁸⁴

76. Borbély Pál

Borbély Pál és felesége Balyik Erzsébet valamint gyermekeik Erzsébet, Anna, továbbá testvére Borbély János és felesége Komáromi (Comaromi) Judit részére 1717. május 11-én Bécsben III. Károly adományozott címereslevelet, amit 1717. június 10-én Bihar vármegye Diószegen megtartott közgyűlésén hirdették ki.⁵⁸⁵ Az armális szövegében is említett manumissió levél – amit az abonyi Balogh család eszközlött – másolatban fennmaradt.⁵⁸⁶

Armálisukat⁵⁸⁷ III. Károly hitelesítette aláírásával. Az oklevélre vörös-kék-sárga-fehér zsinóron lévő fatokba nyomott teljesen ép vörös viaszpecsétet függesztettek.

Arany keretben sötét kékeslila alapon ovális zöld babérkoszorúval körülölelt damaszkolt lila kárpitra helyezték a címet. A Borbély fivérek címerét a szöveg a következőképp írja le: *„Álló katonai pajzs, kétfelé osztva, erről égszínkékre, a másik rész pedig fehér színűre, melyek alján kis zöldellő domb foglalja el, a jobb oldaliban egész farkas természetes színében lefestve, szétvetett hátsó lábakkal, a háta fölé emelt farokkal, nyitott szájjal, vöröslő nyelvvel, egyenesen áll, mellső bal lábát támadásra nyújtja, jobbában pedig három aranyló búzakalászt szorít, és így a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A bal oldaliban egészalakos seregély, hasonlóképp természetes színében ábrázolva, érett szőlőfürtöt a*

⁵⁸⁰ Nagybakay [Rickl] Antal: Egy barokk-kori debreceni főbíró élete. Szeremley Sámuel a Nemes Kalmári Társaság tagja és családja. Debrecen, 1942.

⁵⁸¹ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 71.

⁵⁸² „Scutum videlicet militare erectum coccinei coloris...”. LR XLV. 283-286.

⁵⁸³ G. Szabó Botond: Maróthi György pedagógiai javaslatai és a debreceni kortársak. 150 éve hunyt el a magyar pedagógiatörténet fényes csillaga. Confessio. 1995. 1.

⁵⁸⁴ Piskárosi Szilágyi Sámuel: Szeremley Sámuel életrajza. 1771. DRKNkK R 607.

⁵⁸⁵ MUO 265. Régi jelzet: Ltsz. 105/1944.

⁵⁸⁶ A másolat szövegét Osváth Lajos levéltáros készítette. HBML IV. A. 12/b. 3. cs. szám nélkül. Szövegét az armálisra való utalás nélkül közli Rácz István: Városlakó nemesek. 222.

⁵⁸⁷ 645x675/125/110x80 mm.

csőrében tartva és szintén a pajzs jobb oldala felé fordulva szemlélhető. A pajzsra rostélyos katonai sisak támaszkodik királyi koronával, amit ékkövekkel és gyöngyökkel szépen díszített királyi korona fed, ebből fehér galamb, csőrében két zöld olajágot tartva állni látható. A sisak ormát, vagy tetejét szépen díszítő, különböző színű szalagok vagy foszlányok láthatóak.”⁵⁸⁸

A Borbély testvérek anyjuk révén kerültek Debrecenbe. Mészáros Anna háromszor ment ugyanis férjhez Kőrösi Borbély Pál halála után, a debreceni kalmár Barak Mihály vette nőül, majd megözvegyülve, a város leggazdagabb polgárához, Bátori Szabó Andrásnak a felesége lett.⁵⁸⁹ Ennek köszönhetően kőbe faragott, teljes alakos síremléke ma a Kistemplom tornya alatt látható Szabó Andráséval együtt, annak tiszteletére, hogy a templomot, Bátori Szabó végakarata folytán az egyházra szálló vagyonrészből kezdték el építeni.⁵⁹⁰ Mészáros Annának két utóbbi házasságából nem született gyermeke, viszont az elsőből származó két fiának óriási vagyont juttatott, mivel halála előtt új végrendeletet íratott Szabó Andrásal, amiből hosszú per keletkezett Bátori Szabó első, elhalálozott nejének vérrokonai és a második feleség fiai (majd utóbb leszármazottai) között. Az évtizedekig elhúzódó per végén a fondorlattal megszerzett vagyon nagy részét vissza kellett szolgáltatni.⁵⁹¹

77. Kóródi Ferenc

III. Károly Kóródi Ferenc részére 1718. június 9-én Bécsben címereslevelet adományozott, amit 1719. március 24-én Kolozsváron az országgyűlésen hirdettek ki.⁵⁹²

Az oklevélen⁵⁹³ – amelyet III. Károly király, Kászoni József János és Alvinci Sámuel hitelesített – vörös-sárga-kék-fehér zsinóron lévő (fedél nélküli) fatokba foglalt vörös viaszpecsét függ.

---

⁵⁸⁸ „Scutum videlicet militare erectum bifartum divisiliter ex ima vero coelestini, ex altero vero partibus candidi coloris quarum fundum colliculi virentes occupant, in dextro quidem lupus integer naturali suo colore depictus divaricatis posterioribus pedibus, caudaque ad tergum reflexa, et ore hianti, lingua rubicunda erectus stare, anteriorum pedum sinistro ad rapiendum protenso, dextro vero tres flavescentes tritici spicas comprehendere, et sic ad dextram scuti partem conversus esse cernitur. In sinistro vero colliculo sturnus integer, naturali pariter effigiatus colore, botrum maturum, rostro tenere et in dextram similiter scuti partem conversus conspicitur. Scuto incumbit galea militaris craticulata quam contegit diadema regium gemmis atque unionibus decenter redimitum, in quo columba candida, rostro duos virides olivae ramos tenens consistere visitur. A summitate vero, seu cono galeae lacinae sive lemnisci, diversi coloribus genuinis illustrata conspiciuntur.”

⁵⁸⁹ DRKNkK R 67. 6.

⁵⁹⁰ Bákay Antal: Báthori Szabó András kereskedő polgár a Kistemplom nagy alapítója. DKK. 1935. 95-98.

⁵⁹¹ DRKNkK R 67. 405-414.

⁵⁹² MUO 216. Régi jelzet: Acta Misc. 926. Mellette elmosódott körbélyegző nyomata látszik.

⁵⁹³ 588x690/100/- mm.

A címerfestmény helye üresen maradt, a szöveg leírása szerint: „*Sárga színű katonai pajzs, ebben sötét ruhába bújtatott emberi kar zöldellő kis hegy által takorva, könyökére támaszkodva és ujjaival sötétkék bőrbe kötött könyvet a magasban tartani látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve, amit ékkövekkel és gyöngyökkel illően díszített királyi korona fed, felül résen álló tengelic áll és jobb lábával íronádat emelve látható. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék onnan fehér és vörös színű sisaktakarók vagy foszlányok omlanak alá, és a pajzs szélét és mindkét oldalát szépen díszítik.*”⁵⁹⁴

Bár a Kóródi családról nem sokat tudunk, annyi bizonyos, hogy a címereslevél megszerzése idején máramarosszigeti prédikátor 1710–1716 között Gyulafehérváron tevékenykedett.⁵⁹⁵ az armálist Herpay is említi.⁵⁹⁶

78. Mochnyai Jakab

Mochnyai Jakab, általa fiai Imre és Sándor részére 1722. augusztus 2-án Bécsben III. Károly adományozott nemeslevelet. A család nemességét első ízben 1722. október 12-én Lőcsén Szepes vármegye, majd 1783. május 19-én Nagykállóban Szabolcs vármegye közgyűlése hirdette ki.⁵⁹⁷

A család oklevelét⁵⁹⁸ III. Károly, gróf Illésházy Miklós és Sigray József hitelesítette kézjegyével. Egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arannyal keretezett lila kárpiton ovális zöld babérkoszorúval övezett lilásrózsaszín damaszkolt szőnyegen helyezkedik el a címer. A keret sarkaiba felül jobbra kettő-egy elrendezésben Csehország, Kasztília, Horvátország, balra ugyanilyen formában Magyarország, Dalmácia, Bosznia címereit, fent középre a császári kétfejű sast festették. A szövegben is leírt címer: „*Álló katonai pajzs, tengerkék színű, melynek alját kis zöldellő dombocska foglalja el, felette természetesen ábrázolt daru bal lábán állva, jobbjá karmaiban pedig követ szorosán tartva, nyállal átütött nyakát a magasba emelve és a pajzs jobb oldala*

---

⁵⁹⁴ „Scutum videlicet militare flavi coloris, in quo brachium humanum atro vestitum contectum monticulo viridi, cubito-tenus inniti et digitis libellum, in membrana caerulea compactum, sursum versus tenere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium, gemmis atque unionibus decenter exornatum, super quo carduelis speculabunda consistere et dextro pedum calamum scriptorium elevasse visitur. A summitate vero, seu cono galeae laciniae sive lemnisci, hinc flavi et caerulei, inde candidi et rubri coloris defluentes, marginem scuti et utramque partem pulcherrime exornant, ...”

⁵⁹⁵ Erre utal fennmaradt kézírata, amelyben másolatok és diktátumok vannak. Kóródi Ferenc: Peculium. DRKNkK R 378.

⁵⁹⁶ Herpay: i. m. 12. sz., U.ő: Nemes családok Debrecenben. 49.

⁵⁹⁷ MUO 218. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/XXXVII-1929. 45.

⁵⁹⁸ 680x770/105/146x117 mm.

felé fordulva látható. Végül a pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, páncélos emberi kar az előbbihez mindenben hasonló nyilat tartva szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleit szelíden körülfolyják és a pajzsot szépen és megfelelően díszítik.”⁵⁹⁹

A Mochnyai família történetéről közelebbi információ nem áll rendelkezésünkre, nem tájékoztat a családtörténeti irodalom sem.

79. Temesváry Márton

Temesváry Mártonnak, a tiszántúli kerületi tábla jegyzőjének I. Ferenc címereslevelet adományozott 1811. június 14-én Bécsben, amit Váradolasziban 1812. február 1-én Bihar vármegye közgyűlése hirdetett ki.⁶⁰⁰ Bejegyezték a Királyi Könyvekbe is.⁶⁰¹

A könyv alakban kiállított oklevélen⁶⁰² – amelyet I. Ferenc, gróf Koháry Ferenc, valamint báró Perényi György hitelesített kézjegyével – vörös-fehér-zöld zsinóron lévő teljesen ép vörös viaszpecsét függ, amelyet fatok véd.

Arany keretbe tájképet festettek, az előtérben vörös-fehér márványlapokkal sakktáblaszerűen lerakott tér, középen fent a Szent Koronával fedett barokkos kialakítású magyar kiscímer látszik. A szöveg is szemléletesen leírt címer: *„Álló katonai pajzs ezüst mezejében tegzes magyar férfit mutat, zöld puszta felett állva, tengerkék ruhába és sárga csizmába öltözve, bal oldaláról arany markolatú szablya lóg le, jobb kezében újra helyezett nyilat tart, baljával pedig újat jobbra megfeszíti. A pajzsra rostélyos vagy nyílt koronás tornasisak támaszkodik, lila bélésű, arannyal futtatott nyaklánccal és nyakékkal, ferdén jobbra elhelyezve, a nemesek számára engedélyezett szokásnak megfelelően, a koronára könyökben hajlított kar nehezedik, pajzsbeli színű, markában a föld felé irányuló nyilat tart.*

---

⁵⁹⁹ „Scutum videlicet militare erectum caerulei coloris fundum illius viridi colliculo inter occupante, super quo grus naturaliter effigiata pedum sinistro stare, dextro autem lapillum ungvibus constrictum servare, collum vero suum sagitta transfixum altius erectum tenere et ad dextram scuti partem conversa esse cernitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem craticulatam seu apertam regio diademate cataphractum brachium humanum sagittam inferiori similem tenens proferente ornatam. A summitate vero seu cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc flavis et caeruleis, illinc vero candidis et rubris, in scuti extremitates sese placide diffundentibus, illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus, ...”

⁶⁰⁰ MUO 224.

⁶⁰¹ LR. LXIII. k. 101-105.

⁶⁰² Hártyakötésének szélein növényi indák futnak körül, fedő- és hátlapjának közepén fekete urna látszik. A borítók összekötözésére piros és zöld szalaggallatták el. Borító: 275x342 mm., lapok: 265x342/címerfestmény: 187x152 mm.

*Innen és onnan ezüst és tengerkék sisaktakarók vagy szalagok a pajzs széleit szelíden körülfolylják és a pajzs mindkét szélét illően és szépen díszítik.*⁶⁰³

A család további sorsáról nincsenek információink, az oklevél egyszerű másolata⁶⁰⁴ mellett az eredetiről is tudósított Herpay Gábor.⁶⁰⁵

III. 3. Meghamisított nemeslevelek

80. Kecskeméti Szűcs Pál nevére hamisított armális

A Kecskeméti Szűcs (Szűts de Kecskemeth) Pál nevére hamisított nemességmegújító címereslevelet 1608. november 26-án Bécsben II. Mátyás adományozta. Az oklevélben szereplő személyek közül hamisítva van még a címerszerző apjának vezetékneve (Baranyai Szűcs), eredetileg is szerepelt viszont az anyja Gözey Dorottya, valamint anyjának a testvérei Tolnai Gözey (Gözey de Tholna) Jakab, Bertalan és Mátyás. Az igényes kivitelű nemeslevelet könyv alakban állították ki. A nemeslevelet először 1609. július 5-én Váradon, másodszer 1743. szeptember 18-án Váradolasziban Bihar vármegye közgyűlése hirdette ki.⁶⁰⁶

A könyv alakban kiállított armális⁶⁰⁷ – amelyet II. Mátyás és Lépes Bálint nyitrai püspök hitelesített – pecsétje mára elveszett, csak vörös-kék-fehér zsinórja maradt meg.

Arany keretben architektonikus fülke oszlopai előtt I. és II. Mátyás király páncélba öltözött alakja áll. Lent vörös-fehér kövezet, felette kék mezőben ovális babérkoszorú által övezett damaszkolt zöld kárpitra helyezve festették a címerpajzsot. Fent egymás mellett a Német-római birodalom Aranygyapjas Rend jelvényével díszített pajzsa, Magyarország sávostűskeresztes címere, a hétszer vágott mező és a cseh oroszlán negyedelt pajzsán szív-pajzsán Ausztria pólyás és Burgundia régi címere (hibásan kék helyett vörössel), Csehország címere, valamint hasított pajzsban Ausztria pólyás és Alsó-Ausztria címerképe

---

⁶⁰³ „Scutum videlicet militare erectum exhibens in argentea area virum Ungarum pharetratum, super solo prasino stantem, caeruleo amictu et flavis cothurnis indutum, pendente e sinistro latere framea aureo capulo ornata, dextra manu sagittam arcui impositam tenentem, sinistra vero ipsum arcum dextrorsum intendentem; Scuto incumbit galea tornearia coronata, clatrataque, seu aperta, purpura suffulta, auro reducta, torque ac monili circumducta, sita pro more ad dextram obliquo nobilibus concedi solita, coronam premit ad cubitum brachium scutarii coloris vola sagittam in terram propendentem tenens; laciniis seu lemniscis hinc ac illinc argenteis et caeruleis utrumque scuti latus venuste ac decenter exornantibus.”

⁶⁰⁴ MNM címereslevelei. 7. k. 189.

⁶⁰⁵ Herpay: i. m. 13. sz.

⁶⁰⁶ MUO 90.

⁶⁰⁷ Hártyakötésben, a lapok mérete: 280x305/címerfestmény: 205x160 mm.

kapott helyet. A címer körül felül két angyal, alul további két női alak látható, akik a címert övező babérkoszorút tartják. A szövegben részletesen leírt címer: „Álló katonai pajzs, vonallal középen kereszt alakban négy részre osztott, melynek felső jobb mezejében zöldellő babérkoszorú és reá sugarakat vető két arany csillag van helyezve, a pajzs alsó bal részében pedig zöldellő alaptól háromhalmú kis hegy emelkedik, melynek kiemelkedőbb csúcsára királyi korona van helyezve, ebből háromágú liliom, a szélsők fehérek, a közbülső vörös színű, fölemelkedni látszik. A pajzs alsó vörös részén egészalakos arany griff, csőre nyitva, nyelve kinyújtva, kitárt szárnyakkal, hátsó, szétterpesztett lábaira támaszkodva, a pajzs bal oldala felé fordulva, felegyenesedve áll, és mellső balját kinyújtja, jobbjával meztelen kardját markolatánál megragadva tartja, másrészt a felső bal, hasonlóképp vörös színű pajzsmezőben, egészalakos vörhenyes oroszlán, saját hegyestőrével a grifféhez mindenben hasonló helyzetben, a mező jobb oldala felé fordulva, előlépve szemlélhető. ... A pajzsra felül torna- vagy nyílt sisak támaszkodik királyi koronával díszítve, ebből két fekete sasszárny között középen, ezen égszínkében sugárzó arany nap, azon pedig vörösben az előbbivel mindenben egyező zöldellő babérkoszorú vékony sávban elkülönítve, [köztük] fél vörhenyes oroszlán királyi koronával ékítve, szája nyitva, nyelve kinyújtva, és bal lábát támadón kinyújtva, jobbjában pedig meztelen kardját felemelve rázza és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen arany és égszínkék, onnan vörös és fehér sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá, amelyek a pajzs széleire ráomlanak és a pajzsot könnyedén és különösen díszítik.”⁶⁰⁸

Jelenleg sem az eredeti tulajdonosokról, sem a hamisítókról nincsenek információink. Az armális Schönherr listájában is szerepel, a hamisítás tényének említése nélkül.⁶⁰⁹

---

⁶⁰⁸ „Scutum nimirum militare erectum, linea per medium in formam crucis ducta, quadri partium, in cuius superiori dextra coelestini coloris scuti area, viride sertum lauri, irradiantibus illud duabus aureis stellis, positum esse et inferiori vero sinistrae scuti partis campo, ex fundo trijugis viridi monticulus exsurgere, in cuius eminentiori jugo corona regia posita esse, atque ex illa ramusculi trium liliorum utrinque alborum, intermedio vero rubri colorum, assurgere conspiciuntur. In scuti vero inferiori rubra parte integer gryphus aureus, ore hianti, lingua exerta, expansis alis, posterioribus pedibus dispositis innixus, atque in sinistram scuti partem conversus erecte stare levoque anteriori pede protenso, dextro mucronem nudum capulotenus apprehensum tenere in superiori porro sinistra similiter rubri coloris scuti area, integer fulvus leo, cum mucrone sui que dispositione grypho per omnia similis in dextrum scuti latum progredi conspiciuntur ... Scuto super impositam galeam torneamentalem sive apertam regio diademate ornatam, ex quo inter duas nigras alas aquilinas, per medium, hinc coelestino, solem aurei coloris radiantem, illinc vero rubro coloribus priori per omnia conforme laureum sertum viride continentes lamines discriminatas, dimidius fulvus leo corona regia insignis, ore hianti, lingua exerta, ac levo pede ad rapiendum protenso dextro vero elevato mucronem nudum vibrans in dextrum scuti latum emergere visitur. A summitate vero sive cono galeae laciniis sive lemniscis, hinc aurei et coelestini illinc autem rubri et albi colorum in scuti extremitates sese diffundentibus illudque apprime exornantibus.”

⁶⁰⁹ Schönherr: i. m. 179.

81. Szalontai Zádori Mátyás

Szalontai Zádori (Zadory de Szalonta) Mátyás és István nevére hamisítva, valamint az eredeti címerszerző sógora Orbán János részére 1624. június 18-án Váradon Bethlen Gábor címeres nemeslevelet adományoz, amit 1624. augusztus 28-án ugyanott Bihar vármegye közgyűlése kihirdetett.⁶¹⁰ A hamisítást a vezetéknev körül látható vakarásnyomok, valamint egy helyen a korábbi név áttűnő kapitális betűi sejtetik.

Az oklevelet⁶¹¹ Bethlen Gábor fejedelem, valamint Kovacsóczy István kancellár hitelesítette aláírásával. Egykori függőpecsétje mára elveszett.

Arannyal keretezett damaszkolt zöld szőnyeg négy sarkában stilizált vörös virágok látszanak. *„Katonai pajzs, égszínkék színű, ennek mezejében természetes színében lefestett pelikán, magát megsebezve és mellette álló két fiókáját saját vérével táplálva látható. A pajzsra zárt katonai sisak van helyezve ékkövekkel és gyöngyökkel ékített királyi koronával, felette az előbbihez mindenben hasonló pelikán állva látható. A sisak csúcsáról pedig innen és onnan különböző színű szalagok vagy foszlányok omlanak alá és a pajzs mindkét oldalát vagy szélét szépen körülveszik és díszítik.”*⁶¹²

Zádori János Szalontán 1743-ban nemességigazolás céljából bemutatta az armálist a megyei bizottság előtt.⁶¹³ A 19. század elején a leszármazottak Erdőgyarak, Csatár és Nagyszalonta bihar megyei helységeiben laktak.⁶¹⁴

82. Egei István Megesyre hamisított nemességmegújító oklevele

1625. október 29-én Sopronban II. Ferdinánd megújítja (*denuo*) a már korábban is nemes Egei Istvánnak, általa természetes fiának Jánosnak, valamint Kovács (*Kovacz*) Bálintnak és ennek törvényes fiának Ferencnek nemességét, amit 1626. május 13-án Szatmár vármegye Csengerben tartott törvényszéke hirdetett ki.⁶¹⁵ Az adománylevél szövegében ugyan a Megesy

---

⁶¹⁰ MUO 114. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag 51/CXXVIII-1929. 132.

⁶¹¹ 345x555/62/87x77 mm.

⁶¹² „Scutum videlicet militare coelestini coloris in cuius campo pellicanus colore nativo depictus, suum ipsius corrodere ac a stantis sibi duos pullos sanguine suo potare conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita quam contegit corona regia gemmis et unionibus condecorata, super qua iterum pellicanus priori per omnia similis astare visitur, ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant”

⁶¹³ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 2026.

⁶¹⁴ Reszegi: i. m. III. 24.

⁶¹⁵ MUO 118. és Szálkai Tamás: A sólyom mint címerkép. Egei István Megesyre hamisított armálisa. Turul. 2007. 3. 84–90.

név szerepel, a betűk kidolgozása, egymástól való távolsága azonban elárulja, hogy az eredetileg beírt Egey nevet „egészítették ki” (ti. MEGESY) később a hamisítók.⁶¹⁶ Az aranyfesték oxidációja ma sem jelentős, így nem csoda, hogy egy 1860-ban végzett felmérés során az oklevél eredetiségét nem kérdőjelezték meg.⁶¹⁷ A leírt címer a korban megszokott kettős keretben nyugszik. A téglalap alakú arany rámban lilával damaszkolt alapon aranszegélyű kartus-szerűen kiképzett ezüstkeret, melynek belső oldalán babérkoszorú látszik, ami damaszkolt kék mezőt övez, amelyre a címert festették. A kartus és a külső keret közötti sarkokban felül a magyar államcímer elemei: jobbra vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező, balra vörösben zöld hármashalom kiemelkedő aranykoronás középső csúcsán lévő ezüst kettőskereszt látható. Mindkét pajzson aranszínű háromlevelű korona nyugszik. Egey István – a szöveg szerint – „*egyenesen álló vörös színű katonai pajzsot*” kap „*amelynek alját magas szikla foglalja el, melyen természetes színű teljes [alakos] sólyom képmása a pajzs jobb oldala felé fordulva látható, bal lábán állni, jobbájában pedig – karmai közt szorítva – teljes, zöld leveles szőlőfürtöt tartani látszik. A pajzson nyitott rostélyú katonai sisak királyi koronával, [melyből] egymástól elforduló fekete sasszárnyak emelkednek ki, és mindegyiken egy-egy ragyogó arany csillag, a már említett sasszárnyak között másik, az alsóhoz hasonló szőlő látszik. A sisak csúcsáról körös-körül innen sárga és vörös, onnan vörös és fehér sisaktakarók vagy szalagok omlanak alá...*”⁶¹⁸

További kutatásokat igényelne annak megállapítása, hogy a címereslevelet fel tudták-e használni a hamisítók. Illésy János említ ugyan e néven egy nemes családot Biharban,⁶¹⁹ kérdéses azonban helytálló-e ez az adat, mivel ebben az – eredetileg is háromféle – összeírásban nem található meg Megyesy Zsigmond,⁶²⁰ mint ahogy a későbbiekben sem.⁶²¹ A

---

⁶¹⁶ Arra sincs lehetőség, hogy a Szatmár vármegye törvényszékének jegyzőkönyveinek adatai alapján ellenőrizzük a nevek alakját, mivel éppen az 1615–29 közötti időszak jegyzőkönyvei veszték el. Henszel Ágota: Szatmár vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II/1. 1629–1634. 5.

⁶¹⁷ A vizsgálatot a Nagyvárad Császári és Királyi Országos Törvényszék kezdeményezte. Ez alapján közölte Schönherr Gyula a Turul hasábjain 1888-ban. Schönherr: i. m. 180.

⁶¹⁸ „Scutum videlicet militare erectum rubri coloris fundum illius rupi alta occupante, in qua integer falco naturali suo colore effigiatus, sinistro pede insistere, dextro vero integrum botrum uvarum viridi folio conspicuum inter unguis compressum intenterere, inque dextram scuti latus conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, duas nigras alas aquilinas primis ab invicem aversis prominentes, ac in singulis, singulas aureas stellas micantes, inter praenotatas alas aquilinas, alterum botrum inferiori similem, proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc flavis et rubris, illinc vero pariter rubris et candidis, in scuti extremitates sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

⁶¹⁹ Illésy János: Az 1754-55. évi országos nemesi összeírás. Bp., 1902. 24.

⁶²⁰ Mivel a megyék nem kaptak pontos utasítást az összeírás végrehajtására, ezért különböző típusú conscriptiók születtek. Ugyanazon jelzet alatt szerepel egy – a birtokosokat is feltüntetető – lista (2-16.) és egy településenként rendszerezett, adóösszegeket is tartalmazó összeírás. (17-46.), valamint egy, ami csak a járásokat tünteti fel (47–110.). HBML IV. A. 12/a. 1. cs. No. 9. 2–110.

⁶²¹ HBML IV. A. 12/a. 1. cs.

Kovács (Kovácz) név gyakorisága sem könnyíti meg a kutatást, mindenesetre Szatmárban feltűnik egy Kovácz Bálint nevű szatmárnémeti polgár 1638-ban, akit kölcei Kende András társaival üldözött és elfogott, de a két személy azonosságát név alapján nem lehet megállapítani.⁶²² Családtörténeti adatok hiányában kérdés marad az is, hogy mikor került az oklevél a levéltárba: az 1860-as felmérést követően, Trianon után biztosan Csonka-Bihar vármegye levéltárában volt,⁶²³ aminek állományával együtt végül a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárba került.⁶²⁴

83. Hunyady János nevére hamisított címereslevél

Mára már nem vehető ki az eredeti címerszerző neve, aminek kivakart helyére a Hunyady vezetéknevet írták, szintén hamisítva van az oklevélben rokonként említett István, akinek a nevét Gebeyre hamisították. Valós címerszerző viszont János felesége Katalin, és fia István, akiknek 1629. november 22-én Bécsben II. Ferdinánd adományozta a címereslevelet, amit először 1630. szeptember 14-én Gömör, majd 1631. március 7-én Váradon Bihar vármegye közgyűlése is kihirdetett.⁶²⁵

Az oklevélen⁶²⁶ – amit II. Ferdinánd király, Sennyey István győri püspök, valamint Ferenczffy Lőrinc hitelesített kézjegyével – vörös-kék-sárga-fehér zsinóron lévő természetes színű viaszagyba foglalt vörös függőpecsét van.

Arany keretben damaszkolt barna kárpiton ovális zöld babérkoszorúvak körülvelt szintén damaszkolt lila szőnyegre festették a címet: *„Álló katonai pajzs, égszínkék színű, alján zöldellő mező terül el, felette egészalakos, vörhenyes oroslán, szétterpesztett hátsóin felemelkedve áll, szája nyitva, vöröslő nyelve kinyújtva és farka a magasba emelve, mellső balját támadásra kinyújtja, jobbában pedig kivont kardját rázva és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, egy kitárt fekete sasszárny kiemelkedve szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról mindkét*

---

⁶²² Küstlerné Virág Éva: Szatmár vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II/2. 1635–1640. Nyíregyháza, 1997. 878. sz.

⁶²³ Ekkor a Bihar megyei törzsanyagban őrizték 51/1929. XXXIII. jelzet alatt.

⁶²⁴ Gazdag István: Hajdú-Bihar megyei Levéltár. In: Magyarország levéltárai. Szerk.: Balázs Péter. Bp., 1983. 143-144.

⁶²⁵ MUO 243.

⁶²⁶ 545x630/108/120x95 mm.

*oldalán fehér és vörös sisaktakarók vagy foszlányok, a pajzs széleire ráomlanak és a pajzsot szépen díszítik.*⁶²⁷

A hamisítást, úgy tűnik Hunyady János debreceni szücsmester végezt(ett)e el, akinél Barta Boldizsár, a későbbi debreceni főbíró is mesterlegény volt.⁶²⁸ A leszármazottakat még 1847-ben is nemesként írták össze a városban.⁶²⁹

84. Magyar Mihály nevére hamisított armális

Magyar vezetéknevűre hamisították az eredeti címerszerző Mihály nevét, aki által felesége Kristán Erzsébet, fiai János és Bálint, valamint mostohafia Melda Péter 1631. október 5-én Bécsben II. Ferdinándtól nyert nemességet és címet. Az armálist 1632-ben Abaúj vármegye törvényszékén hirdették ki.⁶³⁰

Az armálist⁶³¹ II. Ferdinánd király és Sennyey István győri püspök hitelesítette kézjeggyével. Egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arannyal keretezett kék szőnyegen lilásszürke kartusban ovális zöld babérkoszorúval körülvelt damaszkolt sötétkék kárpiton helyezkedik el a címer. A keret sarkaiban felül jobbra Magyarország leveles koronával díszített, balra Csehország címerei, középen a császári kétfejű sas helyezkedik el. Az oklevél szövegében is leírt címer, egyszerű kompozíció: *„Álló katonai pajzs tengerkék színben, melynek alját háromcsúcsú zöldellő kis hegy foglalja el, melynek magasabb dombján teljes szőlőtőke saját természetes leveleivel és fürtjeivel terhelve, és karó vagy cölöp köré szövevényesen tekeredve látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, természetes színében ábrázolt strucc – csőrében zöld szőlőfürtöt látszik tartani – szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról mindkét*

---

⁶²⁷ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, viridi campo in fundo stratum supra quem integer fulvus leo, divaricatis posterioribus pedibus erecte stare, ore hianti, lingua rubicunda exerta caudaque sursum elevato, anteriorum pedum sinistro ad rapiendum protenso, dextro vero strictam frameam vibrare ac ad dextram scuti partem conversus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, unam expansam nigram alam aquilinam eminentem proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, utrimque candidis et rubris, in scuti extremitates sese diffundentibus, scutumque ipsum decenter exornantibus...”

⁶²⁸ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 41., Zoltai Lajos: Barta Boldizsár, a szücsmester krónikaíró és debreceni főbíró 1623–1689. Különnyomat a Pap Károly emlékkönyvből. Debrecen, 1939. 8. és u.o. 19. jegyzet.

⁶²⁹ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 41.

⁶³⁰ MUO 137. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

⁶³¹ 493x652/93/134x108 mm.

oldalon fehér és vörös sisaktakarók vagy foszlányok, a pajzs széleire szelíden ráomlanak és a pajzsot könnyedén és illően díszítik.”⁶³²

A család további sorsáról közelebbit nem tudunk, nem tájékoztat a családtörténeti irodalom sem. Az armális szerepel Schönherr listájában is.⁶³³

85. Harmath, másképp Lakatgyártó Mátyás

Harmath, másképp Lakatgyártó (Lakatiartó) Mátyás, általa felesége Gáspár Katalin, valamint gyermekei István és Anna részére III. Ferdinánd 1642. szeptember 11-én kelt oklevelével nemességet és címert adományozott Bécsben. A címerszerző nevében hamisítás nyomai fedezhetőek fel, valószínűleg Horváthról „javítottak” Harmathra. A kihirdetési záradék sajnos mára teljesen elmosódott.⁶³⁴

Az oklevelet⁶³⁵ III. Ferdinánd király és Lossy Imre esztergomi érsek látta el kézjegyével. Egykori függőpecsétje mára sajnos elveszett.

Arany keretben lila kárpit sarkaiban felül Magyarország címereinek elemei jobbra vágásos, balra a kettőskeresztes pajzs látszik. A lila alapon ovális zöld babérkoszorú által övezett damaszkolt rózsaszín szőnyegre festették a címert, amit a szöveg így ír le: *”Álló katonai pajzs, égszínkéék színű, melynek alját zöldellő mező foglalja el, ezen természetes színében lefestett szarvas a pajzs jobb oldala felé fordulva, szája nyitva és vöröslő nyelve kinyújtva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, másik természetes színű emelkedő – az előbbihez mindenben hasonló – szarvas szépen díszíti. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan pedig fehér és vörös sisaktakarók vagy foszlányok, a pajzs széleire körös-körül ráomlanak ... illően díszítik.*”⁶³⁶

---

⁶³² „Scutum videlicet militare erectum coerulei coloris fundum illius trijugi viridi monticulo occupante, e cujus eminentiori jugo integra vitis foliis suis naturalibus et racemis onusta exercuisse ac circa palum sive statumen, sinuose involuta esse conspicitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate, strutum naturali suo colore efformatum, ac rostro botrum viridi folio conspicuum tenere eminentem, proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, utrinque candidis et rubris, in scuti extremitates sese placide diffundentibus, illudque venuste exornantibus.”

⁶³³ Schönherr: i. m. 179.

⁶³⁴ Tartásjavító hálóval restaurálva. MUO 151. Régi jelzet: Bihar megyei törzsanyag sz. n.

⁶³⁵ Az oklevél bal alsó sarka hiányzik. Mérete: 560x647/93/118x110 mm.

⁶³⁶ „Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi campo occupante, in quo cervus naturalis suo colore depictus, ad dextrumque scuti latus, ore hianti, ac lingua rubicunda exerta, similis conversus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam, regio diademate, alienum cervum, naturalis colore eminentem alioquin inferiori per omnia similem proferente ornatam. A summitate vero, sive cono galeae, laciniis seu lemniscis, hinc quidem flavis et caeruleis, illinc autem candidis et rubris, in scuti extremitates, sese passim diffundentibus, ... decenter exornantibus”

A család későbbi sorsát homály fedi, sem a források, sem a szakirodalom nem tájékoztat felőlük.

86. Krieg, másképp Possai András

Krieg, másképp Possai (Krieh alias Possay) András, általa felesége Cher Anna, fia János, továbbá Lengyel Bertalan és felesége Cher Judit, Kertész János és felesége Cher Erzsébet valamint leányuk Judit részére 1661. január 20-án Bécsben I. Lipót nemességet és címet adományozott. Nemességüket 1671. szeptember 10-én Torna vármegye közgyűlése hirdette ki.⁶³⁷

Oklevelüket⁶³⁸ I. Lipót és Szelepcsényi György kalocsai érsek hitelesítette aláírásával. Egykori függőpecsétjére ma csak vörös-sárga-kék-fehér zsinórja emlékeztet.

Zöld keretben kékeszöld szőnyegen ovális zöld babérkoszorú által körülvelt damaszolt lilásrózsaszín kárpitra festették a címet: *„Álló katonai pajzs, égszínkéék színű, melynek alját széles zöld mező foglalja el, ezen természetesen színében megrajzolt szarvas, szája nyitva, szarvai visszahajlanak, nyakát nyílvesző ütötte át, hátsó lábain állva, teljes testével a magasba emelkedve és a pajzs jobb oldala felé fordulva látható. A pajzsra rostélyos vagy nyílt katonai sisak támaszkodik királyi koronával, ebből térdig érő, hosszú tengerkék ruhába szépen öltözött férfi, tollal díszített vörös kalappal, úját mindkét kezével erősen kifeszítve, és nyilat kilőni készülve látható. A sisak tetejéről vagy csúcsáról innen sárga és tengerkék, onnan pedig fehér és vörös sisaktakarók vagy szalagok a pajzs széleit mindenütt körülfoltyják és a pajzsot szépen díszítik.”*⁶³⁹

A családról bővebb információ nem áll rendelkezésünkre. Az oklevél Schönherr listájának készültkor már Bihar vármegye levéltárában volt.⁶⁴⁰

⁶³⁷ MUO 175. Régi jelzet: 51/XXIII-1929. 30.

⁶³⁸ 623x745/108/143x120 mm.

⁶³⁹ „Scutum nimirum militare erectum caelestini coloris, fundum illius viridi latepatenti campo interoccupante in quo integer cervus naturali suo colore delineatus ore hiante, cornibusque reflexis, sagitta per collum transfixus posterioribus pedibus dispositis corporis mole sursum erecta stare ac in dextram scuti partem conversus esse cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate ornatam ex quo vir caeruleo vestitu oblongo genuumtenus venuste indutus pileoque rubro plumato coopertus pharetram utraque manu fortiter intensam tenere, ac sagittam dimittenti similis prodire, visitur. A summitate vero sive cono galeae laciniis sive lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc autem candidis et rubris in scuti extremitates sese passim diffundentibus scutumque ipsum decenter exornantibus.”

⁶⁴⁰ Schönherr: i. m. 179.

III. 4. Függelék. A címereslevelek legfontosabb adatait áttekintő táblázat

Sorszám	Címerszerző(k)	Kiállítás ideje, helye	Kihirdetés ideje, helye	Kiadó	Jelzet
Hiteles armálisok					
1.	Sámsoni Kántor (Canthor de Sampson) Albert	1535. január 26. Várad		Szapolyai János	MUO 9.
2.	Pesti Nagy (Nagy de Pesth) Balázs és fiai: György és Literati Pál	1559. augusztus, ... Bécs		I. Ferdinánd	MUO 18.
3.	Nagytúri Túri (Thwry de Nagythwr) Ferenc (nemes)	1571. június 13. Prága		I. Miksa	MUO 27.
4.	Debreceni Foris (Foriis de Debreczen) Ambrus (nemes)	1580. szeptember 15. Nagylócse?		Báthori István	MUO 34.
5.	Gundakeri Deák (Literati de Gundakér) Vid (nemes) felesége Szabó Margit és leánya Borbála	1587. január 4. Prága	-	I. Rudolf	MUO 46.
6.	Ceek-i Farkas (Farkas de Ceek) András és Simon (agilis) feleségeik Dorottya és Zsófia	1592. június 8. Prága	1. 1593. ... Komárom vm. (elmosódott) 2. 1616. ... Esztergom vm.	I. Rudolf	MUO 52.
7.	Sárándi Miklós és János (agilis)	1605. június 8. Kassa	1606. ... Fugyi, Bihar vm. kgy.	Bocskai István	MUO 75.
8.	Bihari Barmos (Barmos de Byhar) János és István	1605. november 29. Korpona	1606. ... Várad, Bihar vm.	Bocskai István	MUO 77.
9.	Gáborjáni Gyarmati (Giarmathy de Gaborjan) István (nemes) felesége nemes Borsodi Anna, leányai Erzsébet, Katalin és Rinóth Ferenc	1605. december 16. Korpona	1608. ... Várad, Bihar vm. tv.sz.	Bocskai István	MUO 79.
10.	Kakas István (agilis) testvérei Ferenc, Erzsébet és felesége Pap Katalin	1607. .... 25. Prága	1608. ... 12. Terebes, Zemplén vm.kgy.	I. Rudolf	MUO 82.
11.	Egyeki Polik (Poliik de Egyek) István, fia Gáspár, testvérei Mihály, Tamás, ezek gy: Orbán, István, András	1608. május 24. Gyulafehérvár	1608. ... Várad, Bihar vm.	Báthori Gábor	MUO 85.
12.	Debreceni Bacsó (Bachyo de Debreczen) János, felesége: Kalmár	1608. június 23. Gyulafehérvár	1608. júl. 14. Várad, Bihar vm. kgy.	Báthori Gábor	MUO 88.

	Erzsébet, gy: János, István, Gáspár				
13.	Siteri Panith (Panith de Siter) Miklós és András feleségeik: Farkas Katalin és Cseh Dorottya	1608. augusztus 28. Gyulafehérvár	1608. október 14. Várad, Bihar vm. kgy.	Báthori Gábor	MUO 89.
14.	Debreceni Csongrádi (Czongradi de Debreczen) János, leánya Zsuzsanna	1609. július 22. Bécs		II. Mátyás	MUO 93.
15.	Kása András, és testvérei Lukács, György	1615. július 15. Prága	1617. jún. 13. Nagykapos, Ung vm. kgy.	II. Mátyás	MUO 238.
16.	Szigeti Végh (Veegh de Sziget) Mátyás	1617. május 21. Gyulafehérvár		Bethlen Gábor	MUO 287.
17.	Geszti? Antal (de Gesztinho) János általa testvére Péter és János fia Antal	1618. február 24. Fogarás	BEHÁLÓZVA 1619.	Bethlen Gábor	MUO 108.
18.	Goda Benedek általa felesége Margit és fiai Boldizsár, Gáspár és Miklós	1618. március 5. Bécs	Év n. ... Várad, Bihar vm. kgy.	II. Mátyás	MUO 102.
19.	Keresztési, másképp Szabó (Keresztessi alias Zabo) István és Pál	1622. január 6. Nagyszombat	1622. Várad, Bihar vm. kgy.	Bethlen Gábor	MUO 112.
20.	Székelyhidi Mari (Marii de Szekelyhid) János	1625. április 12. Fogarás	1626. ..., Somlyó, Kraszna vm. kgy.	Bethlen Gábor	MUO 115.
21.	Radovich Mihály általa fiai György, Gergely, Mátyás, István (nemes)	1625. május 1. Bécs	LESZAKADT	II. Ferdinánd	MUO 116.
22.	Puskarit Farkas és testvérei János, Anna, Margit	1627. február 12. Bécs	1632. ..., Szombathely, Vas vm. kgy.	II. Ferdinánd	MUO 121.
23.	Várad Makai (Makai de Varad) János felesége Méhes Ilona gy: István, Mihály, Anna, Judit, Ilona	1627. március 22. Fogarás	1627. ... 15. Várad, Bihar vm. tv.sz.	Bethlen Gábor	MUO 122.
24.	Mártontelekei Elek (Elek de Martonteleke) Pál felesége Guzi Borbála és gy: Mihály	1627. szeptember 1. Gyulafehérvár	1628. jún. 6. Várad, Bihar vm. kgy.	Bethlen Gábor	MUO 124.
25.	Nemeskereki Székely Boldizsár, felesége Nyilasi (Nylasi) Katalin, Gy: Mihály, Tamás	1628. július 11. Gyulafehérvár	1628. okt. 21. Várad, Bihar vm. kgy.	Bethlen Gábor	MUO 126.
26.	Borosjenői Toldi (Tholdi de BorosJeneő) Farkas	1628. július 12. Gyulafehérvár	1629. ápr. 20. Gyfv. erdélyi o.gy.	Bethlen Gábor	MUO 127.

27.	Hadadi János (agilis) testvére Ferenc, felesége Katalin és gy: Katalin	1628. augusztus 16. Bécs	1629. jan. 11. ... Borsod vm. kgy.	II. Ferdinánd	MUO 128.
28.	Sasi Sivó (Sivo de Sas) János, felesége Kis Ilona, gy: Anna, Erzsébet	1628. szeptember 8. Munkács		Bethlen Gábor	MUO 129.
29.	Méhes Ferenc felesége Dorny Sára, Gy: Péter, Anna, testvérei György, László, János	1629. június 14. Bécs	1630. augusztus 9. Szabolcs vm. kgy.	II. Ferdinánd	MUO 131.
30.	Simon Mihály (agilis) és Miskolci (Miskolchi) Mihály, Lukács, Péter, István	1630. május 12. Pozsony	BEHÁLÓZVA, Torna?	II. Ferdinánd	MUO 132.
31.	Korádi (Korady) János felesége Karácsony (Karachon) Márta, gy: István, Péter, Anna	1631. január 9. Bécs	1631. december 9. Gyulaháza, Szabolcs vm. tv.szék	II. Ferdinánd	MUO 133.
32.	Várad Mészáros (Meszaros de Warad) Mihály és fia János	1631. március 17. Várad	Kihird. záradék elmosódott Sch. szerint: 1632. Bihar vm. kgy.	I. Rákóczi György	MUO 138.
33.	Nemesvásári Kőrösi (Keörösi de NemesVasari) János	1631. június 4. Alvinc		I. Rákóczi György	MUO 134.
34.	Váci (Wácz) Bálint, felesége Erős Erzsébet	1631. június 6. Gyulafehérvár	1. 1632. május 8. Gyulafehérvári ogy. 2. 1639. március 15. Várad, Bihar vm. tv.sz.	I. Rákóczi György	MUO 135.
35.	Várad Torockai (Thoroczkay de Varad) János felesége Solie Ilona, gy: Péter, András, Mihály, Katalin	1632. október 22. Várad	LEKOPOTT	I. Rákóczi György	MUO 245.
36.	Tolnai, másképp Ötvös (Tholnay alias Eötvös) Mihály, felesége Pesti (Pesthy) Bora. gy: Judit, Zsuzsanna, Testvére Anna, sógora Kerekes Márton	1633. április 6. Bécs	1633. szeptember 1. Komárom vm. közgy.	II. Ferdinánd	MUO 141.
37.	Fazekas (Faszekas) István, gy: János, Gergely, Izsó (Iso) Mihály, Hajnal (Hainal) Mátyás, István, Lengyel (Lengiel) János, György, atyafiai Zakariás (Zacharias)	1633. szeptember 24. Bécs		II. Ferdinánd	MUO 142.

	János, András				
38.	Harangi Szabó (Szabo de Harangh) Péter és Högye (Heőgie) János	1634. augusztus 12. Gyulafehérvár	1639. május 15. Várad, Bihar vm. tv.székén	I. Rákóczi György	MUO 144.
39.	Kos Gergely, testvérei Imre, András, István	1635. június 27. Bécs	1. 1636. ápr. 18. Zemplén, Zemplén vm. kgy. 2. 1738. márc. 28. Váradolaszi, Bihar vm. kgy.	II. Ferdinánd	MUO 248.
40.	Szederkényi Fekete (Fekete de Szederkeny) Mátyás	1636. március 10. Szamosújvár	1638. febr. 9. Zaránd vm. kgy.	I. Rákóczi György	MUO 146.
41.	Korontari János felesége Kamonyai (Kamonniai) Ilona, gy: István, Péter, Klára és testvére Anna	1638. március 26. Pozsony	1638. május 15. Zemplén, Zemplén vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 148.
42.	Borosjenői Vizi (Vizi de BorosJeneő) János felesége Solyom (Soliom) Katalin, gy: János, Anna, Erzsébet, Katalin, Borbála	1638. május 7. Gyulafehérvár	1639. július 5. Zaránd vm. kgy.	I. Rákóczi György	MUO 149.
43.	Ökrös de Okány (Eökrös de Okány) Lukács és fia Mihály, testvére másik Mihály	1644. szeptember 23. Rakamaz	1649. augusztus ..., Bihar vm. kgy.	I. Rákóczi György	MUO 153.
44.	Mészáros (Meszaros) Benedek, felesége Szabó (Szabo) Katalin	1645. július 28. Bécs	1645. dec. 12. Bihar vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 250.
45.	Mágócsi Nagy (Nagy de Magoch) Pál, felesége Dersy Fruzsina, gy: Benedek, Pál, Dávid	1646. október 11. Pozsony	1648. ... Szabolcs vm. tv.sz.	III. Ferdinánd	MUO 154.
46.	Biró István (agilis)	1646. november 13. Pozsony	1647. szept. 16. Székudvar, Zaránd vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 155.
47.	Szőcs, másképp Károlyi (Szeőcs alias Károlii) Pál, felesége Erzsébet, fia Pál	1647. április 29. Pozsony	1647. szept. 30. Szécsény, Nógrád vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 157.
48.	Szalkai Cipós (Czipos de Szalka) István, felesége Kozák Anna, gy: Márton, Ferenc, Erzsébet, Anna, Katalin	1649. december 14. Kolozsvár	1650. febr. 8. Bihar vm. tv.sz.	I. Rákóczi György	MUO 161.
49.	Apáti Koszta (Koszta de Apati) György, fiai István, Mihály	1650. február 28. Gyulafehérvár	1650. június 8. Borosjenő, Zaránd vm. kgy.	II. Rákóczi György	MUO 164.
50.	Lugosi Sárga (Sárga de Lugos) Márton és János	1650. július 25. Gyulafehérvár	1651. júl 4. Lugos,	II. Rákóczi György	MUO 165.

			karánsebesi körzetben?		
51.	Kochpál Antal, felesége Tynus Dorottya, gy: István, Zsófia	1651. január (nap helye üresen) Bécs	1654. júl.1. Ónod, Borsod vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 166.
52.	Holló Ferenc, felesége Török (Theörek) Erzsébet, gy: Mihály, István, János, Kún Mihály és felesége Holló Erzsébet, gy: János, István, Ilona, Katalin, K. Mihály testvére György, gy: János, István, Ilona, Katalin	1652. április 6. Bécs	1657. január 26. Petneháza, Szabolcs vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 167.
53.	Mikólakai Dávid (David de Mikolaka) András, fia István és n. n. felesége	1653. február 20. Gyulafehérvár	1653. júl. 22. Zaránd vm. alsó járásának részgyűlésén	II. Rákóczi György	MUO 168.
54.	Ványai Pap (Vaniai Pap) János, gy: István és testvérei Pap Mihály, Pál, Gergely, István	1653. október 2. Regensburg	1654. május 5. Rozsnyó(bánya), Gömör vm. tv.sz.	III. Ferdinánd	MUO 169.
55.	Végh (Veegh) Miklós, általa testvérei György, Pál	1653. október 2. Regensburg	1654. h.n. Gönc, Abaúj vm. tv.sz.	III. Ferdinánd	MUO 170.
56.	Kopasz (Kopas) István n: Sieberer Erzsébet gy: Péter, Mihály ⁶⁴¹	1655. március 20. Pozsony	1655. júl. 24. Szepes vm. kgy.	III. Ferdinánd	MUO 171.
57.	Márta (Martha) György	1668. január 20. Bécs (később beírt dátum, valószínűleg 1648.	1. 1668. ... Jánk, Szabolcs vm. tv. sz. 2. elmosódott	III. Ferdinánd	MUO 179.
58.	Fekete Márton, felesége Szabó Ilona, sógora Szabó István, Hermány, másképp Szíjgyártó (Szigyarto) Márton	1659. november 20. Bécs	1. 1660. okt. 3. Zemplén, Zemplén vm. kgy.	I. Lipót	MUO 255.
59.	Kelemen István és Lukács	1660. március 15. Nagyszeben	1660. május 4. h.n. Bihar vm. kgy.	II. Rákóczi György	MUO 120.
60.	Horváth Mihály, fia András, Horváth Dániel (orphanum)	1660. november 26. Bécs		I. Lipót	MUO 174.
61.	Oláh Márton, testvérei Mátyás, Gergely, Imre	1661. június 22. Bécs	1661. júl. 9. Bihar vm. kgy.	I. Lipót	MUO 176.
62.	Husztai Csirke (Czirke de Huszt) Ferenc, testvére György és vérrokona András	1668. május 26. Gyulafehérvár	1669. május 21. Máramaros vm. kgy.	I. Apafi Mihály	MUO 181.

⁶⁴¹ MOL C 57- Helytartótanács Levéltára - Departamnetum.nobilitare.-1827.-F.45. (téves dátummal!)

63.	Koncz, másképp Szappanos Tamás, felesége Nagy Ilona, gy: János, István, Mihály, Ilona, Katalin, testvérei Mihály, János, Erzsébet	1668. július 20. Bécs	1668. július 20. Pátza, Szabolcs vm. kgy.	I. Lipót	MUO 183.
64.	Taksonyi (Taxony) János fia Ferenc	1669. augusztus 14. Bécs	1670. május 7. Eperjes, Sáros vm. kgy.	I. Lipót	MUO 185.
65.	Bösházai Egerházi (Egerházi de Bösháza) Mihály (nemes)	1670. december 6. Gyulafehérvár	1673? dec. 8. Gyfv. ...	I. Apafi Mihály	MUO 186.
66.	Somlyói Boros (de Somlyo) Ferenc, mostohatestvérei Kádár (Kadar de Ujvaros) Mihály és György	1676. július 23. radnóti kastély	1676. okt. 29. Somlyó, Kraszna vm. kgy.	I. Apafi Mihály	MUO 189.
67.	Lantos László özvegye Böss Ilona, gy: István és Márton, valamint István felesége Tót (Totth) Ilona	1677. július 1. Bécs	1678. március 1. Szatmár, Szatmár vm. kgy.	I. Lipót	MUO 258.
68.	Márkus János felesége Cora Dorottya és testvére László	1690. július 23. Bécs	1691. ..., Oszlanc, Bács vm. kgy.	I. Lipót	MUO 194.
69.	Erdélyi Gergely, Márton (kivakarva: Sch. sz.), István	1690. szeptember 1. Bécs	1690. Szabolcs vm. kgy. (ma már nem látszik Schönherr)	I. Lipót	MUO 196.
70.	Diószegi Szabó (Szabó de Diószeg) István és n. n. felesége	1692. december 11. Bécs	1693. június 17. Bihar, Bihar vm. kgy.	I. Lipót	MUO 202.
71.	Balla Márton, felesége n. n., gy: György	1693. szeptember 14. Bécs	1694. március 26. Fehérgyarmat, Szatmár vm. kgy.	I. Lipót	MUO 206.
72.	Várad Könyves másképp Tóth (Könyves alias Thot de Warad) Mihály (nemes) és felesége	1697. január 13. Bécs	1698. április 11. Görcsön, Közép-Szolnok vm. kgy.	I. Lipót	MUO 233.
73.	Viski Neste (Neste de Visk) Márton és Viski Löke (Löke de Visk) György és feleségeik n.n.	1698. április 12. Bécs	1699. jan. 8. Máramarossziget, Máramaros vm. kgy.	I. Lipót	MUO 262.
74.	Lévai István, felesége Kis Sára, és testvérei János, Pál	1701. május 5. Bécs		I. Lipót	MUO 264.
75.	Szeremley Mihály, fia György, kisebbik fia István, leányai Judit, Mária	1702. március 8. Bécs	1702. szeptember 6. Szombathely, Vas vm. kgy.	I. Lipót	MUO 211.
76.	Borbély Pál felesége	1717. május 11.	1717. június 10.	III. Károly	MUO

	Balyik Erzsébet gy: Erzsébet, Anna, valamint János és felesége Komáromi (Comaromi) Judit	Bécs	Diószeg, Bihar vm. kgy.		265.
77.	Kóródi Ferenc	1718. június 9. Bécs	1719. március 24. Kolozsvár, o.gy.	III. Károly	MUO 216.
78.	Mochnyai Jakab, általa fiai Imre, Sándor	1722. augusztus 2. Bécs	1. 1722. október 12. Lócse, Szepes vm. kgy. 2. 1783. május 19. Nagykálló, Szabolcs vm. kgy.	III. Károly	MUO 218.
79.	Temesváry Márton	1811. június 14. Bécs	1812. február 1. Váradolaszi, Bihar vm. kgy.	I. Ferenc	MUO 224.
Meghamisított armálisok					
80.	Kecskeméti <i>Szűcs</i> (<i>Szűts</i> de Kecskemeth) Pál nevére hamisított címereslevél általa rokonai ⁶⁴²	1608. november 26. Bécs	1. 1609. július 5. Várad, Bihar vm. kgy. 2. 1743. szept.18? Váradolaszi, Bihar vm. kgy.	II. Mátyás	MUO 90.
81.	Szalontai <i>Zádori</i> (<i>Zadory</i> de Szalonta) Mátyás és István, sógora Orbán János nevére hamisítva	1624. június 18. Várad	1624. aug.28. Várad, Bihar vm. kgy.	Bethlen Gábor	MUO 114.
82.	Egei István (<i>Megesy</i>) hamisítva (nemes) fia János, Kovács (Kovácz) Bálint és fia János	1625. október 29. Sopron	1626. május 13. Csenger Szatmár vm. tv.sz.	II. Ferdinánd	MUO 118.
83.	<i>Hunyady</i> János felesége Katalin, gy: István és rokona Gebey István	1629. november 22. Bécs	1. 1630. szept. 14. Gömör vm. kgy. 2. 1631. márc. 7. Várad, Bihar vm. kgy.	II. Ferdinánd	MUO 243.
84.	<i>Magyari</i> Mihály és felesége Kristán Erzsébet, gy: János, Bálint és mostohafia Melda Péter	1631. október 5. Bécs	1632. Abaúj vm. tv.sz.	II. Ferdinánd	MUO 137.
85.	<i>Harmath</i> , másképp Lakatgyártó (Lakatiartó) Mátyás, felesége Gáspár Katalin, Gy: István,	1642. szeptember 11. Bécs	ELMOSÓDOTT	III. Ferdinánd	MUO 151.

⁶⁴² Szülei Baranyai (de Baronia) Szűcs Mátyás és Gözey Dorottya, valamint anyjának a testvérei Tolnai Gözey (Gözey de Tholna) Jakab, Bertalan és Mátyás

	Anna				
86.	Krieg, másképp Possai (Krih alias Possay) András, felesége Cher Anna, fia János, Lengyel Bertalan és felesége Cher Judit, <i>Kertész János</i> felesége Cher Erzsébet és gy: Judit	1661. január 20. Bécs	1671. szeptember 10. Torna vm. kgy.	I. Lipót	MUO 175.

IV. Az armalista nemesség előjogai védelmében folytatott küzdelme a 18. századi Bihar vármegyében

Jelen fejezet terjedelmi korlátai, valamint a téma sokrétősége miatt az általam átnézett széleskörű forrásanyag alapján egyfajta kitekintést szeretnék nyújtani a bihari armalista nemesség lélekszámára, gazdasági erejére vonatkozóan. Elsősorban a megye vidéki, egyéni nemeseire koncentrálva, nem kívánok bővebben foglalkozni a kollektív nemességet élvező bihari kishajdú telepekkel,⁶⁴³ amelyek a 18. század folyamán privilégiumaik megtartásáért hosszas pert folytattak az Esterházyakkal;⁶⁴⁴ a báródsági nemes kerület településeivel,⁶⁴⁵ valamint a megye területén élő praedialistákkal. A megye városi nemességének vizsgálatával is több munka foglalkozik,⁶⁴⁶ bár – ha nem is kardinális kérdésekben – kétségkívül ez esetben is lehet új eredményeket felmutatni.⁶⁴⁷ Mindezt történetük alaposabb feldolgozottsága is indokolja. Természetesen ahol szükséges, utalok a fentebbi eredményekre. Művelődéstörténeti szempontból sem mellékesek a nemességvizsgálatok során keletkezett magyar nyelvű tanúvallomások, melyek némi fényt derítenek a fátensek elbeszélései alapján kitárulkozó armalisták életmódjára. Sajnos a bihari nemesség egészével foglalkozó legbővebb munkák is inkább csak adattárak, így mellőzik a társadalomtörténet kutatás szempontjait, és inkább családtörténeti alapokra épülnek.⁶⁴⁸ Ebből kifolyólag a nemesi összeírások és nemességigazolások levéltári anyagainak adatait eddig leginkább a helytörténeti irodalomban használták fel.⁶⁴⁹ Magam is a HBML anyagaiban fellelt – a dolgozat témáját adó – armálisokat szerző családok későbbi leszármazásának felkutatása reményében kezdtem átnézni az iratanyagot, amely kezdeti elvárásaimhoz képest csekély eredményt hozott, ugyanis

---

⁶⁴³ Kiváltságaikról áttekintést nyújt Nyakas Miklós: *A bihari kishajdú városok története*. Debrecen, 2005.

⁶⁴⁴ Szendrey István: *A bihari hajdúk pere a hajdúszabadságért*. Debrecen, [1971]., Papp Klára: *A bihari hajdútelepek küzdelme a privilégiumok megtartásáért-visszaszerzéséért*. In: *Rendi társadalom-polgári társadalom* 5. Szerk.: Erdmann Gyula, Gyula, 1994. 305–315. Tóth István György: *Karddal szerzett és piacon vett armálisok: a végváriak útja a nemességbe a 18. század elején*. In: *A végváriak és a végváriak sorsa*. Szerk.: Petercsák Tivadar és Pető Ernő. Eger, 1991. 45–55.

⁶⁴⁵ Nyakas Miklós: *Eltűnt iratok nyomában. Egy hajdanvolt kiváltságolt kerület, a Báródság. Hajdúböszörmény, 2001.*; Nyakas Miklós: *A báródsági nemes kerület rendtartása a XVIII. század végéről*. In: *Bihari Múzeum Évkönyve III.* (Szerk.: Héthy Zoltán) Berettyóújfalu. 1982. 167–176.

⁶⁴⁶ Herpay: *Nemes családok Debrecenben.*, Rác: *Városlakó nemesek.*, érintőlegesen foglalkozik a témával Rác István: *A debreceni cívisvagyton*. Bp., 1989., U.ő: *Parasztok, hajdúk, cívisek*. Debrecen, 2000.

⁶⁴⁷ Herpay Gábor a debreceni magisztrátusi jegyzőkönyvekre hivatkozva taglalja, hogy 1742-ben Debrecen Szabolcs és Bihar vármegye megkeresése ellenére nem íratta össze a nemeseket. Az összeírás azonban mégis elkészült, bár adatait nem hasznosította Rác István sem. Herpay: *Nemes családok Debrecenben*. 6–7.; Rác: *Városlakó nemesek*. 85.

⁶⁴⁸ Ifj. Reiszig Ede: *Bihar vármegye nemes családai*. In: *Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad*. Szerk.: Borovszky Samu. (A továbbiakban Reiszig: i. m.). Bp., 1901. 599–651.; Lengyel Katalin: i. m. 295–382.

⁶⁴⁹ A teljesség igénye nélkül néhány: Rác: *Városlakó nemesek.*; Orosz István: *Berettyóújfalu.*; Papp Klára: *Biharnagybajom.*; Szendrey–Nyakas: *Derecske*.

csak néhány família anyaga kapcsolódik a most is a debreceni levéltárban lévő armálishoz.⁶⁵⁰ Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy egy széles spektrumú, később elvégzendő kutatás kiindulási pontjaként szolgálhat, amellyel eddig még adós maradt a tudomány. Néhány általam fontosnak vélt szempont alapján, inkább mozaikszerűen, a teljesség igénye nélkül tesztek tehát kísérletet arra, hogy a jelzett időszakban a bihari armalistákról képet nyújtsak.

IV. 1. A 16–17. századi nemesség Biharban. Történeti áttekintés

Sajnos az 1494/95. évi portális és az 1542. évi egytelkes nemesekre vonatkozó összeírások⁶⁵¹ alföldi megyékre vonatkozó anyaga nem élte túl az évszázadok viharait, így a Bihar vármegye teljes területére vonatkozó fennmaradtak közül, elsőként az 1552. évi portális és dikális conscriptio ad átfogó képet a megye birtokviszonyairól (tehát nem armalistákról),⁶⁵² de meg kell jegyezni, hogy a későbbiekhez hasonlóan, ez is az éppen aktuális helyzetet mutatja. Jó példa erre az Albisi Zólyomi család esete: özvegy Zólyomi Lászlóné 11 faluban 83,5 portát, Zólyomi Mihály 3 faluban 25-öt bírt,⁶⁵³ amivel a 9. legvagyonosabb családként szerepeltek. Részletesebben megvizsgálva a család történetét kiderül, hogy a Zólyomiak korábbi birtokrészéből Forgách Zsigmond, Zólyomi Katalin férje⁶⁵⁴ 5 faluban 124 portát mondhatott a magáénak, Bajoni Ferenc – a korábban Sarmasági Mihály és hat testvére, anyjuk Zólyomi Katalin leánynegyede fejében birtokolt⁶⁵⁵ – 11 faluban 42, míg Varkocs György – Zólyomi Klárával kötött házassága révén⁶⁵⁶ – 13 településen 115 porta javait szedhette,⁶⁵⁷ míg néhány évtized múlva ezek a birtokok újból a Zólyomiakat gazdagították.⁶⁵⁸ Néhány – az 1552. évi összeírásban szereplő – család armálisát ismerjük, ám ezek már korábban is birtokos nemes családok adományai voltak, így nem tekinthetőek a későbbi értelemben vett armalisták közé. Ide sorolhatjuk Pércsi Mihály fia Benedek királyi alétekfogó mester, már 1666-ban

⁶⁵⁰ Goda, Polyik, stb. Nem számítva ide azon családokat, melyeknek az armálisa más levéltárban maradt fenn, mint pl. a MOL R 64 állagában: a Kutron, a Szegedi Kalmár, az Arany, a Váradi Kalmár, stb. család armálisai.

⁶⁵¹ Bakács István: A dikális összeírások. In: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: Kovacsics József. Bp., 1957. 71. A jelzett időszakból fennmaradt okleveles anyag alapján Engel Pál szerkesztésében megjelent és digitálisan is kutatható Bihar vármegye birtoklástörténete is. Engel Pál: Magyarország a középkor végén. CD-ROM. Bp., 2001.

⁶⁵² HBML IV. A. 12/a. 1. cs. No. 1. Közli: Magyarország birtokviszonyai. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta: Maksay Ferenc. Bp., 1990. 191-253.; Borcea, Liviu: Conscierea comitatul Bihor din 1552. Crisia. 1994. 233 Papp Klára: A bihari hajdútelepek küzdelme a privilégiumok megtartásáért-visszaszerzéséért. In: Rendi társadalom-polgári társadalom 5. Szerk.: Erdmann Gyula, Gyula, 1994. 305-315. 284.

⁶⁵³ Maksay: i. m. 196-234., 253.; Szálkai Tamás: Az Albisi Zólyomi család története. In: Érmelléki kalauz. Szerk.: Veliky János. Debrecen, 2005. 54-56.

⁶⁵⁴ Magyar Történeti Életrajzok. Forgách Ferenc 1535-1577. In: Arcanum DVD Könyvtár III. DVD-ROM. Bp., 2003.

⁶⁵⁵ Kis Bálint: A Sarmasági család. Turul. 1900. 4. 183.

⁶⁵⁶ Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. V. Szerk.: Karácsonyi János-Kollányi Ferenc-Lukcsics József. Bp., 1912. 567-568.; Bunyitay Vince: A váradi püspökség. III. 315.

⁶⁵⁷ Maksay: i. m. 196-234.

⁶⁵⁸ Lukinich Imre: Erdély területi változásai a török hódítás korában 1541-1711. Bp., 1918. 147-148.

elveszettek hitt,⁶⁵⁹ 1421. évi oklevelét,⁶⁶⁰ Telegdy István XII. Károly francia királytól 1502-ben kapott címereslevelét,⁶⁶¹ Drágffy György 1507. évi,⁶⁶² a gimesi Forgách család 1525-ben kelt megerősítő armálisát.⁶⁶³ A középkori előkelőbb birtokos (proceres) családok kihalásával,⁶⁶⁴ és a reformáció által elsodort váradi püspökség vagyonának szekularizálásával teljesen átrendeződött a korábbi birtokszerkezet,⁶⁶⁵ és a fejedelmi birtok, illetve az ebből kiszakított kisebb nemesi adománybirtokok jutottak túlsúlyra.⁶⁶⁶ Tovább árnyalta a képet a fejedelmi hajdútelepítések sorozata, melynek során számos kisebb település emelkedett hajdúvárosi rangra,⁶⁶⁷ vagy az olyan egyéni nemesítések, amelyek során házmentesítés is történt.⁶⁶⁸ Komoly forráskritikával kell kezelni az 1692. évi összeírást⁶⁶⁹ is, amely a megye minden lakosát összeírta ugyan, összesen 12564 lakost, ami az 1552. évi conscriptioban szereplő lakosság számának kb. a 4,4%-a.⁶⁷⁰ Felhasználhatóságát szempontunkból csökkenti, hogy nem különíti el lakosságon belül a nemességet. Néhány évvel később, 1700-ban keletkezett a legrégebbi bihari vonatkozású nemesi összeírás.⁶⁷¹ Ezután egyre gyakrabban készültek hasonló, a megye egyes, vagy összes járására, vonatkozó conscriptiok.

IV. 2. Kísérlet az armalista nemesek számának meghatározására

A 18. században keletkezett különböző típusú – nemesi felkelések alkalmával készített felvételek, vagyoni számbavételek, taksakirovásokat rögzítő – nemesi összeírások alapján egyszerűen össze lehetne állítani az armalisták névsorát, csak hogy több problémával is szembesül a kutató: egyrészt a forrásokból kibontakozó armalista státusz olykor átmenetinek tűnő jellege, másrészt az összeírások – részben az előbbi miatt bekövetkező – pontatlanságai okoznak problémát.

---

⁶⁵⁹ Bihar vármegye 1666. október 8-án kelt bizonyáglevele szerint. Makay Dezső: Két régi család. Turul. 1887. 3. 130.

⁶⁶⁰ 1421. március 28. Znaim. „*Benedictus filius Mychaelis de Peercz, vicedapifer nostre*”. MOL DL 50519.

⁶⁶¹ 1502. május 24. Blois. Az adomány szerint korábbi címerét a francia Szent Mihály-rend jelvényével veheti körül. MOL DL 71552.

⁶⁶² Címerbővítő oklevél. 1507. március 28. Buda. II. Ulászló adománya. MOL DL 108128.

⁶⁶³ II. Lajos régi címerüket megújítja és egyúttal pallosjogot adományoz. 1525. május 27. Buda. MOL DL 60103.

⁶⁶⁴ Bajoni, Ártándi, Telegdi, Zsákai, stb. Jakó Zsigmond: Bihar vármegye a török pusztítás előtt. 189.

⁶⁶⁵ Bunyitay Vince: A váradi püspökség. I. 424–425.

⁶⁶⁶ Jakó: Bihar. 189.

⁶⁶⁷ 1626-ban az *Approbata Constitutiones* név szerint is felsorolja a 26 települést, hozzátéve, hogy „*Ezeken kívül több hajdúvárosok, fejedelmek és országok híre nélkül ne ültessenek és telepíttessenek hasonló szabadsággal. Ezek pedig a fejedelmektől nekik conferaltatott szabadságokban és a nemes országgal együtt elrendelt állapotjokban, melyekben ekkédiglen hagyattanak, ezután is megtartassanak*” CJH. Erdélyi törvények. *Approbata Constitutiok*. Harmadik rész. LXXXVI. Czim Articulus I.

⁶⁶⁸ Bihari Barmos (HBML MUO 77.), vagy mikor később szereznek birtokot armalisták, mint az egyeki Polyik család HBML MUO 85. és IV. A. 6/e. 13. cs. 489.

⁶⁶⁹ Kiadta Mezősi Károly: Bihar vármegye a török uralom megszűnése idejében (1692). Bp., 1943.

⁶⁷⁰ Bársony István: Bihar vármegye adózó népessége a XVIII. században. Magyar Történeti Tanulmányok. XVI. Debrecen, 1984. 6–7. és Dávid Zoltán: Az 1692. évi összeírás forrásértéke. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve. IX. Debrecen, 1982. 118–119.

⁶⁷¹ HBML IV. A. 12/a 1. doboz. No. 3.

IV. 2. 1. A nemesi társadalom perifériáján: jobbágyok-armalisták-kurialisták

Jogi szempontból a jobbágytelken élő, címereslevéllel bíró nemesek az armalisták, ám a források tanúsága szerint ez hamar megváltozhatott, ha a jobbágyokhoz hasonlóan adófizetés alá kerültek,⁶⁷² nemesi jogaik jogilag megszűntek, vagy ha valamilyen úton birtokot szereztek, vagy birtokadományt nyertek. Utóbbi esetben az armális nem egy jogi státuszba való kerülést jelentett, hanem a nemesség szerzőmódja lett.

Ahogy korábban kiderült a jobbágy a manumittáló levél megszerzése után nem folyamodott szükségszerűen armálisért, hanem szabadosként mentesült a földesúrnak teendő személyes szolgálatok (pl. robot) teljesítése alól, amivel az armalistákhoz hasonló helyzetbe került. A nemességbe armálissal való felemelkedés sem számított örökérvényűnek, hiszen akár egyszeri adófizetés (contributio) után kicsúszott a nemes kiváltságolt jogainak usus-ából. A számtalan eset közül néhány, csak a példa kedvéért: a Diószegen élő Szabó István a háborús időkben adófizetés alá „csúszott”, pedig nemességét többször is igazolta, így nemesi jogaiból kiesve, utóbb kellett bizonyítania azokat,⁶⁷³ a Mónospetriben élő Hajas István – bár nemességét a deputatio elismerte – a paraszti communitas adót rótt ki rá.⁶⁷⁴ Többek között Lakatos Mihály ellen is panaszt emeltek 1731-ben Berettyóújfalu lakosai, mivel „*nem egyéb manumissusnál, mégis nagy nemességgel*” élt köztük, sőt, többekkel együtt kocsmát is tartott, amivel megkárosította a communitas érdekeit.⁶⁷⁵ Csiffi Ferenc korábban adófizető volt, de nemeslevelet szerzett⁶⁷⁶ és ezután nemcsak ő, hanem a házához vett személyek is kivonták magukat a közterhek viselése alól,⁶⁷⁷ ráadásul 1788-ban szilvapálinkát árult az uraság és a mezőváros ellenében.⁶⁷⁸

Nagyrészt a jobbágyság soraiból kikerülő armalisták csak ritkán tudtak saját birtokot szerezni, leggyakrabban korábbi földesúri terhekkal sújtott jobbágyportáján élt tovább. Egytelkes, azaz kurialista nemességet eredményezett a korábban részletesen is bemutatott házmentesítést tartalmazó címereslevél adományozása. Mindenesetre a birtokszerzésnek az elvi lehetősége fennállt: akár adomány, vétel, esetleg zálog útján is. A zálogbirtokos armalista

---

⁶⁷² A Werbőczy által a nemesi köztudatba sulykolt „una et eademque nobilitas” elvén már az 1543: XIV. tc. rést ütött, mivel az egytelkes nemeseket egy egész nemesi udvarhely után egy forint adóval sújtotta, amit az 1548. évi XXV. tc. is megismétel, két részletben történő fizetés lehetőségének a megadásával. CJH 1543: XIV. és 1548: XXV. tc.

⁶⁷³ HBML IV. A. 6/e. 8. cs. 236. k. Diószegi Szabó. 13-15.

⁶⁷⁴ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 77. Hajas. 5.

⁶⁷⁵ Szendrey István: Egy alföldi uradalom a török hódoltság után (a továbbiakban Szendrey: Egy alföldi uradalom.). 69.

⁶⁷⁶ 1712. szeptember 3-án adományozta III. Károly. HBML IV. A. 1/j. 1. k. 159., 732., 891. sz.

⁶⁷⁷ U.o. 69.

⁶⁷⁸ Orosz: Berettyóújfalu. 259.

quasi birtokosként – mintha possessionatus lenne – nem fizetett taksát. Ennek kapcsán kell megemlíteni az ún. inszkripció telket, aminek jogi státuszáról megoszlanak a vélemények,⁶⁷⁹ de vélhetően a záloghoz, zálogbirtokhoz (pignus) – amit a magyar jogban ideiglenes eladásnak is neveztek (venditio temporalis)⁶⁸⁰ – hasonlóan működött, mivel a magánpecsétek alatt kiadott átruházásokat nem tekinthetjük örökérvényűnek, csak ideiglenesnek.⁶⁸¹ Ezt támasztja alá a Kazinczy család felemelkedésében nagy szerepet játszó Kazinczy Péter – a Wesselényi-féle mozgalomban való részvétele miatt konfiskált – javainak 1671. évi összeírásában szereplő egyik tétel, egy telek, amely „*portio inscriptioban lévén, cum omnibus pertinentiis, mely edgyrül is másrul is zálogosittatott*”.⁶⁸² Ennek a quasi zálognak a kialakulását nyilván a gyakorlat szülte, ugyanis a zálogjog keletkezésének a Hármaskönyv több kellékét is kijelöli,⁶⁸³ melyeket a 17. század közepén törvényekben törölt el az országgyűlés,⁶⁸⁴ ráadásul szükséges volt még az osztályos atyafiak beleegyezése is, amit az inszkripció esetében nem kellett teljesíteni. Úgy tűnik, hogy a szokás a gyakorlat igényeit jobban kielégítő, egyszerűbb, kiegészítő jogintézményt hozott létre.

A berettyóújfalusi Kodormány György armalista nemes volt, felesége viszont nemes családból származott és kúriát örökölt, ezért nem fizetett taksát.⁶⁸⁵ Sinay Miklós az 1797. évi nemesi összeírás során Derecskén, Váncsodon és Püspökiben is birtokosként szerepelt, de ő is felesége, Baranyi Zsuzsanna révén került ezen javakba.⁶⁸⁶ A Barmos család nemessége⁶⁸⁷ után birtokot is szerzett, amin „*Oláh és Bene nevű*” jobbágyok laktak,⁶⁸⁸ a Mihucz család tagjai nemesi telküket „*az rossz világh miatt ott hadván két jó sellér gazdákat szállítottak rája*”, akik szolgáltatásokkal tartoztak nekik.⁶⁸⁹ A Polik famíliának Miskolci Nagy András generális egy

---

⁶⁷⁹ Rácz István szerint nem teljesen tisztázott a jogi háttere. Szabó István a telek „úri szolgálatok” alól mentesítésének eszközét látta benne, máskor személyi jellegét hangsúlyozta. Rácz: Városlakó nemesek. 46.; Szabó István: Nemesség és parasztság Werbóczi után. In: Úr és paraszt a magyar élet egységében. Bp., 1941. 67.; U. ő: A jobbágy megnevesítése. Turul. 1941. 1. 20.

⁶⁸⁰ A római jogban a zálogjognak több fajtája is kialakult. A fiducia jogintézménye adásvétel formájában kötött meg, a szerződés lejártakor a visszafizetett „vételár” átvétele után vissza kellett szolgáltatni a zálog tárgyát. Ezzel szemben a pignus csak a birtokjogot ruházta át, a tulajdonjogban nem történt változás. Emellett ismeretes volt a jelképes zálog-jelzálog (hypotheca) ami nem okozott változást a birtoklásban, csak egyfajta biztosítékul szolgált a hypotheca teljesítésére. Földi–Hamza: i. m. 442-445.

⁶⁸¹ Wenzel Gusztáv: A magyar és erdélyi magánjog rendszere. Buda, 1862. 379.

⁶⁸² Komáromy András: A Kazinczy család történetéhez. Turul. 1913. 1. 25.

⁶⁸³ Hiteles hely előtti bevallás, 50 forintnál nagyobb értékű zálognál beiktatás szükséges, közbeeső értékűnél nagyobb összegű zálogba adásnál királyi beleegyezés is követelmény. Werbóczy: Hármaskönyv. I. R. 60. különösen 1. és 8. §., I. R. 83.

⁶⁸⁴ CJH 1647: CXXV., 1655: LV. tc.

⁶⁸⁵ Szendrey: Egy alföldi uradalom. 68.

⁶⁸⁶ Herpay: Nemes családok Debrecenben. 66–67.

⁶⁸⁷ 1605. november 29. Bocskai István (HBML MUO 77.), és 1650. március. 31. II. Rákóczi György adomány. U.o. IV. A. 1/j. 1. k. 559., 757., 1062., 1581., 1711., 1860., 2135., 2364. sz.

⁶⁸⁸ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 12. k. Barmos. 13.

⁶⁸⁹ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 158. k. Mihucz. 5.

puszta házhelyet „adott”, amit a fejedelmi megerősítés szentesített.⁶⁹⁰ Az 1763-ban Margittán összeírt Incze Ferenc és János székely nemesek, Apafi Mihálytól nyertek nemeslevelet. Inskripcós telken ültek, ezért adót nem kellett fizetniük, János felesége egyébként Széplakon birtokos is volt.⁶⁹¹

Az Érmelléken 1762/63-ban készült vagyoni összeírás a népesség nagy részére kiterjedt, hiszen a jobbágyok mellett a zsidókat, bérlőket és az armalistákat is számba vette, utóbbiaknál gyakran szöveges magyarázatokat is találunk, amelyek fontos adalékokkal szolgálnak az armalista nemesi társadalom felépítésének vizsgálatához. Nemcsak az uradalmi tisztek (*spanus dominalis*) és a szegények (*miserabilis*) nevei után tettek ilyen bejegyzéseket, mint ahogy azt a többi járásban tették, hanem feltüntettek más kategóriákat is. Tóthiban Kádár Istvánt konvencionális szolgaként (*servus conventionatus*) írták össze, szolgálataért cserébe ételt-italt és ruházatot kapott,⁶⁹² és mint ilyet nem is vették számba a taksa kirovásánál, mivel vállalt szolgálataival kiesett a nemesi jogok használatából.⁶⁹³ Ugyanitt a Koszta atyafiak, akik nemességüket armálissal szereztek, utóbb birtokot nyerhettek, mert 1762-ben, mint donatarius és birtokos nemesek vannak feltüntetve. Az Alsóbernyén is birtokos Mezei Gábor telkén, atyai hatalma alatt álló három atyafia húzta meg magát Cséhtelegen, akikre szintén nem róttak adót.⁶⁹⁴ Testvére, János Szunyogdon szintén az ő telkén ült.⁶⁹⁵ Az éradonyi Mike Jánost és Pált összeírták ugyan, megjegyezve, hogy korábban nem az armalisták, hanem az adófizetők között tartották őket számon, hiába volt Apafitól származó címereslevelük:⁶⁹⁶ s valóban 1760-ban még nem, 1769-ben viszont Pál szerepel a taksát fizető nemesek között.⁶⁹⁷

IV. 2. 2. A források: nemesi és egyéb összeírások

A 18. század közepétől kezdve néhány évente újabb nemesi összeírásokra került sor. Gyakoriságukat igazolhatja a nemességigazolások során hozott döntések következtében állandóan változó kétségtelen nemesek száma, a migráció, a vagyonban bekövetkező – általában süllyedő tendenciát mutató – változás, a családfő elhalása, stb. A derecskei uradalom népessége társadalmi összetételének vizsgálatakor Szendrey István már felhívta a figyelmet arra, hogy az országos összeírások sem adhatnak pontos, teljesen megbízható képet.

⁶⁹⁰ HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 489. k. Polik. 9-10. és EKK 5. k. 163.

⁶⁹¹ U.o.

⁶⁹² „*servus conventionatus, ex quo servitio victum et amictum habet.*” HBML IV. A. 12/a. 2. k. 4–5.

⁶⁹³ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 13. 9.

⁶⁹⁴ HBML IV. A. 12/a. 2. k. 6–7.

⁶⁹⁵ U.o.

⁶⁹⁶ HBML IV. A. 12/a. 2. k. 10–11.

⁶⁹⁷ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 16.

Az 1715. évi conscriptio adatsora alapján a domínium 13 helységében mindössze 297 család élt, ezek közül 4 zsellér, a többi az „egyéb” kategóriába sorolva. Öt évvel később már 735 családot írtak össze, ezek között 31 taksás nemes szerepelt.⁶⁹⁸ Bihar vármegye egészére kiterjed az az 1728-ban készített adóösszeírás, amelyben a megye 13111 családfőjéből 275 taksás nemes, de a derecskei Esterházy uradalomhoz tartozó települések közül kimaradt pl. Szalonta és Zsadány.⁶⁹⁹ A Sárrét demográfiai vizsgálata kapcsán felmerült, hogy a népesség számát az 1715., 1720. évi összeírásokban felvett adatok 20-25-szörösére kell becsülni, tekintetbe véve a népességet tizedelő járványokat is.⁷⁰⁰ Nagybajomban az 1744. évi nemesi insurrectio adatsorában 17 bajomi armalista szerepelt, az ugyanekkor készített taksaösszeírásban pedig harmincötöt tüntettek fel.⁷⁰¹

Ebben az időszakban számos összeírás készült, ezek közül a taksaösszeírásokat, illetve a vagyoni helyzetet is felmérő tabellás adatfelvételek adatai lentebb részletesen megtalálhatók, itt csak két fontosabb conscriptio-ra hívnám fel a figyelmet.

Illésy János az 1754–55. évi megyei nemesi összeírásokat vizsgálva megállapította, hogy ezekben – a nem egyértelműen kiadott utasítások miatt – számos következetlenség csúszott és sok vármegye a birtokos és armalista nemeseket nem különítette el egymástól – már ahol a possessionatus nemességet egyáltalán felmérték – , és nem tüntette fel a nemesek lakóhelyeit sem. Kivételként említ hét (Liptó, Máramaros, Trencsén, Túrócz, Ugocsa, Vas, Zala) megyét, valamint Bácsot és Szepeszt, ahol a városokban lakó nemesek lakhelyét jelölték csak meg,⁷⁰² így az általa közölt bihari nemesek névsora, birtokosok és armalisták vegyesen, összesen 576 család szerepel a kötetben.⁷⁰³ Úgy tűnik azonban, hogy a vármegyék maguk döntötték el, hogy milyen conscriptio-t küldenek fel az Udvarba, ugyanis pl. Biharban is egyidejűleg többféle összeírást készítettek a biztosok. Egyet, amely eljutott az Udvarba: ez a katalógus járásonként taxatívén tartalmazza a neveket, előbb birtokosokét, utóbb járásonként az armalistákét.⁷⁰⁴ Emellett készült egy, csak az armalistákat feltüntető lista is, amely azonban a járás mellett feltünteti a nemesek lakóhelyét is.⁷⁰⁵ Tekintetbe véve az összeírások lehetséges pontatlanságait is, mégis ez a legkorábbi, a megye 18. századi, teljes nemességéről adatokat

---

⁶⁹⁸ Szendrey: Egy alföldi uradalom. 55-56.

⁶⁹⁹ U.o.

⁷⁰⁰ Kováts Zoltán: Kis- és Nagy-Sárrét népessége a XVIII. Században (a továbbiakban Kováts: Sárrét). Múzeumi Kurír. 1983. november 26. 29.

⁷⁰¹ Papp Klára: Biharnagybajom. 161.

⁷⁰² Illésy János: Az 1754–55. évi országos nemesi összeírás. Bp., 1902. 3–4.

⁷⁰³ U.o. 18–24.

⁷⁰⁴ Eredetiben és egy 1816. évi átiratban, melyet a Helytartótanács küldött meg a megyének, hogy a lajstromra „kellő figyelmetességgel lehessenek”. HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 9. 1–13. és 47–110.

⁷⁰⁵ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 9. 17–46.

tartalmazó forrásanyag, ami lehetőséget nyújt az elemzésre, még ha a vagyoni viszonyokra csak az armalistákra kivetett taksa feltüntetése utal is, amit azonban a teljes vagyon felmérése után, annak alapján róttak ki.⁷⁰⁶ Így közvetett módon az adó összege utal az armalisták vagyoni helyzetére. Mégis több problémával is számolni kell az összeírások adatainak hasznosításakor, hiszen egy-egy conscriptio csak a kétségtelen nemeseket foglalja magában, így azok, akiknek folyamatban lévő nemességigazolásuk volt, nem kerülhettek bele. Gondot okoz az is, hogy a taksát portánként rótták ki, így az olyan szegény családok esetében, ahol egy telken több felnőtt férfi élt, csak egy személyt vettek fel a listába. Jó példa erre, hogy az 1754–55. évi összeírás bihari Cathalogusában az 1454 összeírt nemes között 976 armalistát tüntettek fel, de a települések szerinti taksaösszeírásban már csak 687 adózó szerepel (utóbbit ld. a fejezet végén lévő Függelékben. IV. 5. 5. 1.).⁷⁰⁷

Annak ellenére, hogy a 18. század végére szakszerűvé váltak a felmérések, mégis alaposabb elemzés során kiderül, hogy ekkor sem születtek pontos felmérések. Annak ellenére, hogy az 1784–85. évi országos felmérés a nemesek számát tekintve megbízhatónak tűnik,⁷⁰⁸ de ennek során Biharban pl. a bihardancsházai nemesek nem engedték magukat összeírni.⁷⁰⁹ Kováts Zoltán⁷¹⁰ és Wellmann Imre⁷¹¹ kutatásaiból kiderült, hogy ekkor mintegy 10%-os hiánnyal készülhetett a népszámlálás, amelynek szempontunkból legnagyobb problémája, hogy minden 1 évesnél idősebb, magát nemesnek valló személyt feltüntet, Biharban összesen 5148 főt. Ebben minden bizonnyal számos olyan személy volt, aki csak pozíciója, hivatása révén tartotta magát nemesnek (honorácior). Ezt a tendenciát igazolja egy 1797-ben készült adatfelvétel, amelyben a berettyóújfalusi nemesek sorai között több olyan személy is feltűnik – Tóth György prédikátor, Weszprémy Gábor rector, Toka Sándor kántor, valamint Pentő István nótárius – aki biztosan nem volt nemes.⁷¹²

IV. 2. 3. Az adófizető, elismert nemesek számának változása (1754–1792)

---

⁷⁰⁶ A megyei birtokos nemesség gazdasági helyzetéről az úrbéri tabellák adatai tájékoztatnak. Bársony–Papp–Takács: Az úrbérrendezés Biharban. I–III. A forrásokat elemző IV. kötetben a nemességről író Szerdahelyi Zoltán elég szűkszavúan tájékoztat, az 1754–55. évi eredeti összeírások adatait figyelmen kívül hagyta. Szerdahelyi Zoltán: Nemesség az úrbérrendezés-kori Bihar vármegyében. In: Bihar vármegye az úrbérrendezés idején. Szerk. Ifj. Barta János–Papp Klára. Debrecen, 2005. 133–149.

⁷⁰⁷ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 9. 17–46.

⁷⁰⁸ Az első magyarországi népszámlálás. Szerk.: Danyi Dezső–Dávid Zoltán. Bp. 1960. 11., 43.

⁷⁰⁹ Kováts: Sárrét. 29.

⁷¹⁰ U.o.

⁷¹¹ Wellmann Imre: Magyarország XVIII. század végi népességszámának kérdéséhez. In: Mezőgazdaság-Agrártudomány-Agrártörténet. Szerk.: Gunst Péter. Bp., 1979. 265–301.

⁷¹² Orosz István: Berettyóújfalu. 261. és 163. jegyzet.

Az egész megyére kiterjedő armalista nemesek taksaösszeírásait felhasználva készült táblázat szemlélteti a családfők, azaz az adófizetésre kötelezett, armalisták által megült porták számának alakulását:

	1754/ 1755 ⁷¹³	1758/ 1759 ⁷¹⁴	1760 ⁷¹⁵	1769 ⁷¹⁶	1770 ⁷¹⁷	1771 ⁷¹⁸	1776 ⁷¹⁹	1783/ 1784 ⁷²⁰	1792 ⁷²¹
Sárréti	195	45	45	55	55	59	77	88	146
Érmelléki	182	158	154	153	153	152	228	322	359
Várad	181	14	14	85	85	84	85	107	128
Szalontai/ Belényesi	122	1	1	11 ⁷²²	11 ⁷²³	11 ⁷²⁴	23 ⁷²⁵ /6	20 ⁷²⁶ /6	56/10
Összesen:	680	218	214	304	304	306	412	541	699

Szemmel látható, hogy az 1758/59. évi összeírásban jelentősen megcsappant a nemesek száma. A szalontai járásban egyértelműen az „cathalogisták”⁷²⁷ nemességének el nem ismerése, a Sárréten és a várad processus területén pedig a kishajdú telepek kollektív nemesi előjogainak visszaszorítása az oka a csökkenésnek. A század utolsó negyedében a nemesek számának ugrásszerű növekedése következett be, amihez hozzájárult a honoráciorok nemesek közé való számításának szokása is.

A rendelkezésre álló levéltári források: Bihar vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei,⁷²⁸ a nemességvizsgáló jegyzőkönyvek és a kapcsolódó dokumentumok,⁷²⁹ a nemesi perek iratai,⁷³⁰ a magyar⁷³¹ és erdélyi Liber regius,⁷³² valamint a megjelent szakirodalom⁷³³ adatai

⁷¹³ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 9. 17–46.

⁷¹⁴ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 11. 62–70.

⁷¹⁵ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 12. 3–11.

⁷¹⁶ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 16. 3–9.

⁷¹⁷ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 17. 13–19.

⁷¹⁸ HBML IV. A. 12/a. 2. d. No. 18. 22–28.

⁷¹⁹ HBML IV. A. 12/a. 2. d. No. 20. 3–24.

⁷²⁰ HBML IV. A. 12/a. 2. d. No. 23. 3–23.

⁷²¹ HBML IV. A. 12/a. 2. d. No. 27. 1–10.

⁷²² Adózó porták száma, egy-egy portán több név is fel van sorolva.

⁷²³ U.az.

⁷²⁴ U.az.

⁷²⁵ Ezen kívül szerepel még hét mentesített személy is, akik közül 3 szegénysége miatt, 4 pedig egyéb szolgálat miatt nem fizetett, összesen tehát 23 személy van feltüntetve.

⁷²⁶ Kettő szegénységük miatt nem fizettek taxát, összesen 20 személy szerepel a listában.

⁷²⁷ A nemességvizsgálatok során is visszatérő kérdés a szalontai armalisták esetében, hogy egyéni nemesség, vagy a „Cathalogus” szerinti nobilitas élvezője a vizsgált személy/család. Ld. pl. Arany, Fekete, stb. családok anyagait.

⁷²⁸ HBML IV. A. 1/a. 1–10. kötetét.

⁷²⁹ U.o. IV. A. 1/j. 1–2., és 8. k. és 3–7. cs.

⁷³⁰ U.o. IV. A. 6/e. 1–15. cs.

⁷³¹ Illésy–Pettkó: A királyi könyvek., LR.

⁷³² EKK.

⁷³³ Karakas Károly Bihar vármegyei allevéltáros adatgyűjtése alapján ifj. Reiszig Ede közölte – néhány hibával – a kihirdetett nemesek névsorát. Reiszig: i. m.; Herpay: i. m., U.ő: Nemes családok Hajdú vármegyében.

alján összeállított kataszter számos tanulsággal szolgál. Elkészítését elsősorban a hiánypótlás motiválta: Bihar vármegye nemességének legfontosabb adatait olyan korszerű, könnyen használható, egységes formátumban⁷³⁴ közreadni, amely nagyban megkönnyíti a további kutatásokat, akár a megye egészére, akár egyes településekre vonatkozóan. Természetesen a kataszter újabb adatsorokkal (pl. lakóhelyek, családfák) tovább bővíthető, így nem is tekinthető lezártnak, annál is inkább mivel a közgyűlési jegyzőkönyvek adatait ki lehet egészíteni olyan armálisok kihirdetési záradékaiban szereplő adatokkal, amiket 1660 előtt adtak ki, vagyis az elpusztult vármegyei jegyzőkönyvek időszakában. Teljes elemzésére most nem is vállalkozom, csak a nemesek számára vonatkozóan tennék néhány észrevételt. A Szabolcs vármegyében és az abból a 18. század elején kiszakított Hajdúkerületben honos armalista nemesek jóval nagyobb számban hirdették ki nemességüket Biharban, mint ahogy az Herpay munkáiból kiviláglik. A kihirdetések nem feltétlenül armalistákra, és nem szükségszerűen honos nemesekre vonatkoznak, hiszen a vármegye közönsége előtt kellett bemutatni az újonnan beköltöző nemesek dokumentumait is, így esetleg a más megyében birtokos családok olyan tagjainak is, akiket esetleg csak valamilyen hivatal betöltése vonzott a megyébe. Figyelemreméltó, hogy a kataszterben szereplő mintegy kilencszáz família névsorát összevetve a nemesi perekben nemességük bizonyításáért küzdő kb. 600 családnévvel, kiderül, hogy a perlekedőknek csak mintegy harmada tudta nemességét igazolni. A 18. és 19. század fordulóján több száz olyan armalista család élt Biharban, aki nem élhetett nemesi jogaival. Megfigyelhető ugyanakkor a címereslevelet szerzők társadalmi bázisának megváltozása is elsősorban a 19. század első felében, amikor már nem jobbágyok, hanem a honoráciorok igyekeznek maguknak valóságos nemességet szerezni: így a vármegye adószedője,⁷³⁵ bécsi professzor,⁷³⁶ városi tanácsos,⁷³⁷ a tiszántúli kerületi tábla jegyzője,⁷³⁸ sőt a reformkor eszméinek korai megnyilvánulásaként értelmezhetjük a 18. század végi névmagyarosítással együttjáró nemesítést.⁷³⁹

Debrecen, 1926.; U.ő: Földes. 177–185.; Karacs Zsigmond: A földesi családok rövid története. In: Földes története 1849-ig. 185–255.

⁷³⁴ A család neve mellett a címereslevél (néha több is) kiadásának dátuma, és/vagy a nemesi biznyság levél kiállításának időpontja szerepel. Újabb oszlopban a nemességigazolások (vizsgálatok és perek) indításának éve(i)t tüntettem fel, végül a közgyűlésben történt kihirdetések időpontját. Utóbbiban * jelöli az eredeti armális publicálásának dátumát.

⁷³⁵ Kébell László nemességének megerősítése. 1735. szept. 20. LR 37. 469., Kataszter (a továbbiakban Kat.). 407.

⁷³⁶ Lunkaszpriei Carabelli György. 1831. júl. 1. LR 45. 727., Kat. 127. sz.

⁷³⁷ Nagyturnyai János nagyváradi tanácsos. 1792. júl. 26. LR 56. 408., Kat. 590. sz.

⁷³⁸ Temesváry Márton. LR 63. 101. Eredeti: HBML MUO 224., Kat. 808.

⁷³⁹ A Besztercebányáról származó Ékesházy, korábban Flack György nemesítése. 1792. júl. 26. LR 66. 155., Kat. 211. Még jellemzőbb példa a Középegyre magyarosító Mittermiller János esete. 1841. nov. 4. LR 67. 140., Kat. 479.

IV. 2. 4. Az armalista családfeők területi szóródása a megyében, a takszaösszeírások alapján (1759-1792)

Váradai járás

Az armalista családfeők számának fokozatos emelkedése tapasztalható a váradai járásban. Szembetűnő a mezővárosok vonzó hatása, Hegyközkovácsi és Püspöki jelentős létszámú armalistája adta a járásbeliek zömét. Emellett Várad és Váradolaszi városias környezete és a közösség által nyújtott kedvezmények is hozzájárulhattak a nemesek városba telepedéséhez.

Sorszám	Település	1759	1769	1776	1784	1792
1.	Bihar			4	9	8
2.	Csatár		9		21	16
3.	Fugyi		3	3	3	
4.	Hegyközpályi		1	1	2	7
5.	Hegyközújlak					3
6.	Kovácsi	1	14	16	23	33
7.	Püspöki	1	23	29	33	34
8.	Siter				1	
9.	Szalárd		2	2	2	2
10.	Száldobágy					2
11.	Telegd		4			4
12.	Várad	2	8	6	5	11
13.	Váradolaszi	7	17	9	5	5
14.	Vásárhely		1	1		
15.	Velence	3	3	14	3	6
Összes:		14	85	85	107	131

Sárréti járás

A Sárréten harminc év alatt megháromszorozódott az armalista családfeők száma, a befogadó települések száma pedig duplájára emelkedett. A mezővárosok ebben a járásban is vonzották az armalista nemeseket: Derecske, Berettyóújfalu, Sámson területén jelentős számban éltek, míg a kisebb településeken gyakran megfigyelhető mobilitásuk.

Sorszám	Település	1759	1769	1776	1784	1792
1.	Acsád ⁷⁴⁰	1	1	2		
2.	Bakonszeg					3
3.	Báránd	2				
4.	BeregBöszörmény	1				2
5.	Berettyóújfalu	7	11	12	16	- ⁷⁴¹
6.	Bojt	1				2
7.	Dancsháza					1
8.	Derecske	1	4	3	5	23

⁷⁴⁰ 1783/84-től az érmelléki járásban írták össze.

⁷⁴¹ Hiányzik az összeírásból.

9.	Esztár			2	4	4
10.	Hencida					1
11.	Hosszúpályi				1	2
12.	Kaba		1	5	7	13
13.	Keresztes			1	2	5
14.	Komádi		5	6	7	11
15.	KörösszegApáti					1
16.	Pocsaj	1	4	4	6	4
17.	Sámson	13	12	11	13	13
18.	Sáránd					10
19.	Sass		4	7	6	11
20.	Szakál	6	2	3		
21.	Szentpéterszeg					1
22.	Szerep	1	1	1	2	2
23.	Torda			5	5	17
24.	Udvari	1	1	1	2	3
25.	Váncsod	4	6	9	9	9
26.	Vértés	4	3	4	3	5
27.	Zsáka	2		1		3
Összes:		45	55	77	88	146

Érmelléki járás

A járásban élő armalista nemesek a Bihar megyei nemesek zömét adták, számuk a vizsgált három évtized alatt kétszázzal nőtt, pedig a befogadó települések száma gyakorlatilag nem változott. Az Érmelléken jóval több olyan falu volt, amelyben népesebb számú nemes élt, ezek nagyrészt közbirtokos települések, ahol számos kisbirtokos és kurialista is élt, bár Diószeg mezővárosa armalista lakosságának száma mindvégig kimagasló maradt.

Sorszám	Település	1759	1769	1776	1784	1792
1.	Acsád ⁷⁴²				3	3
2.	Albis	3	3	2	2	2
3.	Álmosd	9	10	19	20	14
4.	Asszonyvására		3	2	2	
5.	Bagamér	2	1	4	17	17
6.	Bályog	2				
7.	Cséhtelek	2				
8.	Csokaj	3	3	4	3	6
9.	Diószeg	31	25	45	58	54
10.	Éradony	9	9	14	26	23
11.	Érsemjén	8	4	10	14	13
12.	Értarcsa				1	3
13.	Félegyháza			8	7	11
14.	FelsőÁbrány			1	1	
15.	Gálospetri		1			
16.	Kécz	3				

⁷⁴² Korábban a Sárreti járáshoz tartozott

17.	Keserű	12	7	12	16	17
18.	Kiskereki		1			
19.	Kokad			2	3	5
20.	Kóly				1	1
21.	Köbölkút	8	7	21	21	22
22.	Margitta	3	8	6	25	36
23.	Micske	1	1			1
24.	Mihályfalva	10	17	21	12	13
25.	Mónospetri		4		7	7
26.	Nagyléta	8	4	4	4	7
27.	Ottomány	2	4	4	14	21
28.	Piskolt	14	15	16	21	26
29.	Poklostelek	8	1			2
30.	SvábOlaszi				1	2
31.	Szalacs				3	5
32.	Székelyhíd	4	3	9	9	12
33.	Szelind	5	1			
34.	Szentimre		2	3	4	4
35.	Szentjobb	1	5	3	4	7
36.	Szentmiklós		4	8	13	15
37.	Széplak	3	6	5	4	1
38.	Tóthi	5	3	3	4	5
39.	Vasad	2	1		2	3
40.	VedresÁbrány			1		
Összes:		158	153	227	322	358

Szalontai (I.)/belényesi (II.) járás

A szalontai és belényesi járás 1776 előtt egy közigazgatási egység volt, két hasonló kerülettel. A szalontai nemesek nagy részének nemessége a város hajdú kiváltságában gyökerezett, annak elvesztése után nem tartották őket nemesnek, jogaikért folyamatos küzdelmet folytattak. Belényesen és környékén elenyésző számú armalista jelenlétéről tanúskodnak az összeírások.

Sorszám	Település	1759	1769	1776	1784	1792
1.	Belényes		1	3 (II.)	4 (II.)	10 (II.)
2.	Bikáts					2 (I.)
3.	Cséffa		1			
4.	Gyires					4 (I.)
5.	Harsány					1 (I.)
6.	Káránd					2 (I.)
7.	Nyermegy		2	3 (II.)	2 (II.)	9 ⁷⁴³ (I.)
8.	Petegd			2 (I.)	2 (I.)	2 (I.)
9.	Szalonta	1	12 ⁷⁴⁴	19 ⁷⁴⁵ (I.)	14 (I.)	33 (I.)

⁷⁴³ Korábban a belényesi járásban írták össze.

⁷⁴⁴ Összesen 6 porta után adóznak, egy-egy porta után több név is szerepel.

⁷⁴⁵ Összesen 16 porta után adóztak.

10.	SzentAndrás					1 (I.)
11.	Tamásda		2	2 (I.)	2 (I.)	
Összes:		1	18	23 (I.)/ 6 (II.)	18 (I.)/6 (II.)	54 (I.)/10 (II.)

IV. 2. 5. Az armalisták vagyoni helyzete

Annak ellenére, hogy a nemességigazolások során gyakorta kérdeztek rá az armalisták által lakott telek státuszára, és általában a vagyonára, a vallomások alapján csak nagyon vázlatos kép tárul elénk. A leggyakrabban a címereslevelek azon csoportja eredeztette a nemes telket, amelyben szerepelt a házmentesítő formula is, bár az egykori „nemesi funduss” gyakran már csak az emberek emlékezetében élt. A Mihucz család házat felégették, így nem csoda, hogy később inkább „*securus helyeken*” kívántak lakni, de még évtizedekkel később is több tanú vallotta, hogy „*szabad telekjét ... ma is meg tudná mutatni*” és nyilván ritkasága miatt még azt is megjegyzik, „*keő pincze*” is volt rajta. Egy felemlegetett gyilkossági ügy kapcsán⁷⁴⁶ arra is fény derült, hogy Mihuczáéknak több jobbágya is volt, elköltözésük után telkükre két zsellért költöztettek.⁷⁴⁷ A tehetősebbek közé tartozhatott a Lengyel család is, közülük Mátyás 1712-ben sótiszt volt Váradon, amikor a „*vár előtt lévő két házai megégték*”⁷⁴⁸, de ez lett a sorsa a szintén váradai Kalmár família ugyanott lévő két házának is, csakhogy itt nemesi jogokat is gyakoroltak, amennyiben a két telken „*két szabad korcsmájok*” is volt, sőt egy mézárszéket is fenntartottak.⁷⁴⁹ A Micskén élő Nemes atyafiak kúriája az egyik tanú szerint „*nagy erős kerítessel körül volt véve, leveles kapu rajta*”, ahol Nemesék „*szabadosan korcsmát tarthattanak*”, pedig a Zólyomiaknak volt itt uradalmi csapszékük is.⁷⁵⁰

Érdekesnek tűnik a Polik család telkének sorsa is, amelyet Nagy András hajdúgenerális magyar nyelvű adománylevele juttatott a néhány évvel korábban Bocskai Istvántól armalist⁷⁵¹ szerző família katonáskodó tagjainak. (Szövegét ld. a fejezet végén lévő Függelékben).⁷⁵² Utóbb a leszármazottak Váradon házat és hozzátartozó szőlőt tudtak vásárolni.⁷⁵³ Barmos János szintén Bocskaitól nyert címereslevelében a Bihar mezővárosban

⁷⁴⁶ „*gyilkosság is esett köztök, meg ölvén más Mihucz jobbágyát, az dijját meg vette azon gyilkoson, Kopacs el neví helységben vesztenek vala öszve, és pedig kurucz háborúban esett, az midőn igen szabad világ volt.*” HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 158. k. Mihucz. 3–6.

⁷⁴⁷ U. o. 3.

⁷⁴⁸ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 139. k. Lengyel. 3.

⁷⁴⁹ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 90. k. Kalmár. 8.

⁷⁵⁰ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 177. k. Pap. 109.

⁷⁵¹ HBML MUO 85.

⁷⁵² HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 489. k. Polik. 9-10.

⁷⁵³ U. o. 11-12.

lévő háza is mentesül a földesúri terhek alól.⁷⁵⁴ Később Derecskén szereztek birtokot, amit az egyik tanú szerint „*arrul szóló leveleivel edgyütt ... Derecske várassának el adta ... 90 magyar forintokon és három köből tavaszi búzán.*” Valójában az Esterházy uradalom szerezte meg a 12 sessio-t az egyik rokon közrejátszásával, amit utóbb perben próbáltak visszaszerezni – sikertelenül.⁷⁵⁵

Viszonylag ritkán találni a nemességigazolások során a vagyont számbavevő forrást, mint amilyen a váradi nemes Szüts Mártonné végrendelete, amiből fény derül családjá vagyoni viszonyaira. Első férjétől halála után egy üres telek, egy telek házzal és egy hagyatékából származó szőlő maradt rá. Második férjének, nemes Szüts Mártonnak a házasságkötéskor 800 forintja volt – ennek nagy része, 520 Ft egy szőlő eladásából származott⁷⁵⁶ – amiből lovat és szekeret, üstököt vett, és a „*házat szaporította építésekkel*”, majd később két kis szőlőt vett „*bora fizetésibe*”, de még így is kölcsönt kellett felvennie, hogy kifizesse, és még 12 év eltelte után is 80 forinttal tartoztak. A végrendelet készültekor, 1780-ban az előző férj üres telkére, és házának eladásából származó összegből épített épületen és az előbbi szőlőn kívül öt ló, egy csikó, két pálinkafőző üst, széna, kb. száz kis cseber bor, hordók, szekér, kocsi, „*kevés vetés, vetetlen szántó föld, és házbeliék, és egyéb gazdasághoz valók*” maradtak, készpénzüik viszont nem volt.⁷⁵⁷ Nemes Csuta János meggyilkolása után 1726-ban vagyonleltár készült, amiben hátrahagyott ingó vagyonát 152 rhénes forintra és 38 krajcárra becsülték (az inventáriumot ld. a fejezet végén lévő Függelékben. IV. 5. 5. 4.).⁷⁵⁸

Ráadásul a nemességigazolások levéltári anyagai alapján szembeűnik, hogy az „armalista” nem feltétlenül jelenti a jobbágytelken ülő szegény nemest. El lehet különíteni azt a csoportot, amely (mező)városi polgárként tudatosan szerzett armalist, mert megvoltak az anyagi lehetőségeik, hogy birtokot vásároljanak, zálogban bírjanak, ugyanakkor a város által kiosztott földek hasznait is szedve, adómentesen élvezhették azok gyümölcseit is. Gyakorlatilag armalisták voltak, mivel nemességet címereslevéllel szereztek, csak hogy a nagy többségtől eltérően nem jobbágytelken éltek és nem tartoztak azután járandósággal, hanem felhasználva a jog kínálta lehetőséget feljebb emelkedtek a társadalmi ranglétrán, és utóbb, mint földbirtokosok, már nem szerepeltek a taksa összeírásokban sem, bár nemességüket így

---

⁷⁵⁴ HBML MUO 77.

⁷⁵⁵ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 12. k. Barmos. 13–16.

⁷⁵⁶ HBML IV. A. 1/j. 6. cs. 227. k. Szücs. 7.

⁷⁵⁷ U. o. 2–3.

⁷⁵⁸ A tanúk a gyanúsított Székely Györgyöt nagy káromkodás közepette látták bemenni Csutha János házába, kezében egy nagy égerfa rúddal. HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 145. k. Márki (tévesen besorolva, utóbb javítva). 28., 82–83.

is igazolniuk kellett. Jó példa lehet erre a Baranyi,⁷⁵⁹ vagy a Komáromi família,⁷⁶⁰ de számos vidéki példát is lehetne hozni.⁷⁶¹

A tabellás vagyonszeírások és a kirótt taksa közti összefüggések

Nyilvánvaló, hogy az összeírásokban mutatkozó pontatlanságok miatt,⁷⁶² lehetetlen teljesen precíz képet felállítani az armalisták vagyoni helyzetéről. Elsősorban a taksaösszeírások alapján lehet a legátfogóbb elemzést adni, ugyanis ezeket az aprólékosan felmért vagyoni helyzet alapján rótták ki, így a taksa összege közvetett módon utal az egyének gazdasági erejére is, még annak figyelembe vételével is számolva, hogy az egyes járásokra kiosztott adó mértéke, a nemesek száma – ebből következően az átlagosan egy főre jutó taksa mértéke is állandó változást mutat.⁷⁶³ Sajnos a conscriptio-k alapjául szolgáló – a jobbágyok összeírásaival azonos módon készülő – táblázatos összeírásokból csak viszonylag kevés áll rendelkezésre, de ezek lehetőséget nyújtanak arra, hogy egészen az állatállomány és a termésmennyiség szintjéig betekintést nyerjünk, akár egyes személyekre lebontva is.

Bihar vármegye járásainak eltérő természetföldrajzi adottságai alapvetően meghatározták a termelési lehetőségeket, amit az elemzés során feltétlenül szem előtt kell tartani, részletes bemutatásukra már korábban sor került,⁷⁶⁴ itt csak a legszükségesebbeket kívánjuk megemlíteni. Szemléletesen utal erre Bihar vármegye címere is, amit pecsétadomány formájában 1690-ben I. Lipót is megerősített.⁷⁶⁵ Az oklevél szövege szerint a pajzs alját folyó foglalja el, amiben három sás közt három hal úszik, a folyóparton hegyek emelkednek, a (heraldikai) jobb oldalon öt teljesen érett búzakaralász szabadon lebeg, a bal oldalon a hegyek felett pedig élő, érett szőlőfürt látható. A halban gazdag folyóvizek a Sárrét vidékét, a

---

⁷⁵⁹ Magának Baranyi Gábor Bihar megyei alispánnak is igazolnia kellett nemességét, aki paradox módon 1724-ben a nemesi deputatio első embere volt. HBML IV. A. 1/j. 1. k. Originale Protocollum Deputationem ad Investigationem Nobilium. I. 2.; IV. A. 1/j. 8. k. Index familiarum. 11.

⁷⁶⁰ HBML IV. A. 1/j. 8. k. 63.

⁷⁶¹ Néhány példa az 1754/55. évi országos összeírásban birtokosként feltüntetett nemesek közül, akiknek nemességigazolást kellett végezniük: Beliczay (8. k. 14.), Kuk (8. k. 69.), Hőgye (8. k. 45.), stb.

⁷⁶² Az összeírást végeztető vármegyék is tisztában voltak a pontatlanságokkal, többszöri letisztázás után is maradtak pótlások, javítások, (Observationes), amiket utólag csatoltak a conscriptio anyagához. Ebben az esetleges költözést, elhalálozást és más egyéb, az eredményt érdemben befolyásoló ténynt rögzítettek.

⁷⁶³ Ennek egyik következménye, hogy a legjobban a legvagyonosabb és legszegényebb réteg ragadható meg, amelyik a váltakozó taksa ellenére is mindig a legalacsonyabb, vagy legmagasabb adó kategóriába lettek sorolva.

⁷⁶⁴ A fontosabbak a teljesség igénye nélkül. Korbély József: Bihar vármegye hegy- és vízrajza., U.ő. Bihar vármegye geológiai viszonyai. In: Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1901. 1-13., 14-35. ; Mendöl Tibor: Bihar vármegye földrajza. Bp., 1938., Osváth Pál: Bihar vármegye sárréti járása leírása. Nagyvárad, 1875., stb. Újabban összefoglalja Papp Klára: Biharország jobbágynepe. Debrecen, 1998. 13–26.

⁷⁶⁵ Hajdú-Bihar megye kommunális jelképeit bemutató könyvében Nyakas Miklós szerint egy 1692. évi pecsétlenyomatról ismert a címer. Ezt vette át Hoppál Dezső újabb, vármegyei címerekre vonatkozó gyűjteményes munkájában is. Nyakas Miklós: Hajdú-Bihar megye címerei. Hajdúböszörmény, 1991. 10.; Hoppál Dezső: A történelmi Magyarország vármegyéinek címerei 1899. Bp., 2001. 36. Az eredeti oklevél a HBML diplomagyűjteményében található a MUO 195. jelzet alatt (ld. még a LR 21. 12. oldalon is). Idővel az öt búzakaralászt rozskéve váltotta fel, 1838-ban a királyi adománylevélben már ez szerepel. LR 66. 656–657.

hegyormok a megye hegyeit, a Béli-, Bihar- és Réz-hegységet szimbolizálják, a búzakéve és szőlőfürt a termelési adottságokra utal. A több kisebb tájegységre osztható megye területén változatos termőképességű területek váltakoztak. A Berettyó mentén fekvő területek a folyó szabályozásának hiánya miatt gyakran használhatatlan állapotba kerültek az ár- vagy belvizek miatt, Nagyrábé lakosai az úrbéri összeíráskor elmondták, hogy az egyébként is problémát okozó vízszintet még a túrkevei malom is fokozza, mivel tovább emeli a víz magasságát.⁷⁶⁶ Ettől északra, a Nyírségnek nevezett tájon néhány helyen a homokos talaj nehezítette a termelést, így Sámsonban, Sárádon is,⁷⁶⁷ míg az Értől északra fekvő területeken gazdag szántóföldek mellett,⁷⁶⁸ szőlőtermelésre is alkalmas homokosabb talaj is előfordult.⁷⁶⁹ Jelentős szőlőművelés folyt még a Szentjobb és Várad között elterülő vidéken, valamint a Rézalja lankáin is.

Az alábbiakban négy járás (sárréti, váradi, érmelléki, szalontai)⁷⁷⁰ armalistákra vonatkozó tabellás összeírásainak adatait figyelembe véve, néhány kiragadott példán keresztül követhetjük nyomon az összeírt vagyon és a fizetendő taksa közötti arányokat.

Sárréti járás

A levéltári forrásadottságok alapján a legalaposabban a sárréti járásban lehet nyomon követni az armalisták vagyonának változását. Az 1760-as években ugyanis három vagyoni (1761,⁷⁷¹ 1764,⁷⁷² 1767⁷⁷³) és három taksaösszeírást (1760,⁷⁷⁴ 1763/64,⁷⁷⁵ 1768/69⁷⁷⁶) végeztek, amelyek, bár nem teljes mértékben fedik egymást, mégis lehetőséget adnak a változások megfigyelésére. Ráadásul az 1763. évi állapotok alapján⁷⁷⁷ a paraszti gazdaságokkal való komparatív vizsgálatot is lehet végezni, amiben nagy segítséget jelentenek a Sárrét gazdaságáról írott tanulmányok mellett,⁷⁷⁸ a megye jobbágyságának gazdasági és társadalmi viszonyait feltáró és elemző monográfiája is elérhető.⁷⁷⁹ A sárréti

---

⁷⁶⁶ URF I. 254.

⁷⁶⁷ Papp Klára: Biharország. 14.

⁷⁶⁸ U.o. 15

⁷⁶⁹ U.o. 87-90.

⁷⁷⁰ 1776-tól két részre osztották a korábban felváltva belényesinek vagy szalontainak nevezett járást, amely korábban a hasonló két körzetből állt. Belényesre vonatkozó tabellás összeírásra nem bukkantam, de az itt élő csekély számú armalista nemes arányaiban tekintve is eltörpült a megyeihez képest: a 18. század végén összeírt 699 armalista családfőből mindössze tíz élt a belényesi járás területén.

⁷⁷¹ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 13.

⁷⁷² U. o. No. 14.

⁷⁷³ No. 15.

⁷⁷⁴ No. 12.

⁷⁷⁵ No. 14.

⁷⁷⁶ No. 16.

⁷⁷⁷ HBML IV. A. 4/b. 76. k.

⁷⁷⁸ Orosz István: Berettyóújfalú., Papp Klára: Nagybjajom., Szendrey–Nyakas: Derecske., stb.

⁷⁷⁹ Papp Klára: Biharország jobbágnépe. Debrecen, 1998.

járás armalistái esetében megfigyelhető, hogy az ökrök száma, a búza és már igen korán a kukorica⁷⁸⁰ mennyisége határozza meg a vagyont.

Az alábbi táblázatokban⁷⁸¹ a vagyont leginkább meghatározó tényezők szerepelnek, személyek szerint, társítva az időben legközelebb álló, kirótt taksa összegével:

		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh , kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1760 1764 1768/69
Bandics Gábor	1761			1	4	3		15			6		N. sz. ⁷⁸²
	1764			1	6	3		16			6		3
	1767			2	4	4		12			6		3
Paak György	1761		2		6	3	80	20			6		4
	1764				6	3	70	20			12		4
	1767				6	3	50	30			6	4	4

A pocsaji Paak György a megye leggazdagabb armalistái közé tartozott, a vizsgált taksaösszeírások során végig a legmagasabb összeget fizette, Bandics Gábor 1760-ban még nem szerepelt az összeírásban, utána 3 forintnyi taksájával a módosabbak közé tartozott. Úgy tűnik, Paak juh-és kecskeállománya, valamint a búzatermés mennyisége alapján tehetünk különbséget. Összehasonlításképpen, ugyanitt 1763-ban 167 colonust írtak össze,⁷⁸³ 121 ökörrrel, 60 tinóval, 192 tehénnel, 194 lóval, 338 sertéssel, 378 juhval és kecskével, valamint 1152 köből búzával és 1165 köből rozssal. Összesen 18 parasztnak volt 4 vagy több lova, és 23-nak termett évi 14 köből, vagy nagyobb mennyiségű búzája. Jócskán elmaradtak például Újvárosi Éliás árendátor (15 borjú, 14 tehén, 12 ló, 1 sertés, 91 juh és kecske, 16 köből búza, 18 köből kukorica, stb.), vagy Fazekas János bíró (6 ökör, 3 tehén, 10 ló, 6 sertés, 20 köből búza, stb.) vagyona mögött, ennek ellenére mindkét armalista Pocsaj módosabb lakosai közé tartozott, többen is hasonló mutatókkal rendelkeztek. Váncsodon a Szilágyi familia tagjai a vizsgált időszakban folyamatosan gyakorolták nemesi jogaikat, mivel végi szerepelnek a taksaösszeírásokban is. Gazdasági helyzetük az évek során változó tendenciát mutat:

⁷⁸⁰ A megyében már a 18. század elején, különösen a hegyvidéken létrejövő irtásfalvak területén nagymértékű termesztése tapasztalható. Papp Klára: Biharország. 80.

⁷⁸¹ A könnyebb áttekinthetőség kedvéért az armalisták gazdasági erejének áttekintésére egységes táblázatokat készítettem, ennek következtében bizonyos esetekben üresen maradó oszlopok is előfordulnak. A vizsgált rovatoknál az állatok szám szerint, a terményeket köbőlben (pozsonyi mérő=125 liter), a szőlőt pedig kapásban (egy nap alatt egy ember által megkapálható szőlőterületet jelent, hegyi szőlőnél 150 négyszögöl, kötött talajon pedig 200, homokos vidéken 300 □-öl) – az eredeti táblázatokhoz hasonlóan – tüntettem fel.

⁷⁸² Nem szerepel az összeírásban.

⁷⁸³ HBML IV. A. 4/b. 76. k. 36–53.

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh és kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1760 1764 1768/69
Idős Szilágyi János	1761			1	1	1		4					1
	1764			1	3	1		10					2
	1767			1	2	2		8					2
Ifjabb Szilágyi János	1761			1	3	2		4					2
	1764	4		1		2		10					3
	1767			1	2	2		6					2
Ifjabb Szilágyi András	1761		3		1	2		4	2	2			1
	1764			1	2	1		6	2	3			1
	1767	Öreg, semmije nincs ⁷⁸⁴											N. sz.

A Szilágyi család esete is jól mutatja, hogy milyen okokból kerülhettek át másik adó kategóriába: az 1761-től eltelt három évben a két János esetében több mint duplájára nőtt a búzatermés, ami a taksa összegének emelkedését is maga után vonta. Szilágyi Andrásnál pedig – az összeírás szerint – öregsége folytán bekövetkező elszegényedés figyelhető meg, 1769-re valószínűleg meghalt, ezután nem szerepel az összeírásokban. Váncsodon az 1763-ban⁷⁸⁵ a 66 nem nemes családfőt összesen 48 ökörrel, 11 borjúval, 57 tehénnel, 84 lóval, 129 sertéssel, 36 juhval, 448 köből búzával, és 157 köből kukoricával írták össze. A tizenhárom ökörtartó gazda közül mindössze háromnak volt lova is, míg a csak lovat tartók száma 27 volt és harminc családfőnek volt évi 4 köből búzánál kevesebb termése. A leggazdagabbnak számító Ecsedi Mátyás (6 ökör, 5 borjú, 4 tehén, 6 ló, 9 sertés és 20 köből búza) javai mellé nem lehet sorakoztatni a Szilágyi atyafiakét, amelyek egy átlagos paraszti gazdaság anyagi erejével egyeztek inkább. Bojton az 1760-as években egyedül – a csekély vagyonnal bíró – Imre Mihályt írták össze a nemesi hozzájárulást készítő biztosok:

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh és kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1760 1764 1768/69
Imre Mihály	1761							3					1
	1764					1		4					1
	1767							4	2				N. sz.

⁷⁸⁴ „Senis confectis, nihil habens.” Szilágyi András talán meghalt, az 1769. évi conscriptio már nem tünteti fel.

⁷⁸⁵ HBML IV. A. 4/b. 76. k. 84–89.

A colonusok 1763. évi adóösszeírása szerint⁷⁸⁶ itt is 66 családfőt számláltak, akiknél összesen 106 ökröt, 25 borjút, 89 tehenet, 93 lovat, 181 sertést és 688 köből búzát jegyeztek fel, de a legmódosabb falubelinek, a bíró Pető Andrásnak egyedül 6 igavonó ökre, 2 tehene, 5 lova, 4 sertése, 14 köből búzája és 4 köből tengerije termett. Imre Mihály az egész faluban is a legszegényebbek közé tartozott, nem csoda, ha a taksa mértékét is 1 forintban állapították meg nála a conscriptorok.

Derecskén a legmódosabb armalista Zákány István mellett változó számban tűnnek fel más nemesek is. Zákány adatait az alábbi táblázat tartalmazza:

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh, kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1760 1764 1768/69
Zákány István	1761		1	2	2	2	12	6	4		3		N. sz.
	1764			2	3	2	12	5	4		2		3
	1767			2	4	2	20	14	4		6		3

Derecske mezőváros 318 paraszti családfője 1763-ban 121 ökröt, 72 borjút, 381 tehenet, jelentős számú lovat, 657-et, 939 sertést, 806 juhot és kecskét tartott, búzatermésük évi 1666, míg a kukorica 1105 köblöt tett ki, ami jelentős anyagi erőt jelentett, mutatva ezzel a derecskei Esterházy uradalom jelentőségét is. Itt háztartásonként átlagosan 5 köből búza jutott,⁷⁸⁷ amiből eladásra is jutott az úrbéri kérdőpontokra adott válaszok alapján.⁷⁸⁸

A 18. század második felében Berettyóújfaluban a népes Czirják, Karácsony és Török famíliák tagjai jelentették a nemesi közösséget, változó anyagi lehetőséggel, ahogy azt később a taksaösszeírások elemzésénél is láthatjuk. Az 1760-as években mindegyik családból 1-1 személyt kiragadva, vizsgálhatjuk vagyoni viszonyait:

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh, kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1760 1764 1768/69
Idős Török Mihály	1761	2	1	1	2	1		6	4				2
	1764	4		2	2	3		7	7				2
	1767	4		3	2	2		5	5		3		4
Karácsony Gergely	1761	3		2	1	2		6		3	1		4
	1764		3	2	2	2		6	6	5	3		2
	1767			2	3	3		9	6	6	3		3

⁷⁸⁶ IV. A. 4/b. 76. k. 74-83.

⁷⁸⁷ Papp Klára: Biharország. 84.

⁷⁸⁸ URF I. 224.

Ifjabb Czirják András	1761			1								N. sz.
	1764			1		1						1
	1767			2		2			2		2	1

Érdekes összevetni Török Mihály és Karácsony Gergely 1761-ben összeírt állatállományát és terményeit, amely nagyjából egyező vagyoni helyzetet tükröz, mégis különböző taksaösszegeket jelent. Karácsony taksája 1764-re felére csökkent 3 ökre eltűnésével, pedig termésmennyisége nőtt, Török ökreinek száma megduplázódott, gabonája is több termelt, ugyanakkor a taksája nem változott. 1767-ben a Karácsonynak 3 köböllel növekedett a búzatermése, ami a taksaösszeg növekedését is maga után vonta. Czirják András családja legszegényebb tagjai közé tartozott, anyagi ereje elenyészőnek tűnik, 1 forintos adója jól mutatja helyzetét, különösen annak tudatában, hogy a Berettyóújfaluban 1763-ban összeírt⁷⁸⁹ 182 colonusra 196 ökör, 45 borjú, 233 tehén, 260 ló, 673 sertés, valamint 548 juh és kecske jutott.

Az érmelléki nemesek 1762/63. évi vagyoni összeírása⁷⁹⁰

Jóval kevesebb kimagasló vagyonú nemest találni a járásban, ahol a sárrétihez hasonlóan az igaerő mértéke és a termelt gabona mennyisége határozta meg a taksa alapját. Az armalisták több mint 1/3-ának (58 családfő) voltak ökrei összesen 185, huszonötnek 4, négy családban pedig 6-ot is tartottak, a lótartó gazdák száma ugyanakkor 73 volt, akiknél összesen 179 állatot írtak össze. Az Érsemjénben élő Adam család 4–5 tagja jelentős javakat mondhatott magáénak, János és ifjabb István vagyonát 1762/63-ban az alábbiak képezték:

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh , kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1759, 1768/69
Adam János	1762/ 63	6		1		2		12		16	6		4/4
Ifjabb Adam István	1762/ 63	4		1				6		3	3		3/3

Holló Ferenc és Fehér István Nagylétán 1769-ben egyaránt 1-1 rhénes forintot fizetett, bár utóbbira tíz évvel korábban még 2 forintot róttak, vagyonuk 1762/63-ban nem volt jelentős. Hollónak mindössze köböl búzáját írták össze, Fehérnek 1 tehene, 3 lova, 2 sertése mellett 3-3 köböl búza, árpa és kukorica is a vagyonát gyarapította. Megjegyzendő, hogy Nagyléta

⁷⁸⁹ IV. A. 4/b. 76. k. 436-437.

⁷⁹⁰ IV. A. 12/a. 2. k.

mellett a csokaji, székelyhidi és diószegi armalisták foglalkoztak dohánytermesztéssel, ami ekkor a 40 évvel korábbihoz képest kb. egyharmadára esett vissza.⁷⁹¹ A dohánytermelő nagylétaiak eladás céljából gyakran Pestig is elszállították termelt portékájukat.⁷⁹² Nagylétán a 209 colonusra összesen 17750, Csokajon 80 családfőre 20800, Diószegen 382 személyre 47780 csomó jutott.⁷⁹³ A nemesek által termelt 100–200 csomó átlagosnak számított, Nagylétán 45 colonusnak termelt évi 200 esetleg valamivel több csomó dohány.⁷⁹⁴ Az armalisták közül a csokaji Balla Mártonnak volt a legtöbb, 300 csomó, ami falujában nem számított soknak, mivel itt a lakosság majd fele ennyi termést szedhetett be évente, de négyen 500–500, Túró János pedig 600 csomót mondhatott magáénak.⁷⁹⁵ Jelentősnek számított viszont Diószegen a Bihari János⁷⁹⁶ által termelt 400 csomó dohány, mivel a mezővárosban ekkor egy colonus termésmennyisége sem közelítette meg ezt a mennyiséget, de több mint tucatnyian termeltek 300 csomót.⁷⁹⁷ Oláh Jánosnak ugyanitt 2 lova mellett 100 csomó dohánya termelt, 1759-ben 2, 1769-ben 3 forintnyi taksát róttak ki rá, Ari Mihályt 1 lóval, 2 köből kukoricával és 200 csomónyi dohánnyal írták össze 1762/63-ban, 1759-ben 2 forintos, 1769-ben 1 forintos taksával szerepel a listákban. Csak néhány armalista foglalkozott a járásban mesterség űzésével. A csizmadia Fogarassy atyafiakat 1762/63-ban Nagylétán írták össze, ekkor évi 5-5 forint jövedelmük származott mesterségbeli tudásukból, Margittán Kocsis János és György fazekasként (is) tevékenykedtek, amiből évi 5 és 6 forint bevételük származott. Az éradonyi Szodoray János csizmadiaként évi 3 forint bevételt szerzett, emellett mindössze 2 köből búzája termelt (1769-ben 1 forint taksa), Fogarassy Józsefet az 1769. évi conscriptio már a közeli Álmosdon találta, ekkor 1 forint taksát kellett fizetnie, ekkor Kocsis Jánosra is ugyanennyit róttak.

A váradi járás tabellás összeírása 1764⁷⁹⁸

A Püspökiben élő 26 armalista közül csak háromnak voltak igás ökrei 2-2, Pető Istvánnak pedig 6, ami elég jelentősnek tűnik, tekintetbe véve, hogy a település 205 nem nemes családfőjéből mindössze tizenheten tartottak ökröket, ebből ketten 4-4-et, a többiek pedig 2-2-t.⁷⁹⁹ Úgy tűnik, sokkal népszerűbb volt az armalisták körében a lótenyésztés, Püspökiben hárman tartottak 4-4 lovat, míg a Csatáron élő Kovács György ötöt is tartott, ami elég

---

⁷⁹¹ Papp Klára: Biharország. 86.

⁷⁹² URF I. 144.

⁷⁹³ HBML IV. A. 12/a. 2. k. 562–5.

⁷⁹⁴ U.o. 2. k. 48–71.

⁷⁹⁵ U.o. 2. k. 324–333.

⁷⁹⁶ Sajnos nem szerepel sem az 1759-es, sem az 1769. évi taksaösszeírásban.

⁷⁹⁷ HBML IV. A. 12/a. 2. k. 506–547.

⁷⁹⁸ IV. A. 12/a. 1. d. No. 14.

⁷⁹⁹ HBML IV. A. 4/b. 78. k. 247–271.

jelentősnek tűnik, tekintve, hogy előbbiben a 205 családra összesen 69,⁸⁰⁰ utóbbiban 113 colonusra 28 ló jutott.⁸⁰¹ A járásban jelentősnek számított még a váradvelencei Mihuczai Jánost vagyona⁸⁰²:

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh, kecske	Búza	Árpa	Zab	Kukorica	Szőlő	Taksa 1760 1764 1768/69
Mihuczai János	1764	4		1	1							30	4

Mihuczai vagyont nagyban megnövelte 30 kapás szőlője, ami nem volt egyedülálló, a várad járásban összeírt 74 nemesből ugyanis ötvennek volt szőlőtermése, összesen 497 kapás területen. Megoszlásuk viszont igen aránytalan volt, mert amíg a fentebb említett Mihuczának 30, Kovácsnak 20 kapás jutott, addig a többiek átlagosan 2–10 kapásnyit műveltek. Ugyanakkor gabonatermése mindössze négy armalistának volt, összesen 49 köből (6, 10, 15, 18 megoszlásban), ami eltörpül mondjuk a Sárréten tapasztalt arányokhoz képest, bár ehhez nyilván nagyban hozzájárultak a természetföldrajzi adottságok is. Az úrbéri kérdőpontokra adott válaszokból kiderül, hogy Olaszinak pl. nem voltak szántóföldjei, mivel azokat a püspökség Püspöki lakosainak adta át.⁸⁰³ A Váradolasziban és Váradon élő armalistáknak jelentős bevétele származott a kézműves tevékenységből (opificium): Kasztal Gábornak, Czékus Sándornak, Sipkovics Ferencnek évente 25 rhénes forint jövedelmet biztosított szaktudásuk, ami rajtuk kívül még 10 nemesnek jelentett bevételi forrást, átlagosan 6–6 forintot (a járásban összesen 137 ft). Kézműves mesterségének évi 3 ft bevétele után Lakatos Istvánra 1764-ben 2 forintnyi taksát róttak, Vadászi Istvánhoz hasonlóan, akinek 2 ökre jelentette vagyona tömegét, míg Vadászi János 6 kapa szőlő után 1 forint adót fizetett. A várad Huszti Mátyás vagyona 4 ökrével, mestersége termékeiből 10 forintnyi befolyt jövedelemmel és 40 kapa szőlőjével mindenképp a legvagyonosabbak közé tartozott (1769: 4 ft), Váradon ugyanis csak három személynek volt ettől nagyobb szőlője, igaz Pap Jánosé majd négyszer akkora, 150 kapás volt. A három Bigai atyafinak 6–6 forint opificiuma mellett 3–4 kapás szőlő után 1769-ben 3–3 forintot kellett fizetnie, a váradvelencei Kelemen család két tagja 2 és 4 kapa szőlő után a két forintos taksa sávba kerültek. A miserabilisként összeírt Kölgyesi Istvánra is 1 forint adót vetettek ki.

⁸⁰⁰ Püspöki 205 familiájából 38 család tartott 69 lovat, ebből csak kettőnek volt 4 lova, összesen pedig csak 38 darabra rúgott az ökrállomány.

⁸⁰¹ Csatáron 113 colonus 71 ökröt tartott, de csak hármójuknak volt fejenként 2–2 ökre; míg a loállomány 22 személy között oszlott meg, de ebből 19-en 1–1 lovat tartottak.

⁸⁰² Az 1760., 1764., 1769. évi conscriptiókban is 4 forint adóval szerepel.

⁸⁰³ URF II. 252–253.

A szalontai járás armalistáinak vagyoni viszonyai

Három településen írták össze az armalistákat a szalontai járásban 1776-ban,⁸⁰⁴ de ismert a Nagyszalonta mezővárosaiban élő armalisták bő fél évszázaddal korábbi conscriptiója is, amiből kiderül, hogy az összeírt nemes családok búzatermésének átlaga felülmúlta a colonusokra jutó mennyiséget.⁸⁰⁵ Az összeírás formája is azt mutatja, hogy ekkor az állatállomány határozta meg a kirótt taksa mértékét. Ez az egyetlen olyan nemesi összeírás a megyében, amely nem a termelt mennyiségeket, hanem a használt szántóföldek és a rétek nagyságát tünteti fel, ami nyilván azért lehet érdekes, mivel az úrbérrendezéskor a szalontaiak saját bevallása szerint „*semmiféle szántóföldjeink határunkon nincsenek, hanem drága pénzen együtt is másutt is pusztákat szoktunk árendálni*”, ugyanez állt a kaszálókra is,⁸⁰⁶ nyilván nem volt ez másképp az armalisták esetében sem. Az alábbi táblázatban nyomon követhető a javak alakulása, amelyek meghatározták a kirótt taksa mértékét.⁸⁰⁷

Név		Ökör	Borjú	Tehén	Ló	Sertés	Juh , kecske	Szántó	Kaszáló	Taksa 1775/76
Idős Kajtor András	1776	2	4	3	3	6		6	6	4
Molnár István	1776	2		2	3			4	2	3
Ifjabb Kajtor András	1776	2	1	2				2		2
Gyulay György	1776				2			2	1	1

Elég nyilvánvaló, hogy a birtokolt igaerő és a művelt földterület határozta meg az adó mértékét. Utóbbi feltüntetése lehetőséget biztosít arra – hangsúlyozva, hogy csak ebben az egy járásban - a művelés alatt álló terület mértékét össze lehet vetni a közel egykorú úrbéri tabellák adataival. 1770-ben Szalontán 645 adózó családfőt írtak össze, akik összesen 1846 hold szántóföldet és 1388 hold kaszáló rétet használtak, nagy többségét a 266 szabadmenetelű jobbágy, akikre fejenként átlagosan 5,7 hold jutott.⁸⁰⁸ Ezt összehasonlítva az armalisták által művelt földterület nagyságával látható, hogy a nemesek általában csak 2 holdat szántottak, kivételesnek tekinthető a fentebbi idős Kajtor András 6 holdjával. A petegdi Ilyenes család két tagja 7–7 holdat szántott két-két ökörrrel. Gazdaságukhoz még 1–1 tehén, 1–1 ló, 2–2 hold

⁸⁰⁴ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 20. 1775–76. 20–22.

⁸⁰⁵ Az 1723. évi összeírás adatai szerint. Papp Klára: Biharország. 83.

⁸⁰⁶ URF II. 136.

⁸⁰⁷ Mivel a szalontai járásban más típusú tabellát használtak, ezért én is a gabonafélék helyett – az eredetihez hasonlóan – a művelés alá vont földterületeket illesztettem be a táblázatba.

⁸⁰⁸ A jobbágyság 1526 és fél hold szántót és 1227 holdnyi kaszálót, a többi a szabadmenetelű zsellérek és házatlan zsellérek között oszlott meg. URF II. 296.

kaszáló tartozott. Vagyonukban különbség csak a sertések számában mutatkozott: Jánosnak 4, Péternek csak 2 sertése volt, előbbinek 4, másíknak 3 forint taksát kellett fizetni.

A taksáösszeírások alapján levonható tanulságok

Ahogy arról fentebb már szó volt, a taksa összege közvetett módon lehetőséget nyújt a vagyoni helyzet rekonstruálására is. A kiróható taksát rajnai – vagy korabeli szóhasználattal élve – rhénes forintban adták meg,⁸⁰⁹ általában négy kategóriában: a legkevesebb 1, a legtöbb 4 Rh ft összeget jelentett. A szemléltetés kedvéért, Debrecenben 1771-ben egy fiatal borjú, tinó és üsző 1–1,⁸¹⁰ 1778-ban egy öl fa pedig 4 rhénes forintba került.⁸¹¹ Változás csak 1776-ban következett be, amikor több sávot is kialakítottak, de a részletekben történő fizetésre utaló nyomok is vannak.⁸¹² Az alábbi táblázatok jól szemléltetik a járásokra kirótt taksa változását, illetve az egyénekre jutó adó átlagos mértékét:

A kirótt taksa változásának mértéke (Rhénes forint/dénár) járásonként (1754–1792)

Járás neve	1758/59	1760	1769	1770	1771	1776	1783/84	1792
Sárréti	76	76	135	135	138	154,75	128,75	147,25 ⁸¹³
Érmelléki	324	318	246	246	242	380	415	500
Váradi	20	20	219	219	209	179,5	167	160
Szalontai/ Belényesi	1	1	24	24	24	35/13	34/7	59,5 ⁸¹⁴ /18
	421	415	624	624	613	762,15	751,75	884,75 ⁸¹⁵

Az egy főre jutó taksa átlagos mértéke (rhénes forint/dénár) járásonként (1758-1792)

Járás neve	1758/59	1760	1769	1770	1771	1776	1783/84	1792
Sárréti	1,68	1,68	2,45	2,45	2,33	2,009	1,46	1,01
Érmelléki	2,05	2,06	1,6	1,6	1,59	1,66	1,28	1,39
Váradi	1,42	1,42	2,57	2,57	2,48	2,11	1,56	1,25
Szalontai/ Belényesi	1	1	2,18	2,18	2,18	1,52/2,16	1,7/1,16	1,062/1,8

Az 1759. évi összeírás⁸¹⁶

⁸⁰⁹ A konvenció forintnak is nevezett rajnai vagy rénes forint (floreus Rhenensis) 0,8 magyar forintnak (floreus Hungaricalis) felelt meg, előbbi 20 garast, vagy 60 krajcárt ért.

⁸¹⁰ Konyári István hagyatékának összeírása. HBML IV. A. 1011/k. 4/1771. Közli Rác István: Debreceni vagyonleltárak. Debrecen, 1984. 26–27.

⁸¹¹ A cívisek fakompetenciája 1778-ban. HBML IV. A. 1011/t. 12. és Rác István: Parasztok, hajdúk, cívisek. Debrecen, 2000. 301.

⁸¹² Az ilyen összeírásokban feltüntették a második részletet (secundum facultates) és az ezzel megkapott (solvet itaque), kirótt összeget. HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 13. 4–8.

⁸¹³ Az összeírásban 147 Rhénes forint és 15 krajcár szerepel.

⁸¹⁴ 59 Rhénes forint 30 krajcár

⁸¹⁵ 884 Rhénes forint 45 krajcár

⁸¹⁶ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 11. 62–70.

A váradi járás 20 forintja 14 személy között oszlott meg, ezek fele Váradolasziban lakott. A legtöbb taksát a Mihuczsa család fizette, ami János és Tivadar között 2:1 arányban oszlott meg. A nemesek itt átlagosan, 1,42 forinttal járultak hozzá a hadiadó mértékéhez.

A Sárrét legjobban adózó nemesei közé tartozott a pocsaji Páák György 4 forintjával és a berettyóújfalui Karácson család három tagja 10, a szakáli Györfi család négy tagja szintén ennyi taksát fizetett, a legtöbb adózót Sámsonban találjuk, 13 családfőt. A járásban átlagosan 1,68 forintot kellett fizetniük az armalistáknak portánként.

Az Érmelléken több népesebb települést is találni, Diószegen 31, Piskolton 14, Keserűn 10 családfőt számláltak össze, Álmosdon és Éradonyban pedig 9-9 adózót. A leggazdagabbak itt is 4 forintot fizettek, összesen 17 személyre (adózók 10,75%-a) róttak ki ennyi adót, ami jól jelzi a vagyoni különbségeket: a teljes összeg 20,98 %-át fizették, átlagosan pedig 2 forint jutott minden portára.

Szalontán egyedül Molnár Györgyöt írták össze, aki a legkisebb kirótt kategóriának megfelelően 1 forintot fizetett.

Az 1769. évi conscriptio⁸¹⁷

A váradi járásban 1769-ben már 11 településen írtak össze taksát fizető armalistákat, mégpedig a 10 évvel korábbi szám hatszorosát, akik ebben az évben az előző összeghez képest, több mint tízszer akkora adóösszeggel járultak hozzá a megyére kirótt adó összegéhez. Ebből következik, hogy a megszabott taksa mértéke is fejenként átlagosan több mint 1 forinttal nőtt. A Váradon összeírt 8 nemesből öten fizettek 4–4, ketten 3–3 forintot, egyedül Földy Zsigmond fizetett 2 forint adót. Az összes armalista mintegy 25 százalékára rótták ki a legmagasabb kategóriát, míg a legalacsonyabba csak 11 személyt soroltak. A legnagyobb számban Püspökiben éltek armalisták (23), akik összesen 55 forintot teljesítettek, míg a Váradolasziban lakó 18 személy 45 forintot; ezt követte Kovácsi 13 nemes családfővel és 35 forintnyi adóhozzájárulással.

Kisebb mértékben, 10 fővel (18,19%) gyarapodott a sárréti járásban taksát adók száma 1759 és 1769 között. A kirótt adó mértéke majdnem a duplájára növekedett, így fejenként átlagosan 0,77 forinttal kellett többet fizetni. Éppen 20% esett a legmagasabb kategóriába, míg a 3 forintot fizetők aránya (21,8%) kb. megegyezik a váradi járás (22,35%) arányaival. A legnépesebb armalisták lakta települések Sámson (12 családfő), és Berettyóújfalu (11) volt. Érdekes, hogy itt jóval népesebb famíliákat találunk, így az előbbi Sámsonban a Goda család 6, Komádiban egyedül a Kurucsó család 5 tagját írták össze, de Berettyóújfaluban is a Török,

⁸¹⁷ HBML IV. A. 12/a. 1. doboz. No.16. 3–9.

Karácson, Czirják família 3-3, a derecskei Zákány és a sassi Harasztiak szintén ennyi taggal szerepelnek az összeírásban.

Egyedül az érmelléki járás területén csökkent az összeírtak száma, de mindössze öt fővel, a kirótt taksa mértéke viszont jelentősen, 78 forinttal esett vissza. Az egy főre jutó adó átlagos mértéke is 22,5%-kal (0,4 forint) zuhant, míg a többi járásban átlagosan 0,77–1,18 forinttal nőtt. A sárréti járáshoz hasonlóan az Érmelléken is találni népesebb családokat, csak hogy itt megfigyelhető több településre való szóródásuk is. A Szodoray família Éradonyban 5, Szentjobbon 2, Álmosdon, Diószegen és Gálospetriben 1–1 taggal képviseltette magát az adófizetők között. Az Egeressi család Mónospetriben és Margittán 2–2 fővel, Piskolton a Pap 6, Tótiban a Kádárok, Köbölkúton a Tegez és Erdélyi, Albison a Micskei, Ottományban a Jánki, Asszonyvásárán a Nagy, Érsemjénben az Adam família 3–3 adófizető taggal szerepel az összeírásban. Anyagi erejükre jellemző azonban, hogy a Szodorayak közül csak az éradonyi Boldizsár és az idősebb Ferenc esett a 3 forintot fizetők kategóriájába, a többiek 1–1 forint adójukkal jócskán az átlagos (1,6 Ft) alatt maradtak; a piskolti Pap családból egyedül Kirill fizetett 2 forintot, a többiek vagyonuk alapján a legkisebb taksa fizetésére lettek kötelezve. A járásban egyébként is csak 7 személyre róttak ki a legmagasabb kategóriának megfelelő 4 forintot, ami az itteni adózók mindössze 4,5%-át jelenti.

A belényesi (szalontai) járás területén öt településen találtak kétségtelen nemeseket az összeírók, 11 adófizetésre kötelezett portán. Érdekes, hogy bár a fentebbiek szerint a többi járásban nem tüntették fel az összes felnőtt armalistát, addig Belényes vidékén több név is szerepel, egy-egy adóösszeg mellett. Átlagosan itt is több mint kétszer akkora taksát fizettek, mint tíz évvel korábban. Itt az adóösszeg aránytalanabban oszlott meg, csak ketten fizettek 4 forintot, míg négyen a legalacsonyabb kategóriának megfelelő összeget adtak.

Nemesi összeírás 1776-ban⁸¹⁸

A váradi járásban visszaesés tapasztalható a kirótt taksa mértékét illetően (19%-os), bár az adóalanyok száma nem változott, csupán az általuk lakott települések száma csökkent eggyel. Ennek következtében az egy főre átlagosan jutó taksa összege 0,47 forinttal esett vissza. Jelentős változások történtek viszont a járáson belül, így pl. Váradon a taksa összege majd felére csökkent 7 év alatt, 28 forintról 14,5-re, miközben a nemesek száma csak kettővel csökkent. A Püspökiben lakó armalisták száma 29 főre emelkedett, akik a járásra jutó taksa

---

⁸¹⁸ HBML IV. A. 12/a. 1. d. No. 20. 3–24.

összegének több mint 1/3-át fizették, Kovácsiban 16 személy együtt 28,5 forintot adózott, míg a váradoszlasi jóval módosabb nemesek kilencen róttak le 26,5 forintot.

A sárréti járásban 7 év alatt 40%-kal emelkedett a taksát fizető armalisták száma, a kirótt adó azonban csak 14%-kal növekedett, így az egy főre jutó átlagos adó mértéke is 18%-kal csökkent, míg az armalisták által lakott helyek száma négygyel bővült. A nemes családok korábban megfigyelhető növekedése tovább folytatódott, újabb telkeket ültek meg, ami az adó alá vont porták számának emelkedésével járt együtt: Komádiban a Kurucsó család 6, Sámsonban a Goda, Tordán a Szőke 5–5, Sasson a Haraszi, Berettyóújfaluban a Török és Czirják 4–4, de ugyanott a Karácson, Szakállon a Györfi, Vértesen a Máté, Váncsodon a Szüts család 3–3 tagja fizetett adót. Az atyafiak között is jelentős vagyoni különbségeket lehet megfigyelni. A Kurucsók közül ifjabb András és idősebb Mihály 4–4, István 2, másik Mihály 1 forintot fizetett, de az ifjú Mihály már csak 50 dénárt, idősebb András pedig csak ennek a felét tudta fizetni. A sámsoni Goda család három tagja 2,5 forintot, idős István 3,5 forintot, a másik István pedig csak 0,5 forintot adott. A Szőke család pedig együtt fizetett 8 forint taksát, míg a Szütsök anyagi helyzetét jelzi, hogy hárman csak 3,5 forintot tudtak fizetni.

Az érmelléki nemesek száma az 1769-ben összeírtakhoz képest jócskán, 153-ról 228-ra nőtt (49%-kal), a rájuk kirótt adó összege 54%-kal gyarapodott. A vármegye által összesen fizetendő taksa majdnem fele ebből a járásból folyt be. Bár az adózók száma nőtt, az általuk lakott helységek száma kettővel csökkent. Az 5 településen összeírt Szodoray család 12 tagja tovább szegényedett, Éradonyban Sándort, András és Istvánt is 1 forinttal a szegények között tartották számon, a legtöbb adót, 3 forintot János tudta adni. Diószegen ötre emelkedett a Bónis, négyre a Jakab és Tolnai családok adófizető tagjainak a száma. Anyagi erejüket 1–2 forintos taksáik jelzik, a mihályfalvi Kovácsok hatan fizettek 10 forintot, Félegyházán a 8 Kozma atyafi által alkotott nemesi közösség összesen 17 forinttal járult hozzá a járási taksa mértékéhez. Az adózók 14,2%-a fizette az adó legmagasabb kategóriájának megfelelő összeget, ami 9,7%-os emelkedést jelent a hét évvel korábbihoz képest.

1776-ban először írták össze külön a belényesi és szalontai járást amelyek korábban váltakozó névvel egy helyhatóságot alkottak. A két járás nemesi portáinak száma 7 év alatt együttesen 2,5-szeresére nőtt. Az egy főre jutó átlagos taksa a korábbi 2,18 forintról a belényesi járásban 2,16 Ft-ra, míg a szalontaiiban jelentősen, 1,52 forintra esett vissza.

Az 1783/84. évi összeírás⁸¹⁹

⁸¹⁹ HBML IV. A. 12/a. 2. doboz. No. 23. 3–23.

A váradi járásban 1783-ban a hét évvel korábbihoz képest 22 fővel, azaz 25,88 %-kal emelkedett a 11 településen összeírt armalisták száma, miközben az összesen rájuk kirótt taksa 12,5 ft-tal, azaz fejenként jelentősen, 26,1%-kal csökkent (1,56 ft). A legtöbb adót Püspöki 33 nemese fizette, összesen 60 forintot, ebből hárman teljesítették a legmagasabb kategóriát jelentő 4 ft-ot, rajtuk kívül a járásban még 4 személyt soroltak ebbe a sávba. Míg Debrecenyi P. Gábor vagyona alapján nem adózott – Győri Istvánhoz hasonlóan – akit „szegény, öreg”-ként vettek számba. Hegyközkovácsiban 23 nemes összesen 31 ft-ot adott, ebből hatan a Pesti família tagjai voltak. Ebben a helységben már négy személyt soroltak a szegénysége miatt fizetéképtelen kategóriába, ennek következtében itt a járáshoz képest az egy főre jutó átlagos taksa mértéke is alacsonyabb volt (1,26 ft), de Fugyi három nemesének is fejenként 1–1 forintot kellett adóznia.

A Sárréten a korábbi összeíráshoz képest, immár 18 településen 88 armalistát vettek számba, ami az 1776. évihez képest 14%-os emelkedést mutat. Mivel az adózók száma tovább emelkedett, a járásra kiosztott taksaösszeg viszont csökkent, ezért az egy főre átlagosan jutó adó mértéke is csökkent 2 ft helyett 1,46 forintra. A legjobban adózó család a berettyóújfalui Karácson família volt, amelynek hat tagja a járásra kirótt taksa több mint 10%-át adta, Péter és József is a legfelső kategóriába esett. Rajtuk kívül csak a kabai Gere Mihály, a sassi Bogdány Sámuel és a tordai Szőke János vagyona lehetett hasonló, legalábbis a kirótt taksa mértéke szerint. Bár itt nem voltak nincstelenek, mégis nagy vagyoni különbségek tűnnek ki, amennyiben 23 személy csak fél forintot, három pedig csak negyedet fizetett, ez a huszonhat armalista (29,5%) tehát az egész összeg 9,51%-át adta, vagyis rájuk a járásra kirótt átlagos adó mértékéhez képest 0,99 forinttal kevesebbet számítottak.

Az Érmellék nemessége jelentősen kivette a részét az 1783/84. évi taksából, mégis az egy főre átlagosan jutó 1,28 forint csökkenést jelent a korábbihoz képest (1,56 ft), mivel az armalisták száma időközben 322 főre emelkedett, többre, mint a megye összes többi járásában együttvéve (221). A nem fizetők között 16 szegényt és öreget írtak össze (4,96%), ebből kilencet Diószegen. Jellemző, hogy 4 forintot mindössze a margittai Hajas István és a szalacsi Kovács András fizetett.

A szalontai járás 20 nemesére kirótt 34 forintjából a Szalontán lakó 16 armalista 29 ft-ot adózott, átlagosan 1,81 forintot, amivel a legjobb adózók közé tartoztak a megyében, mivel három nincstelen is számba vettek köztük. Petegden az Illyenes család két tagja fejenként 2 forintot, míg Tamásdán az Elek atyafiak ketten már csak 1 forintot adóztak.

A belényesi járásban ugyanannyi nemeset írtak össze, mint hét évvel korábban. Nagy mértékű elszegényedésre utal, hogy pl. Orbonás Mihályra az 1776. évihez képest csak

negyedakkora taksát róttak, míg Koszta János a korábban rá kimért 2 forint helyett 1784-ben már nincstelenként került összeírásra. A Batrin családból ketten 3 forintot fizettek, egyedül Vajda Sámuel tudta a korábbi összeget teljesíteni.

Az 1792. évi taksaaösszeírás⁸²⁰

A váradi járás területén 1792-ben az 1784. évihez képest 19,62%-kal nőtt a taksát fizető nemesek száma, míg az adóösszeg 4,2%-al esett vissza. Püspöki adózó armalista népessége 34 főre duzzadt, de Hegyközkovácsiban is 32 személyt írtak össze, előbbiben összesen 50 forintot fizettek, de három nincstelen is feltüntettek a tabellán, míg Kovácsiban 36 Ft-ot adtak, de itt is szerepel két miserabilis. Szembetűnő, hogy az ekkor Váradolasziban élő 5 nemesből kettő szegénysége miatt nem fizetett taksát, hármójukra pedig vagyonuk alapján 1-1 Ft-ot róttak ki, nyolc évvel korábban ugyanezek az arányok figyelhetőek meg, de ekkor a három taksás 8 forintot adott, még korábban, 1776-ban ezen a településen éltek a legmódosabb taksát fizető armalisták. Összevetve az 1776. évvel a váradolaszi nemesek névsorát kiderül, hogy teljesen kicserélődtek az itt élő armalista családok.

A sárréti járásban majd duplájára nőtt az összeírt armalisták száma, az 1784. évihez képest, a kirótt taksa 18,5 forinttal emelkedett, összesen 14,36%-kal. Itt is megfigyelhető a nemesek szóródása, amennyiben 18 helyett, már 23 településen találtak az összeírók taksásokat. Komádiban a Kurucsó család adózó tagjainak száma tovább emelkedett, az adóösszegeket tekintve azonban szegényedtek: míg János 4, Ferenc 3, az ifjabb Mihály pedig 2 forint adóra lett kötelezve, a másik három atyafi már csak 0,25 forinttal (15 krajcárral) tudott hozzájárulni vagyon alapján a taksa mértékéhez. Hasonló figyelhető meg a tordai Szőke vagy Harmati család esetében, ahol előbbieket 8 porta után 6 Ft 30 krajcárt (6,5 Ft), utóbbiak 10 porta után 5 forintot adóztak. Sárádon a Szegedi család 10 tagja valamivel jobb helyzetben volt, mivel 8 forint 30 krajcárt (8,5 Ft) tudtak fizetni, de a sámsoni Godák elszegényedése is nyomon követhető: 1792-ben öten 4 forint 30 krajcárt (4,5 Ft) adtak. A népesebbek közé tartozott még a derecskei Zöld 8, és a Zákány 7 család tagjával.

Az Érmelléken a 8 évvel korábbihoz képest 11 %-kal nőtt az adózó nemesek száma, így 1792-ben 359 armalista került összeírásra, 32 helyett 33 településen, akikre összesen 500 forint taksát róttak ki, ami a megye egészére jutó 884,45 krajcár (884,75 Ft) 56,5%-a. Diószeg nemesi lakossága 53 főre növekedett, de Margitta 35 portán élő armalista nemessége is számottevő volt. A családok tovább növekedtek, a Szodoray atyafiak közül 15-öt írtak össze 17 forint adóval, módosabb volt a félegyházi Kozma család, melynek 10 tagja fizetett

---

⁸²⁰ HBML IV. A. 12/a. 2. doboz. No. 27. 1–10.

ugyanennyit. Jellemző, hogy az egész járásban egyedül a szentjobbi Bonyik Mihálynak volt akkora vagyona, hogy a legmagasabb kategóriába sorolva, 4 forintot kelljen adóznia.

Belényesen 8 év alatt 6-ról 10-re nőtt az adófizető armalisták száma, akik átlagosan 1,8 Ft adót fizettek, köztük jelentős anyagi erőt képviselt a Vajda család öt tagja, akik a járásra jutó 18 forintból 12-t adtak.

Szalontán 20-ról 56-ra nőtt az összeírtak száma, a kirótt taksá 42,9%-kal nőtt, az egy főre átlagosan jutó összeg több mint fél forinttal lett kevesebb. A nyolc évvel korábbi állapothoz képest az armalisták jobban szóródtak a járásban, három helyett már nyolc településen írták őket össze. Szalontán a népesebb családok közé tartozó Kenéz 8, és a Kajtor család 6 tagja adózott, míg Nyermegyén a Barna család 7 tagja alkotta a nemesi lakosságot. Jól szemlélteti a családok vagyona közti különbséget, hogy míg a Kenéz családból átlagosan 1–2 Ft taksát teljesítettek, addig a Barna atyafiak általában 0,5 forinttal (30 krajcárral) járultak hozzá az adóhoz, mivel Lőrinc 1 Ft-ot, Tivadar viszont semmit nem tudott fizetni.

IV. 3. A nemességigazolás rendszere

A nemességigazolások hivatalosan a „kétségtelen” nemesség megállapítására szolgáltak, megindításukat valójában inkább az udvarnak az adófizetők számának növelésére szolgáló törekvései motiválták.⁸²¹ Az ellenőrzéseket jogilag éppen a „nemesség bibliája”, a Hármaskönyv azon tételével lehetett indokolni, hogy „nemessé csak a fejedelem tehet, nemesi méltósággal csak ő díszíthet föl valakit.”⁸²² A bihari armalista nemesség kutatásának is fontos forrása – az alább részletesen is bemutatott – nemességigazolások során keletkezett iratmennyiség, ami nemcsak a szakirodalomban kevésbé feldolgozott igazolási formák – a nemességvizsgálat és a nemesi per – megismeréséhez, hanem a vizsgált társadalmi csoport műveltségi viszonyainak alaposabb megismeréséhez is fontos adalékokat nyújt.

IV. 3. 1. A nemességvizsgálat (investigatio nobilium)

III. Károly király 1723. április 10-én elrendelt „*generalis nobilium investigatio*”⁸²³ során, a törvényhatóságok először megállapították azon családok névsorát, melyekről köztudomású volt, hogy az illető megyék területén királyi adomány révén nyert birtokkal-birtokokkal rendelkeztek, melyek nemesi jogcímei oly gyökeresek (radicales), kifogástalanok és közismertek voltak, hogy azokhoz kétely nem férhetett, miáltal a nemességvizsgálat és terhe

---

⁸²¹ Vörös Károly: A társadalmi fejlődés fő vonalai. In: Magyarország története. 1686-1790. IV/1. k. Szerk.: Pach Zsigmond Pál. Bp., 1989. 690.

⁸²² Hármaskönyv. I. R. 3. c. 7. §.

⁸²³ A vizsgálat lehet általános (generalis) és különös (specialis). Előbbit a király rendeli el, vagy az egész országra, vagy egyes megyékre kiterjedően, utóbbi csak egyes személyekre vonatkozóan történik. Kassics, Ignatius: *Laurea virtutis de tractatus de praerogativis nobilium in clyti regni Hungariae*. Pestini, 1826. 241–242.

alól felmentettnek tekintették,⁸²⁴ az általános nemesi vizsgálat végrehajtását a Helytartótanács a vármegyékre ruházta, amit az általa megfogalmazott „*Idea Investigationis*” laza normái alapján kellett elvégezni, a megyék által felállított nemességvizsgáló bizottságoknak (deputatio-k), amelyek jegyzőkönyvet vezettek munkájukról.⁸²⁵

Az vizsgálat során a vármegye által kijelölt megyei tisztségviselőkből felállított bizottság folytatta le a nemességvizsgálatot, amit minden esetben jegyzőkönyvbe (Protocollum) is bevezettek. A deputáció tagjai között Biharban is az alispán mellett a királyi tábla ülnökei, a jegyző vagy a vicanótárius, a vicesfiskális, a váradi káptalan egy-egy tagja szerepelt.⁸²⁶ A folytatólagos vizsgálatokat a korábbi jegyzőkönyvi számra való hivatkozással jelölték meg.⁸²⁷ A deputatio által kért tanúvallomásokat a szolgabírák, vagy alszolgabírák esküdt jelenlétében vették fel, a bizottság által kiküldött utasításban (commissio) szereplő kérdések alapján.⁸²⁸ Nem véletlen, hogy a feltett kérdésekre válaszoló tanúk szinte mindig egyöntetűen a vizsgált személy nemessége mellett tanúskodtak, hiszen gyakorta látszik, hogy szomszédaik, egykori bajtársaik, vagy éppen a nemességvizsgálat sorsában is osztozó, vagyis megbízható személyekről van szó, akiket a nemessége igazolásáért küzdő armalista maga szállított a vallomások helyszínére, már ha az lehetséges volt. Hajas István is Ácz Annát a „*maga szekérével felkereste és utanna jött, hogy a tekintetes nemes deputatoria elvigye*” kevés sikerrel, az ugyanis „*sullyos betegségben már majd esztendőtlől fogva fekszik, kitt is oda vinni semmiképpen nem lehet*”.⁸²⁹ Hajasnak nem volt szerencséje a tanúkkal, mert ugyanebben az évben – Nagykároly mezőváros előjáróinak levele szerint két rokona, akik tanúskodhattak volna – „*mind az ketten megholtanak, egyike ... az pestisbe 747. esztendőbe*”.⁸³⁰ Más esetben nem tudott elmenni az összes kijelölt tanú, mégis a megjelentek korára és a szállítás során felmerülő költségekre hivatkozva kérték meghallgatásukat.⁸³¹

Az „*Idea*” alapján a kétségtelen (indubitatus) nemesség bizonyításához többfajta dokumentumot fel lehetett használni. Kivételes ritkaságszámba mehetett a birtokadományt igazoló dokumentum. Leggyakrabban azonban a nemességet az armális eredeztette, amely szintén bizonyító erejű iratnak számított – szövegének másolatát csatolták a bizonyítékokhoz

---

⁸²⁴ Sváby Frigyes: Közlemények Szepes vármegye levéltárából. *Turul.* 1889. 3. 122.

⁸²⁵ Schneider Miklós: Fejérmegyei nemességvizsgálatok. Székesfehérvár, 1937. 3-4., Rác István: Városlakó nemesek. 60.

⁸²⁶ HBML IV. A. 1/j. 1. k. 2., 2. k. 2., stb.

⁸²⁷ HBML IV. A. 1/j. 1-2. k. Prot. originale dep. Nob. I-II.

⁸²⁸ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 163. k. Nagy. 36.

⁸²⁹ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 77. k. Hajas. 2.

⁸³⁰ U.o. 4. Hajas Istvánnak ezután sem kedvezett a sors. Nemességét elismerte ugyan a deputatio, Molnospetri paraszti communitasa mégis adót rótt ki rá és „nemessége megh csúfolására” esküdtnek hívta. U.o. 5.

⁸³¹ IV. A. 1/j. 4. cs. 111. k. Kászonyi. 5.

– csakúgy, mint a megyék által kiadott hiteles nemesi bizonyítványok. A nemességet szerző őstől való leszármazást bizonyító dokumentumok közé tartoztak azok a gazdag művelődéstörténeti adatokat tartalmazó – magyar nyelvű – hiteles tanúvallomások, amelyek alapján a famíliák genealógiai tábláit is elkészítették. Ezeknek különösen azért volt nagy jelentősége, mivel az egyházi anyakönyvek a háborús pusztítás miatt gyakran nem maradtak fenn. Emellett számos olyan dokumentum szerepel a vizsgálatok mellékleteként, amely az adott család kétségtelen nemesi jogait bizonyította – örökvallás, osztálylevél, biznyságlevél, perirat, stb. – melyeket a „vármegye boltyába” őriztek.

A Deputatio véleményét (opinio) a közgyűlésen megtárgyalták, majd az alispán, a jegyző és a szolgabírák vagy ülnökök aláírásával és a vármegye pecsétjével hitelesítve felülvizsgálásra a Helytartótanácsához felküldték, ahonnan az elvi döntés meghozása után, az udvari kancellárián keresztül az uralkodó elé került, aki – a Királyi Könyvekbe is bejegyzett – „Resolutio approbatoriae” formában válaszolt, amit bevezettek a nemességvizsgálati jegyzőkönyvbe is.⁸³² Amennyiben nem sikerült bizonyítani a nemességet szerző őstől való leszármazást vagy a nemesi jogállásban háborítatlanul eltöltött 60 évi usus-t, lehetőség volt újabb vizsgálat kérelmezésére, amit a deputatio folytatólagosan (ad continuationem) újból elindított. A kancellárián olykor több vizsgálat anyagát közös dokumentumba foglalva állították ki, röviden megállapítva a legfontosabb mozzanatok, illetve feltüntetve hiátusokat. Végül a megye döntését (votum comitatus/deputationis) is feltüntetve a „votum commissionis” tartalmazta a döntést, az újabb próbára utasítást, vagy a kellő bizonyítást.⁸³³ Csak kevés olyan szerencsés família akadt, akinek nem kellett hosszú bizonyítási eljárás során igazolnia nemességét, mint pl. debreceni Tikos családnak, mivel armálisukat 1714-ben III. Károlytól nyerték, és 1740-ben még az armálisban szereplő mindhárom fiú, Ambrus, István, János is élt, így a leirat szerint nemességüknek „nullam probam” kellett kiállniuk.⁸³⁴

IV. 3. 2. A nemesi per (processus productionales vagy legitimatorius)

A nemesi vizsgálati rendszere Mária Terézia 1774. április 15-én kiadott rendeletéig volt használatban. Ekkor az igazolás rendszere megváltozott, amennyiben a kétségesse váló nemességet per (processus legitimatorius vagy productionales) formájában kellett lefolytatni,

---

⁸³² Kassics: i. m. 243–244.

⁸³³ Nem volt ritka az sem, hogy tucatnyi család vizsgálati anyagát foglalták egy dokumentumba. (Pl. Kozina, Pesty, Kovács másképp Uhrin, Thaar, Szepessy, Tönkö másképp Szilágyi, Fényes, Csanády, Balko, Szabó, Kiss bihari családok. 1765. június 26. Bécs.) LR. XLVII. 254–262.

⁸³⁴ HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 236. k. Tikos. 2.

így gyakran a folyamatban lévő nemességvizsgálat átcsúszott az új rendszerbe,⁸³⁵ vagy korábban igazolt nemeseknek kellett újból bizonyítaniuk.⁸³⁶

A folyamatot akár a fiscust képviselő tiszti ügyész, akár a nemességét bizonyítani kívánó elindíthatta, bár kétségkívül előbbire volt gyakrabban példa. Utóbb a nemesi hadnagyság, kétfél tanács, a „nemnemes előljárók” bejelentése alapján is perbe lehetett idézni a kétséges nemest,⁸³⁷ ahol vagy gyökeres bizonyítás keretében kellett a bemutatott eredeti armálisban megnevezett címerszerzőtől a producensekig hitelt érdemlően felállítani a leszármazási táblát, vagy egyszerűen 60 évre visszamenően bizonyítani a nemesi jog szerint való (adómentes, saját birtokkal bír, stb.) életmódot. A bizonyítás során az investigációnál már felsorolt dokumentumokat lehetett elfogadni, melyekre néhány példát láthatunk az eljárás menetének alább bemutatott vizsgálata során, amit a szakirodalom e tárgyban történő szűkszavú megnyilvánulása is indokol.

A törvényszéken összeállították a kétséges nemesek névsorát, ami alapján a tiszti ügyész a járási szolgabírónak kiküldette a két példányban kiállított, névre szóló idézést, amit ezután kiküldettek a címzettekhez. A per napján az alperes papírjához kikeresték a megyénél maradt párját. A 19. század elején az ügymenet meggyorsítására már magyar nyelvű, nyomtatott idézéseket alkalmaztak, amikbe csak a producens nevét és a tárgyalás időpontját kellett beírni, „*Mivel pedig a Citálandóknak száma igen sok, a citatoriák kinyomtattatni rendeltetvén*”. Az idézés csak a szolgabírónak és a járási esküdteknek szólt, hátlapján a megyei közgyűlés épp hatályos „*ki-íródott cikkelye*” található, ami alapján a citálást eszközölték, valamint az is, „*hogy akkor a törvény-szék előtt személyesen vagy törvényes biztossaik által megjelenni el ne mulassák. Tudtokra adván, hogy akár jelenénd meg a maga módja szerint, akár nem, a [isztelt] törvény-szék mindazáltal a tevő léssen e dologban, a mit a törvény és igazság hozándanak magokkal.*”⁸³⁸ Jellemző a törvényszék ügyforgalmára, és az

---

⁸³⁵ Armálisok. 16.

⁸³⁶ A diószegi Szabó István nemesi peréből kiderül, hogy 1767-ig éltek adómentesen nemesként, nemesi investigációk alkalmával ötször is bemutatták (HBML IV. A. 1/j. 1. k. Prot. I. 52., 120., 427., 852., 1453.) I. Lipóttól 1692-ben nyert armálisukat (HBML MUO 202.), ami később állítólag elveszett, az egyik tanú vallomása szerint „*valami igen megbízott cselédje ellopta*”, ezután „*miért hogy azt mutatni nem tudta, a burkus háború alkalmatosságával*”, nemességéből kiesett és adófizetésre kötelezték (HBML IV. A. 6/e. 8. cs. 236. k. Diószegi Szabó. 13–14.). Igazukat nemesi perben keresték, ennek során a diószegi nemesi hadnagyság a család kérésére protocollumát „*fel hányván*” igazolta, hogy Szabó István 1714-ben „kis hadnagy” volt, majd 1726 és 1764 között több mint húsz éven keresztül a nemesi szék esküdtként szerepelt (U.o. 15.) A tovább húzódó per során a leszármazottaknak mégis sikerült az oklevél nyomára bukkanniuk, azt ugyanis a Szabó Istvánnál szolgáló – szintén armalista Csatári István – „sikkasztotta el” és csak halálakor találtak rá „könyves ládájában” (U.o. 30–32.) Így a família utóbb ismét be tudta azt mutatni – egészen a 1835-ig elhúzódó – nemesi perükben.

⁸³⁷ HBML IV. A. 6/e. 14. cs. 518. Névjegyzéke az érmelléki kétséges nemeseknek. 1–2. f.

⁸³⁸ Pl. HBML IV. A. 6/e. 11. cs. 376. Bige (Helyesen Mózsik) család. 6-7., HBML IV. A. 6/e. 11. cs. 349. Bige (helyesen Deme) család. 5–6.

idézések hatásosságára, hogy volt olyan nap, mikor 47 család nem jelent meg a tárgyaláson.⁸³⁹ A tárgyaláson aktásították a perek anyagát, amit a megyei törvényhatóságnál őriztek.

A nemesi per ügyvitelének nyelve a hivatalos latin volt, a mellékletként csatolt tanúvallomásokot viszont magyar nyelven vették fel. Változás csak a 19. század elején történt: ettől kezdve magyarul zajlott a per. Az akta fejléce tartalmazta a dátumot, a törvényszék elnevezését (*sedria civilum revisoria*), valamint a szék összeülését helyét.

Ezután következik az ügyirat típusának megadása (*causa productionales*), és a perben résztvevő felek név szerinti megnevezése *contra et adversos*.

Ezután az alperes vagy törvényes képviselője előadhatta a bizonyításhoz rendelkezésükre álló iratokat, amiket felsorolt, bemutatott, majd másolataikat vagy sorszámozva, vagy az ABC egymást követő kapitális betűivel jelölve csatolták az aktához. Általában minden perben elsőként szerepelt az armális, majd a családfa, majd a többi irat. Bizonyító erejű okiratok viszonylag széles skáláját tudta felmutatni 1779-ben a fentebb már említett Polyik család ügyvédje, Molnár Sándor, aki elsőként a Báthory Gábor által adományozott, utóbb Váradon kihirdetett oklevelet mutatta be (A.). Majd a világos leszármazási táblát (*condescentiae dilucidatione tabellam genealogicam*, B.), ami a címeres levél szerzőjétől (*impetrator*) fut le a perben bizonyítóig (*producentes*). Továbbá bemutatott a törvényszéknek egy, a Bihar vármegye hiteles pecsétjével ellátott, 1608. évi, Bihar vármegye alispánjai nevében kelt testimoniális levelet az armális kihirdetéséről (C.),⁸⁴⁰ és egy *fassio*-t Miskolci Nagy András hajdúgenerálistól, amelyben a bihari Derecske mezővárosában Polyik Istvánnak egy pusztát ruház át. (D.).⁸⁴¹ Nemesi birtoklásuk alátámasztására egy, a váradi káptalan előtt tett vallást mutatott be a váradi hegyen lévő bizonyos szőlőkről (E.),⁸⁴² valójában a bemutatott dokumentum a váradi „*Supos ucza*” egyik – egyrészt Tömösvári János, másrészt Csizmadia alias Dési István szomszédságában lévő – házának 140 forintért való megvételéről szól, a hozzá tartozó pertinentiákkal együtt.⁸⁴³ Talán ezek között volt az említett szőlő is. A bizonyítékok sorában még három, korábbi tanúvallomási jegyzőkönyv sorakozott (F., G., H.), amelyekből kiviláglik Polyik János derecskei származása, ottani birtokossága és nemesi előjogokkal való élése.⁸⁴⁴

⁸³⁹ HBML IV. A. 6/e. 14. cs. 546. Jelentések nemesi perekéről. 33.

⁸⁴⁰ HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 489. Polyik. 1–2., az oklevél másolata u. o. 4–5., a leszármazási tábla u. o. 7.

⁸⁴¹ U.o. 9–10. Utóbb a fejedelem megerősítette. Ld. fentebb is. EKK. 9. k. 67–69.

⁸⁴² HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 489. Polyik. 2.

⁸⁴³ Szegedi másképp Szappanos Anna, a kabai Szabó másképp Váradi János férje, valamint Polyik Gáspár váradi vicekapitány és felesége Aranyas Anna között. U.o. 11–12.

⁸⁴⁴ „*ex oppido Deretske ortum, ibidemque possessionatum ac ad dies vitae praerogativa nobilitari gavisum fuisse*” U.o. 2.

A nemesi perről első fokon hozott ítéletnek a Helytartótanácsnál indított fellebbeviteli perrel, legfelsőbb fokon pedig az Udvari Kancellária előterjesztése alapján a király ítélkezett.⁸⁴⁵ Gyakori volt, hogy az elutasított bizonyítékok után a család újabbakat talált, vagy szerzett be, így gyakran újraindította a pert, a felsőbb fórumok kihagyásával. Amennyiben a törvényszék mégis elfogadta a bizonyítékokat és a producens(ek) nemességét a kétségtelenek közé sorolta, a vámmentes, szabad járásra feljogosító útipasszust állítottak ki, ahogy erről a Csutna Pál részére kiállított okmány is tanúskodik.⁸⁴⁶ Később, az idézéshez hasonlóan ezt is nyomtatott formában, egyfajta úrlapként állították ki, ekkor már – nyilván a jogtalanságokat elkerülendő – a személyleírásra alkalmas fiziológiai jellemzőket megadó kategóriák kerülnek előtérbe.⁸⁴⁷ Ritkább eset volt, mikor a per folyása közben az alperes utód nélkül halt el, ami szintén a per lezárását jelentette.⁸⁴⁸

IV. 4. A bihari nemességvizsgálatok és perek művelődéstörténeti tanulságai

Tóth István György kiváló munkájában több megye nemességvizsgálati anyagát is felhasználta a kisnemesség műveltségi viszonyait feltáró fejezeteihez.⁸⁴⁹ Szempontjai természetesen alkalmazhatóak a bihari armalisták műveltségi viszonyaira is, de meg kell jegyezni, hogy a debreceni református kollégium, az „ország iskolája”, – partikulái révén – befolyást gyakorolt nemcsak a város, hanem a megye lakosságának műveltségi szintjére is. A vallatások során néha feltűnik néhány „nagy mesélő” is, akik színes elbeszéléseikkel jobban megvilágítják az események menetét. Alább csak néhány nagyobb téma köré csoportosítva igyekeztem felfűzni a – gyakran szó szerint is idézett – vallomások tanulságait, ennek következtében átfedések, más, külön nem tárgyalt problémakörök (pl. könyvhasználat, iskolázottság, stb.) is felmerülnek, amelyek részletes kibontására jelenleg nincs lehetőség, csak utalásszerűen történik említésük.

---

⁸⁴⁵ Rác: Városlakó nemesek. 60.

⁸⁴⁶ „Mivel hogy ezen levelemet mutató nemes Csutna Pál eő kegyelme, ezen nemes Bihar vármegyében Püspöki mezővárossában lakozó maga nemességét annak rendi szerént megbizonyította, és ezen nemes vármegyebéli több nemesek közé számláltatott; azért hogy járásában s kelésében is annak tartassék, és országunk törvénye által meg tiltott exactiokkal, mint nemes személy ne agraváltassék, adtam ezen recognitionális és desputive passualis levelemet. Várad-Olaszi, 7a Julii et 1774. Bagossi Pál m[anu].p[ro]p[ria]. Tekintetes Bihar vármegyének fő nótáriussa és törvényes táblája assessora.” HBML IV. A. 6/e. 11. cs. 381. Csutna. 12.

⁸⁴⁷ Pl. a hegyközkovácsi nemes Bakó Sándorról elárulja passzusa, hogy „mintegy 24 esztendő, termete közép, haja fekete, szeme sárgás, ábrázatja tiszta barna, orra rendes, bajusza gesztenye szín, beszél [csak] magyar nyelven, írni tud, midőn akár ezen megyében, akár más szomszéd törvényhatóságokban útazni fog hogy a törvények értelmében, mint igaz nemes, szabadon bocsájtassék, ezen úti-levéllel biztosítatik.” HBML IV. A. 6/e. 15. cs. 608. k. Bakó. 26.

⁸⁴⁸ A sámsoni Tóth József mintegy harmincévi pereskedés után, melynek során nemessége bizonyítása érdekében gyakorlatilag semmilyen lépést nem tett, és a törvényszéken sem jelent meg sohasem. HBML IV. A. 6/e. 11. cs. 379. k. Tóth. 3.

⁸⁴⁹ Tóth István György: „Mivelhogy magad írást nem tudsz...” Bp., 1996. 156-196.

IV. 4. 1. Az armális a nemességigazolások tanúvallomásai alapján

Mint a nemességet eredeztető legfontosabb dokumentum, az armális, visszatérő szereplője a tanúvallomásoknak.

Az armális nagy szerepet játszott egy-egy família életében, vagyontárgy funkcióját is betöltötte: zálogba kellett adnia a Keserűy család címereslevelét 1755-ben „*buza szükségnek idein*” a szalacsi prédikátornak, aki ekkor egy köből búzát adott érte. Az erről valló nemes Szigeti B. István által írt levéllel váltotta ki egy rokon, „*pénzt nem adhatván szegénysége miatt ... egy magyar uj testamentom könyvet hagyott érette*”, amit úgy tűnik, gyakran nem forgathattak korábban sem, mert a tanúvallomás idején, évtizedekkel később sem siettek kiváltani.⁸⁵⁰ Nemes Végh Mihály 1752-ben úgy emlékezett vissza, hogy a dancsházi armalista Nagy Andrástól zálogba vett telekről „*contractust is kért a tanú édes atya*” de a szerződés helyett a megszorult, de öntudatos nemes „*az nemes levelit adta, mondván, erősebb ez a contractusnál*”. A Nagy famíliának csak „*sok esztendőknél ell telése után*” sikerült visszaváltania a zálogbirtokot, amikor Véghék visszaszolgáltatták a család armálisát is.⁸⁵¹ A címereslevél értékére utal az alábbi eset is. Az éppen katonáskodó Mihucz Zakariás házát „*valami isópallagai kóborlók*” felgyújtották, anyja „*észre vevén*” a tüzet „*az jószágok között legh inkább oltalmazta az armálissokat, ugyancsak megperselődött ... egyik szeglete meg is égett*”, de legalább sikerült kimenteni a tűzből, a tanúvallomások szerint.⁸⁵² Nem volt ilyen szerencséje a Lengyel famíliának: házukkal együtt „*mind nemességéről való, mind egyéb leveleit*” felemésztette a tűz.

Akadnak ellenpéldák is, voltak akik kevésbé értékelték – különösen mások – nemeslevelét. Nem tudni, hogy fel kellett-e használni a Csorvásy másképp Fűr család 1606. évi – egy évvel később Biharban kihirdetett – armálisát nemességük bizonyítására, amelynek éppen a hitelesítést szolgáló pecsétje hiányzik, ami önmagában nem lenne ritkaság, de a hiátus okát is megtudhatjuk, mivel magyarázatát megadja a plicára vezetett érdekes feljegyzés: „*Teszek jó lelkiismerettel tanubizonságot, hogy az szemeim előtt szakasztotta le az magam salagvardám ez armalisrol az pecsetet, az viaszát egyben tördelvin az selyem sinorral köté által az maga lódingjat. Debreczen, 19. Maij a[nno] 1688. Szenczi Pal. Debr[eceni] eccl[esia] l[elki]pasztora es az tractus seniora*”⁸⁵³ Kérdéses, hogy a „*Részegesek jajos pohara, avagy a*

⁸⁵⁰ HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 118. k. Keserűy aliter Sass. 5.

⁸⁵¹ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 163. k. Nagy. 9–10.

⁸⁵² HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 156. k. Mihucz. 5.

⁸⁵³ Bocskai István oklevele. 1606. augusztus 1. Kassa. MOL R 64.

*részegségről való praedicatio*⁸⁵⁴ szerzőjének ezen feljegyzését hitelt érdemlő bizonyítékként fogadta volna el a törvényszék. Büszkén vallotta Czeglédi János a Kolosvári család címereslevele kapcsán, hogy többször is becsmérően nyilatkozott oklevelükről: a rajta lévő „*selyem sinórt, akin pecsét függett, ostor csapónak kérte, viasz pecsétét pedig aszszonyok guzsalára jónak lenni mondotta*”.⁸⁵⁵

Nagy problémát okozott, ha egy családnak eltűnt a címereslevele. Közvetett módon értesülhettek a Kágyi család nemességvizsgálatában valló tanúk arról, hogy hogyan veszett el a család nemesi oklevele. Az 1742-ben valló 60 éves Csonka János 1686-ban, az eset történetkor még csak 4 éves volt, a későbbi tanúk (1760), a debreceni cívis Vígh András (53 éves) és a bihari nemes Futaky András (60 esztendő) meg sem születtek még amikor történt, mégis egyöntetűen azt vallották, hogy „*Karaffa járásakor Debreczenben az ellenség fel hasogatván ládáját*” a Kágyi família armálisát „*ezüst portékájával edgyütt el is vitte*”.⁸⁵⁶ A Szepesi család armálisát apjuk halála után, hogy ne legyen veszekedés miatta, a felnövekvő fivérek anyjuk leveles ládájában tartották.⁸⁵⁷ A Balogh família címereslevelét a „*rácok*” vitték el, amikor „*Diószeget felverték*”.⁸⁵⁸ Három évtized múltán is (1742) tisztán emlékeztek még a tanúk a nagybajomi Vargák armálisára is, „*melyet a kurucz világ után, amint Karczagig szállásuk a rác fel égette, azon ráczságh ládajokat fel hasogatván*” az oklevelet is beleértve „*mindeneket belőlök el vittének*”.⁸⁵⁹ Talán éppen az ilyen esetek ellen védekeztek a Balogh másképp Kádár család tagjai, akik armálisukat „*ellensegh idejében veremben tartották és vissza jövedelekkkel vették volna ki*”, állította több tanú is 1778-ban.⁸⁶⁰

A hegyközkovácsi Kováts család armálisa ügyében 1830-ban tartott tanúvallatás folytán derült ki, hogy a címereslevelüket Debreczenbe, a bátyjához vinni készülő Kováts István megállt „*a pércsi csárdánál ... midőn az ozsonnát végezte, a tarisznyáját kivitte a szekereére és ismét bejött pipára gyújtván*” beszélgetni. Ezt használta ki a tolvaj, aki ez idő alatt a tarisznyáját a benne lévő 250 forintjával és nemeslevelével együtt ellopta, „*mivel a szekernél senki sem volt, mert a kocsisok itatni voltak a kútra, a kút pedig távol esett a csárdához.*” Ezek után nem csoda, hogy „*nagyon búsult Kováts István uram*”, bár a legfiatalabb tanú vallomásából az is kiderült, hogy a vásárra vele tartó hegyközkovácsi

---

⁸⁵⁴ Szenci A. Pál: Részegesek jajos pohara, avagy részegségről való praedicatio, melyet élő szóval az Debreczeni Nagy Templomban 23. Nov. Anni 1681. el praedicallott, és B. Szabó Pal uram kivánságára typus alá bocsátott. Debrecen, 1682.

⁸⁵⁵ HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 121. k. Kolosvári. 5.

⁸⁵⁶ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 109. k. Kágyi. 3–7.

⁸⁵⁷ HBML IV. A. 1/j. 6. cs. Szepesi. 4.

⁸⁵⁸ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 10. k. Balogh. 9.

⁸⁵⁹ HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 256. k. Varga (nagybajomi). 7.

⁸⁶⁰ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 11. k. Balogh alias Kádár. 11.

társaival együtt már korán reggel a nemes házánál „*pályinkázván*” indultak útnak. Talán ez is közrejátszott a csárdánál való könnyelműség okozta bajhoz.⁸⁶¹ A Makay família oklevele is elveszett, de végül szerencsésen ráakadtak Szalontán, bár a tanúk elmondása szerint csak hosszas kutakodás és nagy anyagi ráfordítás árán sikerült visszaszerezni a család nemességét igazoló címereslevelet.⁸⁶²

Részben a hamisítás, részben a fiágon kihalt családok armálisainak a „piacra kerülése” komoly problémát okozott, ezért a nemességigazolások során Mária Terézia 1765. május 30-án kelt rendeletében az ilyen címereslevelek lefoglalására utasított,⁸⁶³ bár a Biharban végzett nemességigazolások során csak nagy ritkán fordult elő, hogy nemességüket hamisított oklevéllel próbálták volna bizonyítani, mégis akadt rá példa, mint a Méhes família esetében, ahol a törvényszék megállapította, hogy „*Erdély országi fejedelem [Báthory] Gábornak armálissa gyanusnak lattszatvan az eránt, hogy abban az impetrátornak a neve és vezeték neve, ugy szintén az adózások s terhek alóll fel szabadított házának szomszédságaira nézve törlés és vakarás (cancellatio et rasura) volna*”, ami miatt további vizsgálatot rendelt el.⁸⁶⁴

Hajnal János nemesi perében egy Hajnal Lőrinc nevére kiállított, 1578. évi armálisról kiadott testimoniálisokra hivatkozott, amiről a tanúk egyöntetű vallomása alapján, a törvényszék megállapította, hogy azokat „*néhai Hajnal István özvegyétől vette meg 50 Forintokon, és azon üdőtől fogva azon bizonyság levele mellett mint nemes ember lappangott*”, büntetésül nemcsak visszavetették korábbi állapotába, hanem mint álorcás személyt (larvatus) 25 pálca botütésre is ítélték.⁸⁶⁵ Más, hasonló család armálisával próbált boldogulni a Fekete család is, armálisuk így „elnevődött” és a rávezetett jegyzet szerint a vármegye irattárába került.⁸⁶⁶

A nemességigazolások során felvett tanúvallomásokban gyakorta hangzott el a kérdés, látta-e a tanú a szóban forgó család oklevelét, s mit tud róla. Jellemző módon az írástudók a tartalomról beszéltek, az olvasás dolgában kevésbé járatosak pedig leginkább a külalacról

---

⁸⁶¹ Az ügyben felvett tanúvallomásokból alább, szinte minden felvetett problémakör kapcsán idézek, ezért indokoltnak tűnik, hogy a fejezet végén lévő Függelékben teljes egészében is közöljem. HBML IV. A. 6/e. 10. cs. 310. k. Hegyközkovácsi Kovács. 2–4.

⁸⁶² Az oklevél HBML MUO 122., HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 484. k. 9–10.

⁸⁶³ Ezek alapozták meg a vármegyei armálisgyűjtemények kialakulását, melyek utóbb a levéltárakba kerültek át. ZML. Armálisok. 16.

⁸⁶⁴ HBML IV. A. 6/e. 12. cs. 422. k. Méhes. 1.

⁸⁶⁵ Hajnal fellebbezett a büntetés ellen, előtte ugyanis évtizedekig élt a nemesi hozzájárulásokat fizetve, amire a törvényszéknek intézett levele is rávilágít: „*A frantzia háborúba lett első insurrectio üdején, az akkori insurrection alis deputatio az én nemességemet be kívánván, azt megvizsgálta, s parantsoltattam insurgalni, így én mind a négy insurrectioba, mint nemes ember, ha nem személyesen, pénzrel concurraltam. Az én nemességem tehát a publicumtól igaznak és helyesnek találtatván egyszer, és annak következési terheit reám is vetette, és azokat tellyesíttem is: mostan már nemességem mitsoda kérdés alá vagyon vétetve, arról a tekintetes törvényszéktől kapacitáltatni magam alázatossággal esedezem. Kegyes resolutiot várván vagyok a tekintetes törvény széknek alázatos szolgálja nemes Hajnal János*”. HBML IV. A. 6/e. 10. cs. 318. Hajnal. 4-5., 17.

⁸⁶⁶ HBML MUO 146.

tudták azonosítani a nemesleveleket. Néha azonban ez sem sikerült, bár ez kétségkívül a ritkább esetek közé tartozott. Így a Kágyi család nemességvizsgálata során egy tanú látott „*valamelly jó forma levelet az asztalon*” de nem tudott mihez viszonyítani, ezért nem tudta megállapítani „*nemeslevél volt e, vagy más, nem vehette észre*”.⁸⁶⁷

A vallomást tevők általában tisztában voltak azzal, hogy a nemeslevelet pergamenre írták, bár a 25 esztendőös Bartha Ferenc 1792-ben hittelt vallotta, hogy a „*levél pedig kutyabőről volt*”, aki nyilván nem volt tisztában a kifejezés pejoratív kisugárzásával.⁸⁶⁸ Molnár Mihály édesanyja elbeszéléséből tudta, hogy a Kádár családnak olyan „*levele vagyon, amelyben az neve arany betűkkel vagyon kitéve, mely levelen is selem sinóron nagy pecsét vagyon kötve*”,⁸⁶⁹ a margittai nemes Oláh István is emlékezett, hogy szomszédja az udvaron kiterítette armálisát, ami „*szép nagy bötűkkel volt elől írva*”.⁸⁷⁰ A Nagybajomban élő Varga család okleveléről kérdező biztosnak Szölös Katalin „*nagy aranyos bötűkkel sárga selymes, függő veres viaszos nagy pecsittel*” ellátott oklevélről számolt be, Szomju István is megjegyezte, hogy a szöveg „*szép aranyos bötűkből állott*”.⁸⁷¹ Egy másik vizsgálat alkalmával Király Miklós a Hradicsay család armálisáról elmondta, „*hogy nagy új levél volt és sinóron függő császár pecsét volt rajta*”⁸⁷² A pecsétről is megemlékezik nemes Németi István vallomásában. II. Ferdinánd oklevelén a pecsét „*kettős volt*”, vagyis fatokjának egymásra csavarható két darabjára emlékezett a tanú.⁸⁷³ A Nyéki család oklevele nem egy pergamenlapra íródott, hanem be volt kötve, „*könyv forma táblája vagyon*”, ami nem lehetett túl gyakori az Érmelléken, ezért emelte ki külön a Böszörményi János székelyhidi nótárius, aki számos más nemeslevelet is látott.⁸⁷⁴

Úgy tűnik, az okleveleken lévő pecsét ragadta meg jobban az armálisokat kezükben forgató személyeket, míg az oklevél élére festett élénk, színes címer – már ha volt egyáltalán – kevésbé hagyott maradandó emléket. Igaz ugyan, hogy a kérdések elsősorban az oklevél tartalmára irányultak, mégis – különösen az írástudatlanok esetében – a hitelességet a minél alaposabb *körülírás* adhatta meg. Ennek ellenére viszonylag ritkán fordul elő a nemesi iratok között a címerfestményre vonatkozó tanúvallomás. Nemes Németi István 1725-ben a Balogh család két armálisáról nyilatkozott: az egyik II. Ferdinánd király oklevele, a másik fejedelmi

---

⁸⁶⁷ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 109. k. Kágyi. 3.

⁸⁶⁸ HBML IV. A. 6/e. 10. cs. 310. k. Hegyközkovácsi Kovács. 4.

⁸⁶⁹ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 11. k. Balogh alias Kádár. 9.

⁸⁷⁰ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 163. k. Nagy. 5.

⁸⁷¹ HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 256. k. Varga (nagybajomi). 7-8.

⁸⁷² HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 80. k. Hradicsay. 11.

⁸⁷³ Nyilván nem a pecsétani kettőspecsétről van szó, amelynek mindkét oldalán pecsétkép és legenda található. HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 10.k. Balogh. 9.

⁸⁷⁴ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 168. k. Nyéki. 3.

adomány volt. Előbbiben „*czímerek késsel festett edgy pallos, török fő benne*”, utóbbiról nem nyilatkozott, talán azért, mert hiányzott belőle a címerfestmény.⁸⁷⁵ A váradi nemes Dávid János még apjától hallotta, hogy a Kágyiak igazi nemes emberek, „*az armálissokban vagon három csillag és egy sárkány, amint ismerhette és magyarázhatta az atya*”, aki ezek szerint nem volt jártas az oklevelek olvasásában, mert csak a kép alapján mesélt róla.⁸⁷⁶ A Kovács család ellopott armálisa kapcsán felvett tanúvallomások során több tanú is visszaemlékezett a címerre. Bartha Ferenc 25 esztendősen tudott ugyan olvasni, csak latinul nem, ezért értelmezni nem tudta, csak alaposan szemügyre venni, így látta „*a levele elején valamely kipingált címert is, de hogy abba mik voltak festve, arra már nem emlékezem, mivel oly nagy gondom nem volt reá, hanem arra emlékezem, hogy egy fél ember kezét láttam benne, aki is kivont kardot tartott*”.⁸⁷⁷ Nemes Budai Péter olvasta is az armálist, aminek címerében „*dárda, és emberi kéz kivont kardot tartott, s azon kívül korona és sisak is volt*”.⁸⁷⁸

IV. 4. 2. Emlékezetes elemek az armalisták életében: hadi események, szolgálatok, katonáskodás

Sok esetben merül fel a nemességigazolások során a nemességüket keresők felmenőinek hősi halála, általában csak az elesés tényének említésével,⁸⁷⁹ kivételesnek tekinthető a Keresi család nemességigazolása, melynek során több tanú is hallotta, amikor Gémes Mihály mesélte, hogy „*Keresi Mihály Tömösvár alatt, a Bige vize mellett esett el, Hajszler generálissal együtt*”, és szinte büszkeséggel mesélte, „*eő dugta egy kemenczébe*” majd „*reá rontván a kemenczét, hogy a pogány el ne kapja*”. A legmegdöbbentőbb, hogy Gémes elbeszéléséből kiderül az is, hogy Keresi ekkor még élt.⁸⁸⁰ A Nemes másképp Pap családnak is nagy tekintélye volt, Dávid „*Lengyel országba is odajárt Rákóczi Györggyel*”, de máskor is mikor „*mind zászlós uraknak, mind nemeseknek kellettén hadakozni, az melly nemesség Zólyomi szolgáltyába volt*”, sőt fivérével, Istvánnal együtt „*magával Zólyomival mentek harcra*”.⁸⁸¹ Kiténik a tanúvallomásokból, hogy a micskei uradalom birtokosával való jó

⁸⁷⁵ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 10. k. Balogh. 9.

⁸⁷⁶ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 109. Kágyi. 4.

⁸⁷⁷ HBML IV. A. 6/e. 10. cs. 310. k. Kovács. 4.

⁸⁷⁸ U.o. 2.

⁸⁷⁹ Pl. „*Eleik Lengyel Országba Rákóczi György hadjáratában esett el*” (HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 82. Hár alias Ispány. 4.; az Arany család őseiről több tanú is tudta, hogy a „burgus” ellen, vagyis a poroszok ellen hadakoztak. HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 3. Arany. 9.

⁸⁸⁰ A szentmiklósi Kis János és Váradi István vallomása 1755-ből. HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 116. k. Keresi. 3.

⁸⁸¹ A vallomásban keresztnev nélkül említett Zólyomi valószínűleg Dávid (V.), Bethlen Gábor sógora (HBML IV. A. 12/b. 2. k. 66. cs. Leszármazási táblák. Bethlen család.), az udvari és mezei hadak kapitánya, a rakamazi nádorverő, a később említett Miklós (v.) apja lehet, akit 1633-ban megnótáztattak, majd fogságban halt meg. Fiát háromszor is elítélték hűtlenségi perben, végül emigrációban hunyt el, fiúutód nélkül, ami a család fiági kihalásához vezetett. Zólyomi Dávid 1629-ben kapta zálogba a micskei uradalmat, de feleségének már 1635-ben zálogba kellett adnia. Szálkai: Szakdolgozat. 8., 15–17., EKK 18. k. 169b–170b.; 19. k. 200–202.

viszony kölcsönözte a Nemes família tekintélyét, amit hadi érdemeikkel szereztek. A tanúk egybehangzó véleménye alapján „amidőn Zólyomi Miklósnak a micskei jószágára hadakat küldött executióra Rákóczi György”, Nemes Dávid kitette „az leveles kapuja eleibe az kopjáját, mely akkor az hadakozó nemeseknek czimere volt, senki ezen curiára be nem merészelt menni”, sőt, a „hadak előtt” a falusiak „holmi féltő jószágát” is itt helyezték el.⁸⁸² A Mihuczsa család férfi tagjai is generációkon keresztül katonáskodtak. Tréffa János vallomásaiban elmondta, hogy Mihuczsa István „Lengyelországban maradott volna, ott vagy rabságban esett, vagy le vágták, mert onnat hazájában soha sem jött”, fia Péter „Somlyó várában az gyalogságh között, melly gyalogság császár hűségére esketve vala, ott hadnagyság viselő tiszt volt, és az török háborúban véletlenül lett halálozása, mivel az tolvajok ölték meg.” Mégis a falubeliek szemében nem a katonáskodás, a vitézkedés emelte ki a famíliát közülük, hanem Mihuczsa László Csáky Imrének tett szolgálatai. Az egyik tanú elbeszélte, hogy „Erdélyben fogságban lévén Csáky Imre gróff,” állítólag üzent Mihuczának: „hoszas arestomából szabadítaná ki”. Ez némi túlzásnak tűnik ugyan, de valami valóságalapja mégis lehetett. Több tanú is állította, „Zsibón az vásáron lévén edgyütt Mihuczsa Lászlóval”, „megh hallotta Csáky gróff eő nagysága Lászlónak ott létét, magához hívatta, az fátens is oda menvén velle, hallotta Csáky Imre eő nagysága szájából, mondván: László, tudod, az mit igeritem. Bizony meg is felelek igéretemnek, és ha Isten éltet, az Sitérvölgyi telekedhez még egyett adok, mivel meg esmértem hozzám való hűségedet és kéréssemre szolgálatodatt nem sajnállottad, én is háládatlan nem leszek, nem is engedem, hogy katonáskodgyál Váradon sokáig, mert onnan ki hozlak.” A borosjenői Pap József 1748-ban elmondta, hogy Kolozsváron Mihuczával együtt a gróff ebédgyen ott marasztotta az fátenszt Lászlóval együtt, akkor is mondván, hogy sokat irtam már egynek másnak, de semmi választ nem vehettem, kérlek jó barátom menyel járj dolgomban, bizony egy teleket adok az magad telekjéhez. Meg halálozván pedig az gróff, arrul többet nem tud a tanú.”⁸⁸³ Végül a telek átengedéséből nem lett semmi, ismerve Csákyak erdélyi ágából származó gróf életútját és szomorú végét, ezen nem csodálkozhatunk.⁸⁸⁴

⁸⁸² HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 177. k. Pap. (Több hasonló nevű család anyaga egybegyűjtve, folyamatos számozással.). 108–109.

⁸⁸³ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 158. k. Mihuczsa. 3–6.

⁸⁸⁴ Bár a Mihuczsa család ügyében tett vallomások nem árulják el, Csáky Imre 1742. október 9-e éjszakáján hunyt el, bár ekkor Szurdokon éppen pestis tombolt, a tanúvallomások egyértelműen azt sugallták, hogy megfojtották. Úgy tűnik, sem a rokonok, sem jobbágyai nem sajnálták, talán éppen Mihuczsa Lászlót kivéve. A gróf ugyanis a legkisebb vétségeikért is kalodába záratta, vagy vasra verette a birtokain élőket. Kettősmező faluból a kastélyába kérlette az asszonyokat „és amelyiket ő nagysága szerette, azt elvitte”. Ld. bővebben Papp Klára: A konfliktust okozó testamentum. Az erdélyi Csáky Imre végrendeletének sorsa (1748–1815). In: Thesaurus solemniss. Szerk.: Kujbusné Mecsei Éva. Debrecen–Nyíregyháza. 2002. 113–134. Utóbb pedig Papp Klára: „Esze, kardja, s házassága után boldogul az ember”. Tanulmányok a Csáky család történetéből. Debrecen, 2006. 65–86.

A fentebbi Nemes Dávidról megjegyzik, hogy kopjával ment harcolni, tehát lovas vitéz lehetett,⁸⁸⁵ Makay Pál pedig, aki szintén „*katonás ember vala*” úgy tűnik, a külsőségekben is igyekezett ezt jelezni, amennyiben kardot viselt, „*és mindenkor veres kalpagban járt.*”⁸⁸⁶

IV. 4. 3. Alfabetizáció az armálisokra vonatkozó kérdések tükrében

A tanúvallomások elsősorban a családnak a címerszerzőtől való leszármazására, másrészt a nemességet eredeztető dokumentumra, azaz az armálisra irányultak. Utóbbi, írásos dokumentum révén, lehetőséget biztosít arra, hogy a bihari – nemes, paraszt, városi és mezővárosi polgár – tanúknak az íráshoz, a szöveghez való viszonyához adjon adalékokat.

A Balogh másképp Kádár család oklevele ügyében 1778-ban felvett tanúvallomások során a 60 esztendő Csonka Gergely bevallotta, hogy „*írást nem tud, kitől való, ki adomány volt, nem olvasván*”. Szűcs János 1799-ben ugyanezen ügyben vallotta, hogy szintén látta a nemeslevelet, de olvasni valószínűleg nem tudott, mivel „*hallotta a tanú, hogy Rákóczy adomány lett volna.*”⁸⁸⁷ „*Az fatens együgyű ember lévén*”, nem tudta elolvasni a Czipós család armálisát, nyilatkozta őszintén Tivadar István is 1728-ban.⁸⁸⁸ Egy nemességvizsgálat során 1768-ban Virág Ferenc bevallotta, hogy a kérdéses armális „*kezében is volt, de melyik fejedelemtől volt légyen nem tudja, mivel a tanú nem tud olvasni.*”⁸⁸⁹ Számos tanú az armális külső jegyeit tudta csak vallomásában elmondani, ami néhány esetben bizonyosan szégyellt írástudatlanságukra utalhat. Bonczos Istvánnak Arany György mutatta meg címereslevelét, „*nem lévén pedig gongya reá a tanúnak mellyik királytul és ki részire adódott azon armális,*” de arra emlékezett, hogy „*pergamentombul*” volt nagy viaszpecséttel.⁸⁹⁰ Oláh János vallomásából tudjuk, hogy Kálmány István kenyéradójának Hradicsay Istvánnak az armálisát „*gyakorta látta és előtte mások is gyakorta olvasták*”, Kálmány ugyanekkor nem árulta el, hogy nem tud olvasni, mégis csak annyit tudott róla mondani, hogy pergamenre írták és „*sinóron függő nagy pecsét volt rajta.*”⁸⁹¹ Feltételezhetően analfabéták voltak a Gógány fivérek is, akik közül az 1724-ben vallomást tevő István a Nagy család armálisát „látta”, testvére pedig „hallotta”, ahogy mások felolvassák.⁸⁹²

Nemes Váczy István büszkén nyilatkozta, hogy nemcsak látta, de olvasta is „*sok ízben*” a Szepesiek armálisát, emlékezett arra is, hogy „*Bethlen Gábortul Szepesi Lászlónak*

⁸⁸⁵ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 177. k. Pap. 108–109.

⁸⁸⁶ HBML IV. A. 6/e. 13. cs. 484. k. Makay. 6.

⁸⁸⁷ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 10. k. Balogh. 8–10.

⁸⁸⁸ HBML IV. A. 1/j. 3. cs. 48. k. Czipós. 5.

⁸⁸⁹ HBML IV. A. 1/j. 6. cs. 217. k. Szepesi. 3.

⁸⁹⁰ HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 3. Arany. 9.

⁸⁹¹ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 80. Hradicsay. 11.

⁸⁹² HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 163. k. Nagy. 48.

adatott”,⁸⁹³ nemes Fekete István a Várad Kalmár család amálisát „*elolvasván látta, hogy Kalmár István és János nevei voltak benne*”⁸⁹⁴, bár ebből nem derül ki, hogy a tanúk a neveken kívül a latin szöveget is értelmezni tudták volna. Nemcsak olvasta, de valószínűleg értette is a Nyéki család nemeslevelét Böszörményi János, ami nem meglepő, hiszen nótárius volt Székelyhídon,⁸⁹⁵ így feltételezhetően latinul is tudott, a 76 esztendő rábéi Egri Jánoshoz hasonlóan, aki visszaemlékezése szerint, a fél évszázaddal korábban látott armálist „*gyakran is olvasta*”, meg is jegyeztette a vallomást rögzítővel, hogy „*a fatens jó deákos, és nótáriusságot is sok esztendőig viselt.*”⁸⁹⁶ A hegyközkovácsi Kováts család armálisát, a 47 éves nemes Budai Péter biztosan értette, vallomásából ugyanis kiderül, „*minthogy deákul tanultam, és értek is, olvasgattam nemcsak egyszer és láttam, hogy Rákóczy György adománya volt, azt is olvastam belőle, hogy B.Madarásról való volt az impetrátor, úgymint Kováts István nevű, azt is olvastam, hogy a gyalui kastélyból adta ki Rákóczy György fejedelem, az ezerhatszázadik esztendőben, de már azt nem tudom, mivel számon nem tartottam, hogy a 30., vagy 40., vagy 50. esztendő tájban, és hónapban, mert azt elfelejttem, hanem minden bizonytalannal tudom, hogy ezerhatodik században volt, és azt is tudom, mivel olvastam, hogy azon armális Torda vármegyébe volt publicálva, de azt nem tudom, hogy melyik esztendőbe s hónapban, mert azt sem tarthattam számon, és azonnal elfelejttem. Azt is olvastam belőle, hogy a haza mellett való hív szolgálatjáért kapta azon nemességét az impetrátor...*”. Kevesebb részletet tudott elmondani nemes Pesti András ugyanezen oklevélről, mivel saját bevallása szerint „*deákul nem igen tudok, s nem értek*”, később is szabadkozott, „*deákul nagyon keveset értek*” de mivel olvasni tudott, annyit mégis meg tudott állapítani, hogy az „*armálislevél, jól tudom, hogy Rákóczy György adománya volt, azt is tudom, hogy B.Madarásról való volt elejük, aki nyerte az nemességet, aki is Kováts István volt és ... hogy az 1006. századba nyerték, én egyebet ezeknél nem érthettem belőle, mint hogy deákul volt*”.⁸⁹⁷ Ugyanezen perben egy másik tanú vallomásából is kiderül, hogy bár olvasni tudott, latintudása kimerült a nevek értelmezésében.⁸⁹⁸ A nemességigazolások vallomásai alapján a vallók igen változatos, heterogén műveltségű képe rajzolódik ki.

⁸⁹³ HBML IV. A. 1/j. 6. cs. 217. k. Szepesi. 4.

⁸⁹⁴ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 90. Kalmár. 8.

⁸⁹⁵ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 168. k. Nyéki. 4.

⁸⁹⁶ HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 256. k. Varga (Bárándi). 13.

⁸⁹⁷ HBML IV. A. 6/e. 10. cs. 310. k. Kováts. 3.

⁸⁹⁸ Bartha Ferenc vallomásából: „*mint hogy én deákul nem tudok, egyebet nem értettem belőle, csak annyit, hogy Georgius Rákóczy, ez hát Rákóczi György volt, és mutogatta Kováts István uram, hogy aki nyerte a nemességet, az is Kováts István volt, amint magam is láttam benne, és hogy B.Madarásról vette eredetét Erdélyből.*” U.o. 4.

IV. 4. 4. Változó családnevek. Névhasználat problematikája

A 18. században az alsóbb néprétegekben még nem állandósultak a családnevek, ide sorolva az armalisták egy részét is, ami nagy problémát okozhatott a nemességigazolás során, az utókor – a tanúk, és a leszármazottak is – csak szóbeli vallomásokkal tudták bizonyítani a korábban használt névre kiállított armálisról, hogy ugyanazon família kiváltságleveléről van szó. A névváltozásra számos indok merült fel. A probléma sokrétűségére lehet idézni néhány példát is. A valószínűtlenebbül hangzók közé tartozik a Nemes család oklevele, ahol az utódok Pap néven voltak ismereteseek. Tompa Margit vallomása szerint, „*miólta az török Várad környékére kapdosott ki, változtatták el neveket Pap nevezetre, minthogy az nemes ember nevezetet az török nem szerette hallani is*”.⁸⁹⁹ Egy másik Pap család felmenőit korábban Padúcznak hívták, de több tanú állítása szerint is „*papsági renden volt, arrul ragadott reájuk az Pap név*”.⁹⁰⁰ Nemességüket Pap néven szerezte az a család, melynek egyik leszármazottjára mostohaapja után ragadt rá a Kardos név, így a tanúvallomásokban is Kardos Pap néven emlegették.⁹⁰¹ Király névre kiállított armálissal próbálta igazolni nemességét az Egeressy család.⁹⁰² Az ügyekben valló egyik tanú rávilágított, hogy „*elejek ... néhai Egeressy István Királynak is hívattatott*”, ezt megerősítette a família második armálisa is, később az utódok már csak az Egeressy névvel éltek.⁹⁰³ Jellemző volt még a mesterségnév családnévvé válása is. Várad Ferenc nagyapja csizmadia mester volt, „*és azon mesterségrül örökké a maradékokra is egész eddig által jött azon Csizmadia nevezet*”.⁹⁰⁴ Hasonló történt a Vizessi család esetében is, ahol Vizessi Ferenc még apjától örökölte családnevét, utóbb azonban Szatmárnémetibe ment mesterséget tanulni, ezután kezdték el Németinek nevezni.⁹⁰⁵ Az abonyi Borbély Pál fiai a Balogh családtól szereztek manumittáló levelet,⁹⁰⁶ majd 1717-ben armalist nyertek ezzel a névvel.⁹⁰⁷ Csakhogy időközben Debrecenbe költöztek anyjuk után, ahol mesterségtanulások helyszíne miatt, Borbély helyett már Kőrösinek is hívták őket, szakmájuk miatt azonban Kőrösi Szabó néven is említik őket,⁹⁰⁸ végül egyikük utódai a

---

⁸⁹⁹ Gyakorta emlegetik a tanúk más esetben is, hogy „*az töröknek nem kellett az nemes ember*” (Pl. HBML IV. A. 6/e. 1. cs. 6. k. Bajó. 1.; ugyanezen szavakkal: IV.A. 6/e. 10. cs. 302. Gyarmati. 7., stb.). HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 177. k. Pap. 110.

⁹⁰⁰ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 177. k. Pap. 32–34.

⁹⁰¹ HBML IV. A. 1/j. 5. cs. 177. k. Pap. 97–99.

⁹⁰² Király István armálisát I. Rudolf adományozta 1588-ban. HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 119. Király másképp Egeressy. 1–7.

⁹⁰³ I. Lipót nemeslevele már Egeresi alias Király István és fiai részére lett kiállítva, 1687-ben. U.o. 9–11., 15.

⁹⁰⁴ HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 268. k. Várad aliter Csizmadia. 4–6.

⁹⁰⁵ HBML IV. A. 1/j. 7. cs. 277. k. Vizessi. 17–19.

⁹⁰⁶ HBML IV. A. 12/b. 3. cs. Sz. n. Borbély. 167–168.

⁹⁰⁷ HBML MUO 265.

⁹⁰⁸ Dömsödi Gergely és felesége Kovács Mária pere Kőrösi Szabó Pál és János miatt. HBML IV. A. 1011/cc. 1. k. 13–14.

Borbély, másikkal leszármazottai a Kőrösi nevezettel éltek tovább.⁹⁰⁹ Ettől jóval gyanúsabbnak tűnik a Keresszegi Szabó család nemesi perében szereplő névváltozás indoklása. Egy Bernát névvel élő családnak a fentebbi Szabókkal való atyafiságát több tanú is igazolta, a névváltoztatás magyarázataként azt hozták fel, hogy Bernát Kristóf „*valamely csapszékbeli verekedés alkalmával gyilkosságba esvén, nevét és vallását elváltoztatva, előbb Bács vármegyében, utóbb Heves vármegyében, Egerben lappangott*”. A vallomások szerint apja „*Rác-Fejértón történetből reá esmért is, reá nem lehetett venni, hogy előbbeni igaz nevét ... ismét felvegye és több testvérjével együtt nemzettségek nemességének kikeresésében részt vegyen.*” Utóbbi megjegyzés azért is fontos, mivel a család korábban már ötször is próbálta igazolni nemességét,⁹¹⁰ az érmihályfalvi Szathmári atyafiakhoz hasonlóan, akik hallották, hogy Bárcán egy hasonló nevű személy egyik rokonuknak mesélte, családjuknak is volt armálisuk, de abban „*nem is csak Szathmári volt az régi igaz, nemességgel tündöklő és virágzó nevek, hanem Asztalos Tóth vagyon az nemeslevélben felírva és téve*”. Utóbb már az atyafiságot kereső Szathmáriak is úgy emlékeztek, korábban ők is az Asztalos Tóth Szathmári névvel éltek, így bizonyosan egymás rokonai, így együtt keresték tovább nemességüket.⁹¹¹

A fentebbi példák azt tanúsítják, hogy a családnevek jelentősége a 18. században az alacsonyabb társadalmi csoportoknál nem olyan nagy, felcserélődésük a mindennapi élet okozta változásokat rögzítették.

IV. 4. 5. Az életkor szerepe a nemességigazolások tanúvallomásaiban

A nemességigazolások során a vallomást tevők életkorának nagy szerepe volt, ugyanis gyakran írásos dokumentumok nélkül, emberemlékezetre hagyatkozva igazolhattak és igazoltak is eseményeket, életkorukkal adva tekintélyt az általuk elmondottaknak. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy az átlagéletkor nem volt túl magas, mégis a tanúságtevők között a dunántúli megyékben gyakorta lehetett 80–90, sőt néha 100 éves korúakat is találni, akik olykor az események múltbeli távlatával összefüggően változtattak esztendőik számán.⁹¹²

Ehhez képest Biharban viszonylag ritkán találkozni ilyen élemedett korúakkal, általában 60–70 éves személyek tanúskodtak. Csupán emlékezetére hagyatkozva vallotta 1743-ban özvegy Konyári Péterné, hogy bátyja „*Petri Balás lehetett 110 esztendőös ember*”, mikor meghalt.⁹¹³ Kivételesnek tűnik Sajti Ferenc, aki egy több mint félévszázados nemesi per során vallotta 1833-ban hogy 93 éves, és apja elbeszéléséből tudja, hogy 1745-ben

⁹⁰⁹ DRKNk R 67. 6., 143., stb.

⁹¹⁰ HBML IV. A. 6/e. 10. cs. Keresszegi Szabó. 2.

⁹¹¹ A levél szövegét ld. a fejezet végén található Függelékben. HBML IV. A. 6/e. 11. cs. 386. k. Tóth al. Asztalos. 28–30.

⁹¹² Tóth István György: Mivelhogy... 177–185.

⁹¹³ HBML IV. A. 1/j. 4. cs. 109. k. Kágyi. 7.

született és „*ez a Szent Hegedű nevű imádságos könyvébe is be volt írva*”.⁹¹⁴ Az ellentmondás a törvényszék figyelmét is felkeltette, mivel az „*vagy nyelve, vagy penna hiba*”. A további kutatás során előkerült az említett imádságos könyv is, amelyben születési évnek 1733 volt beírva, ezért hivatalosan is megállapították, hogy a vallomástételkor a tanú 100 éves volt.⁹¹⁵ Ez az eset is jelzi az írás hitelének a szóbeli vallással szembeni erejét és megbízhatóságát. Ugyanekkor tanúskodott Zakar István is, akinek életkora alapján szerepelnie kellett volna a református egyház anyakönyvében, csak hogy kiderült, hogy azt hiába vezették már 1736 óta, 1772-ig „*csak holmi dirib darab írásokból szedődött össze*”, így a törvényszék sem találta meglepőnek, hogy nem találták meg benne Zakar adatait.⁹¹⁶ Néha a tanúk saját maguk sem voltak teljesen tisztában korukkal, a dancsházi Nagy család perében 1752. december 12-én tanúskodó bajomi Végh Mihály 75 évesnek mondta magát, három nappal később azonban már 76-ra változtatta állítását.⁹¹⁷

IV. 5. 1. Függelék

IV. 5. 1. 1. Az 1754-55. évi országos nemesi összeírás Bihar vármegyében⁹¹⁸

1. Processus Varadini

Püspöki			
Sorszám	Név	Rft	den
1.	ductor Lucas Pap	2	66
2.	Michael Szabó		32
3.	Stephanus Törös		54
4.	Georgius Varga		47
5.	Franciscus Santha		95
6.	Michael Pap		74
7.	Petrus Szőlősi	3	5
8.	Andreas Török	1	23
9.	Andreas Pap		95
10.	Andreas Pap senior	1	14
11.	Joannes Törös		74
12.	Joannes Pap	1	28
13.	Paulus Pető	2	34
14.	Joannes Feltoti	1	16
15.	Joannes Kiss	2	71
16.	Stephanus Feltoti	1	6

⁹¹⁴ HBML IV. A. 6/e. 8. cs. 236. k. Diószegi Szabó. 39.

⁹¹⁵ HBML IV. A. 6/e. 8. cs. 236. k. Diószegi Szabó. 31.

⁹¹⁶ U.o. 31.

⁹¹⁷ HBML IV. A. 6/e. 5. cs. 163. k. Nagy. 9., 12.

⁹¹⁸ HBML. IV. A 12/a 1. csomag N.ro. 9.

17.	Stephanus Szegedi		62
18.	Stephanus Vadászi		71
19.	Georgius Kamuti		92
20.	Stephanus Kamuti		62
21.	Stephanus Feltoti junior		59
22.	Nicolaus Tar	1	16
23.	Samuel Török	1	11
24.	Joannes Török	1	6
Latus		28	13

[1]

Sorszám	Név	Rft	den
25.	Stephanus Fekete		32
26.	Georgius Budai nunc notario opp. deberet solve	1	81
27.	Stephanus Füles	1	49
28.	Michael Szabó	2	53
29.	Stephanus Karacsony		62
30.	Franciscus Tar		93
31.	Stephani Vadászi relictæ		24
32.	Josephus Szathmári	1	3
33.	Georgius Pap		37
34.	Martinus Hodos		87
35.	Joannes Pap		65
36.	Stephanus Pap	4	51
37.	Stephanus Nyéki	2	21
38.	Michaelis Hori relictæ		93
39.	Michael Törös		42
40.	Petrus Kiss	1	82
41.	Andreas Kiss	1	21
42.	Georgius Szabó		65
43.	Andreas Vadászi		77
44.	Stephanus Fekete junior		32
45.	Stephanus Feltoti relictæ	1	12
46.	Michael Boga	1	72
47.	Andreas Kovács		32
48.	Joannes Kalmár	1	51
49.	Stephanus Török		74
50.	Stephanus Galli	1	38
51.	Stephanus Szabó		95
Summa		57	96

Bihar

Sorszám	Név	Rft	den
52.	Ladislaus Mehes	1	89
53.	Andreas Futaki		59
54.	Stephanus David	1	80

Latus		4	28
-------	--	---	----

[2]

Sorszám	Név	Frt	den
55.	Stephanus Mehes		32
56.	Franciscus Tar	1	71
57.	Michael Tar junior	1	78
58.	Michael Tar		38
59.	Petrus Kágyi	2	78
60.	Joannes Szűcs	1	55
61.	Stephanus Méhes alter	1	40
62.	Stephanus Fabri		93
63.	Stephanus Futaki		44
64.	Joannes Futaki		38
65.	Petrus Soss		44
66.	Georgius Méhes	1	47
67.	Michael Molnár	1	58
68.	Andreas Szepessi		93
69.	Michael Szűcs	1	76
70.	Georgius Szabó	3	50
71.	Georgius Márton	1	53
72.	Georgius Donát	2	62
73.	Stephanus Vaczi		62
74.	Georgius Pesti		72
75.	Andreae David relictæ		54
76.	Petrus Szarka		50
77.	Samuel Szarka	1	58
78.	Andreas Soss	2	31
79.	Stephanus Bábolnay		59
80.	Stephanus Konya		44
Summa		37	08

Kovácsi

81.	Georgius Harsányi	3	93
82.	Paulus Gyorffi		65
83.	Stephanus Pesti	1	3
84.	Michael Bábolnay		57
85.	Michael Nagy		32
86.	Georgius Tassi		50
87.	Franciscus Tassi		92
88.	Joannes Pesti		50
Latus		8	2

[3]

89.	Nicolaus Pesti		79
90.	Georgius Váczi		32
91.	Paulus Kágyi	1	60

92.	Michael Kágyi	1	7
93.	Michael Nagy	1	64
94.	Franciscus Tar	2	5
95.	Samuel Varga	1	31
96.	Stephanus Varga	1	72
97.	Stephanus Erős		57
98.	Martinus Veress		32
99.	Valentinus Vass	4	44
Summa		23	85

Kismarja

100.	Petrus Kiss	1	21
101.	Joannes Kiss	2	77
102.	Gabriel Kiss	1	80
Summa		5	78

Nyüved

103.	Martinus Mészáros alias Fodor		32
Summa			32

Szalárd

104.	Joannes Kelemen	3	33
105.	Georgius Keressi	1	18
106.	Andreas Körösi	2	82
107.	Valentinus Körösi	1	13
108.	Joannes Kerekes		87
109.	Stephanus Kelemen	2	43
110.	Samuel Pap	1	5
111.	Andreas Kozma		68
112.	Joannes Keserű		70
113.	Paulus Keserű		32
114.	Michael Pápay		32
Summa		14	83

[4]

Csatár

115.	Georgius Bende	1	6
116.	Sigismundus Kónya	4	66
117.	Georgius Fodor alias Mészáros	2	16
118.	Michael Fodor Mészáros	2	13
119.	Joannes Fényes	1	68
120.	Petrus Fényes junior	1	77
121.	Franciscus Fodor Mészáros junior	2	93
122.	Georgius Kovács junior	4	86
123.	Petrus Fényes junior		59
124.	Samuel Fényes		61
125.	Georgius Kovács junior		47

126.	Franciscus Fodor Mészáros junior		96
127.	Andreae Fodor Mészáros relictæ	1	30
128.	Joannes Fodor Mészáros		60
129.	Georgius Horogh	1	25
130.	Franciscus Bende		50
131.	Michael Beganyi		99
132.	Nicolaus Kovács		36
133.	Stephanus Kovács	1	
134.	Michael Fodor Mészáros junior	1	23
Summa		31	11

Újlak

135.	Joannes Nagy	2	44
136.	Josephus Sípos		82
137.	Joannes Sípos		76
Summa		4	2

oppidum Telegd

138.	Joannes Ujvárosi	2	74
139.	Stephanus Ujvárosi	2	20
140.	Andreas Ujvárosi	2	14
141.	Michael Bíró		32
142.	Petrus Dengelegi		35
143.	Josephus Felegházi		56
144.	Petrus Szakács	1	14
145.	Stephanus Horváth	1	46
146.	Michael Beganyi		80
Latus		11	71

[5]

147.	Georgius Nemes		56
148.	Michael Botha	1	12
149.	Nicolaus Szabó		32
Summa		13	71

Örvénd

150.	Michael Kozma		67
Summa			67

Csullyafalva

151.	Joannes Vitéz	1	12
Summa		1	12

Vásárhely

152.	Michael Simándi		74
------	-----------------	--	----

153.	Joannes Veress		57
Summa		1	31

oppidum Olaszi

154.	Michael Kenderesi	1	36
155.	Paulus Haji		98
156.	Georgius Kenderessi		54
157.	Stephanus Kozma	1	30
158.	Stephanus Kenderessi		44
159.	Michael Fodor		84
160.	Stephanus Szekeres		32
161.	Demetrius Albus	1	4
162.	Stephanus Kölgyesi		90
163.	Elias Karpisek	1	42
Summa		9	14

Velence

164.	Christianus Vitéz	1	40
165.	Petrus Vitéz		42
166.	Alexius Jakab	1	44
167.	Andreas Mezei	1	56
168.	Stephanus Vasari	1	26
Summa		6	58

oppidum Várad

169.	Joannes Kosztin	1	99
170.	Joannes Liptai	1	60
171.	Franciscus Tot alias Szipkovics	4	32
172.	Joannes Menes		68
Latus		8	59

[23]

173.	relictæ Joannis Kágyi	1	14
174.	Samuel David		72
175.	relictæ Joannis Mihályfi		48
176.	Stephanus Szücs		44
177.	Franciscus David	1	56
178.	Stephanus Zúth		
Summa		14	09

Száldobágy

179.	Joannes Veres		52
180.	Michael Veres junior		92
181.	Stephanus Veres	1	01
182.	Michael Veres		90
Summa		3	35

Extractus locorum processus Varadiensis

	Oppidum Püspöki	57	96
	Oppidum Bihar	37	8
	Kovácsi	28	85
	Oppidum Kismarja	5	78
	Nyüved		32
	Szalárd	14	83
	Csatár	31	11
	Újlak	4	2
	Telegd	13	71
	Örvénd		67
	Csullyafalva	1	12
	Vásárhely	1	13
	Oppidum Olaszi	9	14
	Velence	6	58
	Oppidum Várad	14	09
	Száldobágy	3	35
Summa		229	92

[24]

2. Processus Sárréthe

MikePércs

183.	Valentinus Bagoly	2	48
184.	Stephanus Bagoly		62
185.	Daniel Bagoly		92
186.	Andreas Bökönyi	2	25
187.	Michael Toth alias Szilágyi		70
188.	Stephanus Fene		32
189.	Andreas Fene		32
Summa		7	1

Sárád⁹¹⁹

190.	Joannes Fekete alias Pap	6	
191.	Michael Szilágyi		45
192- 193.	Stephanus junior et Joannes Nemes	1	33
194.	Michael Nádas	1	27
195.	Joannes Nádas		32
196.	Joannes Gyarmathi	2	51
197.	Georgius Szegedi		41
198.	Stephanus Szegedi	1	14
199.	Michael Szegedi		63
200.	Joannes Szegedi		51
201-	Martini junior et Stephanus	3	10

⁹¹⁹ Sáránd

202.	RácZ alias Lovász		
203.	Michael RácZ	1	29
204.	Stephanus Vas		32
205.	Petrus Vas		32
206.	Andreas Vas		32
207.	Andreas Kun senior	1	13
208.	Paulus Kun	2	32
209.	Petrus Kun junior	1	2
210.	Andreas Kun junior		64
211.	Georgius Szilassi	1	40
212.	Petrus Kun Servus	-	-
213.	Andreas Szilaghi		48
Summa		26	91

[25]

oppidum Derecske

214.	Stephanus Kis	2	72
215.	Michael Kiss		67
216.	Joannis Zákány	2	69
217.	Stephanus Zákány		99
218.	Stephanus Szabó		95
219.	Joannes Bene	1	38
220.	Michael Bene	1	65
221.	Stephani Fuleki relictæ	1	57
222.	Michael Borsos		73
Summa		13	35

Konyár

223.	Paulus Kiss	4	51
Summa		4	51

Gáborjány

224.	Michael Makó		32
225.	Franciscus Makó		32
Summa			64

Keresztes

226.	Stephanus Varga	2	10
227.	Joannes Varga	2	39
228.	Stephanus Szabó		40
229.	Michael Oláh	2	88
230.	Joannes Oláh	1	86
231.	Petrus Oláh		31
232.	Stephanus Oláh		38
233.	Joannes Kiss	1	92
234.	Petrus Kiss	1	88
235.	Michael Kéri		32
Latus		14	45

[26]

236	Paulus Varga	1	21
Summa		15	66

Váncsod

237.	Michael Belényesi		32
238.	Joannes Vas	6	
239.	Michael Koszta	4	57
240.	Andreas Koszta	2	3
241.	Andreas Vas	3	7
242.	Georgius Nagy	2	37
243.	Petrus Nagy		81
244.	Michael Patay	2	81
245.	Michael Kun	1	77
246.	Andreas Szűcs		82
247.	Stephanus Szűcs		56
248.	Gasparus Balogh	3	60
249.	Andreas Fekete		32
250.	Andreas Gombos	6	14
Summa		35	25

B.Újfalu

251.	Petrus Nemes	1	15
252.	Stephanus Kovács		32
253.	Petrus Méhész	1	99
254.	Petrus Méhész junior		75
255.	Andreas Szóke		43
256.	Andreas Szabó		61
257.	Samuel Veres junior	1	97
258.	Michael et Stephanus Harangi	1	88
259.	Georgius et Michael Czirják	1	48
260.	Joannes Varju		64
261.	Michael Gulácsi		32
Summa		11	54

Bakonszegh

262.	Stephanus Galli	1	34
263.	Stephanus Galli		40
264.	Andreas Galli		46
265.	Andreas Körtvelessi		37
Summa		2	57

[27]

SzentPeterszegh

266.	Stephanus Makó		32
Summa			32

B. Böszörmény

267.	Michael Székely	4	35
268.	Joannes Bonczos	3	6
269.	Stephanus Foris	3	48
270.	Mathias Puskas alias Szabó	3	17
271.	Stephanus Foris	3	81
272.	Stephanus Foris junior		86
273.	Michael Köleséri	3	17
274.	Nicolaus Bonczos	1	72
275.	Stephanus Haraszti	1	14
276.	Joannes Nagy	1	23
277.	Michael Nagy		63
278.	Stephanus Méhes	1	47
279.	Michael Méhes		93
280.	Petrus Gellert		40
281.	Joannes Kelemen		83
282.	Stephanus Kelemen	1	91
283.	Stephanus Balogh	4	99
284.	Joannes Hodoss	4	70
Summa		43	15

Dancsháza

285.	Michael Balku		32
Summa			32

K. Apáthi

286.	Stephanus Makra		32
287.	Paulus Makra		60
288.	Georgius Verdes		85
Summa		1	77

Komádi

289.	Stephanus Kolosvari	3	53
290.	Andreas Kolosvari	2	20
291.	Franciscus Megyeri	1	7
Latus		6	80

[28]

292.	Michael Horhi		88
293.	Joannes Horhi		38
294.	Michael Szilvássi		32
295.	Stephanus Simándi		69
296.	Joannes Gecseri		32
297.	Michael Simándi		48

Summa		9	87
-------	--	---	----

Vekerd

298.	Procopius Verdes		84
299.	Joannes Verdes		92
Summa		1	76

Darvas

300.	Petrus Szűcs		80
Summa			80

Zsáka

301.	Michael Bör	1	85
302.	Stephanus Makay		57
303.	Joannes Makay		69
Summa		3	11

Sass

304.	Stephanus Haraszti	1	3
305.	Michael Bede	1	99
306.	Stephanus Bede	1	76
307.	Stephanus Kis		96
308.	Joannes Haraszti senior		32
309.	Joannes Haraszti junior		75
310.	Andreas Nagy		92
311.	Paulus Varju		32
312.	Joannes Varju		78
313.	Andreas Varju		32
314.	Gasparus Varju	1	80
315.	Joannes Sárközi		49
Summa		10	87

Sámson

316.	Georgius Agárdi	2	19
317.	Michael Agárdi	3	57
318.	Franciscus Agárdi	1	40
Latus		7	16

[29]

319.	Joannes Agárdi	2	13
320.	Stephanus Agárdi	2	
321.	Georgius Vida		93
322.	Joannes Maták	1	33
Summa		13	55

H. Pályi

323.	Joannes Nagy	3	12
324.	Michael Boros		32

325.	Gregorius Boros	1	32
326.	Petrus Nagy	1	99
327.	Franciscus Kis	1	65
328.	Joannes Sági		66
329.	Martinus Sági		32
Summa		9	38

M. Pályi

330.	Stephanus Tolvaj	1	67
331.	Franciscus Tolvaj	2	34
332.	Joannes Tolvaj	1	8
333.	Michael Tolvaj	1	38
334.	Stephanus Ambrus		32
Summa		6	79

Vértés

335.	Samuel Szappanos		48
336.	Franciscus Deák		76
337.	Michael Erdélyi		32
Summa		1	56

Pocsaj

338	Joannes Deczky	2	73
Summa		2	73

Bagos

339.	Michael Mérki	1	6
340.	Stephanus Györössi	1	89
341.	Joannes Papp		32
342.	Joannes Gellén		32
Summa		3	59

Esztár

343.	Joannes Kéry	2	7
344.	Franciscus Kéry	1	11
Summa		3	18

[30]

Henczida

345.	Stephanus Nemes		60
346.	Andreas Varga	2	51
347.	Stephanus Varga	2	32
348.	Joannes Pap Nagy		78
349.	Michael Balog		32
Summa		6	59

Udvari

349.	Joannes Földessi	2	26
------	------------------	---	----

Summa		2	26
-------	--	---	----

Bajom

350.	Joannes Bartha	1	72
351.	Ladislaus Bartha	1	26
352.	Andreas Földessi	1	8
353.	Joannes Földessi	1	8
354.	Gregorius Földessi		90
355.	Gasparus Földessi senior	1	18
356.	Georgius Földessi senior		96
357.	Gasparus Földessi junior		81
358.	alter Andreas Földessi	1	22
359.	Gregorius Földessi senior		96
360.	Joannes Sárkány	1	32
361.	Georgius Sárkány	1	32
362.	Joannes Sály		64
363.	Michael Czeglédi	1	12
364.	Michael Szőlőssi	1	46
365.	Joannes Földessi junior		89
Summa		17	92

Kaba

366.	relictae Fazekassiana	4	
367.	Michael Vass		34
368.	Gasparus Vass	1	74
369.	Joannes Vass		59
370.	Joannes Kiss		86
Summa		7	53

Báránd

371.	Andreas Varga	2	59
372.	Stephanus Varga	2	23
Summa		4	82

[31]

Bojt

373.	Gregorius Deczky		98
374.	Petrus Deczky		32
375.	Joannes Deczky	1	32
376.	Stephanus Tehén		32
Summa		2	14

Extractus locorum processus Sárrethe

	M. Pécs	7	61
	Sáránd	26	91
	Oppidum Derecske	13	35
	Konyár	4	51

	Gáborján		64
	Keresztes	15	66
	Váncsod	36	25
	Oppidum B. Ujfalu	11	54
	Bakonszegh	2	57
	Szent Péterszegh		32
	B. Böszörmény	43	15
	Dancsháza		32
	K. Apáthi	1	77
	Komádi	9	87
	Vekerd	1	76
	Darvas		80
	Zsáka	3	11
	Sass	10	84
	Sámson	13	55
	H. Pályi	9	38
	M. Pályi	6	79
	Vértes	1	56
	Pocsaj	2	73
	Bagos	3	59
	Esztár	3	18
Latus		230	76

[32]

	Henczida	6	59
	Bajom	17	92
	Udvari	2	26
	Oppidum Kaba	7	53
	Báránd	4	82
	Bojt	2	94
Summa		272	82

3. Processus Érmellyéke

oppidum Székelyhíd

377.	Andreas Deák	3	23
378.	Joannes Erdélyi		63
379.	Joannes Szölle	1	17
Summa		5	3

oppidum Diószegh

380.	Samuel Literati	1	25
381.	Michael Perei	2	45
382.	Joannes Szabó	1	62
383.	Stephanus Nyüvedei	1	
384.	Michael Kis	1	37
385.	Michael Sütő	1	57
386.	Martinus Sütő		72

387.	Stephanus Sütő		49
388.	Petrus Kollát		71
389.	Andreas Molnár	3	5
390.	Georgius Kelemen		79
400.	Michael Bársony	1	26
401.	Andreas Székely	1	4
402.	Josephus Körtvelesi	1	31
403.	Joannes Kovács	2	45
Summa		21	8

[33]

Félegyháza

404.	Joannes Maták	2	86
405.	Petrus Nagy	3	12
406.	Joannes Kozma	3	57
407.	Stephanus Maták	1	3
408.	Petrus Kozma	2	22
409.	Paulus Kozma	3	69
410.	Andreas Kalmár	1	40
411.	Franciscus Kozma	1	86
412.	Joannes Nagy		44
413.	Paulus Nagy	1	46
414.	Andreas Kozma	1	40
415.	Nicolaus Lugossi	1	24
416.	Michael Lugossi	1	55
417.	Petrus Kerekes	2	2
418.	Georgius Kerekes	1	76
419.	Georgius Kolláth	1	36
420.	Georgius Kozma	1	70
421.	relictae Michaeli Maták miserabilis	-	-
422.	Andreas Nagy	1	1
423.	Michael Nagy	1	47
424.	Joannes Nagy senior		71
Summa		35	87

Keserű

425.	Franciscus Kis	2	54
Summa		2	54

Bagamér

426.	Josephus Bakos	2	34
427.	Michael Vas	1	58
Summa		3	92

Álmosd

428.	Joannes Székely	1	81
429.	Stephanus Székely	3	14

430.	Michael Székely	2	22
431.	Stephanus Nagy	1	73
Summa		8	90

[34]

Kakath

432.	Andreas Bihari	1	32
433.	Georgius Bihari	1	72
434.	Michael Bihari		76
435.	Daniel Bihari		67
Summa		4	47

N. Léta

436.	Georgius Szima	2	50
Summa		2	50

Csokaj

437.	Andreas Nyeste alias Hathazi	1	8
438.	Georgius Nyuzó		62
439.	Stephanus Nagy		80
440.	Gabriel Nagy		50
Summa		3	

Vajda

441.	Stephanus Kalmár	3	88
442.	Michael Kalmár	2	38
443.	Georgius Kalmár	1	14
444.	Samuel Szőke		78
Summa		8	18

Köbölkúth

445.	Franciscus Filep	4	10
446.	Michael Filep	1	23
447.	Stephanus Mészáros		35
448.	Stephanus Tegzes	2	36
449.	Joannes Tegzes	1	6
450.	Andreas Fogarassi		76
451.	Valentinus Modi		85
452.	Samuel Szoboszlai		79
453.	Samuel Tatai	1	40
Summa		12	90

[35]

Olaszi

454.	Josephus Szoboszlai	1	19
455.	Stephanus Kelemen		58

456.	Petrus Bosa	1	40
457.	Andreas Bosa		94
Summa		4	11

Albis

458.	Paulus Makai	2	33
459.	Stephanus Mészáros	8	59
460.	Joannes Mészáros	4	
461.	Franciscus Mészáros	1	93
462.	Thomas Dancsi	1	86
463.	Andreas Illes	2	25
464.	Stephanus Sz. Miklósi		44
465.	Stephanus Mészáros		61
466.	Andreas Mészáros	2	60
Summa		24	51

Bogyoszló

467.	Petrus Mészáros spanus dominalis		
------	-------------------------------------	--	--

ÉrAdony

468.	Stephanus Mille	3	12
469.	Stephanus Kincses orphanus	-	-
Summa		3	12

ÉrTarcsa

470.	Franciscus Jakab notarius ejusdem possessionis	-	-
------	---	---	---

ÉrSemjény

471.	Joannes Farkas alias Vigh		48
472.	Michael Farkas alias Vigh	1	60
Summa		2	8

Mihályfalva

473.	Stephanus Kovács	1	27
474.	Michael Pete		54
475.	Joannes Pete	1	5
Summa		2	86

[36]

Piskolth

476.	Josephus Pap	1	10
477.	Stephanus Dancsi	2	22
478.	Joannes Pap	2	58

479.	Samuel Pap		71
480.	Andreas Gellért		95
481.	Joannes Murvai	1	17
482.	Ladislaus Murvai		57
483.	Constantinus Hajós	1	8
484.	Joannes Járdán miserabilis	-	-
485.	Stephanus Gellért		55
486.	Andreas Csoltán	1	23
487.	Franciscus Nagy		89
Summa		13	05

G. Petri

488.	Michael Kovács	5	32
Summa		5	32

Olthomány

489.	Andreas Kovács	1	94
490.	Paulus Katona	1	84
491.	Petrus Kovács	1	15
492.	Stephanus Kovács	2	23
493.	Michael Kovács	1	36
Summa		4	26

Szalacs

494.	Andreas Kovács	1	48
495.	Andreas Nagy	1	2
496.	Michael Kovács	1	16
Summa		4	26

Kécz

497.	Josephus Szőlőshei	1	35
Summa		1	35

VedresÁbrány

498.	Christophus Nemes alias Pap	2	98
499.	Michael Nemes alias Pap	1	37
500.	Gábrriel Nemes alias Pap	1	98
Latus		6	33

[37]

501.	Demetrius Nemes alias Pap	1	72
502.	Joannes Nemes alias Pap	1	48
503.	Gabriel Nemes alias Pap senior	1	61
504.	Andreas Nemes alias Pap		74
505.	Gabriel Paducz	1	23
Summa		13	11

Keresztur

506.	Michael Hatházi alias Nyeste		44
Summa			44

M.Petri

507.	Stephanus Kovács	2	55
508.	Stephanus Hajas	4	15
509.	Michael Egeressi		51
Summa		7	21

Margitta

510.	Michael Pogány	1	
511.	Paulus Ujvári	1	45
512.	Georgius Kocsis		91
513.	Andreas Kocsis	2	15
514.	Stephanus Kocsis		94
515.	Joannes Kocsis		68
516.	Petrus Egeressi	1	1
517.	Georgius Nagy	1	33
518.	Joannes Egeressi	1	58
519.	Alexander Nagy	2	43
520.	Josephus Nagy	1	39
521.	Stephanus Ferenczy	2	38
522.	Stephanus Tóthfalusi	1	83
523.	Stephanus Varsóczy miserabilis	-	-
524.	Michael Mészáros	1	14
525.	Michael Varsóczy relict miserabilis	-	-
526.	Michael Dobos		80
527.	relictae Michaelis Molnár miserabilis	-	-
Latus		21	62

[38]

528.	Franciscus Hajdu	3	56
529.	Stephanus Barothi	4	24
530.	Samuel Barothi junior	1	67
531.	Samuel Barothi senior	4	97
532.	Stephanus Sentő	1	5
533.	Joannes Nagy		68
534.	Franciscus Tar		80
535.	Michael Nagy	2	45
536.	Stephanus Kovács	2	41
Summa		43	45

Genyété

537.	Alexander Turbulya	1	53
538.	Gabriel Turbulya		89

Summa		2	42
-------	--	---	----

Sunyogd

539.	Joannes Pap alias Kardos spanus domini Michaelis Pécsy	-	-
540.	Joannes Hajas		88
Summa			88

FelsőÁbrány

541.	Georgius Kovács		88
542.	Michael Ratonyi	1	
543.	Stephanus Kovács		69
544.	Andreas Kovács vinicola I.L.B. Horváth	-	-
545.	Sigismundus Pap spanus I. dominii Dioszegh	-	-
546.	Stephanus Rásó	2	54
547.	Paulus Kálai		80
548.	Andreas Nagy	1	4
Summa		6	95

Száldobágy

549.	Gabriel Klocsa alias Kercsi	1	83
Summa		1	83

[39]

Széltalló

550.	Ladislaus Kercsi	1	75
Summa		1	75

Bártfalva

551.	Petrus Tar	1	5
Summa		1	5

Bosaj

552.	Demetrius Pap alias Paducz	2	4
553.	Joannes Pap alias Paducz		64
Summa		2	68

Tothi

554.	Andreas Mohai	1	83
555.	Andreas Nagy	1	47
Summa		3	30

oppidum Micske

556.	Michael Meszáros	2	36
557.	Ladislaus Kelemen	1	
558.	Joannes Makai	1	

<i>Összesen</i>		4	36
-----------------	--	---	----

Királyi

559.	Andreas Nemes	3	53
Summa		3	53

Szent Imre

560.	Michael Balásházi	1	9
561.	Joannes Balásházi		59
562.	Joannes Balásházi junior		50
563.	Georgius Czipos	1	11
564.	Joannes Kocsis	1	20
565.	Samuel Balásházi miserabilis	-	-
566.	Stephanus Rápoti		94
Summa		5	43

Extractus locorum processus Érmellyéke

	Székelyhid	5	3
	Keserú	2	54
	Bagamér	3	92
	Álmosd	8	90
	Kakath	4	47
Latus		24	86

[40]

	Léta	2	50
	Csokaj	3	
	Vajda	8	18
	Oppidum Dioszegh	21	8
	Félegyháza	35	87
	Köbölkúth	12	90
	Olaszi	4	11
	Albis	24	51
	Éradony	3	12
	Semjény	2	8
	Mihályfalva	2	86
	Piskolt	13	5
	G. Petri	5	32
	Olthomány	5	52
	Szalács	4	26
	Kécz	1	35
	V. Ábrány	13	11
	Keresztur		44
	M. Petri	7	21
	Margitta	43	45
	Genyéte	2	42

	Szunyogd		88
	F. Ábrány	6	95
	Széltalló	1	75
	Szoldobágy	1	83
	Bartfalva	1	5
	Bosaj	2	68
	Tothi	3	30
	Micske	4	30
	Királyi	3	53
	Szent Imre	5	43
Summa		275	96

[41]

4. Districtus Szalontha

oppidum Szalontha

567.	Stephanus Szemes	4	76
568.	Joannes Szakács	2	20
569.	Franciscus Gyulay	4	20
570.	Joannes Csete	2	46
571.	Stephanus Csete senior		32
572.	Stephanus Csete junior	1	98
573.	Georgius Fónagy	1	97
574.	Stephanus Fónagy	3	16
575.	Stephanus Zádori	1	10
576.	Stephanus Biró	1	77
577.	Michael Szakács	1	35
578.	Joannes Hidi	2	8
579.	Stephanus Kajtor	1	86
580.	Michael Kajtor	1	29
581.	Joannes Katona	1	18
582.	Joannes Szabó alias Nagy	2	7
583.	Joannes Fekete		93
584.	Michael Bereczky	3	19
585.	Georgius Bereczky	1	57
586.	Michael Bajo	6	15
587.	Stephanus Bajo		80
588.	Gregorius Bajo	2	57
589.	Joannes Ajtai		32
590.	Franciscus Galli	1	1
591.	Ladislau Gall		84
592.	Stephanus Bakos	1	15
593.	Joannes Ács	1	62
594.	Aliter Joannes Csete		32
595.	Stephanus Veres		72
596.	Joannes Megyeri	1	71
Latus		55	05

[42]

597.	Michael Megyeri	2	27
598.	Georgius Varga	1	75
599.	Petrus Varga	1	97
600.	Stephanus Jámbor	4	79
601.	Michael Jámbor	2	98
602.	Samuel Aranyi		40
603.	Petrus Császár	1	65
604.	Petrus Varga	1	94
605.	Michael Borbély	2	38
606.	Georgius Kis	3	10
607.	Martinus Kenéz	2	66
608.	Ladislaus Borbély	2	06
609.	Stephanus Ignáth relictæ	2	89
610.	Franciscus Kenéz	4	29
611.	Thomas Kenéz		79
612.	Joannes Aranyi	1	32
613.	Joannes Pap	1	43
614.	Stephanus Szücs	2	23
615.	Stephanus Császár	3	46
616.	Stephanus Kis	2	42
617.	Georgius Kádár	3	85
618.	Thomas Damjan	1	26
619.	Stephanus Veres	1	08
620.	Ladislaus Bársony	1	33
621.	Georgius Bonczos	2	32
622.	Michael Szücs	2	58
623.	Gregorius Zuth		49
624.	Stephanus Simon		39
625.	Josephus Bakó	1	55
626.	Stephanus Bakó	1	69
627.	Stephanus Borbély		83
Latus		119	76

[43]

628.	Joannes Borbély	1	56
629.	Michael Kis junior		79
630.	Michael Aranyi	1	42
631.	Joannes Madas		78
632.	Nicolaus Madas	2	36
633.	Petrus Garzó		89
634.	Joannes Vásári		84
635.	Stephanus Szabó		84
636.	Joannes Damjan	1	49
637.	Stephanus Aranyi	1	94
638.	Joannes Nagy	1	64

639.	Georgius Karancsi	2	41
640.	Stephanus Szabó	2	24
641.	Michael Bakos	1	28
642.	Joannes Szalontai		32
643.	Stephanus Sajti	2	40
644.	Stephanus Óssi		32
645.	Georgius Madas	1	28
646.	Georgius Madas junior	1	48
647.	Joannes Bakos	1	11
648.	Andreas Toth		97
649.	Thomas Damjan junior	1	07
650.	Stephanus Bonczos	2	03
651.	Georgius Borbély	2	95
652.	Michael Kovács	2	12
653.	Joannes Varga	1	08
654.	Paulus Madas	3	13
655.	Michael Ács		32
656.	Stephanus Bakos		66
657.	Georgius Bonczos junior		75
658.	Michael Bonczos		75
Summa		167	99

[44]

Keresztur

659.	Joannes Pribék		66
660.	Franciscus Varga		93
Summa		1	57

Sarkad

661.	Michael Szabó	1	44
662.	Michael Csete	1	06
Summa		2	50

Kötegyán

663.	Joannes Csatári		64
Summa			64

Ugra

664.	Stephanus Toth	1	85
665.	Paulus Toth	2	82
666.	alter Paulus Toth		74
667.	Franciscus Nagy		64
668.	Stephanus Gellér		37
669.	Demetrius Vass	1	06
670.	Joannes Vass	2	97
671.	Stephanus Makai	2	58
Summa		13	03

Geszt

672.	Paulus Bagdi	1	93
673.	Petrus Bagdi	2	75
674.	Franciscus Bagdi	1	11
675.	Joannes Bagdi senior		75
676.	Joannes Bagdi junior	1	77
677.	Andreas Fabián	1	03
678.	Michael Fabián		82
679.	Franciscus Bagdi	2	53
Summa		12	68

Sz. Miklós

680.	Laurentius Illenes	1	80
Summa		1	80

Cséffa

681.	Marcus Illenes	1	34
Summa		1	34

[45]

Keresztszegh

682.	Simon Bak	1	08
Summa		1	08

Nyermegy

683.	Nicolai Batrin	1	55
684.	Petrus Batrin	1	19
Summa		2	74

Bellényes

685.	Georgius Kovács	1	97
686.	Nicolaus Orbonás	5	20
687.	Michael Jaakó	2	35
Summa		9	52

Extractus locorum districtus Szalontha

	Oppidum Szalontha	107	99
	Keresztur	1	59
	Sarkad	2	50
	Kötegyán		64
	Ugra	13	03
	Geszt	12	68
	SzentMiklós	1	83
	Cséffa	1	34
	Keresztszegh	1	08
	Nyermegh	2	74

	Bellenyes	9	52
<i>összesen</i>		214	91

Extractus summarius

	Processus Varadini	229	92
	Sárréthe	272	82
	Érmelleyke	275	96
	Bellenyes és szalontai járás	214	91
Summa		993	61

[46]

IV. 5. 5. 2. A Bihar vármegye közgyűlésén kihirdetett nemesek katasztere [1605(1693)-1848]

Sorszám	Név	Armális kelte ⁹²⁰	Nemességigazolás kezdete	Kihirdetés a megyében
1.	Adorján	N.megerősítés: 1582. febr. 18. I.R.		1776
2.	Adorjáni Nagy v. Fejér			1778
3.	Agárdy			1737
4.	Ajtay			1796
5.	Ákosy v. Csiszár			1772
6.	Alb	D (R. Gy.)	1742, 1797	1801
7.	Ambrus	1648. márc. 12.	1782, 1790	1649*, 1784, 1790, 1797, 1827
8.	Anderkó mk. Andorkó	1688. szept. 22. I.L., 1756, 1831. Szabolcs. NBL.		1786
9.	Antal			1834
10.	Anthos de Magyaros	1662. nov. 1. A.M., 1834. Szabolcs. NBL.		1846
11.	Arats de Zilah			1745
12.	Áron			1791
13.	Asztalos			1773, 1780, 1793, 1799, 1832
14.	Asztalos al. Tóth v. Szatmári	1767. Szabolcs. NBL	1758, 1767	1768, 1775, 1817, 1819, 1820
15.	Asztay			1778

⁹²⁰ Az évszámok után az eredeti armálist adományozó nevének rövidítése, vagy a nemesi bizonyságlevelet kiadó megye neve követi.

16.	Áts-Nagy			1760
17.	Babos de Bessenyő			1749
18.	Bacsó (debreceni)	1608. jún. 23. B.G.		1608*
19.	Bagdi	1560. máj. 12. I.M. d.	1726, 1742, 1776	1752, 1839
20.	Bagosi	1811-ben elégett, R.Gy.	1726	1834
21.	Bagossy (dancsházi és csengerbagosi)			1820, 1834
22.	Bajó	1655. szept. 26. R.Gy.	1775, 1781, 1817, 1822	1844
23.	Bajtsy de Getzénfalva			1758
24.	Bak			1747
25.	Bakats			1829
26.	Bakó	D: többekkel 1607. jún. 16. R.Zs.	1728	1776
27.	Bakó, Székely, Kovács vagy Dálnoky			1827
28.	Bakter			1737
29.	Balás de Sipek			1797
30.	Balásházy mk. Barnóthy	1688. nov. 4. I.L.	1743, 1784	1690*
31.	Balásy	1656. nov. 25. III. F.	1725, 1726, 1727	1772, 1775
32.	Balaton	1687. aug. 8. I.L.		1820
33.	Balázs de Baróth			1835
34.	Balázsovcics			1847
35.	Balibán	1722. dec. 5. III. K.	1726	1723, 1755, 1773
36.	Balkó			1768
37.	Balku (Dezny Balkó)	1594. nov. 5. B.Zs.		1778
38.	Baló			1840
39.	Balogh		1774, 1778, 1784, 1813, 1822, 1824, 1826	1758, 1780, 1784, 1798, 1799, 1815, 1817, 1826, 1830, 1831, 1836
40.	Balogh de Érkeserü		1821, 1823	1836
41.	Balogh de Hatház			1804
42.	Bán (kisdobai)	D: 1653. febr. 14. II. RGy., 1768. Szilágy. NBL.		1797
43.	Bandits	1752. K-Szolnok. NBL.	1753	1753
44.	Banyó			1840
45.	Barak	1690		1690*

46.	Bárány		1726, 1743	1762, 1789, 1808
47.	Baranyi de Várad et Mitske	1642. III.F.	1726	1758, 1822, 1831, 1843
48.	Barla	1641. dec. 31. III.F.	1726, 1728, 1816, 1821	1823, 1836
49.	Barlangi			1813
50.	Barmos	1605. nov. 29. B.I., 1650. márc. 31. II. R.Gy.	1726, 1728, 1755, 1774	1606*, 1780
51.	Barna	1618. B.G.	1753, 1764, 1774, 1814, 1818, 1832	1846
52.	Baróthy			1795, 1828, 1832
53.	Barta	1687. jún. 12. I.L., 1793. Bihar. NBL.	1818	1790, 1793, 1802, 1806
54.	Bartha			1835, 1838
55.	Bartók			1758, 1805
56.	Bartos			1836
57.	Bartsay de Botpalád			1840
58.	Barzenay			1758
59.	Bátky	1804. Gömör NBL		1804, 1811
60.	Bátori		1818	1814
61.	Bede	Sassi hajdúk: 1628. nov. 21. B.G.	1743, 1774	1789, 1790
62.	Bednár			1795
63.	Bedő			1840
64.	Beke			1835
65.	Béky			1779
66.	Belitzay mk. Nemes	1672. márc. 7. I.L.	1725	1758, 1782, 1828
67.	Bélteky			1793
68.	Béllyi			1790
69.	Bende			1753, 1763, 1786, 1837
70.	Bene	1632. febr. 24. II.F.	1793	1841
71.	Benitzky			1819
72.	Benkő			1753
73.	Beóthy de Bessenyő			1736
74.	Berde			1723, 1743
75.	Bereczki v. Dengelegi			1798, 1807
76.	Beregszászi Nagy			1809, 1846
77.	Beretzky	Másokkal n.megerősítés: 1759. ápr. 3. M.T.	1773, 1791, 1797, 1818	1759, 1807, 1840
78.	Berey v. Béra			1775

79.	Berke	1632. szept. 24. R. Gy.	1752	1824
80.	Bernáth			1892
81.	Bertalan		1815	1758
82.	Bertrik			1764
83.	Besnyő mk. Besnyei		1818	1833
84.	Besse		1758	1760
85.	Bessenyei mk. Kiss		1803	1803
86.	Bige			1759
87.	Bihary			1752, 1788, 1793, 1797
88.	Birizdó		1781, 1818	1778, 1832
89.	Bíró (szalontai)	1646. nov. 13. III.F.	1725, 1728, 1743	1723, 1807
90.	Bíró de Matolcs mk. Matolcsy	1738. K-Szolnok. NBL		1819
91.	Bod			1837
92.	Bodó	1607. dec. 29. R.Zs.	1818	1802, 1808, 1810, 1832
93.	Boga v. Kováts			1757
94.	Bogáthy			1780*
95.	Bogdán	1618. júl. 10. II. M.		1759, 1765
96.	Bognár	1836. Pest. NBL.		1836
97.	Bohunkay			1787
98.	Bohus (Behárfalvi és Világosi)	1755. nov. 24. N. Megerősítés. M.T.		1763
99.	Bóka mk. Papp	1633. II. F.		1811
100.	Bokor			1796, 1822
101.	Boldisár			1819
102.	Bolgár			1755
103.	Bollyák	1627. aug. 28. II. F.	1726	1801
104.	Bónis	1655. febr. 1. III. F.	1817, 1818	1785, 1793, 1796, 1840
105.	Bonyhády	1689		1689*
106.	Bor			1820, 1828
107.	Borbély	1717. máj. 11. III.K.	1790, 1794, 1793, 1805	1717*, 1808, 1810
108.	Borbély v. Bakolczy		1777, 1783	1786
109.	Bordás			1790
110.	Bordás			1826, 1835
111.	Boros	1676. júl. 23. A. M.	1774, 1783	1793
112.	Boros-Pap			1826
113.	Bors de Budafalva			1787, 1807, 1808
114.	Borsos			1801, 1836
115.	Borsy (gacsáji)	1627. júl. 3. BG.		1789
116.	Botka			1819

117.	Botos			1786
118.	Boyer			1779, 1813, 1815
119.	Bozory			1773
120.	Bötskör		1818	1818
121.	Budaházy (Veskóczi és Budaházi)	<i>N.megerősítés: 1552. febr. 10. I.F.</i>		1793
122.	Buday	1655. ápr. 8. I. L.	1775, 1817	1786, 1805, 1807, 1830, 1831
123.	Buday de Böltse	<i>1662. júl. 29. I. L.</i>		1758
124.	Bulyovszky de Dulitza			1826, 1830
125.	Bunyik			1786
126.	Bükk de Felső- Pólya			1797
127.	Carabelli de Lunkászprie	D és C: 1831. júl. 1. I.F.		1832
128.	Czeglédy	1639. ápr. 4. III.F., 1776., 1814., 1817., 1822. Szabolcs. NBL., 1836. Bihar. NBL.		1836
129.	Czibere			1803
130.	Czijáky			1842
131.	Czirják			1759, 1762, 1783, 1791
132.	Czirják másk. Timár			1827
133.	Csáky			1839
134.	Csanády	1690. okt. 7. I.L., 1783. Szabolcs. NBL.		1785, 1801
135.	Csapó (Ecsedi)	1655. okt. 6. III.F.	1805	1806
136.	Csapó v. Czapó	1799. Db. NBL.		1834, 1841
137.	Csarada			1836*
138.	Csatáry		1825	1765, 1823, 1840
139.	Csató (Csatóházy)		1818	1812, 1835
140.	Csáty mk. Szabó v. Vaday-Szabó	1639. máj. 5.		1819
141.	Csécsi Nagy v. Csécsy másk. Nagy	1842. Zemplén NBL.		1842
142.	Cseh			1751, 1756, 1769, 1799, 1840
143.	Cseke	<i>1673. dec. 20. I.L.</i>	1847	1787, 1792, 1840
144.	Csépán (Cseppán)			1751, 1773

145.	Csepreghy			1781
146.	Csere v. Tóth			1799
147.	Csernántzky			1758
148.	Csiffy	<i>1721</i>		1735*
149.	Csiffy (berettyóújfalusi)	1712. szept. 3. III.K.	1725, 1727, 1728	1713*
150.	Csiszár (nánási)	1666. szept. 1. I. L., 1792. Hajdú k. NBL.		1793
151.	Csizmadia		1793	1690, 1767
152.	Csonka		<i>1818</i>	1793
153.	Csoór	1758. nov. 23. M.T.	1786	1759*
154.	Csorja			1794
155.	Csorvási Szabó			1844
156.	Csotka			1759
157.	Csörök			1786, 1791
158.	Csuka	1635. márc. 14. II.F.		1808
159.	Csuthna			1773
160.	Csutor de Illésfalva			1829
161.	Dalejtsek			1823
162.	Dálnoky			1827
163.	Dancs-Körösi			1827
164.	Dancsy	1606. ápr. 29. B.I., 1610. febr. 20. II.M., 1754, 1831. Szabolcs. NBL.		1834
165.	Dáne			1831
166.	Dantsházi Nagy			1766, 1815, 1820
167.	Dányády			1713*
168.	Daróczy	1835. Bihar. NBL.		1835
169.	Darvas			1818
170.	Darvassy	1563. dec. 13. I.F., 1817, 1819, 1839. Bihar. NBL.	1776	1783, 1817, 1819, 1839
171.	Darvay			1831
172.	Dávid		<i>1774, 1794</i>	1763
173.	Dávid de Turócz- Szent-Péter			1758
174.	Deák			1770
175.	Debreczeni Párnás	1690. I.L.	1773	1690*, 1775
176.	Debreczeny		<i>1818</i>	<i>1690*</i>
177.	Decsy másk. Szabó			1834
178.	Delpini			1770, 1775
179.	Deme		1818	1828
180.	Dengelegi			1757
181.	Dersy			1797, 1829

182.	Désla			1689*
183.	Desterrichter			1717*
184.	Detrich de Benedekfalva			1822, 1823, 1829
185.	Detzky		1791, 1801, 1804, 1806, 1811, 1812, 1815	1807, 1813, 1835
186.	Dibátzy			1757
187.	Dienes			1768
188.	Diószeghi			1713*
189.	Disznós	1654. szept. 10. III.F., 1846. Bihar. NBL.	1794, 1806, 1814, 1824, 1834, 1839	1846
190.	Dlholutzky			1774, 1819
191.	Dobay			1833
192.	Dobozy			1693, 1758, 1787, 1842
193.	Dobray			1842
194.	Dobsa			1722, 1791, 1800
195.	Dombi			1777
196.	Dombrádi			1827
197.	Domján			1703*
198.	Domokos		1818, 1844	1772, 1780
199.	Domonkos	1659. márc. 13. I.L., 1829. Szabolcs. NBL.		1830
200.	Donáth			1758
201.	Dormán			1786
202.	Dömjén			1779
203.	Drágfi			1835
204.	Drágos			1833, 1840
205.	Drágos-Pintye de Toplicza			1785
206.	Driva			1833
207.	Éder			1825
208.	Egeresi			1763
209.	Egri			1825
210.	Egyed			1837, 1846
211.	Ékesházy korábban Flack	1792. júl. 26. I.F.		1820
212.	Elek		1793, 1800, 1816	1753, 1781, 1806, 1840
213.	Elek			1690*
214.	Embery			1838
215.	Endrédy			1827
216.	Eötvös			1690*
217.	Ercsey (korábban Téglási)	1623.		1834
218.	Erdélyi (mindszenti)	1610. nov. 1. B.G.		1786, 1790

219.	Erdélyi mk. Pap	1690. szept. 1.		1693*
220.	Eröss			1753
221.	Érsek			1802
222.	Fábián			1791, 1793, 1815, 1830, 1844
223.	Faddi Fejér			1829, 1839
224.	Fagyas			1825
225.	Fándly			1836
226.	Fanor			1819, 1827
227.	Faragó			1822
228.	Farkas			1844
229.	Farkas (losonczi)	1624. jan. 27. II. F.	1795, 1818	1763, 1794, 1824, 1836
230.	Farkas vagy Papp	1663. máj. 28. III. F.		1796
231.	Fazekas		1815	1779
232.	Fehér de Harai			1827
233.	Fehér v. Nagy de Adorján			1778
234.	Fejér			1769, 1834
235.	<i>Fekete</i>		1790, 1836	1758, 1783, 1790, 1804, 1805, 1822, 1825, 1839, 1840, 1842, 1845
236.	Fekete (szentmihályi)	1629. nov. 1. II.F.	1814	1815
237.	Feledy			1800, 1838
238.	Feltóty	1602. márc. 29. I.R.	1743, 1755	1757
239.	Fényes (csokaji)	1635. febr. 10. II.F.		1751, 1765, 1777, 1820
240.	Fenyődi Fenyő			1846
241.	Ferdényi			1758
242.	Ferentzy			1721, 1779, 1819
243.	Ficzek			1847
244.	Finna			1835
245.	Fiók	1735. Szatmár. NBL.	1758	1736, 1739, 1779
246.	Fleischakker			1831
247.	Fodor			1831, 1835, 1836,
248.	Fodor			1838
249.	Fodor mk. Barcsay	1840. Szatmár NBL.		1840
250.	Fodor v. Mészáros		1774	1776, 1796, 1821, 1835
251.	Fogarasy		1818	1688*

252.	Fogtúi	1676. júl.23. I.L., 1768. Komárom. NBL., 1791. Bihar. NBL.		1771
253.	Folkusházy v. Latsin			1780
254.	Folnosits	1681. dec. 10. I. L.	1764	1755, 1764
255.	Fónay			1805
256.	Fónyad v. Fónagy	1632. febr. 6. R.Gy.	1724, 1726, 1731, 1743	1633*, 1768, 1846
257.	Foris de Déva			1782
258.	Földesy	1638. jún. 2. R.Gy., 1749. Bihar. NBL.	1726, 1728, 1793, 1806, 1810, 1815, 1816	1639*, 1749, 1808, 1820
259.	Földy	1665. júl. 6. I. L.	1818	1767
260.	Futó			1800, 1835
261.	Fülep		1847	1762, 1782, 1786, 1790, 1821
262.	Fülep v. Hollósi			1766
263.	Fülöp	1819. Komárom NBL		1822, 1825
264.	Füstös			1689*
265.	Gál		1774, 1818	1790, 1822
266.	Gál-Homoki			1783
267.	Gáll			1768
268.	Galli	1650. júl. 1. R.Gy.	1762, 1775, 1791, 1812, 1815	1793, 1814
269.	Gál-Nemes			1847
270.	Ganóczy			1839
271.	Gaszner	1806. szept. 5. I.F.		1806*, 1839, 1843
272.	Gáthy			1835
273.	Gazdag v. Magyar			1820
274.	Gazsi			1722, 1758
275.	Géczy	1690. aug. 20. I. L.	1726	1690*. 1822
276.	Géczy de Garamszegh			1823
277.	Gedeon			1839
278.	Gere			1772, 1796
279.	Gerendási			1784
280.	Getze			1766, 1825
281.	Gicz			1835
282.	Goda	1618. márc. 15. II.M.	1792, 1818	1622*
283.	Góde			1770
284.	Gombos			1765, 1792, 1820, 1832, 1839
285.	Gorove			1836, 1839
286.	Gosztonyi			1842
287.	Govrik			1823, 1835

288.	Göndöcz			1827
289.	gróf Pongrátz (Szent-Miklósi és Óvári)	Grófi rangemelés 1743. jún. 19. M.T.		1760
290.	Gruber			1836
291.	Gubernáth			1758
292.	Gulátsy			1755, 1767
293.	Gyalokay			1840, 1841
294.	Gyarmathi (gáborjáni)	1605. dec. 16. B.I.	1764, 1775	1608*
295.	Gyarmathy		1775	1753
296.	Gyenge			1830
297.	Gyöngyösy (Peéri)		1818	1752, 1778, 1794, 1800, 1805, 1834, 1840, 1842
298.	Györffy	1632. okt. 27.		1633*, 1837
299.	Györffy (Sassi)	1628. aug. 22. B.G., 1742, 1792. Bihar. NBL.	1730, 1794, 1818, 1842	1771, 1781, 1794, 1842, 1843
300.	Györkey			1799
301.	Győry		1775, 1815, 1816	1773, 1791, 1835
302.	Gyulay	Másokkal: N.megerősítés 1759. ápr. 3.		1759*, 1796, 1818, 1835
303.	Gyüre			1791, 1840, 1841
304.	Hajas	1688. I. L.	1758, 1818	1765
305.	Hajdú		1793, 1794, 1817	1817, 1836, 1845
306.	Halász			1815, 1832, 1835
307.	Háló v. Kováts			1778
308.	Hamar			1764, 1778, 1799, 1833
309.	Hamza		1776, 1825	1781, 1797, 1822
310.	Hanka			1811
311.	Hankovics			1831* 1838
312.	Haranghy	1630. máj. 27. II. F.; 1722. júl. 13. Db. NBL, 1817. Szabolcs. NBL.	1726	1844
313.	Harasztí	Sassi hajdúk: 1628. aug. 22. B.G.	1755	1628*, 1758
314.	Harmathy	1690. jún. 5. I.L.	1775, 1781, 1824	1690*, 1777, 1785
315.	Harmos			1764
316.	Harsányi	1644. dec.1. R.Gy.		1841

317.	Harsányi v. Kováts	1609. B.G.		1753, 1765
318.	Hatvani		1826	1778, 1788, 1847
319.	Hazucha v. Hazugha			1811, 1844
320.	Hegedűs			1842
321.	Hegyess		1819	1768
322.	Hegyessy			1701*
323.	Hegyi			1758
324.	Heinrich			1848
325.	Heintz			1836*
326.	Herczeg (méhkeréki)	1630. júl. 3. B. K.	1726, 1825	1630*, 1829
327.	Hergétz			1728
328.	Herke	1712. okt. 29. III.K.		1804
329.	Herman v. Szabó			1806
330.	Herschling			1779
331.	Hertzeg			1819
332.	Hid-Almási			1825
333.	Hodos	1666. dec. 10. I.L.		1765
334.	Hodosy	1760. Heves. NBL.		1808
335.	Hofman			1829
336.	Holló	1652. jún. 6. III. F.	1725	1713, 1759, 1835
337.	Homonnay			1776
338.	Hornik	1822. nov. 14. I.F.		1825
339.	Horog (diószegi)	1608. jún. 7. B.G., 1654. szept. 2. III. F.	1726, 1743, 1777	1655*, 1758, 1780, 1785
340.	Horogh			1713*
341.	Horváth		1793, 1818, 1830, 1833, 1835,	1750, 1764, 1786, 1823
342.	Horváth			1825, 1828, 1838
343.	Horváth de Garbótz			1781
344.	Horváth mk. Kovács			1840
345.	Hotsa			1776
346.	Hőgye (derecskei)	Mással: 1634. aug. 12. R.Gy.	1726	1639*, 1777
347.	Hőgye (mikepércsi)	1717. márc. 23. III. K.	1726	1726. okt. 4?
348.	Hrabovszky		1848	1785, 1786, 1836
349.	Hritsovsky de Bosáts			1746
350.	Hummel			1796
351.	Husztí	1627. máj. 11.		1755

352.	Husztai v. Marina		1761	1763, 1789, 1847
353.	Hüve	1831. szept. 2. I.F.		1832*
354.	Igaz	Kraszna. NBL.	1761, 1775	1763, 1780
355.	Illés (mk. Kágyi)		1811	1811
356.	Illési	1834. Borsod. NBL.		1797, 1834
357.	Illyés	1715. aug. 12. III. K.	1808, 1818, 1837	1716*
358.	Imre	1718. Kászonszék. NBL.	1755	1784, 1791
359.	Incze		1810	1829
360.	Inczédy			1842
361.	Irinyi előbb Irimi			1838
362.	Isaáky			1805
363.	Ispán		1808, 1816	1811
364.	Istók			1846
365.	Istók másk. Molnár			1823
366.	Iván másk.Nótáros			1831
367.	Jakab		1805	1807, 1836
368.	Jakabb			1747
369.	Jakó v. Félegyházi	1635. dec. 12. R.Gy.	1818, 1840, 1843	1636*, 1787, 1835
370.	Jakó v. Papp			1792
371.	Jakobffy			1804, 1817
372.	Jámbor		1779	1794, 1836, 1841, 1842
373.	Janka v. Janky			1829
374.	Jánki	1718. márc. 20. III.K.	1724, 1782	1718*, 1784, 1793
375.	Jankó	1687. dec. 8. I.L.		1782
376.	Jankó de Uzon			1757
377.	Jankovics	1686. márc. 14. I.L.		1733
378.	Jánosy	1632. júl. 8. II.F., 1794. Borsod. NBL.		1817
379.	Jantsó			1751, 1770, 1822
380.	Jedlicska			1832
381.	Jeney	Sassi hajdúk: 1628. aug. 22. B.G., 1741. Szabolcs. NBL.	1818	1804
382.	Jeney Szabó	1659. jún. 26. I.L.		1821
383.	Joó			1792, 1802, 1806
384.	Jósa			1826, 1839
385.	Juhász	1839. Szabolcs. NBL.	1774, 1793	1827, 1838, 1839
386.	Juhász v. Latzik			1795, 1821
387.	Juritskay	1759. dec. 28. M.T.		1760*, 1794,

				1832
388.	Kába		1815	1822, 1830
389.	kabai Pap			1821
390.	kabai Tóth			1796
391.	Kádár	1676. júl. 23. A.M.		1751, 1835, 1839
392.	Kajtor			1772, 1827
393.	Kalathay	1794. jún. 23.		1794*
394.	Kállay			1779, 1785, 1797
395.	Kalmár			1786
396.	Kamuty	1623. ápr. 26. B.G., másokkal N.megerősítés 1759. ápr. 3. M.T.		1647*, 1759*
397.	Karácsony	1606. nov.11. B.I.	1726, 1757	1607*, 1842
398.	Kardos (tasnádi)	1597. máj. 5. B.Zs.		1748
399.	Kárpitsek v. Kárpisek	1623. febr. 23. II.F.	1743, 1755	1758
400.	Kartzagh			1761
401.	Kasza	1638. júl. 30. III.F.		1759
402.	Kászonyi		1767	1768, 1806
403.	Katona			1834
404.	Katséry			1822
405.	Kazay	1636.; 1777. Bihar. NBL.		1777, 1785, 1790
406.	Kazintzy			1806, 1827
407.	Kébell	N.megerősítés: 1735. szept. 20. III. K.	1743	1736*, 1758
408.	Keberich			1825
409.	Kecskeméthy			1717
410.	Kecskeméti Szűcs (hamisított)	1608. nov. 26. II. M.		1609*, 1743*
411.	Kedves			1770
412.	Kelemen	1660. márc. 15. R.Gy.		1747, 1749
413.	Kenedich			1793
414.	Kenéz	1677. ápr. 7. I.L.	1728, 1778, 1783	1789, 1790, 1823, 1835
415.	Kenyeres			1832
416.	Keörthy v. Kürty			1828
417.	Kerekes			1784, 1808
418.	Keresztes			1785
419.	Keresztesy korábban Bánkfalvi Keresztes	1774. okt. 1. M.T., 1838. Szabolcs. NBL.		1842
420.	Keresztszegi Szabó, v. Bernáth	1650	1832, 1834, 1835, 1836, 1841	1829, 1844, 1845
421.	Keresztury		1818	1823, 1842, 1847

422.	Kéry			1786
423.	Kesseg			1791
424.	Keszthely			1834
425.	Ketskés			1777, 1803, 1809
426.	Király			1769, 1805, 1840, 1841
427.	Király de Lefkócz			1765
428.	Kis Orbán v. Kis mk. Orbán	1809. febr. 17. I.F.		1809*
429.	Kis Szabó			1836
430.	Kis vagy Mik			1816
431.	Kiss			1689*
432.	Kiss			1698*
433.	Kiss			1723, 1766, 1795, 1823, 1808, 1810, 1813–1822
434.	Kiss	Másokkal n.megerősítés: 1759. ápr. 3. M.T.		1759*, 1783, 1806–1807, 1825, 1839
435.	Kiss			1820, 1826, 1830, 1833, 1835, 1836, 1837, 1838
436.	Kiss de Bátorkesz			1822
437.	Klinovszky			1764
438.	Knédli v. Nyéki			1817
439.	Kollner			1826
440.	Kolos			1815
441.	Kolosvári	1631. júl. 14. R.Gy.	1793, 1796	Év nélkül*, 1792, 1801, 1802, 1828, 1835
442.	Komáromy	1686. jan. 30. I.L.	1818, 1826	1688*, 1786, 1827, 1845
443.	Komáromy de Koly	1775. Komárom. NBL.		1806
444.	Komáromy de Lajkés			1694*
445.	Komlósi			1842
446.	Kondorosi			1756, 1770
447.	Kondorus mk. Kovács	1754. jan. 2. M.T.		1754*
448.	Konrád	1845. Szabolcs. NBL.		1845
449.	Konta	1690. júl. 25. I.L.	1725, 1743, 1767	1690*, 1767, 1819
450.	Konti	1625. dec. 12. II.F.		1626*, 1799
451.	Korda	1839. ápr. 4. V.F.		1840*

452.	Koss	1635. jún. 27. II.F.	1724, 1726, 1840	1724, 1786, 1788, 1791, 1820
453.	Koszta	1650. febr. 28. R.Gy.	1764, 1774, 1793, 1796, 1832	1758, 1829
454.	Kosztin			1823
455.	Kotsi v. Horváth			1764
456.	Kotsis			1758, 1786
457.	Kotzka	1763. Szepes. NBL.	1764	1743, 1764
458.	Kóty	1637. febr. 6. R.Gy.	1742, 1767	1768
459.	Kovács			1698*
460.	Kovács			1717*
461.	Kovács előbb Schmidt			1835, 1838
462.	kovási Papp			1793, 1818
463.	Kovácsnay			1793
464.	Kováts			1745, 1756, 1757, 1758, 1759, 1793
465.	Kováts			1771, 1778, 1781, 1786, 1791, 1793, 1800, 1805, 1808, 1819, 1820, 1822, 1831, 1832, 1834, 1835, 1839
466.	Kováts de Pacha	1622. júl. 4. II.F.		1802
467.	Kováts mk. Horváth	1618. ápr. 13. II.M.	1725, 1728	1778, 1840
468.	Kováts v. Boga	1646. okt. 12. III.F.	1754	1757
469.	Kováts v. Járdánházi			1776
470.	Kováts v. Ujvárosi			1815
471.	Kováts v. Vasadi			1778
472.	Kozma	Másokkal n.megerősítés: 1759. ápr. 3. M.T.		1759*, 1807, 1788, 1804, 1831, 1841
473.	Kozma de Hosszuaszó			1767
474.	Kölgyessy			1745, 1786, 1831, 1837
475.	Költő			1727
476.	Könyves mk. Tóth de Várad Könyves-Tóth	1697. jan. 13. I. L.	1761	1763, 1838, 1842
477.	Kőrösy		1791, 1798, 1805,	1808, 1812

			1811	
478.	Körtvélyesi	1753. Bihar. NBL.	1755, 1818	1804, 1820
479.	Középesy korábban Mittermiller	D és C: 1836. dec. 01. V.F. (Névváltoztatás: 1841. nov. 4. V.F.)		1837*, 1842
480.	Kristóf			1832
481.	Krizsár			1840
482.	Kruchió, Kruchó v. Kurucsó	Másokkal: 1628. júl. 22. B.G.	1726, 1775	1765, 1793, 1820, 1825, 1845
483.	Kuk	Szövege olvashatatlan (1726), R.Gy.	1726	1807
484.	Kulin			1819
485.	Kultsár mk. Félegyházi	Megsemmisült (1728) III.F.	1728, 1778	1802, 1815, 1818, 1836, 1844
486.	Kun			1823
487.	Kuthy			1786, 1808
488.	Kutron	1578. szept. 29. I. R.	1726, 1728, 1731	1836
489.	Laál	1667. ápr. 24. A. M.	1726, 1776	1807
490.	Lakatos			1766, 1795
491.	Lakatos mk. Szentsimonyi v. Lakatos de Szent- Simony	1731. Csík-, Gyergyó- és Kászsorszék. NBL.	1743, 1757, 1758	1806, 1840
492.	Lakatos mk. Szilágyi			1832
493.	Lakatos v. Somollyai			1793
494.	Lakó-Varga			1840
495.	Laky	1755. Bihar. NBL.	1764	1757, 1768, 1844
496.	Lang v. Long mk. Silkó	Mással: 1634. jún. 1. R.Gy.	1755, 1782, 1822, 1830	1788, 1844
497.	Lányi			1788, 1792
498.	László	1701. jún. 13. I.L., 1772. K-Szolnok. NBL.		1769
499.	Lászlófy			1817, 1839, 1847
500.	Latrán			1846
501.	Lázár			1836
502.	Legrády			1761
503.	Lehótzky	1712. Turóc. NBL.	1727, 1731	1732, 1822, 1833
504.	Lelösy	1718. Bihar. NBL.	1728	1768, 1779, 1835
505.	Lengyel		1818	1837
506.	Lestyán			1781, 1833
507.	Lévay	1701. máj. 5. I.L.		1701*

508.	Liptay v. Faragó	1747. Borsod. NBL	1755	1757
509.	Liszt			1821
510.	Literati mk. Szikszay v. Szabó ld. Sz			1828
511.	Lotz			1825
512.	Lovassy v. Szakáll			1808, 1835
513.	Lovász	1811. Bihar. NBL, 1844. Bihar. NBL		1811, 1844
514.	Lőrintzy	1722. dec. 5. III.K. 1808. Szabolcs NBL.		1796, 1799, 1832, 1839
515.	Lötsey			1780
516.	Lukáts			1768, 1798, 1779, 1804, 1836, 1846, 1847
517.	Lunkányi előbb Liebenberg de Lunkászprie	D és C: 1831. jan.14. I.F.		1830, 1832*
518.	Madarász			1834
519.	Madátsy			1768, 1812
520.	Mág			1826
521.	Magyar			1830
522.	Magyar v. Gazdag			1789, 1790
523.	Magyary			1776, 1793
524.	Makay			1785
525.	Makó			1747, 1769, 1837
526.	Mándy	1721. Szatmár. NBL.	1725	1732
527.	Marinka v. Marinkás			1822
528.	Márjássy			1759
529.	Marjay	I.L.		1786
530.	Markhot			1754
531.	Márki	1652. márc. 20.	1726, 1818	1653*, 1823
532.	Markovits			1817
533.	Márkus			1773, 1834
534.	Marsó			1830
535.	Marsovszky			1758
536.	Mártha			1736*, 1847
537.	Mártha	1668. jan. 20. III.F.	1755	1840
538.	Márton			1825, 1826
539.	Máté			1825
540.	Máthé		1786	1806
541.	Matkó mk. Szabó	1830. Szatmár. NBL		1830
542.	Matolay			1820
543.	Matta			1801
544.	Mátyás			1801

545.	Medve			1796
546.	Medvetzky			1812
547.	Medzihradzsky			1828
548.	Megyery			1778, 1794, 1837, 1839
549.	Megyesy	1642. máj. 12. III. F., 1776. Szabolcs. NBL.		1777, 1820
550.	Méhes	1607.	1774, 1805, 1815	1776, 1815
551.	Meleg			1792
552.	Menszáros	1715. febr. 21. III.K., 1778. Pest. NBL.		1779, 1834
553.	Mentskó			1747
554.	Mercse			1739
555.	Mester	1690. ápr. 12. I.L.	1780, 1818	1690*
556.	Mészáros		1782	1780, 1785, 1790, 1822
557.	Meszlényi	1753. Veszprém. NBL.	1758	1821
558.	Mezey			1744, 1815
559.	Mihályi			1783
560.	Mihutza	Megégett, pecsét alapján R.Gy.	1724, 1726, 1728	1748
561.	Mik			1791
562.	Miklósy	1654. R.Gy.		1821
563.	Mikó	1662. jún. 12. I.L., 1808. Szabolcs. NBL.	1724, 1726, 1743	1810, 1811
564.	Mile v. Mille	Semmilyen kiv.levele nincs, saját telek (1726)	1726	1759, 1841
565.	Milesz	1669., 1773. Bereg. NBL.		1801
566.	Miller			1780, 1823
567.	Milye			1825
568.	Miskoltzy	1625. nov. 9. II.F.	1725, 1728, 1743	1773, 1815
569.	Mitskey	1694. jan. 20. I. L.	1725	1694*, 1821
570.	Mochnyay	1722. aug. 2. III.K.		1817
571.	Mócsy	1802. ápr. 9. I.F.		1833
572.	Mojszin			1793
573.	Moldvay		1743	1836
574.	Molnár			1690*
575.	Molnár			1764, 1781, 1792, 1814, 1840, 1846
576.	Morvay v. Murvay			1790, 1826
577.	Mosonyi			1762, 1807
578.	Motok			1819
579.	Mózer	1828. ápr. 18. I.F.		1829*
580.	Murányi			1799
581.	Murvay			1742
582.	Nagy			1753, 1758,

				1763, 1766, 1767, 1472, 1786, 1778, 1794, 1803, 1813, 1820, 1823, 1828, 1828, 1829, 1832, 1834, 1835, 1838, 1839, 1841, 1842
583.	Nagy (asszonyvásári)	Szakadt, kihirdetés látszik (1726) I. L.	1726	1690*
584.	Nagy de Kálló			1794
585.	Nagy de Mágocs	1646. okt. 11. III.F.	1779	1804, 1806
586.	Nagy de Papp v. Szöllősi	1632. szept. 6. II.F.	1761	1753, 1763, 1786
587.	Nagy mk. Endrédi			1827
588.	Nagy mk. Vámosi	1637.		1827
589.	Nagy v. Kulin			1791
590.	Nagyturnyay	1792. júl. 26. I.F.		1793
591.	Naményi	1653. Bihar. NBL.	1726	1758, 1841
592.	Nánási			1715*
593.	Nánássy de Kiskaránd	D: 1608	1830	1846, 1847
594.	Nedetzky de Butka			1751
595.	Nemes			1781, 1790, 1833, 1835
596.	Nemes mk. Belitzay	1672. márc. 7. I. L.	1725	1767
597.	Nemes mk. Papp	1715. Bihar. NBL.	1725	1767
598.	Nemessányi	1773. Szepes. NBL.	1774, 1818, 1843	1772
599.	Németh			1823, 1835, 1838
600.	Németh de Nyék			1783
601.	Némethy	1589. szept. 9. I.R.	1818, 1840	1839, 1840, 1842
602.	Nevery			1725
603.	Novák	1578. ápr. 13. I.R.	1731	1818, 1826, 1827
604.	Nováky	1808. febr. 19. I.F.		1809*
605.	Nyéki mk. Knédli			1817, 1835
606.	Nyikos			1766
607.	Oláh			1716*, 1766, 1782, 1790, 1817
608.	Olgyay			1828
609.	Orbán			1777, 1832

610.	Orbány			1802
611.	Ormos			1775, 1780
612.	Osvald de Felső-Ér			1783, 1795
613.	Osváth	1630. máj. 12. II.F., 1763. K-Szolnok. NBL., 1786. Db. NBL.	1773, 1774, 1826	1810
614.	Otrokotsy-Víg			1819
615.	Ottse			1825
616.	Pajerle	1792. Abaúj. NBL.		1793
617.	Pák	1744. Ugocsa. NBL.		1767, 1819
618.	Palenik			1753
619.	Pálfi	1627. aug. 10. B.G.	1725	1630*, 1820
620.	Palótzty	1788. Borsod. NBL.		1791, 1817
621.	Pálovits			1826
622.	Palugyay de Palugya			1799
623.	Pályi Nagy			1815, 1843
624.	Pándy	1751. aug. 27. M.T.		1752*
625.	Panith (sitéri)	1608. aug. 28. B.G.		1608*
626.	Pankovits			1780
627.	Pap			1693*
628.	Pap			1703*
629.	Papanek			1764, 1797
630.	Pápay			1766, 1817
631.	Papi Biró			1808
632.	papmezői Bassel	1825. aug. 5. I. F.		1827*
633.	Papp			1753, 1763, 1786, 1824, 1831, 1841, 1842
634.	Papp Kávási	1669. szept. 25. I.L., 1791. K-Szolnok. NBL.		1793
635.	Papp másk. Farkas			1793, 1796, 1824
636.	Papp mk. Szilágyi de Illéfalva,		1767	1789
637.	Papp v. Pálfi			1790
638.	Pásztor			1771
639.	Pataky			1794, 1824, 1793, 1825
640.	Pávai Vajna	1621. máj. 15. B.G., 1843. Torda. NBL.		1843
641.	Pázmán			1836
642.	Pécsi			1832
643.	Pédery de eadem			1779
644.	Pénzes			1786
645.	Pércsy (Pérchy)	D: 1225., C:1421. márc. 28. Zs., 1845. Szabolcs.		1845

		NBL.		
646.	Perey	1725. Bihar. NBL.	1725, 1758, 1764	1767, 1786
647.	Pértsi Nagy	Elégett, II. F.; 1712. NBL.	1764	1765
648.	Pesty			1765, 1785
649.	Péter			1825, 1839
650.	Pethő			1771, 1792, 1801, 1827, 1831
651.	Pető de Felső-Torja			1747, 1757
652.	Petráskó	D és C: 1831. aug.19. I.F.		1832*
653.	Petrovics	1818. nov. 25. I.F.		1820*
654.	Petry	1844. máj. 2. V.F.		1846
655.	Petry de Lövvő-Petri			1782
656.	Péztely			1795, 1811
657.	Pfanschmidt (Pfanschmied)			1824
658.	Pigay			1746, 1803
659.	Pirity			1769
660.	Platsimár			1825
661.	Pogány	1701. jún. 15. I. L.	1725, 1726, 1757, 1818	1758
662.	Pojnár			1804
663.	Polik (egyeki)	1608. máj. 24. B.G.		1608*
664.	Pollermann			1836
665.	Polyák		1818	1834
666.	Poroszlay (Tóti)	1797. aug. 4. I. F.		1797*
667.	Porubszky			1793
668.	Pósa			1789, 1791
669.	Pósalaky	1689		1689*
670.	Posta	1628. júl. 17. B.G.		1702*, 1703, 1832
671.	Predanótzty			1822
672.	Puskár	1631. febr. 5. R.Gy., másokkal n.megerősítés 1759. ápr. 3. M.T.	1742, 1757	1759*, 1823, 1827, 1833
673.	Pünkösdy			1791
674.	Püspöky	1791. jún.03. II.L.		1791*, 1826, 1829, 1832
675.	Rácz		1826	1836, 1837, 1844
676.	Rácz-Zomborly	1686. okt. 8. I. L.	1731, 1778, 1784, 1800	1785
677.	Radnóthy			1785
678.	Ragányi	1722. júl. 16. III. K.	1725	1722*
679.	Raits v. Rátz	1710. Bihar NBL.	1726	1817

680.	Rátonyi			1759
681.	Rátz			1805
682.	Ravazdy			1839
683.	Revitzky de Revisnye			1780, 1837
684.	Riskó v. Drágfi			1820, 1835
685.	Rohodi Nagy			1830
686.	Rohody			1830
687.	Román			1773
688.	Rósa			1799, 1807, 1823
689.	Roskoványi			1777
690.	Rusa (Ruzsa)	1835. NBL		1835
691.	Sajgó			1763
692.	Sállya	1651. szept. 20. II. F.	1725, 1796, 1803	1805
693.	Sándor			1753, 1776, 1788, 1790, 1791, 1825, 1833
694.	Sántha de Kis-Csepcsény			1770
695.	Sántha mk. Csonka	1629. máj. 8. II.F.	1725, 1727, 1728	1748
696.	Sápy	1646. nov. 2. III.F., 1835. Szabolcs. NBL.		1835
697.	Sárándi	1605. jún. 8. B.I.		1605*
698.	Sárga de Lugos	1650. júl. 25.		1795
699.	Sárváry			1829
700.	Sáry			1823
701.	Schmidt			1843
702.	Schmidt előbb Kovács			1837, 1838
703.	Sebestyén			1835
704.	Sebő			1822
705.	Sebő v. Sebők			1843
706.	Segesdy			1758, 1764, 1780
707.	Seres			1807, 1843
708.	Seress v. Nyisztor	1753. K-Szolnok. NBL.	1755	1753
709.	Servánszky (Szervánsky)	1795. febr.12. I.F.		1796*
710.	Setét			1811
711.	Sidó v. Zsidó	1690. ápr. 9. I. L.	1725, 1813	1690*
712.	Sillye	1820, 1840. Hajdú k. NBL., 1837. Bihar. NBL.	1810	1787, 1811, 1837
713.	Sima			1757
714.	Simándy	1658. II.R.Gy.	1724, 1764	1836, 1839
715.	Simay			1784, 1791,

				1826
716.	Simon	1662. jún. 1. I.L.	1754	1765, 1785, 1827
717.	Simonffy	1597. I.R.		1808
718.	Sipkovits			1757
719.	Sipos			1767
720.	Sitery			1829, 1832
721.	Soldos	Másokkal D: év nélkül. B.Zs.	1743	1743
722.	Sólyom	1639. okt. 10. R.Gy.	1796	1787, 1790, 1840
723.	Somogy de Hollós	1655. ápr. 15. III.F.		1778
724.	Somogyi			1769
725.	Soós			1780
726.	Soós			1840
727.	Spitzjár			1730
728.	Stachó			1766, 1820
729.	Staniszló			1777
730.	Stepanovics			1832
731.	Stetina			1838
732.	Szabó			1743, 1763, 1782, 1791, 1795, 1801
733.	Szabó			1713, 1824, 1786, 1832
734.	Szabó de Diószegh	1692. dec. 11. I.L.	1724, 1726, 1731, 1822	1693*
735.	Szabó de Mosony			1796
736.	Szabó v. Literati	1639.	1807, 1808, 1813, 1814, 1817, 1828	1745, 1828
737.	Szakáll			1822
738.	Szakáts			1846
739.	szalai Nagy		1847	1830
740.	Szalay			1781, 1787, 1792, 1837
741.	Szalóky	1753. Nyitra. NBL.	1753	1753, 1762
742.	Szaniszló			1818
743.	Szánthó			1836
744.	Szántó			1793, 1800, 1818
745.	Szárics			1841
746.	Szarokán			1840
747.	Szász			1818, 1843
748.	Szathmáry			1834, 1842
749.	Szatsvay de Esztelnek		1767	1768, 1827
750.	Szegedy	1631. szept. 6. II.F.		1793, 1777, 1786
751.	Székely			1703*

752.	Székely	Másokkal n.megerősítés: 1759. ápr. 3. M.T.		1759*
753.	Székely			1761, 1765, 1776, 1793, 1806, 1828
754.	Székés			1825
755.	Szekfü v. Nagel			1818, 1835
756.	Széles	1666. febr. 8. I.L.		1789, 1791, 1838, 1840
757.	Szélesy			1780
758.	Széll			1836, 1842
759.	Szemerjay			1841
760.	Szemes	1646		1793, 1818
761.	Szénás			1749
762.	Szenczy			1766
763.	Szentandrásy	1742. Szepes. NBL.	1758	1743
764.	Szentiványi	1682. máj. 1. I. L.	1725, 1728,	1758, 1822
765.	Szép de Mihályi- Telke		1815	1878
766.	Szepesy de Endréd	1628. júl. 20. B.G.	1743	1628*, 1823
767.	Szeredi v. Kováts	N.i. 1804. Győr.		1806
768.	Szeremley mk. Császár	1702. márc. 8. I.L., 1759. dec. 28. M.T.		1760*
769.	Szigethy			1807
770.	Szigethy-Szücs			1836, 1839
771.	Szijasártó			1843
772.	Szikszay	1591. máj. 9., 1843. Bihar. NBL.	1818	1843
773.	Szilády	1828. Bihar. NBL.		1828
774.	Szilágyi	Másokkal 1701. nov. 7. I.L.		1703*
775.	Szilágyi			1767, 1786, 1789, 1791, 1821, 1816, 1824, 1825, 1826, 1843
776.	Szilágyi-Papp			1837
777.	Szilvay v. Gallovits	1794. jún. 23. I.F.		1794*
778.	Szima			1752, 1822
779.	Szivák			1776, 1778, 1883, 1791, 1819, 1825, 1899
780.	Szlávy			1830*, 1833, 1844
781.	Szoboszlay			1838

782.	Szodoray	1618. márc. 24. II.M.	1756, 1764, 1774	1777
783.	Szokolay	1664. nov. 16. I.L.	1847	1774, 1786, 1793
784.	Szombaty (debreceni)	1784. Bihar. NBL.		1784
785.	Szototzky			1797
786.	Szóke	1637. dec. 4. III. F.	1725	1712*, 1778, 1826, 1828
787.	Szököts	1822, 1844. Bihar. NBL.	1753	1753, 1821, 1822, 1844
788.	Szóllósy	1638. máj. 17. I.R.Gy,		1763, 1811, 1823, 1825, 1831, 1846
789.	Szóllósy v. Nagy de Papp			1753
790.	Szóts (Szűcs) v. Káti	1646. jún. 22. I.R.Gy.	1767, 1774	1646*, 1776, 1786, 1791, 1846,
791.	Sztárok			1797, 1829
792.	Sztupitzky			1763
793.	Szűcs			1846
794.	Taar	1623. szept. 16. B.G., 1649. máj. 10. III.F.	1726, 1743	1765, 1768, 1771, 1794, 1804, 1818,
795.	Taar (gyarmati)			1786, 1823
796.	Takáts			1780, 1796, 1803
797.	Talpas			1769, 1785
798.	Tamáska			1838
799.	Tank			1803
800.	Tardy-Lélek	1611., 1621. B.G.		1750, 1819, 1820
801.	Tárkányi			1821
802.	Tartsy			1784
803.	Tartzy	1638. hónap nem olvasható (1724)	1724, 1726, 1743	1792
804.	Tassy	1638. márc. 4. III.F.	1725, 1784, 1794	1785
805.	Técsi Kis v. Técsi mk. Kiss		1779	1830
806.	Tegez de Vári	1703. ápr. 15. I.L.	1724, 1726, 1743, 1762	1765
807.	Tegze	1790. Bihar. NBL., 1840. Bihar. NBL.		1790, 1820
808.	Temesváry	1811. jún. 14. I.F.		1812*
809.	Terpesti Markovits			1839
810.	Thegez	1631. R.Gy.,		1719
811.	Thékes			1798
812.	Thuolth			1756, 1783,

				1786
813.	Thury			1765
814.	Thurzó			1762
815.	Tikos	1714. nov. 18. III.K.		1715*, 1807, 1832
816.	Timár másk. Czirják			1827
817.	Tiszai	1767. Szabolcs. NBL.		1771
818.	Toka			1798, 1827
819.	Tokody			1746, 1847
820.	Tolnay			1833
821.	Topay			1807
822.	Toperczer	1805. júl. 19. I.F.		1805*, 1820, 1832, 1838
823.	Torjay			1840
824.	Tornay			1831
825.	Tóth			1784, 1817, 1798, 1808, 1811, 1813, 1835, 1836, 1840, 1846
826.	Tóth v. Sipkovits			1757
827.	Tóth v.Pap			1777, 1793
828.	Tökés			1827
829.	Tönkő-Szilágyi	1698. máj. 21. I.L.	1763	1765
830.	Török (de Szalonta, berettyóújfalusi)	1573. okt.6. Bécs	1722, 1726,	1780, 1803, 1804, 1823
831.	Turi			1782
832.	Turtsányi			1769
833.	Ugray			1761
834.	Uhlmann	1825. dec. 2. I.F.		1826*, 1828
835.	Uhrin-Kovács	1715. febr. 15. III.K.	1762	1765
836.	Ujfalusy			1801, 1834
837.	Ujhelyi			1752
838.	Ujlaky			1834
839.	Ujváry			1783, 1801, 1803, 1819, 1827, 1837
840.	Unghy			1825
841.	Ungváry			1832
842.	Vadászy	1799. Db. NBL.		1764, 1775, 1786, 1836
843.	Vaday v. Csáti- Szabó	1639		1819
844.	Vadnay			1792
845.	Vágó	1836. Zemplén. NBL.		1836
846.	Válya			1815
847.	Vámosy v.			1826, 1827,

	Vámosi-Nagy			1836
848.	Váradai v. Szabó	1687. nov. 6. I.L.		1800, 1844, 1845
849.	Várady		1811, 1821	1742, 1777, 1785, 1833, 1840
850.	Varga			1761, 1765, 1790, 1794, 1801, 1815
851.	Varga			1826, 1828, 1838, 1843
852.	Vargyasy			1829, 1837
853.	Varlandy			1846
854.	Várnay			1778
855.	Vasadi v. Kovács			1778
856.	Vásárhelyi	1838. Szabolcs. NBL.		1838
857.	Vass			1785, 1791, 1807, 1826, 1835
858.	Vasváry			1753, 1767
859.	Vátzay	1622. B.G.		1765
860.	Vátzy			1822
861.	Vécsey	1821. Abaúj. NBL.		1838
862.	Végh	1617. máj. 1. B.G., 1836. Szabolcs. NBL.		1831, 1842
863.	Vékony			1778
864.	Venter		1794	1807, 1821, 1833, 1836
865.	Veress			1776, 1781, 1782, 1788, 1790, 1836
866.	Veress de Kolosvár			1795
867.	Verner	1792. júl. 26.		1793*
868.	Vernyika	1792. Máramaros. NBL.		1793
869.	Veszkán			1798
870.	Vetésy			1784, 1826
871.	Vida			1788
872.	Vinkler			1776
873.	Vintze			1796
874.	Virág	1632. okt. 2. R.Gy.	1785	1784
875.	Virágos	1687. dec. 8. I.L., 1748. Szabolcs. NBL.	1726	1688*, 1765, 1768, 1792, 1804
876.	Vitális			1817
877.	Vitéz	1750. K-Szolnok. NBL.	1755	1750, 1758, 1797
878.	Vizer			1788
879.	Vörös			1822

880.	Vuntz			1744
881.	Zaffiry	1766. Szepes. NBL.	1767	1772, 1777, 1805
882.	Zákány	1603. márc. 24. I.R., 1750. Szabolcs. NBL.	1725, 1757	1750, 1822
883.	Zékány			1804
884.	Zemplényi	1830. Torna. NBL.		1832, 1838
885.	Zöld (debreceni)		1777	1791, 1835, 1847
886.	Zöld mk. Nagy	1651. szept. 23. III.F.		1789, 1791, 1792
887.	Zsiday	1572. ápr. 27. I.M., 1767. Zemplén. NBL.		1830
888.	Zsónyay			1842

IV. 5. 5. 3. Miskolci Nagy András Polik Istvánnak birtokot adományoz Derecskén⁹²¹

Ego Andreas Nagy de miskolcz, illustrissimi domini domini Gabrielis Bathori Dei gratia Transsylvaniae principis, Partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis et consiliarius. Universis et singulis spectabilibus mgnificis, generosis, egregiis, et nobilibus quorumcunque iudicibus comitatum supremis et vicecomitibus, iudicibus nobilium, capitaneis, praefectis castellanis, provisoribus trigesimarum, et teleniorum ac aliarum quarumlibet contributionum exactoribus, item prudentibus ac circumspectis civium, oppidorum et villarum iudicibus, magistris civium, juratis civibus, et aliis cujusvis status et praecminentiae dignitatisque atque ordinis hominibus praesentium notitiam habituris notum facis memoriaeque in perpetuum comendo et quorum interest significo.

Mivel hogy az én kegyelmes fejedelmem az megnevezett tekintetes és nagyságos Báthori Gábor országával egyetemben jámbor és hív szolgálatomért Bajon várát, mely itt Bihar vármegyében vagyon, minden hozzá tartozó jószágival, úgymint városival, faluival, puszta telekeivel, azokhoz való pertinentiákkal, firúl fira, nemzetségrül nemzetségre énnékem adta és conferálta. Én is megtekintvén azt, hogy az én megnevezett kegyelmes uram mellett való hív szolgálatomban az nemes és becsületes Egyeki Polik István tisztességes gazdálkodással és minden tőle tehető atyafiságos szolgálattal volt. Ez okáért ez felyül meg írt Bajon várához való jószágomban, úgymint Derechke nevű falubeli portiomban és rész jószágomban, mely ezen Bihar vármegyében vagyon, adok és adtam egy puszta ház helyet. Az mely ház hely volt

⁹²¹ HBML. IV. A. 6/e. 13. cs. 489. k. Polik. 9–10.

azelőtt ugyanitt Derechkén lakozó Veres Pál háza helye, melynek immár magva szakadott, és én reám tanquam dominum terrestrem szállott, minden hozzávaló pertinentiáival, hasznával, tudniillik: erdeivel, szántóföldjeivel, kaszáló rétjeivel, mezeivel, halászó vizeivel, rekeszivel, malom helyeivel, és minden egyéb hozzá tartozó igazságával, quocunque nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis limitibus ad eandem de jure et ab antiquo spectantibus notanter vero ez igazsággal is hogy bort és korcsmára való egyéb italt, és mindent, valamit csak akarnak, szabadosan és minden ellenzés nélkül minden időben árulhassanak benne. Mondom, adtam és adom az megnevezett Polik Istvánnak, Zechii Sárának, feleségének, fiainak, Polik Gáspárnak, Polik Andrásnak, Polik Orbánnak, Polik Istvánnak, és ezeknek minden maradékinak mind két ágra, firúl fira, nemzetségrül nemzetségre, örökben, meghiányosíthatatlanul, és minden ellenzés nélkül bírni, úgy, hogy semmiféle adófizetéssel, szolgálattal sem magunk, sem fejedelmünk és ország számára ne tartozzanak, hanem minden részében örökkön örökké szabados és nemes udvarház légyen, mindenek ellen. És felelek mind magam feleségem, fiaim, leányim, és atyánkfiai s minden rokonságim és nemzetim felől, mind az kik jelen vagyunk, vagy ezután lennének. Egyebek felől is, mindenek felől, az kikre az felyül meg írt jószág nézhetne és tartoznék, úgy hogy sem magam, feleségem és gyermekim, atyánkfiai sem senki, az ki quoquo modo sucidálna Polik István feleségét, gyermekit, azoknak maradékit avagy nemzetségit, se törvénnel, hatalommal, sem semmi úton meg nem háboríttjuk és meg ne háboríthassa, hanem mint szabad nemes jószágot az felyül meg írt igazsággal firúl fira örökösen bírassák. Adtam pedig kezébe Polik Istvánnak és feleségének, gyermekinek és iktattam ez pusztá ház helybe én magam az nemes és betsületes Fekete Jánosné asszonyom derechkei szabadosa, RácZ András, ugyan Fekete Jánosné asszonyom bírása, Varga Demeter, Debretzeni Honócz János, és Albert Pál bagosi szabadosom előtt. És így szabad uraságában és birodalmában hagytam őket örökösön, mely adományomnak bizonyágul, nagyobb erősségére adtam ezen petsétes leveletem, nevemet is aláírván. Datum in dicto Derechke 7a die mensi Julij, anno domini millesimo sexcentesimo octavo.

Andreas Nagy de Miskolcz [l. s.]
mp.

Lecta et correcta per scriptorem

IV. 5. 5. 4. Csuta János ingóságairól meggyilkolása után készített leltár⁹²²

Csuta família

⁹²² HBML. IV. IV. A. 1/j. 4. cs. 145. k. Márki. [Tévesen besorolva, utóbb javítotva]. 28.

	Rf	Kr
Kantár	1	
Zabla		45
Kötőfék szárástól		28
Szügyellő		54
Alsó heveder		45
Le kötő szíj	1	
Kengyel szíj		30
Kengyel vas		36
Farmatring		40
Két futrás kötél		18
Két tarisznya		17
Kefe és vakaró	1	
Hat szál hermecz szíj		18
Nyereg takaró, két báránybőr	2	
Vászon, alá 2 ½ rőf		30
Pokrótz	4	
Mente	6	47 ½
Ujjas székli	3	45
Nadrág	2	24
Köpönyeg	9	12
Montli zsák	1	53
Csizma sarkantyustúl	1	49
Vitéz kötés		20
Kard rojt		20
Egy abrakos zsák		20
Balta		17
Kulats 2 ittzés		24
[eddig]	42	33
Egy tarsoj	1	31
Egy süveg megvan	1	
Egy kard szíjastól megvan	13	30
Egy pautrontás, ⁹²³ szíjastól, hibádzik	1	4
Egy pár pistol	5	
Még egy	4	
Paripa	60	
Három holnap intertentio	24	
Summa	152	38

IV. 5. 5. 5. Tanúvallatás a hegyközkovácsi-i Kováts család elloptott armálisa ügyében⁹²⁴

⁹²³ Patrontás: golyó tartó zacskó.

⁹²⁴ HBML IV. A. 6/e. 10. 310. Kováts. 1–10.

Alább írt HegyközKovácsi lakos, nemes Kováts István uram, és FeketeTóthi lakos nemes Kováts György uram, és Tóthi lakos nemes Kováts Mihály uramék, mint három egy testvérek requisitójokra, kiküldtettem HegyközKovácsiba tekintetes substitutus viceispán Beöthy László úr által avégett, hogy vizsgálám meg az armális levelüknek és egyéb bizonyásaiknak tőlük való ellopattatását, hol és miképpen történt légyen: és erről a tanúkat hallgatnám ki, melyre nézve ezen alább általam ki tett kérdések szerént, az alább következő tanúk vallatásait vittem véghez.

Arról, ha vajon

1ször: Esméri-e a tanú nemes Kováts Istvánt, és FeketeTóthi lakos nemes Kovács Györgyöt, és Tóthi lakos nemes Kováts Mihályt, és ha esméri, honnét esméri mindhármójokat és széjjel származásokat tudja-e. Vallja meg letett hite után!

2ször: Ha tehát esméri a tanú ezeket, vallja meg, hogy látott-e ezen feljebb említetteknek valamely nemeslevelüket, és ha látott, hol látta azt, és mikor látta, s mitsoda levelek voltak azok, s ki adományá!

3ször: Tudja-e a tanú, hogy elvesztek volna azok a levelek, avagy sem, és ha tudja, vallja meg, hogy mikor és hol vesztek azok el, és miképpen!

4szer: Hát azt tudja-e a tanú, hogy volt-e publicálva azon armálislevél, avagy nem volt, és ha volt, melyik vármegyébe volt, és testimoniálist látott-e, vagy egyéb bizonyáglevelleit ezen fent említetteknek, vallja meg a tanú!

5ször: Kit tud még a tanú erre magán kívül tanúnak nevezni!

Első tanú: HegyközKovácsi lakos nemes Budai Péter 47 esztendő református, letett hite után vallja az 1.re: Kováts István uramat igen is esmérem, mint helységünk lakosát és nála egyszer-másszor fordulok is meg, a testvérbátyjait, úgymint Györgyöt és Mihályt jól esmérem onnan, minthogy az édesanyjukat nálunk lakó tiszteletes Szabátsi nevű vette [1] el feleségül, és hozzánk Püspökiből hozta a helységbe, és az ura tiszteletes Szabátsi uram nálunk meg halálozván, ezen három egytestvéreknek az édesanyjok itten közöttünk tette le lakását, és ezen három gyerekei is mind Debrecenből kerültek az anyjokhoz helységünkbe lakni, s azótától fogva mind esmérem őket, akik is előbb Püspökiből mesterség tanulás kedvéért származtak volt el más felé; innét pedig Kováts Györgyöt nótáriusságra FeketeTóthra vitték el közülünk, a másik testvérük pedig úgymint Kováts Mihály, Margitta mellé ment valamely uraságnál conventiós pintérnek.

A 2.ra láttam Kováts István uramnak armális levelét, mivel többet is fordultam meg nála, és nem csak egyszer volt a kezembe, minthogy deákul tanultam, és értek is, olvastam nemcsak egyszer és láttam, hogy Rákóczy György adománya volt, azt is olvastam belőle, hogy BaczkaMadarásról való volt az impetrátor, úgymint Kováts István nevű, azt is olvastam, hogy a gyalui kastélyból adta ki Rákóczy György fejedelem, az ezerhatszázadik esztendőben, de már azt nem tudom, mivel számon nem tartottam, hogy a 30., vagy 40., vagy 50. esztendő tájban, és hónapban, mert azt elfelejtettem, hanem minden bizonnyal tudom, hogy ezerhatodik században volt, és azt is tudom, mivel olvastam, hogy azon armális Torda vármegyébe volt publicálva, de azt nem tudom, hogy melyik esztendőbe s hónapban, mert azt sem tarthattam számon, és azonnal elfelejtettem. Azt is olvastam belőle, hogy a haza mellett való hív szolgálatjáért kapta azon nemességét az impetrátor, és láttam sinóron csüngő fejedelmi petsétjét is, és lefestett címerét és jól emlékszem reá: hogy a címerébe dárda, és emberi kéz kivont kardot tartott, s azon kívül korona és sisak is volt a címerébe festve, és szabad zászlótartás engedve.

A 3.ra: jól tudom azt, hogy most ebben az esztendőben, ezen elmúlt Szent György debreczeni vásárkor veszték el ezen három testvérek armálislevelei, mert én Kováts István urammal mentem Debretzenbe vásárra, és amidőn elmentem hozzá, hogy előkészüljünk, akkor pakolta el szemem láttára Kováts István [2a] uram ezen armális levelét, egy régi megavult testimoniálisával együtt, mely is még a jobb apjáról álló volt, a posztószél tarisznyájának fiókjába avégett, hogy a bátyjának FeketeTóthi lakos Kováts Györgynek, mint aki köztük legöregebb Debreczenbe által adja, hogy már több ízben is sürgette a bátyja azon leveleket kezéhez venni, és úgy végeztek együtt, hogy Debreczenbe mind a hárman a Kováts István uram napaasszonyánál összejöjjenek, és ott által adja ezen testvérbátyjának azon leveleket, ahol ott Kováts Mihály testvérük is ott lészen; de azon szándékában a tolvajok által meggátoltatott Kováts István uram, mert amidőn a pércsi csárdánál az ozsonnálást délutáni 4, 5 óra táj között elvégezte volna, akkor a posztószél tarisznyáját a szekérrre kivitte, és feltette, és annak utána bejött pipára gyújtani, s ott egy keveset beszélvén velünk, addig a posztószél tarisznyáját minden benne való leveleivel együtt és 250 Forintjával ellopták, melyet hogy elloptak, ebből esett, hogy a szekérnél senki sem volt, mivel a kocsis a kútra vitte a lovakat itatni, a kút pedig igen távol esett a csárdához: mi pedig mind Pesti András, mind Bartha Ferenc, mind én, mind Kováts István uram bent voltunk a csárdába, a Pesti András uram kocsisa is hasonlóképpen kútra volt itatni.

A 4.re: Amint előbb is mondtam, hogy Torda vármegyébe volt publicálva, de a datumáról, mint említettem, nem emlékezem, mivel számon nem tartottam; a

testimoniálisáról, amint említém, egyebet nemmondhatok, csak azt: hogy láttam egy régi testiálisát, aki még a jobb apjáról álló volt, azaz Kováts György nevezetűről, de azt mind a tinta rossz volta miatt, mind az elrongyolódás s megavulás miatt nem lehetett olvasni, melyből azt sem nézhettem ki, hogy melyik vármegyéből való volt, hanem egyéb adtestátumait mind Püspökiből, mind Debrecenből valókat jól olvashattam és láttam, akik most is megvannak Kováts István uramnál.

Az 5.re: Pesthi András uram és Bartha Ferenc, mindezekre jó tanúk lehetnek, mivel ottan [2b] voltak ezen történeteken és leveleit egyébként is láthatták.

Második tanú. Hegyköz Kovácsi lakos, nemes Pesthi András 51 esztendő, református, letett hite után vallja

az 1.re: Igenis esmérem ezen három testvéreket, mivel mind a hárman helységünkbe laktak volt, mióta az édesanyjukat, úgymint Kováts Györgyné asszonyomat Szabatsi nevű kovácsi tiszteletesünk feleségül hozta volt magának, és fiait is Kováts Györgyné asszonyomnak, akik Püspökiből származtak volt széjjel mesterségtanulás végett: ide közinkbe pedig mind a három testvérek Debrecenből, mint mesteremberek jöttek lakni, mivel az anyjuk is itt lakott, innét pedig Kováts György FeketeTóthra ment nótáriusnak, Mihály pedig Tóthiba pintérnek valamely uraságnál, a testvéröccsük úgymint Kováts István uram itten közöttünk úgymint kereskedő ember a tekintetes família boltját kiárendálta, és itt maradt, kinek is szép boltbeli portékái vannak.

A 2.ra. Láttam Kováts István uramnak levelét nemcsak egyszer, mivel szomszédságba laktam, és néha-néha télen, estve beszélgetés okáért hozzá általmentem, most legközelebb is láttam, amidőn Debrecenbe Szent György vásárára indultunk és szemem előtt, és Bartha Ferenc és Budai Péter uramék szemünk láttára pakolta a posztószél tarisznyájába avégett, hogy a testvérbátyjának úgymint FeketeTóthi nótárius Kováts Györgynek, mint legöregebbnek által adja, kik is Debrecenbe mind a hárman együvé fognak jönni. Ezen armálislevél, jól tudom, hogy Rákóczy György adománya volt, azt is tudom, hogy BaczkaMadarásról való volt elejük, aki nyerte az nemességet, aki is Kováts István volt, láttam még azon levélnek mind címerét, mind függő pecsétjét, de hogy melyik esztendőbe adódott nem tudom, mivel azt számon nem tartottam, hanem arra jól emlékezem, hogy az 1006. századba nyerték, én egyebet ezeknél nem érthettem belőle, mint hogy deákul volt, és én deákul nem igen tudok, s nem értek.

A 3.ra. Azt jól tudom, hogy elvesztek azon armálislevelei Kováts István uramnak, a pércsi csárdánál, valamely délutáni 4 óra után elvégeztük az ozsonnát, akkor azon leveleit Kováts

István uram amely az posztószél [3a] tarisznyájába volt, tarisznyájával, pénzével együtt kivitte a maga szekere, és ismét bejövén, pipára gyűjtött, és még egy keveset velünk beszélgetett, addig a tarisznyáját, nemcsak levelével együtt, de még ezen kívül benne lévő pénzével együtt ellopták, mivel a szekéren senki sem lévén, mind az én kocsisom, mind a Kováts István uramé a kútra voltak lovakat itatni, mi pedig mindnyájan benn voltunk a csárdába: és mikor ez megtörtént, Kováts István uram nem tudott hová lenni bánatjába, úgy búsult.

A 4.re. Olvastam az armálissa alatt, amint értettem, hogy Torda vármegyébe volt publicálva, de a dátumára már nem emlékezem, hogy mikori volt, mivel nem jut eszembe, még emellett testimoniálisát is láttam, de az nagyon rongyos, és oly homályos betűkkel voltak [áthúzva: írva], hogy olvasni sem lehetett, hanem annyit értettem belőle, hogy még az jobb apjái lett volna Kováts István uramnak, de hogy melyik vármegyétől való volt, Erdélyből-e valamelyikből, vagy innét Biharból azt nem tudom: különben pedig, ha olvasható lett volna is deákuul nagyon keveset értek.

Az 5.re. Erre még jó tanú lehet Bartha Ferenc, aki ezen történeten velünk mindenütt jelen volt.

Harmadik tanú. HegyközKovácsiba lakos Bartha Ferenc, 25 esztendő, református, letett hite szerint vallja.

Az 1.re. Igen jól esmérem ezen három testvéreket, mert mióta helységünk lakosa az édesanyjuk, akit is Püspökiből Szabatsi nevű kovácsi tiszteletes hozott feleségül, amint hallottam a lakosoktól: de én ugyanazon Szabatsi nevű papot magam nem esmértem, mivel már az régen volt, hanem az Kováts István uram anyját ismertem, akit többnyire Szabatsinének hívtak, azon pap férjéről. Azon három testvéreket jól tudom midőn az édesanyjuk után származtak ide lakni, és mind mesteremberek voltak, Püspökiből pedig a mesterség tanulásaért, nem tudom merre származtak volt, mivel még akkor nem esmértem volt őket; hanem azt tudom amint mondám is, hogy ide mind Debrecenből jöttek lakni az anyjuk után, és a legöregebb Kováts György csizmadia volt, Mihály pedig pintér, István pedig szabó volt, de Istvánból kereskedő lett, mert nálunk a família boltját kiarendálta és a boltba sok szép portékákat szerzett. Azon két említett testvérei [3a] közül egyik nótáriusságra FeketeTóthra ment úgymint György, Mihály pedig Tóthiba Margitta mellé uraság pintérjének.

A 2.ra. Láttam Kováts István uramnak három ízben nemeslevelét, nevezetesen akkor is, amidőn Pesthi András szekeren mentem Debrecenbe, a mostan elmúlt Szent György [nap]i vásárkor és Kováts István uramhoz együtt elmentünk reggel, és ott pályinkázván együtt indultunk útnak, ahol Budai Péter uram is jelen volt, mint aki Kováts István uram szekeren

ment is vele Debrecenbe, és akkor szemünk láttára tette posztószél tarisznyájának oldalzsebébe Kováts István uram azon levelét és azt mondotta, hogy a FeketeTóti Kováts Györgynek, mint öregebb testvérének fogja által adni, mivel már sokat is kérte, és most minthogy ott lesz Debrecenben, a napa házánál szállva, s ottan által adja neki. Egyebet nem tudok mondani annál, hogy amint belé tekintetem volt azon levélbe, mint hogy én deákul nem tudok, egyebet nem értettem belőle, csak annyit, hogy Georgius Rákóczy, ez hát Rákóczi György volt, és mutogatta Kováts István uram, hogy aki nyerte a nemességet, az is Kováts István volt, amint magam is láttam benne, és hogy BaczkaMadarásról vette eredetét Erdélyből. Láttam a levele elején valamely kipingált címert is, de hogy abba mik voltak festve, arra már nem emlékezem, mivel oly nagy gondom nem volt reá, hanem arra emlékezem, hogy egy fél ember kezét láttam benne, akiis kivont kardot tartott, láttam még egy sinóron tsüngő petsétet is rajta, s a levél pedig kutyabőről volt.

A 3.ra. Azon levelek elveszése akkor esett – amidőn mi együtt mostan a debreceni vásárra mentünk – a pércsi csárdánál, mert Kováts István uram, midőn az ozsonnát végezte, a tarisznyáját kivitte a szekereére és ismét bejött pipára gyújtván velünk beszélgetett. Addig a tarisznyáját nemeslevelével és 250 Forintjával ellopták, mivel a szekérnél senki sem volt, mert a kocsisok itatni voltak a kútra, a kút pedig távol esett a csárdához. Ezek után nagyon búsult Kováts István uram, és Debrecenbe vásárolni sem tudott volna, ha a napaasszonya 100 Forintot nem adott volna neki, melyet szemem láttára vett fel Kováts István uram.

A 4.re. Én láttam több leveleit is, aki rongyos, régi és homályos betűjű volt, de mivel én nem tudok deákul, ha olvasni lehetett [4a] volna sem tudtam volna, mi vagon belé írva, mi nem, és azt sem esmértem [fel], hogy testimoniális lehetett-e az, vagy egyéb, hanem Kováts István uramtól magától hallottam, hogy az lett volna és hogy jobb apjáé, Kováts Györgyé lett volna, egyebet nem tudok.

Az 5.re. Több tanút azoknál akiket előbb említék, én nem tudok nevezni.

Kelt HegyközKovácsiban, május 18dikán, 1792ben.

Hogy ezen tanúk vallatásai előttem és általam eképpen ment légyen véghez, ezennel bizonyítom.

Szatsvay Ádám

Tekintetes nemes Bihar vármegye viceszolgabírája m. p.

Az első lapon felül említett három egy testvérek kérésükre, ezen említett három tanúk az én rendelkezésemnél fogva előttem és bírótársaim előtt autenticáltatván elébbeni vallásokat, mindenkben helyben hagyták, és megerősítették, bizonyítjuk.

VáradOlaszi, 7dik Julii 1792.

Beöthy László

Tekintetes nemes Bihar vármegye substitutus viceispánja m.p.

és viceszolgabírája Szacsvey Ádám m. p.

és esküdtje Király Lajos m. p.

Hogy ezen pár, a maga eredeti valóságának általunk alólírtak által egybehasonlíttatván, azzal szóról-szóra megegyezőnek találtuk légyen lenni, ezennel hitelesen bizonyítjuk.

VáradOlasziban, Januarius 29én, 1830dik esztendőben.

Tekintetes nemes Bihar vármegye első szolgabírája

SzentIváni SzentIványi Lajos m. p.

s esküdtje

Péchújfalusi Péchy Ferenc [4b]

IV. 5. 5. 6. Az érmihályfalvi Szathmári atyafiak levele Szathmári Mihálynak⁹²⁵

Édes, kedves és bizodalmas nagy jó uram, Szathmári Mihály uram!

Ajánljuk igaz atyafiságos hű szolgálatunkat az ÚrIstennek mindenben csudálatos és hatalmas bölcsességes dolgai vagynak: az minthogy mostan is csupa csak mi erántunk is éppen világossan ki tetszik, mert az elmúlt tavalyi esztendőben derékfű kaszáláskor, egy nálunk lakó jóakaró becsületes nemes ember, atyánkfia, midőn utazásában az tekintetes úr, Bártzai Ferenc urunknál megfordult vala, és ugyanottan meg is hált ökegyelme, s midőn az ifjú asszony parancsolattyábúl abrakot adott kegyelmed az nevezett jóakarónk lova számára, és kérdésben tette ökegyelme, hogy édes jó atyánkfiának, kegyelmednek becsületes neve ki légyen és ki volna, tehát egyenesen felelte, hogy: Szathmári Mihály. És az [28] mi jóakarónk az

---

⁹²⁵ HBML. IV. A. 6/e. 11. 386. Tóth Asztalos. 28–30.

kegyelmed nevén erősen kapva, és keményen tudakozta, hogy hová való s honnét vette édes nemzetének eredetét és vagynak-e valahol atyafiai Szathmári néven. S nemes emberek voltak-e, s hova származtanak, mert édes jó uram az midőn megértette volna (tudni illik, az nálunk lakó jó akarónk és barátunk, úgymint Kovács Mihály sógor urunk) mindjárt azt kérdezte, hogy lakott-e nemes Szatmár városában az jó uram elei, és azt felelte jó uram, Szatmárrul szakadtak széjjel, és szathmári bíró is volt az édes jó uram elei. S nem is csak Szathmári volt az régi igaz, nemességgel tündöklő és virágzó nevek, hanem Asztalos Tóth vagyon az nemeslevélben felírva és téve, bizonyosan úgy mondotta édes drága nagy jó uram, Szathmári Mihály uram. Feljebb megírt jó akaró urunk pedig midőn ezt hallotta Szathmári Mihály uramtól, egybe azt felelte, hogy az mi nemzetségünk [29] féle édes jó uram kegyelmed minden bizomnyal és valósággal: mert az mi édes eleink is ennek előtte azon Szathmári bírótul vette eredetét és az inquisitióban Asztalos Tóth Szathmári vagyon feltéve, valamint nagy jó uram mondja és mondotta, hanem az mi tanuink úgy doceálnak, hogy régen mikor Szatmár városa megégett, ottan, akkor égett volna el. De édes jó atyánkfia, nagy jó uram azt felelte, sokszor feljebb megírt Kovács Mihály urunknak, hogy bizony nem égett az, mert azon nemeslevelet Szatmár városából kivitték, és most is Máramarosban, Sziget városában megvagyon egy bizonyos helyen, és azt is mondotta tavaly alkalmatossággal, hogy Sziget városában kinél is légyen, de az eszébul kiment, és nem is tudja már most nekünk azt megmondani őkegyelme, hogy Sziget városában kinél légyen az igazán minket illető nemeslevél és kegyelmedet is szintén úgy concemáló, jól lehet, hogy mi mostan is jó nemesi szabadsággal [30] élünk: mert jó erős inquisitiókn vagyon, de mégis, hogy erősebb és ami ... lehetne de mind kegyelmed (ha úgy tetszik) mind pedig mi közönségesen: mert azt látván látjuk az tavalyi elmondott beszédjéből, az édes jó urunknak, hogy igaz atyánkfia.

Különben úgyis, valami csak tőlünk ki telhetik, csak tessék parancsolni, velünk él az Isten, és az mi lelkünk hogy mint igaz nevünknek atyafiságosan szolgálni készek leszünk: csak hogy mostan minél előbb méltóztasson tudósítani bennünket, hogy az fentebb megírt nemeslevelünk már mostan kinél volna, micsoda nevű embernél, mert jó uram bizony igaz atyánkfia, az bizonyos.

Ha pedig azt írja, hogy odamenjünk Bártzára, készek leszünk elmenni, és minden jót végezni. Midőn ezeket kívántuk édes jó urunktól megírni, maradtunk közönségesen drága nagy jó urunk igaz vér szerint való atyafiai:

Mihályfalva, 1ma Maii, 1773.

Szathmári Mihály, Szathmári Ferenc,

Szathmári György több atyánkfiával együtt.

P. S. Az író is köszönti: Kovács Mihály. m.pp.

[Az oldal szélén:]

Mi már egy levelet küldöttünk, de válaszát nem vehettük.

Források és irodalom

Levéltári források:

- Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (HBML)
Diplomagyűjtemény, Mohács uráni oklevelek (MUO)
IV. A. 12/a 1. és 2. doboz. Nemesi összeírások
IV. A 12/b 1. cs. Armális másolatok
IV. A 12/b 2. cs. Genealógiai táblák
IV. A. 12/b. 3. cs. Osváth-hagyaték. Vegyes iratok
IV. A. 4/b. Conscriptioes 76., 78. k.
IV. A 6/e. 1–17. cs. Nemesi perek
IV. A 1/j. 1–8. Nemességvizsgálatok iratai
IV. A. 1011/a. Debrecen város tanácsának iratai. 29. k.
IV. A 1011/cc. Protocollum executionem
IV. A. 1011/k. Relationes

Magyar Országos Levéltár

Diplomatikai Levéltár (DL)

- A 32 Litterae privatorum
A 35 Conceptus expeditionum
A 84 Series Taxarum
B 2 Erdélyi kancelláriai lt. Acta gen.
C 57 Helytartótanács Levéltára. Departamentum nobilitare.
F 5 Cista Diplomatarum
F 7 Armales
F 21 Armales
F141 Cista Dipl. (Függőben maradt nemességi perek iratai)
P 16 Bánó cs. lt.
P 343 Kállay cs. lt.
P 773 Bereg megyei nemeslevelek

P 792 Várallyai cs. lt.

P 939 Balkó cs. Lt.

P 1870 Rhédey cs. Lt.

P 1881 Teleki Andor hagyatéka

R64 Címereslevél és címermásolat gyűjtemény

Bihar Megyei Állami Levéltár– Direcția Județeană Bihor ale Arhivelor Naționale (BMÁL).

Mikrofilm gyűjtemény, Inv. 41.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár (SzSzBML).

IV. A. 1. Fasc.

Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának Kézirattára (DRKNkK)

Kolozs Megyei Állami Levéltár – Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale (KMÁL)

Inv. 54. Diplomagyűjtemény

Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár (EREkL)

Nagy-féle gyűjtemény

Fogarasi református egyházközség iratai

Kolozsvári Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár–Universitatea Biblioteca Lucian Blaga Cluj

Címereslevél gyűjtemény (Erdélyi Múzeum Egylet gyűjteménye)

Maros Megyei Állami Levéltár – Direcția Județeană Mureș ale Arhivelor Naționale (MMÁL)

Inv. 51. Diplomagyűjtemény

Kovászna Megyei Állami Levéltár– Direcția Județeană Covasna ale Arhivelor Naționale (KML)

Inv. 27. Dr. Nagy Jenő gyűjteménye

Inv 93. Diplomagyűjtemény

Brassó Megyei Állami Levéltár– Direcția Județeană Brașov ale Arhivelor Naționale (BrMÁL).

Inv. 43. Diplomagyűjtemény

Kiadott források:

Az első magyarországi népszámlálás. Szerk.: Danyi Dezső–Dávid Zoltán. Bp. 1960.

Áldásy Antal – Fejérpataky László: Magyar címeres emlékek. I. Bp., 1904.

Armales et diplomata. Mohács előtti oklevelek (1162—1360) és armálisok (1418—1833) a Soproni Levéltárból. Bp., 2004.

Armálisok. Nemesi címereslevelek a Zala Megyei Levéltár gyűjteményéből 1477–1898. Szerk.: Molnár András. Zalaegerszeg, 2004.

Az úrbérrendezés forrásai Bihar vármegyében. I–III. Összeállította: Bársony István–Papp Klára–Takács Péter. Debrecen, 2001–2004.

Corpus Juris Hungarici–Magyar Törvénytár. A kiadványt a Corpus Juris Hungarici Milleniumi kiadása alapján szerkesztette: Pomogyi László CD-ROM. Bp., 2004.

Erdélyi Királyi Könyvek. Szerk.: Gyulai Éva. DVD-ROM. Bp., 2005.

Erdélyi Országgyűlési Emlékek. X. k. Szerk.: Szilágyi Sándor. Bp., 1884.

Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Bp., 1996.

Illésy János: Az 1754-55. évi országos nemesi összeírás. Bp., 1902.

Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen: A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. Corpus Statutorum Hungariae Municipalium. I–VIII. Bp. 1885–1890.

Libri regii. Királyi könyvek. 1527–1918. Közreadja a Magyar Országos Levéltár. Bp., 2006. DVD-ROM.

Magyarország birtokviszonyai. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta: Maksay Ferenc. Bp., 1990.

Rácz István: Debreceni vagyonleltárak. Debrecen, 1984.

Várostörténeti források. Erdély és a Partium a 16-19. században. Szerkesztette: Papp Klára, Gorun-Kovács György és Jeney-Tóth Annamária. Debrecen, 2005.

Werbőczy István: Tripartium: a dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve. A bevezető tanulmány szerzője Bónis György. Bp., 1990.

Felhasznált irodalom:

Bakács István: A dicalis összeírások. In: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: Kovácsics József. Bp., 1957.

Bákay Antal: Báthori Szabó András kereskedő polgár a Kistemplom nagy alapítója. Debreceni Képes Kalendárium. 1935. 95–98.

Balogh István: A szabadságharc küzdelmes hónapjaiban. In: Debrecen története. (1693-1849). II. k. Szerk.: Rácz István. Debrecen, 1981. 482–490.

Bársony István: A váradai püspökség Bihar megyei birtokainak jobbágysága a XVIII. század első harmadában. Magyar Történeti Tanulmányok XII. Debrecen, 1979. 71–87.

Bársony István: Bihar vármegye adózó népessége a XVIII. században. Magyar Történeti Tanulmányok. XVI. Debrecen, 1984.

- Barta Gábor: Humanisták I. János király udvarában. In: Magyar reneszánsz udvari kultúra. Bp., Szerk.: R. Várkonyi Ágnes.
- Bertényi Iván: Címerváltozatok a középkori Magyarországon. Levéltári Közlemények. 1988. 3–80.
- Bertényi Iván: Magyar címertan. Bp., 2003. 104–110.
- Boldisár Kálmán: A szoboszlai lovas hajduk czimeres nemeslevele 1606-ból. Turul. 1906. 3. 116–122.
- Boldisár Kálmán: Bocskay hadi népe. Turul. 1907. 3. 115–127.
- Bónis György: a jogtudó értelmiség Mohács előtti Magyarországon. Bp., 1971. 236.,
- Borcea, Liviu: Conscrierea comitatul Bihor din 1552. Crisia. 1994. 233–284.
- Bunyitay Vince: A váradi püspökség története. I. Nagyvárad, 1883.
- Bunyitay Vince: A váradi püspökség. III. Nagyvárad, 1884.
- Csoma József: Kar a magyar heraldikában. Turul. 1898. 1. 14–19.
- Csoma József: A magyar heraldika korszakai. Reprint. Szerk.: Szálkai Tamás. Máriabesnyő-Gödöllő, 2008.
- Csoma József: Jobbágynevesítések. Turul. 1895. 4. 202–203.
- Csoma József: Zsigmond király címerlevelei. Turul. 1896. 1. 9–19.
- Dávid Zoltán: Az 1692. évi összeírás forrásértéke. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve. IX. Debrecen, 1982. 118–119.
- Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. V. Szerk.: Karácsonyi János–Kollányi Ferenc–Lukcsics József. Bp., 1912. 567–568.
- Ember Győző: Levéltári terminológiai lexikon. Bp., 1988.
- Engel Pál: Magyarország a középkor végén. CD-ROM. Bp., 2001.
- Föglein Antal: A Szeőts másképp Káthi, utóbb Szűcs család. Magyar családtörténeti Szemle. 1943. 12. 267–270.
- Gáborjáni Szabó Botond: Maróthi György pedagógiai javaslatai és a debreceni kortársak. 150 éve hunyt el a magyar pedagógiatörténet fényes csillaga. Confessio. 1995. 1–5.
- Gazdag István: Hajdú-Bihar megyei Levéltár. In: Magyarország levéltárai. Szerk.: Balázs Péter. Bp., 1983. 143–148.
- Ghiczy Pál: Ivánczfalvi Dombay János deák címerlevele 1506. évből. Turul. 1891. 3. 130–133.
- Gyárfás Tihamér: Czimeres levelek Brassó város levéltárában. Turul. 1909. 3. 103–112.
- Henzsel Ágota: Szatmár vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II/1. 1629–1634.

Herepei János: A házsongárdi temető régi sírkövei. Adatok Kolozsvár művelődéstörténetéhez. Bp., 1988.

Herpay Gábor: Debrecen Szab. Kir. Város Levéltára Diplomagyűjteményének regesztái. Debrecen, 1916.

Herpay Gábor: Földes község története. Debrecen, 1936.

Herpay Gábor: Nemes családok Debreczenben. Debrecen, 1925.

Herpay Gábor: Nemes családok Hajdú vármegyében. Debrecen, 1926.

Holub József: Czímereslevél taxája 1572-ből. Turul. 1910. 4. 178.

Holub József: Bocskai szakácsának címere. Turul. 1910. 4. 178.

Hoppál Dezső: A történelmi Magyarország vármegyéinek címerei 1899. Bp. 2001.

Horváth Sándor: A hajduk közös czimeres nemeslevele 1605-ből. Turul. 1905. 4. 174–179.

Ifj. Reiszig Ede: Bihar vármegye nemes családai. In: Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1901. 599–651.

Illésy János–Pettkó Béla: A Királyi Könyvek. Jegyzéke a bennük foglalt nemesség czim, czimer és honosság adományozásoknak. Bp., 1895.

Iványi Béla: Eperjes szabad királyi város címerei és pecsétjei. Turul. 1911. 1. 16–32.

Jakab Elek: Az erdélyi országos czímerek története. Századok. 1867. 342–347.

Jakó Zsigmond: Bihar vármegye a török pusztítás előtt. Bp., 1940.

Karacs Zsigmond: A földesi családok rövid története. In: Földes története 1849-ig. 185–255.

Kardos Lászlóné: Városunk. Debrecen, 1998.

Kassics, Ignatius: Laurea virtutis de tractatus de praerogativis nobilium inclyti regni Hungariae. Pestini, 1826.

Kempelen Béla: A nemesség. Útmutató az összes nemességi ügyekben. Bp., 1897.

Kempelen Béla: Magyar nemes családok. X. k. Bp., 1931.

Kis Bálint: A Sarmasági család. Turul. 1900. 4. 180–184.

Komáromy András: A Kazinczy család történetéhez. Turul. 1913. 1. 24–25.

Korbély József: Bihar vármegye geológiai viszonyai. In: Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1901. 1–13.

Korbély József: Bihar vármegye hegy- és vízrajza. In: Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1901. 14–35.

Kóródi Ferenc: Peculium. Kézirat. Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára. Kézirattár R 378.

Kóta Péter: A címereslevél ára. In: Mágnások, birtokosok, címerlevelek. Rendi társadalom-polgári társadalom 9. Szerk.: Ódor Imre–Pálmány Béla–Takács Péter. Debrecen, 1997. 149–156.

Kováts Zoltán: Kis- és Nagy-Sárrét népessége a XVIII. Században (a továbbiakban Kováts: Sárrét). Múzeumi Kurír. 1983. november 26. 26–30.

Könyves Tóth Mihály: Kossuth szobrunk története. Debreceni Képes Kalendárium. 1911. 38–41.

Künstlerné Virág Éva: Szatmár vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II/2. 1635–1640. Nyíregyháza, 1997.

Lengyel Katalin: Adattár az úrbéri tabellák bihari birtokos nemességéről. In: Bihar vármegye az úrbérrendezés idején. Szerk.: Ifj. Barta János – Papp Klára. Debrecen, 2005. 295–382.

Lukinich Imre: Erdély területi változásai a török hódítás korában 1541–1711. Bp., 1918.

Magyar Történeti Életrajzok. Forgách Ferenc 1535–1577. In: Arcanum DVD Könyvtár III. DVD-ROM. Bp., 2003.

Makay Dezső: Két régi család. Turul. 1887. 3. 121–130.

Mendöl Tibor: Bihar vármegye földrajza. Bp., 1938.

Mezősi Károly: Bihar vármegye a török uralom megszűnése idejében (1692). Bp., 1943.

Nagy Géza: A magyar viseletek története. Budapest, 1905.

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. CD-ROM. Bp., 1999.

Nagybákay [Rickl] Antal: Egy barokk-kori debreceni főbíró élete. Szeremley Sámuel a Nemes Kalmári Társaság tagja és családja. Debrecen, 1942.

Nyakas Miklós: A báródsági nemes kerület rendtartása a XVIII. század végéről. In: Bihari Múzeum Évkönyve III. Szerk.: Héthy Zoltán. Berettyóújfalu, 1982.

Nyakas Miklós: A bihari kishajdú városok története. Debrecen, 2005.

Nyakas Miklós: Eltűnt iratok nyomában. Egy hajdanvolt kiváltságolt kerület, a Báródság. Hajdúböszörmény, 2001.

Nyakas Miklós: Hajdú-Bihar megye címerei. Hajdúböszörmény, 1991.

Nyulásziné Straub Éva: 115 éves a Turul. Levéltári Közlemények. 1998. 381–388.

Nyulásziné Straub Éva: Foglalkozások és eszközeik címereslevelekben : a MOL kiállítása, 1985. szept. 10-től. Katalógus. Levéltári Közlemények. 1985. 2. 278–290.

Nyulásziné Straub Éva: Magyarország címerkönyve. Bp., 2001.

Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein Szekszárd, 1987.

- Nyulásziné Straub Éva: Címeradományozás I. Ferdinánd korában. *Rubicon*. 2003. 11–12. 67.
- Oborni Teréz: A kora újkori latin nyelvű forrásszövegek kiadásáról. *Fons*. 2000. 1. 67–75.
- Orosz István: Berettyóújfalu agrárviszonyai a XVII–XIX. században. In: *Berettyóújfalu története*. Szerk.: Varga Gyula. Berettyóújfalu, 1981.
- Osváth Pál: Bihar vármegye sárréti járása leírása. Nagyvárad, 1875.
- Papp Klára: „Esze, kardja, s házassága után boldogul az ember.” Tanulmányok a Csáky család 17–19. századi történetéből. Debrecen, 2006. 108–109.
- Papp Klára: A bihari hajdútelepek küzdelme a privilégiumok megtartásáért-visszaszerzéséért. In: *Rendi társadalom-polgári társadalom 5*. Szerk.: Erdmann Gyula, Gyula, 1994. 305–315.
- Papp Klára: Bajom története 1702-től 1848/49-ig. In: *Biharnagybajom története és néprajza*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1992.
- Papp Klára: Biharország jobbágnépe. Debrecen, 1998.
- Piskárosi Szilágyi Sámuel: Szeremley Sámuel életrajza. Kézirat, 1771. Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára Kézirattár R 607.
- R. Kiss István: Természetes ábrázolás az 1526. előtti magyar címerekben. *Turul*. 1903. 4. 167–171.
- Rácz István: A debreceni cívisvagyon. Bp., 1989.
- Rácz István: Parasztok, hajdúk, cívisek. Debrecen, 2000.
- Rácz István: Városlakó nemesek az Alföldön 1541–1848 között. Bp., 1988.
- Radocsay, Dénes: Gótikus magyar címereslevelek. *Művészettörténeti Értesítő*. 1957. 271–274.
- Radocsay, Dénes: Gotische Wappenbilder auf ungarischen Adelsbriefen. I-II. *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*. 1958. 317–358
- Reszegi Lajos: Bihar vármegye levéltárának eredeti címeres nemeslevelei. *Magyar Családtörténeti Szemle*. I. 1936. 6-7. 1–5., II. 1936. 8-9. 5–9., III. 1937. 1. 22–24.
- Révész Imre: Könyves Tóth Mihály lelkipásztor levele olmüci rabságából Dr. Kain Albert debreceni orvoshoz. *Debreceni Képes Kalendárium*. 1947. 46–50.
- Révész Imre: Sinai Miklós és kora. Bp., 1959.
- Révész Imre: Veres vonalak egy ócska könyvben (K. Tóth Mihály). *Debreceni Képes Kalendárium*. 1924. 19–21.
- Rexa Dezső: A törvényhatósági levéltárak címeres levelei. Bp., 1909.
- Sándor Imre: Czímerlevelek (a továbbiakban Sándor: i. m.). I-II. Kolozsvár, 1911-1912.
- Schneider Miklós: Fejérmegyei nemességvizsgálatok. Székesfehérvár, 1937.

- Schönherr Gyula: Bihar vármegye levéltárában őrzött címeres nemeslevelek. Turul. 1888. 4. 178–180.
- Schönherr Gyula: Tinódi Sebestyén címeres nemeslevele. Turul. 1902. 2. 92–93.
- Soós István: Javaslatok az újkori magyarországi latin és német nyelvű források kiadására. Fons. 2000. 1. 81–87.
- Sváby Frigyes: Közlemények Szepes vármegye levéltárából. Turul. 1889. 3. 120–122.
- Szabó István: A jobbágy megnevesítése. Turul. 1941. 1–2. 11–21.
- Szabó István: Nemesség és parasztság Werbőczy után. In: Úr és paraszt a magyar élet egységében. Bp., 1941.
- Szálkai Tamás: A sólyom mint címerkép. Egey István Megesyre hamisított armálisa. Turul. 2007. 3. 84–90.
- Szálkai Tamás: Armales Transylvanorum. Válogatás az erdélyi fejedelmek címeradományából Máriabesnyő-Gödöllő, 2009.
- Szálkai Tamás: Az Albisi Zólyomi család története. In: Érmelléki kalauz. Szerk.: Veliky János. Debrecen, 2005. 54–56.
- Szálkai Tamás: Báthory Gábor adományozta címereslevelek a Magyar Országos Levéltárban. In: Báthory Gábor és kora. Szerk.: Papp Klára–Jeney-Tóth Annamária–Ulrich Attila. Debrecen, 2009. 207–220.
- Szálkai Tamás: Hadi viselet és fegyverzet ábrázolása magyar címereslevelekben a 16. század végéig. Turul. 2005. 3–4. 86–95.
- Szálkai Tamás: Mórábrázolások a heraldikában. Kézirat.
- Szálkai Tamás: Nagytúri Thury Ferenc armálisa a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár diplomagyűjteményéből. Levéltári Szemle. 2006. 4. 3–11.
- Szálkai Tamás: Négy évszázad Biharban: az Albisi Zólyomi család története. Szakdolgozat. Témavezető: Papp Klára. Kézirat. Debrecen, 2006.
- Szálkai Tamás: Taxony János címerkérő folyamodványa és armálisa 1669-ből. Kút. 2006. 4. 3–15.
- Szálkai, Tamás: Die Wappenbriefe von Matthias Corvinus. In: Matthias and his legacy. Cultural and political encounters between East and West. Eds. Attila Bárány–Attila Györkös. Debrecen, 2009. 107–134.
- Szendrey István: A bihari hajdúk pere a hajdúszabadságért. Debrecen, [1971].
- Szendrey István: Egy alföldi uradalom a török hódoltság után. Bp., 1968.
- Szendrey István: Hajdúszabadságlevelek. Debrecen, 1971.
- Szendrey István–Nyakas Miklós: Derecske története. Debrecen, 1980.

Szentgyörgyi Mária: Az erdélyi puskás címerek. Levéltári Közlemények. 1976. 2. 196–204.

Szentpétery Imre: Oklevéltan. Bp., 1930.

Szerdahelyi Zoltán: Nemesség az úrbérrendezés-kori Bihar vármegyében. In: Bihar vármegye az úrbérrendezés idején. Szerk. Ifj. Barta János–Papp Klára. Debrecen, 2005. 133–149.

Tóth István György: „Mivelhogy magad írást nem tudsz...” Bp., 1996.

Tóth István György: Karddal szerzett és piacon vett armálisok: a végváriak útja a nemességbe a 18. század elején. In: A végvárok és a végváriak sorsa. Szerk.: Petercsák Tivadar és Pető Ernő. Eger, 1991. 45–55.

Varga János: Jobbágyrendszer a magyarországi feudalizmus kései századaiban 1556–1767. Bp., 1969.

Vármegyei közgyűlések jegyzőkönyveinek regesztái. CD-ROM. Szerk.: Á. Varga László–Kenyeres István–Tóth Péter. Bp., 2006.

Vörös Károly: A társadalmi fejlődés fő vonalai. In: Magyarország története. 1686-1790. IV/1. k. Szerk.: Pach Zsigmond Pál. Bp., 1989.

Wellmann Imre: Magyarország XVIII. század végi népességszámának kérdéséhez. In: Mezőgazdaság-Agrártudomány-Agrártörténet. Szerk.: Gunst Péter. Bp., 1979. 265–301.

Wenzel Gusztáv: A magyar és erdélyi magánjog rendszere. Buda, 1862.

Zoltai Lajos: Barta Boldisár, a szűcsmester krónikaíró és debreceni főbíró 1623–1689.

Különnyomat a Pap Károly emlékkönyvből. Debrecen, 1939.